

UNIwersytet Papiński Jana Pawła II
W KRAKOWIE
WYDZIAŁ TEologiczny

Mgr lic. Grzegorz Chomiuk OFM

**Wkład biskupów polskich w prace przygotowawcze,
przebieg XIII Zwyczajnego Zgromadzenia
Ogólnego Synodu Biskupów
i reperkusje w Kościele polskim.
Studium teologiczne.**

Praca doktorska napisana na seminarium
z teologii fundamentalnej pod kierunkiem
o. prof. dra hab. Zdzisława Kijasa OFMConv

Kraków 2024

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
WYKAZ SKRÓTÓW	8
WSTĘP	10
ROZDZIAŁ I	
Potrzeba nowej ewangelizacji dla przekazu wiary chrześcijańskiej	18
1. Zagadnienia terminologiczne	19
1.1. Apostolat	19
1.2. Misja	20
1.3. Ewangelia	21
1.4. Ewangelizacja	23
1.5. Nowa ewangelizacja	24
1.6. Jezus Chrystus pierwszym ewangelizatorem	24
1.7. Ewangelizacja jako zadanie uczniów Jezusa i element konstytutywny Kościoła	26
2. Sobór Watykański II	27
3. Paweł VI i zagadnienie ewangelizacji	30
4. Wkład kardynała Karola Wojtyły w przygotowanie III Synodu Biskupów o ewangelizacji	36
5. Jan Paweł II – papież nowej ewangelizacji	39
6. Kardynał Józef Ratzinger o nowej ewangelizacji	42
6.1. Nowa ewangelizacja w Katechezie jako forma nowej ewangelizacji ...	43
6.2. Struktura i metoda nowej ewangelizacji	44
6.2.1. Struktura nowej ewangelizacji	44
6.2.2. Metoda nowej ewangelizacji	45
6.3. Zasadnicze treści nowej ewangelizacji	47
6.3.1. Nawrócenie	47
6.3.2. Królestwo Boże	48

6.3.3. Jezus Chrystus.....	49
6.3.4. Życie wieczne	51
7. Benedykt XVI i jego teologia misji, ewangelizacji i nowej ewangelizacji ..	52
ROZDZIAŁ II	
Przygotowanie do Synodu o nowej ewangelizacji.....	57
1. Przygotowania do XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Synodu Biskupów	57
2. Dokument <i>Lineamenta</i> Synodu o nowej ewangelizacji.....	61
2.1. Powstanie i analiza treści <i>Lineamenta</i>	61
2.1.1. Przedmowa <i>Lineamenta</i>	63
2.1.2. Wprowadzenie	63
2.1.3. Rozdział pierwszy: Czasy nowej ewangelizacji	66
2.1.4. Rozdział drugi: Głosić Ewangelię Jezusa Chrystusa.....	71
2.1.5. Rozdział trzeci: Wprowadzenie w życie chrześcijańskie	75
2.1.6. Podsumowanie	79
3. Dokument <i>Instrumentum laboris</i> Synodu o nowej ewangelizacji	80
3.1. Przedmowa.....	81
3.2. Wprowadzenie.....	82
3.3. Rozdział pierwszy: Jezus Chrystus, Boża Ewangelia dla człowieka....	83
3.3.1. Jezus Chrystus Ewangelizator.....	83
3.3.2. Kościół, ewangelizowany i ewangelizujący	85
3.3.3. Ewangelia, dar dla każdego człowieka	85
3.3.4. Obowiązek ewangelizacji	86
3.4. Rozdział drugi: Czas nowej ewangelizacji	87
3.4.1. Zapotrzebowanie na nową ewangelizację.....	87
3.4.2. Konteksty nowej ewangelizacji	88
3.4.3. Nowe granice w kontekście komunikacji	89
3.4.4. Zmiany kontekstu religijnego	90
3.4.5. Obecni jako chrześcijanie w tych kontekstach	91
3.4.6. <i>Missio ad gentes</i> , opieka duszpasterska, nowa ewangelizacja ...	92

3.4.7. Przemiany w parafii a nowa ewangelizacja	93
3.4.8. Definicja i jej znaczenie	94
3.5. Rozdział trzeci: Przekaz wiary	96
3.5.1. Prymat wiary	97
3.5.2. Kościół przekazuje wiarę, którą sam żyje	98
3.5.3. Pedagogika wiary	99
3.5.4. Podmioty przekazu wiary	100
3.5.5. Rodzina, wzorcowe miejsce ewangelizacji.....	100
3.5.6. Powołani do ewangelizacji	101
3.5.7. Uzasadnić własną wiarę	102
3.5.8. Owoce wiary	102
3.6. Rozdział czwarty: Ożywianie działalności duszpasterskiej.....	103
3.6.1. Inicjacja chrześcijańska, proces ewangelizacyjny	104
3.6.2. Wymóg pierwszego głoszenia	105
3.6.3. Przekazywać wiarę, wychowywać człowieka	107
3.6.4. Wiara i poznanie	108
3.6.5. Fundament duszpasterstwa ewangelicznego.....	108
3.6.6. Istotna rola powołań.....	109
3.7. Podsumowanie	110
ROZDZIAŁ III	
Przebieg Synodu o nowej ewangelizacji i wkład polskich biskupów	112
1. Instytucja Synodu Biskupów	112
2. XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów.....	113
2.1. Homilia Benedykta XVI na rozpoczęcie Synodu	114
2.2. Refleksja Benedykta XVI na rozpoczęcie I Sesji Synodu	117
3. Analiza Synodu	118
3.1. Wypowiedź Kard. John'a Tong Hon	122
3.2. Relacja wprowadzająca Sekretarza Generalnego Synodu	
S. E. R. Mons. Nikola Eterovića	123
3.3. Kard. Donald William Wuerl.....	124
3.3.1. Nowsze środki pomagające w zadaniu	125

3.3.2. Szczególne okoliczności	126
3.3.3. Elementy nowej ewangelizacji	127
3.3.4. Teologiczne podstawy nowej ewangelizacji.....	128
3.3.4.1. Antropologiczne podstawy ewangelizacji	129
3.3.4.2. Chrystologiczne podstawy nowej ewangelizacji	130
3.3.4.3. Eklezjologiczny fundament nowej ewangelizacji.....	131
3.3.4.4. Soteriologiczne podstawy nowej ewangelizacji	131
3.3.5. Cechy nowych ewangelizatorów	132
3.3.6. Charyzmaty współczesnego Kościoła, które pomagają w dziele nowej ewangelizacji	134
3.3.7. Nowe wspólnoty i ruchy w Kościele	134
3.3.8. Podsumowanie	135
3.4. Kardynał Peter Erdő.....	135
4. Wypowiedzi biskupów polskich	136
4.1. Biskupi pracujący w Polsce	136
4.1.1. Kard. Stanisław Dziwisz.....	136
4.1.2. Abp Józef Michalik.....	138
4.1.3. Abp Stanisław Gądecki.....	140
4.1.4. Kard. Kazimierz Nycz	142
4.2. Polscy biskupi pracujący w Watykanie	144
4.2.1. Kard. Stanisław Ryłko	144
4.2.2. Kard. Zenon Grocholewski.....	146
4.2.3. Abp Zygmunt Zimowski.....	146
4.3. Dr. Ewa Kusz.....	148
5. Słowa Papieża Benedykta XVI na zakończenie XIII Synodu	149
Rozdział IV	
Nowa ewangelizacja w myśli papieża Franciszka	152
1. Wypowiedź na kongregacji poprzedzającej konklawe	152
2. Początki pontyfikatu papieża Franciszka.....	153
2.1. Zwyczajne Nauczanie papieża Franciszka.....	154
2.1.1. Pierwsze przemówienia po wyborze.....	155

2.1.2. Rozważania Papieża przed modlitwą Anioł Pański.....	159
2.1.3. Pierwsze homilie papieskie.....	159
2.1.4. Przemówienia okazjonalne	160
2.1.5. Rozważania w kaplicy Domu <i>Santa Marta</i>	162
3. Encyklika <i>Lumen Fidei</i>	164
4. Adhortacja <i>Evangelii gaudium</i>	165
4.1. Analiza tekstu dokumentu	165
4.2. Wstęp	167
4.3. Rozdział I.....	171
4.3.1. Misyjne przeobrażenie Kościoła.....	171
4.3.2. Kościół „wyruszający w drogę” podstawą misyjnego klucza papieskiego	172
4.3.3. Znaczenie słowa.....	172
4.3.4. Duszpasterstwo ewangelizacyjne	174
4.3.5. Wartość i znaczenie parafii.....	175
4.3.6. Kwestie duszpasterskie	176
4.3.7. Ciągłe zgłębianie prawdy	177
4.3.8. Kościół „w drodze”	179
4.3.9. Kościół otwarty	181
4.4. Rozdział II	182
4.4.1. Wyzwania świata	183
4.4.2. Poziom ekonomiczny i niektóre wyzwania współczesnego świata	183
4.4.3. Poziom moralny/etyczny	184
4.4.4. Poziom religijny.....	186
4.4.5. Wewnętrzne konteksty ewangelizacji.....	188
4.4.6. Egoistyczna acedia, Samolubne lenistwo (81-83)	189
4.4.7. Jałowy pesymizm (84-86) czy też sterylny pesymizm	190
4.4.8. Duchowość światowa (93-97)	191
4.4.9. „Wojna pomiędzy chrześcijanami” (98-101)	192
4.5. Rozdział III	193

4.5.1. Lud dla wszystkich	193
4.5.2. Lud o wielu twarzach.....	194
4.5.3. Wszyscy jesteśmy uczniami misjonarzami.....	195
4.5.4. Ewangelizacyjna siła pobożności ludowej.....	195
4.5.5. Od osoby do osoby	197
4.5.6. Charyzmaty w służbie komunii ewangelizacyjnej.....	197
4.5.7. Kultura, myśl i edukacja	197
4.5.8. Homilia i przepowiadanie	198
4.5.9. Przygotowanie do głoszenia	199
4.6. Spojrzenie na całość.....	200
ZAKOŃCZENIE	204
BIBLIOGRAFIA	212

WYKAZ SKRÓTÓW

- AAS** – Acta Apostolicae Sedis
- ChL** – Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici* o powołaniu i misji świeckich w Kościele i świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II, Rzym, 30 grudnia 1988 r.
- DRN** – Sobór Watykański II, Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate*
- EG** –
- EN** – *Evangelii nuntiandi*
- IL** – *Instrumentum laboris* XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów
- KDK** – Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*
- KK** – Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*
- KKK** – Katechizm Kościoła Katolickiego
- KL** – Sobór Watykański II, Konstytucja o Liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*
- KO** – Sobór Watykański II, Konstytucja o Objawieniu Bożym, *Dei verbum*
- KPK** – Kodeks Prawa Kanonicznego
- L** – *Lineamenta* XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów
- LTF** – Leksykon Teologii Fundamentalnej, Wydawnictwo „M” Lublin- Kraków 2002 r.
- NE** – Lorenzo Baldissier (red.) La nuova evangelizzazione per la trasmissione della fede Cristiana. XIII Asemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi, Libreria Editrice Vaticana 2017 r.
- OR (PI)** – “L’Osservatore Romano” – wydanie polskie
- PDV** – Jan Paweł II, Adhortacja spostolska *Pastores dabo vobis*, Sobór Watykański II, Konstytucja o Liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*

- RM** – Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* Adhortacja spostołska *Pastores dabo vobis*, Sobór Watykański II, Konstytucja o Liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*
- SS** – Benedykt XVI, Encyklika *Spe salvi* do biskupów prezbiterów i diakonów do osób konsekrowanych i wszystkich wiernych świeckich o nadziei chrześcijańskiej, Rzym, 30 listopada 2007 r.

WSTĘP

„Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!” (Mk16,15) – w tych słowach nakazu misyjnego Jezus Chrystus zawarł prawdę o istocie Kościoła i jego misyjnej naturze. Posłannictwo Kościoła realizuje się poprzez przekazywanie wiary i zachowanie jej depozytu. Misja Kościoła od początku jego istnienia poprzez stulecia przebiegała różnorodnie w zależności od miejsc i zaistniałych okoliczności. W sposób dynamiczny wspólnota Kościoła poszukiwała nowych metod i form przekazu kerygmatu o Zbawieniu, które ofiarował człowiekowi wszystkich epok sam Chrystus. Stąd istota doświadczenia Apostołów i wszystkich uczniów Jezusa wypływa z nauczania, śmierci i Zmartwychwstania Pana. Doświadczenie i poznanie Jezusa żyjącego nie tylko wyrwało uczniów z głębokiego smutku, ale także otworzyło do przyjęcia Ducha Chrystusowego i odważnego głoszenia Prawdy o Zbawieniu.

Poczucie obowiązku głoszenia Dobrej Nowiny o Jezusie Zmartwychwstałym było obecne w pierwszej wspólnocie uczniów, ale dodatkowo zostało wzmocnione poprzez interwencję samego Jezusa i nadanie misji Szawłowi, który stał się Pawłem Apostołem. W misji, jaką otrzymał i w sposób zdecydowany wykonał, zrealizował polecenie Jezusowego pójścia na cały ówczesny świat ze świadectwem wiary w Zmartwychwstanie i odkupienie człowieka.

„Sercem przyjęta wiara prowadzi do usprawiedliwienia, a wyznawanie jej ustami, do zbawienia” (Rz 10, 10). Słowa te potwierdzają dynamikę przyjęcia Dobrej Nowiny, uczynieniem Jej własną do tego stopnia, że staje się wyrażana poprzez potrzebę głoszenia Jej ustami, a przede wszystkim życiem. Postawa przyjęcia, a potem dzielenia się otrzymanym darem, wskazuje na konieczność ciągłego szukania nowych sposobności, okazji i nowych przestrzeni, aby nieść Dobrą Nowinę nie zamykając Jej we własnym „ja”. Stary i Nowy Testament ukazują przychodzenie Boga do człowieka i ciągle obdarowanie go zapewnieniem o swej Bożej obecności. Rodzi to doświadczenie, które otwiera człowieka na Boga i na głębszą, piękniejszą perspektywę aniżeli tylko ludzka.

Dynamizm początków i doświadczenie łaski oraz mocy Chrystusa jest kontynuowane przez wierzących chrześcijan w procesie przekazywania wiary kolejnym pokoleniom.

Ewangeliczny zapał i przekroczenie spojrzenia na to, co jest za widzialnym horyzontem ograniczającym ludzki wzrok, ukazuje inspiracje i motywy papieża Jana Pawła II w jego zaangażowanie i próby zapalenia na nowo chrześcijan na rzecz nowej ewangelizacji. Tak można wyrazić prorocze widzenie Kościoła, który mimo trudności i zmieniającego się świata, najpierw sam w konkretnym miejscu i czasie pragnie przeżywać wiarę, a następnie jak cennym darem, dzielić się nią z drugim człowiekiem.

Taki sposób postrzegania pomaga zrozumieć, że nowa ewangelizacja jest odpowiedzią na Bożą inicjatywę ciągłego kierowania swego wzroku ku człowiekowi i pragnienia ofiarowania mu zbawienia. Współczesny człowiek nie jest przez Boga wyłączony z wejścia w osobistą relację z *sacrum* przychodzącego Boga. Prądy filozoficzne i myślowe, społeczne i duchowe, a także cały obszar ludzkiej kultury, którą tworzy współczesność, nie jest bynajmniej przeszkodą do przyjęcia prawdy o Bożej miłości i przebaczeniu. Przeszkodą może być tylko wolna wola człowieka. Stąd gorący apel Jana Pawła II – zarówno jako krakowskiego kardynała, a później papieża – aby wszystkie siły i zdolności zaangażować w poświęcenie się głoszeniu Boga, który w Jezusie stał się bliski człowiekowi. O potrzebie takiego spotkania mówił też następca polskiego papieża, papież Benedykt XVI. Mówił o tym będąc prefektem rzymskiej Dykasterii Wiary, a jeszcze mocniej w swojej pierwszej encyklice *Deus caritas est* (25 grudnia 2005). Wskazywał w niej, że u początków wiary w Jezusa nie jest jakaś abstrakcyjna idea, ale doświadczenie osobowego spotkania z Nim (DCE 1). Stąd potrzeba wejścia w misterium spotkania, nawiązanie bliskości z Bogiem, bo tylko wówczas można przyciągać innych do wiary.

Temat niniejszej pracy brzmi: „Wkład biskupów polskich w prace przygotowawcze, przebieg XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów i reperkusje w Kościele polskim - Studium teologiczne”. Temat synodów w Kościele, zwłaszcza po rozpoczętym już Synodzie na temat synodalności, obecny jest w polskich publikacjach naukowych. Także obrady XIII Synodu nt. ewangelizacji nie uszły uwadze polskim teologom. Wystarczy wspomnieć następujące prace: Rozkrut T., *Synody Biskupów Papieża Benedykta XVI*, w: *Prawo Kanoniczne* 56 (2013) nr 3, 83-102; Kaczmarczyk J., *Synod Biskupów w posoborowej odnowie Kościoła (1965-2019)*

Ukazało się również wiele opracowań, które miały na uwadze temat (nowej) ewangelizacji, podejmowanej przez papieży. Szczególnie wiele takich opracowań dotyczyło pontyfikatu Jana Pawła II i papieża Benedykta XVI.

Specyfika pontyfikatu papieża Franciszka wynika poniekąd stąd, że jest on pierwszym papieżem, który nie pochodzi z Europy. Ma to wpływ na jego sposób widzenia Kościoła i jego obecności w przestrzeni publicznej.

Dotychczasowe opracowania XIII Synodu Zwyczajnego obejmowały analizę tematu nowej ewangelizacji w takich przestrzeniach, jak liturgia czy duszpasterstwo. Mniej natomiast omawiane są kwestie związane z Kościołem, jego modelem czy modelem parafii. Organizowane Kongresy Nowej Ewangelizacji podejmowały tematy związane z duszpasterstwem, obecnością w mediach społecznościowych, z pracą z młodzieżą czy duszpasterstwem parafialnym, mniej zaś z modelem samej parafii. Do ważnych publikacji z zakresu nowej ewangelizacji zaliczyć należy pozycje ukazujące się w „Serii Nowej Ewangelizacji”. W tej serii na uwagę zasługuje pozycja R. J. Hartera, *Przewodnik parafialny po nowej ewangelizacji*, Częstochowa 2011; M. White’a, T. Corcoran’a, *Odbudowana. Historia katolickiej parafii, czyli jak przebudzić wiernych, dotrzeć do zagubionych i nadać Kościołowi znaczenie*, Wydawnictwo Przystanek Jezus, Gubin 2013; czy A. F. Wright’a, *Jezus Ewangelizator. Ewangeliczny przewodnik po nowej ewangelizacji*, Wydawnictwo Przystanek Jezus, Gubin 2016.

Wśród innych publikacji, które warto wymienić w tym miejscu, są: *Katecheza Ewangelizacyjna* pod redakcją ks. Pawła Mąkosy, Lublin 2010; *Nowa ewangelizacja wyzwanie dla Kościoła w Polsce* pod redakcją ks. Bogdana Bieli, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 2011; *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej* pod redakcją ks. Dominika Ostrowskiego, Wydawnictwo Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Świdnickiej „Adalbertus”, Świdnica 2014; *Nowy człowiek w dziele nowej ewangelizacji* pod redakcją s. Grażyny Weroniki Dryl OSU, UPJP2 Kraków 2013; *Nowa ewangelizacja w ponowoczesnym świecie autorstwa Edwarda Sienkiewicza*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2015; *Liturgia i nowa ewangelizacja autorstwa Timothy P. O’Malley*, Fundacja Dominikański Ośrodek Liturgiczny/Wam Kraków 2020.

Ważną pozycją książkową opisującą specyfikę pontyfikatu papieża Franciszka jest opracowanie o. Zdzisława Kijasa „Dziedzictwo papieża Franciszka”, Wydawnictwo Bratni Zew/Homo Dei, Kraków 2023.

Wartościową dla naszego opracowania była pozycja zbiorowa, pod redakcją P. Rabczyńskiego: „Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka”, Pelplin 2020. Obejmuje ona teksty związane z naturą Synodu, jego problemami w obydwu Kościołach, jak również omówienie najnowszych norm prawnych dotyczących Synodu.

Z innych opracowań wyliczyć należy następujące: Ks. Paweł Sproncel, *Kultura tymczasowości jako wyzwanie dla duszpasterstwa Kościoła w świetle papieża Franciszka*, Kraków 2022; Ryszard Gaj, *Utopia Teologii wyzwolenia a Kościół Franciszka. Między dualizmem a monizmem antropologicznym*, Białystok 2019; *Teologia latynoamerykańska i jej praktyczne implikacje*, Olsztyn 2020; *Recepcja nauczania papieża Franciszka* KUL Lublin 2020; Błasiak P. *Eklezjologia Papieża Franciszka*, Novae Res Gdynia 2023; Olczyk S., *Wychowanie młodzieży w nauczaniu Jorge Mario Bergoglio-papieża Franciszka*, Lublin 2023; Olszewski M., *Zrozumieć Franciszka, czyli o co chodzi papieżowi*, Profeto Warszawa 2023.

Istnieje również wiele artykułów dotyczących samej synodalności, np.: WT Olsztyn 2022; Kijas Z. J., *Dynamiczny charakter norm odnoszących się do Synodu Biskupów. Na kanwie pięćdziesięciolecia motu proprio Pawła VI Apostolica sollicitudo*, [w:] *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, Rabczyński P. (Red.), Pelplin 2020, s. 71-82; Rabczyński P., *Synodalność według papieża Franciszka*, w: Rabczyński P. (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, Pelplin 2020, s. 115-125; Rozkrut T., *Znaczenie Instytucji Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła*, Sympozjum Rok XXVI 2022, nr. 1(42), s. 34-54; Proniewski A., *Czym jest synodalność? Rozwój świadomości synodalności na przestrzeni historii Kościoła*, [w:] *Sympozjum Rok XXVI 2022, nr 1(42)*, s. 11-32. *Albo też dotyczących teologii papieża Franciszka w tym tematów związanych z Miłosierdziem Boga, radością czy z dialogiem ekumenicznym*: A. Napiórkowski, *Wizja Kościoła w ujęciu papieża Franciszka* [w:] *Studia nauk teologicznych*, t. 15 (2020), s. 27-51; Glombik K. J., *Specyficzne aspekty teologii w nauczaniu papieża Franciszka* [w:] *Studia Nauk Teologicznych*, t. 15. (2020), s. 11-32; Kowalczyk D., *Obraz Boga w nauczaniu papieża Franciszka*, [w:] *Studia Bobolanum* 1 (2014); (1): 21-33.

Temat niniejszej pracy dotyczy ważnego wydarzenia, jakim był XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów poświęcone tematowi „Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej”. Zadaniem czy też misją Synodu Biskupów jest służyć papieżowi pomocą w kierowaniu i prowadzeniu Kościoła powszechnego. Stąd po wsłuchaniu się w głos Kościoła papież wskazuje ważne tematy do rozważenia podczas kolejnych spotkań synodalnych. Podobnie miała miejsce sytuacja z XIII Synodem Biskupów, który powołany przez papieża Benedykta XVI poświęcił uwagę potrzebie nowej ewangelizacji oraz konieczności przekazywania wiary¹.

Kościół Polski był reprezentowany na Synodzie przez czterech kardynałów: kard. Zenona Grocholewskiego i kard. Stanisława Ryłkę – prefektów rzymskich Dykasterii, a także przez kard. Stanisława Dziwisza i kard. Kazimierza Nycza. Wśród arcybiskupów obecni byli: abp Zygmunt Zimowski – przewodniczący Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia w latach 2009–2016, abp Józef Michalik – przewodniczący KEP i abp Stanisław Gądecki – wiceprzewodniczący KEP. Każdy z nich podczas Synodu przedstawiał swoje relacje w oparciu o wskazania robocze, zawarte w dokumencie przedsynodalnym. Dokumentem były *Lineamenta*, opracowane przez Sekretariat Generalny Synodu. Rozesłane po Kościołach lokalnych i innych instytucjach duszpasterskich i akademickich, miały dostarczyć odpowiedzi na problemy i tematy związane z ewangelizacją Kościoła. W oparciu o nadesłane odpowiedzi Sekretariat Generalny Synodu opracował kolejny dokument, tzw. *Instrumentum laboris*. Zbierał on uwagi, które napływały z całego Kościoła, które stały się następnie tematem dyskusji na auli synodalnej.

Tematem niniejszej pracy jest przedstawienie debaty synodalnej, omówienie dyskusji, jaka miała miejsce podczas obrad Synodu, dlatego w pierwszym rozdziale (*Potrzeba nowej ewangelizacji dla przekazu wiary chrześcijańskiej*) zostaną przedstawione ważne pojęcia dotyczące rozumienia apostołatu, misji, ewangelizacji i nowej ewangelizacji oraz postacie trzech papieży, którzy poprzez swoje zaangażowanie i nauczanie uszczegóławiali treść pojęcia, jakim jest nowa ewangelizacja. Zostanie także zasygnalizowane, że dla zrozumienia pojęcia nowej ewangelizacji potrzebne jest odwołanie się do posługi papieża Pawła VI oraz zauważenie istotnego wkładu kardynała Karola Wojtyły

¹ XIII Zwyczajny Synod Biskupów obradował od 7 do 28 X 2012. Nosił on tytuł: „Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej”. Brało w nim udział 262 ojców synodalnych, 45 ekspertów, 49 audytorów, 3 gości specjalnych.

w III Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów (1974) poświęcone tematowi „Ewangelizacja we współczesnym świecie”, po którym ukazała się pierwsza Adhortacja posynodalna *Ewangelii nuntiandi* papieża Pawła VI.

Dla Jana Pawła II ewangelizacja była tak ważna, że już na początku pontyfikatu w czasie pierwszej pielgrzymki do Polski 9 czerwca 1979 r., a więc pięć lat po zakończeniu obrad synodalnych, zwracając się w homilii do wiernych zebranych w Nowej Hucie, w sposób proroczy wyraził potrzebę nowej ewangelizacji. W kolejnych swych pielgrzymkach apostolskich po świecie, a także w napisanych dokumentach, starał się zgłębić i dookreślić treść pojęcia nowa ewangelizacja.

Celem pracy jest zauważenie obecności i roli polskich hierarchów w czasie obrad synodalnych. Chodzi o docenienie nie tylko samych ich wypowiedzi, ale także zwrócenie uwagi na tematy, jakie podejmowali, a które ukazują specyfikę Kościoła w Polsce, począwszy od katechezy, przez życie parafialne i podejmowane duszpasterstwo, a także pomoc skrzywdzonym i tym, którzy mają trudność z powrotem do jedności Kościoła. Analiza prac synodalnych ukazuje ważność podjętych przez nich zagadnień i włączenie ich w wypowiedzi samego papieża.

Dodatkową kwestią będzie ukazanie wpływu i zaangażowania Karola Wojtyły w przygotowanie i przebieg III Synodu biskupów poświęconego ewangelizacji w Kościele we współczesnym świecie, czego efektem będzie dokument Pawła VI *Ewangelii nuntiandi* i zawartej w nim teologii ewangelizacji.

Dla przeprowadzenia badań zostanie użyta metoda historyczna, analityczna i analityczno-syntetyczna.

W pierwszym rozdziale zostanie przywołana także postać papieża Benedykta XVI, który jeszcze jako kardynał w 2000 r. zwracając się do Katechistów z okazji jubileuszu, na nowo wyraził treść pojęcia nowej ewangelizacji. Wskazał na obszary nowej ewangelizacji, określił zasady, formy i oprócz treści wspominał o narzędziach nowej ewangelizacji. Odwołanie to na tyle jest istotne, ponieważ pokazuje, że idea i potrzeba nowej ewangelizacji była żywo dyskutowana w Watykanie oraz istniała i ciągle istnieje potrzeba, aby w nową ewangelizację angażowali się oprócz Ojca Świętego także inni hierarchowie Kościoła, ci z Watykanu i z całego świata, w łączności z wiernymi świeckimi.

Józef Ratzinger zostając papieżem również angażował się w nową ewangelizację, samo określenie umieścił w trzecim zwołanym przez niego Zwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym, jako temat główny synodu. Pierwszy Synod, był poświęcony „Eucharystii jako źródło i szczyt w misji Kościoła”, drugim tematem było „Słowo Boże w życiu i misji Kościoła” a trzecim zagadnieniem stała się „Nowa ewangelizacja w przekazie wiary”.

W drugim rozdziale (*Przygotowanie do Synodu o nowej ewangelizacji*) uwaga zostanie poświęcona analizie wskazanych dwóch dokumentów. Pierwszym są *Lineamenta*, które w sposób syntetyczny zbierają wszystkie najważniejsze wypowiedzi na temat ewangelizacji, nowej ewangelizacji i misji w Kościele, aby stać się powodem szerszej dyskusji na poziomie partykularnych Kościołów, w tym także Kościoła w Polsce. Drugim dokumentem, który zostanie przeanalizowany będzie *Instrumentum Laboris*, który jest obszerniejszym dokumentem przygotowanym.

Trzeci rozdział (*Przebieg Synodu o nowej ewangelizacji i wkład polskich biskupów*) przybliży najważniejsze wypowiedzi związane z sytuacją Kościoła w Polsce. Omawia wypowiedzi polskich przedstawicieli na Synodzie i ich wkład w tematy, które znalazły swoje odzwierciedlenie zarówno w końcowym *Przesłaniu* Synodu, jak również w *Propozycjach Synodalnych*, skierowanych do papieża. W oparciu o nie miała zostać przygotowana posynodalna adhortacja. Należy wspomnieć, że wszystkie wypowiedzi naszych hierarchów znalazły swoje odzwierciedlenie w poszczególnych numerach *Propozycji*.

W czwartym rozdziale (*Nowa ewangelizacja w myśli papieża Franciszka*) zostanie poddana analizie sytuacja, jaka nastąpiła po rezygnacji papieża Benedykta XVI, która miała miejsce cztery miesiące po zakończeniu obrad synodalnych. Nowo wybrany papież Franciszek przygotował dokument posynodalny, które jednak nie w pełni korzystał z materiału, jaki dostarczyli mu ojcowie synodalni. Dokument nosi jednak nazwę adhortacji, jak przystało na tego rodzaju dokumenty, ale w swojej strukturze wewnętrznej i w swojej treści, odpowiada także encyklice. Jest to więc dokument programowy nowego pontyfikatu papieża z Argentyny. Dokument jest bardzo istotny, stąd poddany został szczegółowej analizie właśnie w rozdziale czwartym, końcowym.

Analiza papieskiego dokumentu ukazuje w jaki sposób papież Franciszek rozumie nową ewangelizację. I chociaż osobiście nie uczestniczył w obradach Synodu, nadał Kościołowi i ewangelizacji specyficzny charakter. Opracowując adhortację *Evangelii*

Gaudium papież Franciszek w mniejszym stopniu korzystał z treści *Propositiones*, przedstawionych przez ojców synodalnych. Jego wypowiedź jest więc bardziej osobista i wypływa z jego spojrzenia na świat, Kościół i potrzeby Kościoła.

Rozdział I

Potrzeba nowej ewangelizacji dla przekazu wiary chrześcijańskiej

„Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Uczyńcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem” (Mt 28, 19-20). Tymi słowami Pan Jezus posłał swoich uczniów, aby głosili Dobrą Nowinę całemu światu. Zadanie przekazywania przez Wspólnotę Kościoła depozytu wiary wszystkim narodom rozciąga się na cały czas trwania Kościoła. Prawdę tę potwierdzili Ojcowie XIII Synodu, mówiąc, że „Kościół i jego misja ewangelizacyjna mają swój początek i źródło w Trójcy Świętej według zamysłu Ojca, dzieła Syna, którego kulminacją jest Jego śmierć i chwalebne zmartwychwstanie oraz posłannictwo Ducha Świętego. Kościół kontynuuje tę misję Bożej miłości w naszym świecie”². Zmieniający się świat, społeczeństwo, a w nim kultura, prądy filozoficzne, a także różnorodność miejsc, w których obecny jest Kościół, wymaga, aby temat ewangelizacji na nowo powracał uzyskując nowe aspekty, formy i język.

Przed takim zadaniem staje również każdy następca świętego Piotra, od którego wspólnota Kościoła oczekuje wskazań, podpowiedzi i inspiracji jak najlepiej to posłannictwo wypełnić. Ostatni Papież Kościoła Katolickiego w swym nauczaniu nawiązuje bardzo mocno do Soboru Watykańskiego II (1962-1965) podkreślając jego wagę i znaczenie dla Kościoła, zawsze jednak odwołując się do Ewangelii i osoby Jezusa Chrystusa³.

Sobór Watykański II naucza, że ewangelizacja jest podstawową funkcją Kościoła. Jest to rzeczywistość złożona i wielowymiarowa. Pierwszy rozdział niniejszej pracy podejmuje refleksję teologiczną związaną z pojęciem ewangelizacji oraz z kluczowymi wypowiedziami papieży od czasu Soboru Watykańskiego II do XIII Synodu Biskupów o nowej ewangelizacji (2012). Po kwestiach terminologicznych, które stanowią część pierwszego paragrafu, zostaną przedstawione, w sposób skrótowy, wkład Karola Wojtyły oraz działalność papieży na rzecz ewangelizacji i nowej ewangelizacji.

² *Elenco finale delle Propositioni*, [w:] L. Baldissieri (red.) *La nuova evangelizzazione per la trasmissione della fede Cristian, XIII Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi* (dalej: NE), Libreria Editrice Vaticana 2017, s. 654.

³ Por. A. Napiórkowski, *Cztery skały, Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek*, Pelplin 2023, s. 7.

1. Zagadnienia terminologiczne

Całokształt działalności Kościoła może być określony różnymi terminami. Do najbardziej znanych należą: apostołat, misja, Ewangelia, ewangelizacja, nowa ewangelizacja. Wymienione pojęcia są terminami teologicznymi, które są obecne również w języku ogólnym i mają swoje określone znaczenie.

1.1. Apostołat

Apostołat jest terminem pochodzenia greckiego. Wywodzi się od czasownika *apostello* i znaczy „wysłać” i „posyłać”. Czasownikowi *apostello* opowiada w języku hebrajskim czasownik *salach*, który znaczy nie tylko „posyłać” ale „posyłać z pełnią specjalnej władzy”, „posyłać kogoś w charakterze urzędowego pełnomocnika”⁴, co oznacza, że wysłannik miał prawo do takiego samego szacunku, jak ten, przez kogo był posłany⁵. U Epikleta *apostolos* występuje w znaczeniu religijnym i oznacza „wysłannika Bożego”⁶. W Nowym Testamencie termin *apostolos* – wysłannik, oznaczał najpierw pewną funkcję, którą odnoszono do różnych ludzi: wysłańców Kościołów (por. 2 Kor 8, 23), apostołów wymienianych obok proroków (por. Łk 11,49; Ef 3,5), czy do Barnaby (por. 1 Kor 9,6). W Liście do Hebrajczyków sam Chrystus jest nazywany Apostołem (por. Hebr 3, 1)⁷. W wyniku długiej ewolucji termin „apostoł” staje się tytułem przysługującym dwunastu uczniom Jezusa, w której dużą zasługę ma święty Łukasz opisujący wydarzenie rozesłania apostołów (por. Łk 3,13)⁸. Apostołem nazywa siebie również święty Paweł. Prawo do tego tytułu opiera się na widzeniu Zmartwychwstałego pod Damazkiem (por. 1 Kor 15,8-9), na dawaniu świadectwa o Chrystusie i na posłannictwie od dawna ustanowionym dla niego przez Boga (por. Ga 1, 15-16). Święty Paweł nie zaliczył siebie do grona dwunastu, ale działał z nimi w ścisłym związku (por. Ga 1, 16 – 2, 10). Z pojęciem „apostoł” ściśle związana jest nazwa „apostołat” lub „apostolstwo”⁹.

W Księgach Nowego Testamentu termin *apostolle* jest używany cztery razy. W Dziejach Apostolskich (Dz 1,25) oznacza służbę Dwunastu. W tym znaczeniu święty Maciej został wybrany na urząd służby apostołskiej jako do *apostolle*. W Liście do Rzymian słowo

⁴ Por. A. Jankowski, K. Romaniuk, *Kapłaństwo w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, Katowice 1972, s. 267.

⁵ Por. X. Leon-Dufour, *Słownik teologii biblijnej*, Poznań – Warszawa 1982, s. 55.

⁶ Por. K. Romaniuk, *Apostoł*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, T. 1. Lublin, 1985, s. 831.

⁷ Por. J. Kudasiewicz, *Apostołowie*, [w:] *Słownik teologiczny*, T. 1, Katowice 1985, s. 37.

⁸ M. Rusecki (red.) *Leksykon Teologii Fundamentalnej*, Lublin – Kraków 2002, wyd. M. (dalej: LTF), s. 103.

⁹ Por. W. Przychyna, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 18.

apostolle oznacza łaskę, dar Boży udzielony świętemu Pawłowi (por. Rz 1,5) w Liście do Koryntian termin ten jest używany w znaczeniu prawomocnego posługiwania (por. 1 Kor 9,2), natomiast w Liście do Galatów termin *apostole* oznacza czujność apostołską wynikającą z posłania przez Boga (por. Gal 2,8)¹⁰. Z terminem *apostol* ściśle jest związany termin apostołstwo, apostołat¹¹. W sensie najbardziej ogólnym apostołat może być rozumiany jako całość działalności wszystkich członków ludu Bożego, która ukierunkowuje działalność na realizację celu Kościoła, powołanego po to, aby „szerzyć Królestwo Chrystusowe po całej Ziemi ku chwale Ojca, czyniąc wszystkich ludzi uczestnikami zbawczego odkupienia oraz by przez nich skierować cały świat do Chrystusa (DA 2; por. KK 1 – 8)¹².

Apostołat w sensie ścisłym oznacza uczestnictwo w zbawczym posłannictwo Jezusa Chrystusa, tj. w potrójnej Jego misji: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. Z tej misji wynikają zadania¹³, jak i całe zbawcze posłannictwo, do którego powołany został przez Chrystusa Kościół¹⁴. Pośredniczyć w sensie dynamicznym oznacza przekazywać coś, biorąc od jednego i przekazywać drugiemu. Oznacza także w sensie przedmiotowym to, co apostoł bierze od Chrystusa i przekazuje innym. Dotyczy to przestrzeni wiary, zbawienia, zachowania przykazań i przyjmowania sakramentów. Istotną treścią apostołatu jest przekazywanie ludziom zbawienia przez przepowiadanie Słowa Bożego i sprawowanie sakramentów¹⁵.

1.2. Misja

Misja (łac. *missio*), wywodzi się od łacińskiego czasownika *mittere*, co oznacza „posyłać”. Pod względem treściowym termin ten utożsamia się z greckim *apostolle*. Funkcjonalnie oba te pojęcia oznaczają tę samą treść i zawierają dwa elementy. Pierwszym elementem jest być wysłanym przez kogoś, natomiast drugim – mieć określoną, specjalną misję do wypełnienia¹⁶. Termin misja może mieć znaczenie świeckie, jak i religijne. W znaczeniu świeckim oznacza zasadniczo czynność wykonywaną na czyjeś polecenie, a także

¹⁰ Por. Tamże, s. 19.

¹¹ W języku polskim terminy apostołat i apostołstwo używane są zamiennie. Nie wyczuwa się między nimi różnicy znaczeniowej.

¹² Por. I. Mierzwa, *Apostolstwo*, [w:] *Słownik teologiczny*, T. 1, Katowice 1985, s. 33.

¹³ Por. R. Łukaszyk, *Apostołat*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, T. 1, Lublin 1985, s. 797.

¹⁴ Por. I. Mierzwa, *Apostolstwo*, s. 33.

¹⁵ Por. W. Przyczyna, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 20.

¹⁶ Por. A. Żynel, *Chrześcijaństwo żywe*, Warszawa 1985, s. 239. Autor apostołstwem określa działalność ewangelizacyjną wśród ochrzczonych, a głoszenie ewangelii innym narodom nazywa misjami. Por. Tamże, s. 244.

osobę posyłającą, osobę posyłaną, miejsce i czas wypełniania posłannictwa. W znaczeniu religijnym misja oznacza, że osobą wysyłającą jest Pan Bóg, a treść posłannictwa dotyczy relacji pomiędzy człowiekiem, a Bogiem¹⁷. Słowo misja może również posiadać znaczenie prawnicze, czyli takie, które używa się w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Podstawowe znaczenie tego terminu odnosi się tam do aktu władzy kościelnej, mocą której przekazywana jest w kościele władza jurysdykcyjna. Istnieje także sens przenośny, w którym misja oznacza pewien sposób głoszenia słowa Bożego. W tym sensie Kodeks Prawa Kanonicznego mówi w kanonach 781-792 o właściwej działalności misyjnej Kościoła.

Do wieku XVI słowo misja było nieznanne w języku kościelnym. Na określenie tego, co później nazwano misjami, używano takich określeń, jak: *dilatatio fidei*, *propagatio fidei*, *evangelium*, *predicatio*, *ministerium verbi*, *convocatio gentium*¹⁸. Termin misja oznacza posłannictwo, wypełnienie posłannictwa i miejsce jego wypełnienia.

Od roku 1581 przyjmuje się rozpowszechnienie pojęcia „misja” w sensie wypełnienia poselskiego posłannictwa, które stawiały sobie za cel ożywienie i umocnienie wiary. Od 1622 r. słowo to pojawia się w kościelnym języku prawniczym. Dokonało się to za pośrednictwem konstytucji *Inscrutabili* papieża Grzegorza XVI, mocą której powołał on do życia Kongregację Rozkrzewiania Wiary¹⁹. W kolejnych latach pojęcie misja zostało uściślone na misję zewnętrzną i misję wewnętrzną. Przez misję zewnętrzną (*missione externa*) rozumie się przepowiadanie Słowa Bożego poganom. Natomiast misjami wewnętrznymi (*missiones interna*) nazywa się sposób przepowiadania ewangelii chrześcijanom w celu ich religijnej i moralnej odnowy²⁰. W literaturze teologicznej obok pojęcia „misje” pojawia się także wyrażenie „działalność misyjna”, która lepiej oddaje dynamiczną treść „misji” i bardziej odpowiada ewangelicznemu *idźcie i nauczajcie*²¹.

1.3. Ewangelia

¹⁷ LTF, s. 793.

¹⁸ Por. A. M. Henry, *Misje w przeszłości i misje jutra*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 236.

¹⁹ Por. M. Jagodziński, *Encyklika „Redemptoris missio” jako szczyt papieskiego nauczania o misji Kościoła*, „*Studia Elbląskie*” XIX 2018, s. 327.

²⁰ Por. W. Przychyła, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 22.

²¹ Por. Tamże, s. 23.

W terminologicznym słowniku teologiczno-kościelnym *Ewangelię* definiuje się jako komunikat i czynność o sprecyzowanej treści: (gr. „dobra nowina”) „orędzie albo przepowiadanie orędzia o tym, że Królestwo Boże już jest i że Jezus przez powstanie z martwych skutecznie się nam objawił jako Syn Boży i nasz Pan”²². O ewangelizacji czytamy: „przepowiadanie wszystkim narodom (Mt 28,19-20; Rz 10,12- 18) i kulturom Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie. Mocą Ducha Świętego (por. Dz 1,8) orędzie ewangeliczne dociera zarówno do chrześcijan wyobcowanych z Kościoła, jak do niechrześcijan. Posłannictwo Boże Kościoła nakłada na niego obowiązek szerzenia dobrej nowiny o zbawieniu”²³.

We współczesnym polskim języku termin *ewangelia* ma swoje utrwalone miejsce. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* rejestruje kilka znaczeń tego pojęcia i je określa jako: 1. *religijny, literacki* «wczesnochrześcijański utwór, który opisuje życie Jezusa Chrystusa»; 2. *religijny* «księga, która zawiera teksty 4. Ewangelii kanonicznych; część Pisma świętego NT»; 3. *religijny* «Boże orędzie o zbawieniu, skierowane do ludzi całego świata i wszystkich czasów przez Jezusa Chrystusa»; 4. *religijny* «część mszy świętej, najważniejszy element liturgii słowa: odczytanie fragmentu jednej z czterech Ewangelii; także: sam ten fragment»; 5. *przenośny* «zbiór niepodważalnych zasad moralnych, reguł postępowania, doktryna o wielkim autorytecie»; 6. *przestępczy* «wyrok lub jego odczytanie w sądzie»²⁴.

Rzeczownik utworzony z greckiego przysłówka *eu* dobrze i czasownika *aggello* co oznacza przynosić wiadomość, przekazywać, ogłaszać. Stąd w Nowym Testamencie termin określający głoszoną przez Jezusa Chrystusa Dobrą Nowinę o nadejściu Królestwa Bożego (por. Mk 1, 14-15), oraz wieść o zbawieniu (por. Rz 1,16), którą Bóg wcześniej zapowiedział, a w *pełni czasu* zrealizował w swoim Synu (por. Rz 1, 1-4). W całym Nowym Testamencie zawsze związana jest z ustnym przekazem orędzia o zbawieniu. Nigdy natomiast nie rozumie się jej jako spisanej formy nauczania Jezusa albo Apostołów, stąd w Nowym Testamencie Ewangelia występuje w liczbie pojedynczej rzeczownika.

Ewangelia oznacza także gatunek literacki obejmujący cztery księgi kanonu Pisma Świętego Nowego Testamentu²⁵: *Ewangelia według świętego Mateusza, Ewangelia według*

²² G. O'Collins, E.G. Farrugia, *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych z indeksem angielsko-polskim*, tłum. J. Ożóg, B. Żak, Kraków 2002.

²³ Tamże.

²⁴ H. Zgólkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 11, Poznań 1997.

²⁵ Por. R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia Katolicka*, KUL Lublin 1983, T. IV, kol. 1425.

świętego Marka, Ewangelia według świętego Łukasza i Ewangelia według św. Jana (Mt, Mk, Łk, J)²⁶. Ewangelia pierwotnie w języku greckim oznaczała nagrodę otrzymaną przez kogoś, kto przyniósł dobrą wiadomość albo samą dobrą wiadomość o zwycięstwie militarnym. Z czasem określano tak każdą dobrą wiadomość. W Nowym testamencie rzeczownik *euaggelion* występuje 76 razy, natomiast w formie czasownikowej występuje 54 razy. Nie ma pewności czy sam Jezus używał rzeczownika *euaggelion* na określenie swojego nauczania. Najprawdopodobniej wprowadzenie tego rzeczownika do słownictwa Nowego testamentu jest zasługą świętego Pawła²⁷.

U świętego Pawła Ewangelia utożsamia się z Osobą Jezusa ukrzyżowanego (por. 1 Kor 1, 23; 2,2) i zmartwychwstałego (por. 1 Kor 15,14; 2Tm 2,8). Określenie „Ewangelia Chrystusa” (por. Rz 15,19; Kor 9,12) oznacza nie tylko pochodzenie jej od Chrystusa, lecz także Chrystusa działającego przez nią. Podobne znaczenie posiada zwrot Ewangelia Boża (por. 2 Kor 11,7), która jest „mocą Bożą ku zbawieniu dla każdego wierzącego” (Rz 1,16)²⁸.

1.4. Ewangelizacja

Ewangelizacja, to działalność polegająca na głoszeniu Dobrej Nowiny o zbawieniu w Jezusie Chrystusie, dzięki której ludzie zyskują możliwość uczestniczenia w Duchu Chrystusa, odradzającym i jedynającym ich z Bogiem. Ewangelizacja to także głoszenia Chrystusa dokonywane nie tylko słowem (por. Mk 16,15n), lecz także przez niesienie świadectwa chrześcijańskiego (por. Łk 24,47n), zwłaszcza świadectwa o zmartwychwstaniu Chrystusa. Ewangelizacja nie jest więc tylko teoretycznym nauczaniem o Chrystusie, czy rodzajem apologetycznej obrony chrześcijaństwa, lecz dzieleniem się chrześcijańskim doświadczeniem wiary i byciem świadkiem. Dzieło ewangelizacji dokonuje się w pełnym poszanowaniu wolności człowieka, ponieważ ewangelizacja nie jest propozycją przeciwstawiającą się wolności, lecz działającą na jej korzyść „zatrzymując się przed sanktuarium sumienia”²⁹.

²⁶ Por. LTF, s. 378-379.

²⁷ W *Corpus Paulinum euaggelion* nie tylko występuje najczęściej, ale posiada też najbardziej sprecyzowane, choć zarazem najbardziej różnorodne znaczenie. Dla świętego Pawła Ewangelia, to zbawcze Boże działanie dokonane w historii świata przez wcielenie, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa (Rz 1,1 nn; 1 Kor15, 1 n.), LTF, s. 380.

²⁸ Por. W. Przychyła, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 23-24.

²⁹ Jan Paweł II, *Redemptoris Mssio*, 39.

W szerszej perspektywie ewangelizacja to głoszenie i ukazywanie Chrystusa jako Tego, który został posłany do Ojca, aby zapoczątkował Królestwo Boże, w którym i przez które Bóg chce działać, by zjednoczyć rodzaj ludzki stwarzając nowy świat wyzwolony spod niewoli sił zła, grzechu, cierpienia i śmierci (por. 2 P 3,13)³⁰. Należy dodać, że w pierwszym powojennym słowniku języka polskiego, w słowniku Lindego (1807-1814) nie znajdujemy jeszcze terminu *ewangelizacja*, jedynie termin *ewangelizować*: „opowiadać ewangelię, nauczać Ewangelii, szerzyć naukę Jezusa Chrystusa”³¹.

Do teologii termin ewangelizacja został wprowadzony dopiero w drugiej połowie XIX wieku przez protestantów na oznaczenie działalności kaznodziejów wędrownych³². Następnie przeszedł do języka teologii katolickiej i określał przepowiadanie Ewangelii tym, którzy jej nie znają³³, co stało się określeniem tradycyjnego rozumienia ewangelizacji.

1.5. Nowa ewangelizacja

Innym rodzajem ewangelizacji jest nowa ewangelizacja zwana też reewangelizacją, która jest formą misyjną i duszpasterską działalnością Kościoła³⁴ obejmującą kraje o starych tradycjach chrześcijańskich i niekiedy młode Kościoły, w których grupy ludzi ochrzczonych utraciły żywy zmysł wiary i utraciły swoją łączność z Kościołem prowadząc życie oddalone od Chrystusa i Jego Ewangelii³⁵. Jest to działanie odnawiające rozumiane jako odrodzenie duchowe i inicjacja procesu nawrócenia, do którego Kościół wzywa samego siebie, wszystkie wspólnoty i wszystkich ochrzczonych³⁶. W dalszej części niniejszej pracy wielokrotnie będziemy powracać do analiz tego terminu i rozumienia go u wielu autorów i w współczesnym nauczaniu Kościoła wskazując na podmiot i przedmiot oraz adresatów nowej ewangelizacji.

1.6. Jezus Chrystus pierwszym ewangelizatorem³⁷

³⁰ Por. LTF, s. 384.

³¹ W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, t. 2, Warszawa 1960. Por. J. Sobczykowa, *O Ewangelii i ewangelizacji we współczesnym dyskursie religijnym*, NURT SVD (2) 2018, s. 68.

³² Por. J. Krucina, *Wprowadzenie*, [w:] *Ewangelizacja*, Wrocław 1980, s. 5.

³³ Por. F. Zapłata, *Dzieło misyjne w świetle Vaticanum II i Synodu 1974*, [w:] *Człowiek we wspólnocie Kościoła*, Warszawa 1979, s. 353.

³⁴ Por. M. Zając, *Nowa ewangelizacja* [w:] S. Wilk, *Encyklopedia Katolicka*, T. XIV, Lublin 2010, kol. 13-14.

³⁵ Por. LTF, s. 385.

³⁶ Por. J. Sobczykowa, *O Ewangelii i ewangelizacji we współczesnym dyskursie religijnym*, [w:] „NURT SVD” 2 (2018) s. 68.

³⁷ Por. A. Martin, *Gesu primo evangelizzatore*, w: *Credere oggi*, 191/5/12 Edizioni Messaggero Padova 2012, s. 32-41.

Jezus Chrystus nie tylko wysłał uczniów, aby głosili Dobrą Nowinę, ale sam stoi u początku jej głoszenia³⁸. Stąd możemy mówić o pierwszeństwie Jezusa w przekazie Nowego Testamentu³⁹. Jezus Chrystus jest głosicielem Ewangelii Boga, jest Jej przedmiotem oraz głosicielem przyjscia Królestwa Bożego w swej Osobie⁴⁰. W Nowym Testamencie znajdują się różne określenia wskazujące na rolę, jaką pełnił Jezus z Nazaretu jako Mistrz i Założyciel Kościoła⁴¹ oraz na Jego pierwszeństwo⁴². Ewangelista Jan dwukrotnie przytacza świadectwo Jana Chrzciciela o Jezusie Chrystusie (por. J 1,15 i 30). Święty Łukasz, w Dziejach Apostolskich, pisze o Pomazańcu, a jest nim Ten, który jest pierwszy zmartwychwstały i ma światło „zwiastować ludowi i poganom” (Dz 26,23)⁴³. W księdze Apokalipsy Żyjący, Martwy i ostatecznie Żyjący na wieki jest „pierwszy i ostatni” (Ap 1,17; 2,8)⁴⁴. Jezus jest pierwszym i ostatnim, jest „Alfą i Omegą” (Ap 22,13)⁴⁵. W Liście do Kolosan (1,18) Jezus Chrystus to „pierwszy”, pierworodny, [Chrystus] Głowa oraz „początek” – „arche”⁴⁶. Oprócz prostego i bezpośredniego określenia Chrystusa za pomocą liczebnika porządkowego „pierwszy” w Piśmie Świętym znajdują się słowa pośrednio wskazujące na pierwszeństwo Jezusa, są to: Pierworodny, Głowa oraz tytuły Chrystusa rozpoczynające się od rdzenia „arch-”⁴⁷. Pomimo braku w Ewangeliach dosłownego określenia „Jezus Ewangelizator”, znajdują się w nich relacje o Jezusie ewangelizującym, czyli pełniącym funkcję ewangelizatora. W relacji świętego Łukasza (8,1) znajduje się zapis o tym, że Jezus „wędrował po miastach i wsiach, głosząc i zwiastując dobrą nowinę [o] Królestwie Boga. Słowa i czyny Jezusa są proklamacją dobrej Nowiny o nastaniu już – tu i teraz – Królestwa Bożego. On sam jest Dobrą Nowiną –

³⁸ Por. M. Nardello, *Evangelizzazione*, Citadella Editrice, Assisi 2017, s. 14.

³⁹ „Pierwszą podstawową katechezą jest Ewangelia, czyli to, co uczniowie Jezusa zapisali o Jego życiu, Jego działalności, o Nim samym. Poprzez Ewangelię On sam staje się katechetą, prowadzącym nas przez swoje słowo i życie”. Ch. Schönborn, *Jezus jako Chrystus, Katechezy wiedeńskie*, tłum. J. Kubaszczyk, „W Drodze”, Poznań 2005, s. 13.

⁴⁰ Por. R. Łukaszyk (red.), *Encyklopedia Katolicka*, T. IV, wyd. KUL, Lublin 1983, kol. 1436.

⁴¹ Por. A. Tronina, *Jezus Chrystus – nazwy*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. S. Wielgus, J. Duchniewski, S. Fita i in., t. 7, Lublin 1997, kol. 1350.

⁴² Por. R. Popowski, *Wielki Słownik Grecko-Polski Nowego Testamentu*. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 1997, s. 538.

⁴³ Por. *Grecko-polski Nowy Testament*, s. 769.

⁴⁴ Por. Tamże, s. 1161 i 1163.

⁴⁵ Por. Tamże, s. 1235.

⁴⁶ Por. Tamże, s. 948.

⁴⁷ Por. J. Kozyra, *Jezus Chrystus jako ARXE. Protologia chrystologiczna pierwszej tradycji apostoelskiej Nowego Testamentu w interpretacjach rdzenia ApX*, Wydawnictwo Księgarnia św. Jacka, Katowice 2001.

Ewangelią (por. Mk 1, 1)⁴⁸. Według S. Pisarka zasadne jest posługiwanie się zarówno określeniem „Jezus ewangelizujący” jak i „Jezus ewangelizator”⁴⁹.

1.7. Ewangelizacja jako zadanie uczniów Jezusa i element konstytutywny Kościoła

Jezus Chrystus powierzył swoim uczniom mandat głoszenia polecając im, aby głosili Ewangelię narodom „aż po krańce ziemi” (Dz 1,8). U początku głoszenia Ewangelii można wskazać konkretne miejsca geograficzne: Jerozolimę, Judę i Samarię (por. Mt 28,19; Mk 16,15; Łk 24,47). Z wymienionych w Nowym Testamencie kolejno: jednego miasta, dwóch krain geograficznych i „krańców ziemi” uwidacznia się proces ewangelizacyjny⁵⁰ zataczający coraz szersze kręgi⁵¹.

Apostołowie przekazywali oraz interpretowali zarówno słowa samego Jezusa, jak i fakty z Jego życia⁵². Nauczając w Świątyni przekazywali katechezę wraz z najważniejszą prawdą o Jezusie. Stosowali przy tym metodę judaistyczną polegającą na odczytywaniu Pisma Świętego Starego Testamentu i znajdowaniu w nim nie tylko uzasadnienia, ale także wypełnienia nauki chrześcijańskiej. Metodyka przekazu tradycji ustnej oraz podkreślanie ważności trwania tradycji apostołowej w Kościele potwierdza prawdziwość i ciągłość tradycji ewangelicznej⁵³.

W pierwotnym Kościele ewangelizację wyraża się przeważnie przez użycie słowa *keryssein*, które odnosi się do idei głoszenia Ewangelii. Z ustnym głoszeniem *keryssein* Ewangelii w Kościele kładziono duży nacisk na wartość świadectwa życia braterskiego. Być chrześcijaninem oznaczało mieć poczucie bliskości z Bogiem: Ojcem, Synem w Duchu Świętym (por. 1 J 1,3 – 6). A owocem tej jedności jest braterska wspólnota (por. J 1,7)⁵⁴. Można stwierdzić, że w ujęciu Nowego Testamentu ewangelizacja jest synonimem

⁴⁸ Por. S. Pisarek, *Jezus - Ewangelizator*, [w:] „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 31(1981), s. 103.

⁴⁹ Por. Z. Kapłon, *Jezus Chrystus: Pierwszy Ewangelizator i Katecheta*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” (32) 2012, s. 14.

⁵⁰ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego* (11 października 1992), nr 84; R. Kempniak, „*Będziecie moimi świadkami (...) aż po krańce ziemi*” (Dz 1,8). *Kompozycja Dziejów Apostolskich*, „Scriptura Sacra” 1(1997), s. 81.

⁵¹ Z. Kapłon, *Jezus Chrystus – pierwszy ewangelizator i katecheta*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” (32) 2012, s. 11-16.

⁵² Por. M. Nardello, *Evangeliizzazione*, Citadella Editrice, Assisi 2017, s. 17.

⁵³ Por. Z. Kapłon, *Jezus Chrystus – pierwszy ewangelizator i katecheta*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” (32) 2012, s. 12.

⁵⁴ Por. M. Vellanickal, *Biblijna teologia ewangelizacji*, [w:] *Ewangelizacja, dialog i rozwój*, Warszawa 1986, s. 68-71.

przepowiadania kerygmatycznego i oznacza proklamację zbawienia w Jezusie Chrystusie tym, którzy go nie znają.

2. Sobór Watykański II

W celu mówienia o nowej ewangelizacji, potrzebne jest odwołanie się do Magisterium Kościoła, do dokumentów *Soboru Watykańskiego II*, nauczania papieży posoborowych, aby zobaczyć ewolucję rozumienia misji i ewangelizacji w Kościele. *Sobór Powszechny* działalność ewangelizacyjną zalicza do swych głównych tematów, ponieważ do Kościoła należy zadanie kontynuowania misji ewangelizacyjnej Jezusa Chrystusa⁵⁵. Kościół świadom własnej tożsamości „pragnie zwracać się do wszystkich w celu wyjaśnienia tajemnicy człowieka i nawiązania współpracy w rozwiązywaniu ważniejszych problemów epoki”⁵⁶.

Sobór Watykański II starał się dać odpowiedź na dezorientację doświadczaną przez chrześcijan w obliczu przeobrażeń i podziałów, aby na nowo ukazać powszechne powołanie do zbawienia⁵⁷, którego Bóg pragnie dla każdego człowieka. Chcąc jednak uściślić wypowiedzi soborowe o ewangelizacji i misji można posłużyć się dokumentem przygotowanym na obrady XIII Synodu Biskupów o nowej ewangelizacji i przekazywania wiary. Dokumentem tym jest m.in. *Instrumentum Laboris*, które w 10 punkcie wskazuje na znaczenie *Soboru Watykańskiego II* w jego podkreśleniu i ożywieniu zaangażowania świeckich w Kościele⁵⁸, wizji społecznej⁵⁹, rozwoju rozumienia ewangelizacji i misyjności Kościoła⁶⁰. Dokumenty Soboru, co zobaczymy w niniejszej pracy, wielokrotnie posługują się terminem *ewangelizacja*, używając go w różnych znaczeniach⁶¹. Punkt 11 *Instrumentum laboris* odwołując się do treści poszczególnych dokumentów Soboru Watykańskiego II, ukazuje jak obok wielu zagadnień, Ojcowie soborowi wypowiadali się o ewangelizacji. Dokumenty *Soboru Watykańskiego II*, które zostaną wyliczone wskażą na potrzebę zaangażowania się na polu misji i ewangelizacji nie tylko duchowieństwa, a w tym biskupów,

⁵⁵ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 17; 35.

⁵⁶ Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 10.

⁵⁷ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 2.

⁵⁸ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 31; Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam Actuositatem*, 2; 6.

⁵⁹ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 1; 4.

⁶⁰ Por. Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*, 6.

⁶¹ Por. W. Przychyna, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 27.

którzy w pierwszej kolejności są odpowiedzialnymi za ewangelizację, ale również wszystkich świeckich w Kościele. *Instrumentum Laboris* przywołuje cztery Konstytucje Soborowe i cztery Dekrety. Są nimi: Konstytucja o Liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, Konstytucja Dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium*, Konstytucja Dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, oraz dekrety: Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum Ordinis*, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam Actuositatem*, Dekret o Misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*⁶².

Pomimo, że w niniejszej pracy nastąpi szereg nawiązań do wspomnianych soborowych dokumentów, to idąc za wskazaniem *Instrumentum laboris* należy wspomnieć te, które w bezpośredni sposób wskazują potrzebę ewangelizacji.

1. Ewangelizacja jako przepowiadanie misyjne Soboru Watykańskiego: *Ad gentes* 6;
2. Ewangelizacja jako wszelka posługa słowa: *Lumen Gentium* 35, *Christus Dominus* 6, *Gaudium et spes* 44, *Apostolicam actuositatem* 2.
3. Ewangelizacja jako cała działalność misyjna Kościoła: *Ad gentes*, całość dokumentu ze wskazaniem na 23, 27.

Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium* zwróciła uwagę na dynamizm duchowy i misyjny liturgii⁶³. Liturgia stanowi najwyższą postać działalności Kościoła, ale musi poprzedzać ją wysiłek ewangelizacyjny⁶⁴.

Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* ukazała Kościół jako misterium, w tym misterium misyjne. Podstawy eklezjologii misyjnej tworzy Jezusowy mandat misyjny oraz moc i działanie Ducha Świętego. Powołanie misyjne Kościoła związane jest z jego życiem i jego naturą⁶⁵. Dokument opisuje związek Kościoła z misją oraz odpowiedzialność za misję całego ludu Bożego⁶⁶.

⁶² Por. Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Pallotinum, Poznań 2002.

⁶³ Zob. I. Bria, *Liturgia a misje*, [w:] *Misjologia. Perspektywa ekumeniczna*. Mały słownik, red. I. Bria, Ph. Chanson, J. Gadille, M. Spindler, „Verbinum”, Warszawa 2007, s. 172-175.

⁶⁴ Por. R. Skrzypczak, *Osoba i misja. Podstawy eklezjologii misyjnej w świetle personalizmu Jana Pawła II*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2005, s. 47.

⁶⁵ A. Michalik, *Odkryć Sobór. Szkic historyczno-teologiczny Soboru Watykańskiego II*, Biblos, Tarnów 2006, s. 83; Por. M. Jagodziński, *Encyklika „Redemptoris missio” jako szczyt papieskiego nauczania o działalności misyjnej Kościoła*, [w:] „Studia Elbląskie”, XIX (2018), s. 329.

⁶⁶ Por. R. Skrzypczak, *Osoba i misja. Podstawy eklezjologii misyjnej w świetle personalizmu Jana Pawła II*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2005, s. 48.

Lumen gentium zaś przez ewangelizację rozumie wszelką posługę Słowa w Kościele⁶⁷. Jak podkreśla *Instrumentum laboris*, „ewangelizacja jest jednym z zasadniczych wezwań Soboru, które skłania do wznowienia z nowym zapałem tej misji”⁶⁸. Dotyczy to obok wyświęconych szafarzy: biskupów i kapłanów⁶⁹, ale także ta podstawowa misja Kościoła jest obowiązkiem każdego chrześcijanina, który został ochrzczony⁷⁰. Dzięki ewangelizacji rozszerza się Kościół i powstają nowe wspólnoty włączone w jedną wspólnotę chrześcijańską dążącą do świętości⁷¹.

Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* ukazuje współczesne przestrzenie realizacji misji Kościoła. Ponadto mówi o Kościele jako prawdziwym sakramencie zbawienia i opisuje powszechną możliwość zbawienia oraz naturę misyjną Kościoła⁷².

Na szczególną uwagę zasługuje Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*. Rozróżnia on całościowo „misję Kościoła” otrzymaną od Chrystusa, od misji lub „działań misyjnych Kościoła” czyli specjalnych zadań podejmowanych na rzecz niechrześcijan („ludów”), do których Ewangelia jeszcze nie dotarła, lub gdzie Kościół nie osiągnął jeszcze pełnej postaci. To co zasługuje na szczególną uwagę w Dekrecie *Ad gentes* to to, że jest skoncentrowany na trynitarnych źródłach misji Kościoła i podkreśla działanie oraz rolę Ducha Świętego. „Kościół jest ze swej natury misyjny”, posłany do świata, aby był „powszechnym Sakramentem zbawienia”.

Celem misyjnej działalności Kościoła jest przepowiadanie Ewangelii i budowanie Kościoła⁷³. „Wszyscy w Kościele są odpowiedzialni za działalność misyjną”⁷⁴. Dekret

⁶⁷ Por. KK 35.

⁶⁸ IL 11.

⁶⁹ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2003, s. 175.

⁷⁰ LG, 31, AA, 2. 6.

⁷¹ Paweł VI, Adhortacja Apostolska *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), 52: AAS 68 91976) 40-41; EN 40-46.

⁷² Por. R. Skrzypczak, *Osoba i misja. Podstawy eklezjologii misyjnej w świetle personalizmu Jana Pawła II*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2005, s. 49.

⁷³ Zob. J. Pirotte, *Zakładanie Kościoła*, [w:] *Misjologia. Perspektywa ekumeniczna. Mały słownik*, s. 424-427. A. Lewek, *Nowa ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, t. I, Katowice 1995, s. 25.

⁷⁴ Por. R. Skrzypczak, *Osoba i misja. Podstawy eklezjologii misyjnej w świetle personalizmu Jana Pawła II*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2005, s. 49.

misyjny, obok tradycyjnego rozumienia ewangelizacji⁷⁵, słowem tym określa całą misyjną działalność Kościoła, mówiąc o jego misyjnej naturze⁷⁶.

Sobór Watykański II, wychodząc od światła Chrystusa, ukazał jego rolę i relację ze współczesnym światem. „Po Soborze, Kościół zobowiązał się do przyjęcia i stosowania swojego bogatego nauczania, w ciągłości z całą Tradycją, pod pewnym przewodnictwem Magisterium”⁷⁷. Stąd mówimy o Kościele posoborowym i papieżach posoborowych, którzy w ciągle zmieniających się sytuacjach i wyzwaniach, jakie rodzą się przed Wspólnotą Kościoła w swym nauczaniu, wprowadzają naukę Soboru Watykańskiego II, a także ją rozwijają i doprecyzowują. Wśród tych zadań jest posłanie misyjne, ewangelizacja, a od czasu pontyfikatu papieża Jana Pawła II także nowa ewangelizacja. Karol Wojtyła powiedział o Soborze Watykańskim II, że „dokonał on rozróżnienia, które nawiązuje także do współczesnych myślicieli, ma zaś sens na wskroś ewangeliczny. [...] Wszystko to wchodzi w wizję zbawienia, która poza chrześcijaństwem jest niedostępna”⁷⁸.

3. Paweł VI i zagadnienie ewangelizacji

Papież Paweł VI mając świadomość powagi urzędu, a jednocześnie potrzeby wprowadzania nauki Soboru Watykańskiego II, powołał pismem papieskim *Apostolica sollicitudo* Synod Biskupów jako pomoc w sprawowaniu Nauczycielskiego Urzędu Kościoła⁷⁹. Była to inicjatywa papieża Pawła VI na trzy miesiące przed końcem *Vaticanum II*, tj. 15 września 1965 roku⁸⁰. Papież Paweł VI w *Apostolica sollicitudo* stwierdził: „Zwłaszcza podczas obrad Soboru Watykańskiego II utkwіło głęboko w naszym sercu przekonanie o wadze i potrzebie coraz szerszego korzystania ze współpracy biskupów dla dobra Kościoła powszechnego”⁸¹. Z przytoczonych słów wynika, że Synod Biskupów ma swe

⁷⁵ Por. DM 6.

⁷⁶ Por. DM 23, 27.

⁷⁷ Kongregacja Nauki Wiary, Komunikat prasowy dotyczący Noty Kongregacji Nauki Wiary ze wskazaniem duszpasterskimi na Rok Wiary., https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20120105_nota-anno-fede-comunicato_it.html (5.01.2012).

⁷⁸ K. Wojtyła, *Ewangelizacja w świecie współczesnym*, [w:] *Ewangelizacja*, red. Jan. Krucina, Wrocław 1980, s. 39.

⁷⁹ Por. Paweł VI, *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* (dalej: ApS).

⁸⁰ Por. Z. Kijas, *Dynamiczny charakter norm odnoszących się do Synodu Biskupów. Na kanwie pięćdziesięciolecia motu proprio Pawła VI Apostolica sollicitudo*, w: P. Rabczyński (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka...*, dz. cyt., s. 71–72.

⁸¹ Paweł VI, ApS, Wstęp.

początki w eklezjalnych dyskusjach na temat kolegialności episkopatu. Stąd źródeł i motywów powołania tej instytucji należy szukać nie tylko w obradach soborowych, czy w dokumentach posoborowych, lecz także w postulatach, które pojawiły się już w okresie przygotowującym Vaticanum II⁸².

Wśród zgromadzeń synodalnych, które zasługują na przywołanie, a które powiązane są z tematyką pracy jest m.in. III Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, które zostało poświęcone ewangelizacji we współczesnym świecie. Owocem Synodu była adhortacja posynodalna *Evangelii nuntiandi*, która stanowi niejako podsumowanie całości obrad Synodu Biskupów 1974 r.⁸³ Ukazanie się Adhortacji zbiegło się ponadto ze zbliżającym się zakończeniem Roku Świętego, którego podstawowym założeniem było głoszenie Ewangelii możliwie wszystkim ludziom oraz z dziesiątą rocznicą zakończenia Soboru Watykańskiego II. Adhortacja stanowi próbę odpowiedzi na podstawowe pytania, które Ojcowie synodalni rozważali i dyskutowali:

1. Jak dzisiaj przedstawia się wewnętrzna siła orędzia ewangelicznego?
2. Jak dalece i w jaki sposób moc Ewangelii jest zdolna przemienić świadomość ludzi naszych czasów?
3. Jakich należy użyć sposobów i środków w głoszeniu Ewangelii, aby jej siła mogła się zaktualizować?⁸⁴.

Paweł VI w adhortacji *Evangelii nuntiandi* określił ewangelizację jako ukazywanie Chrystusa Pana tym, którzy Go nie znają, jako kaznodziejstwo, katechizację, chrzest i udzielanie innym sakramentów (EN 17). Stwierdza także, że właściwym posłannictwem Kościoła jest ewangelizacja (por. EN 14). Polega ona na „zanoszeniu Dobrej Nowiny do wszystkich kręgów rodzaju ludzkiego, aby przenikając je swoją mocą od wewnątrz, tworzyła z nich nową ludzkość” (EN 18). Takie rozumienie ewangelizacji staje się równoznaczne z pojęciem chrystianizacji. Adhortacja *Evangelii nuntiandi* ukazuje ewangelizację w sposób integralny, ponieważ trudno jest podać ścisłą definicję ewangelizacji⁸⁵.

⁸² Por. Tamże.

⁸³ Por. R. Bednarczyk, *Odnowa katecheza wobec ewangelizacji i nawrócenia duszpasterskiego*, „Studia katechetyczne” 17/2021, s. 190.

⁸⁴ Por. E. Weron, *Miejsce świeckich w ewangelizacji*, „Collectanea Theologica 47 (1977), s. 151.

⁸⁵ Pot. J. Schutte, *Ewangelizacja i rozwój w świetle teologii soborowej i posoborowej*, [w:] *Ewangelizacja, dialog i rozwój*, Warszawa 1986, s. 353.

Sobór watykański II nie udzielił wyczerpującej definicji, ani nie uczynił tego Synod Biskupów 1974. Papież Paweł VI stwierdził, że każda próba zdefiniowania tej bogatej i wielostronnej rzeczywistości, jaką jest ewangelizacja, może prowadzić do jej zubożenia, a nawet wypaczenia (EN 17)⁸⁶. Pozostaje więc takie rozumienie ewangelizacji, które mogłoby dać pełny i całościowy obraz tego „wielowarstwowego procesu” (EN 24).

Ewangelizację można analizować w jej strukturze wewnętrznej i zewnętrznej⁸⁷. Ewangelizacja w swojej strukturze wewnętrznej posiada wymiar trynitarny. Wywodzi się ona z życia samej Trójcy Przenajświętszej (por. DM 2-4). Bóg Ojciec chcąc zbawić wszystkich ludzi, posyła własnego Syna, „aby niósł radosną nowinę od miasta do miasta, w pierwszym rzędzie ubogim, którzy często są chętniejsi do jej przyjęcia: iż mianowicie wypełniły się obietnice przymierza, danego przez Boga” (EN 6). Wcielenie Syna Bożego, wszystkie cuda, nauka, powołanie uczniów, posłanie dwunastu apostołów, krzyż męka i zmartwychwstanie, rozesłanie wiadomości o zmartwychwstaniu, nieustanna obecność Chrystusa wśród swoich – należą do czynności ewangelizacyjnych Jezusa (EN 6). Ojciec i Syn posyłają Ducha Świętego Pocieszyciela i Uświęciciela, który dokonuje w ludziach dzieła zbawienia. To „posłanie” Syna i wspólnie od Ojca i Syna: „posłanie” Ducha Świętego jest niejako prawdziwym prawozorem dla posłannictwa, jakie otrzymał Kościół⁸⁸. „Jak Ojciec Mnie posłał tak Ja was posyłam” (J 20, 21).

Ewangelizacja w swojej strukturze zewnętrznej posiada wymiar eklezjalny i może być rozpatrywana w dwóch aspektach: istotowym i funkcjonalnym. Istotowe ujęcie ewangelizacji utożsamia ją z Kościołem⁸⁹. Kościół jest owocem ewangelizacyjnej działalności Jezusa i Dwunastu⁹⁰. Wyznając wiarę w Jezusa Chrystusa – Bożą interwencję w historii ludzkości –

⁸⁶ „Przykładem takich niepełnych koncepcji ewangelizacji może być: 1. Tendencja spirytualistyczna lub dualistyczna, według której Królestwo Boże jest rzeczywistością całkowicie transcendentną, nieposiadającą żadnego związku z ludzkimi problemami i społeczeństwem. 2. Druga tendencja ma charakter doczesny. Wielu chrześcijan stwierdza, że promowanie człowieka musi poprzedzać ewangelizację. 3. Trzecia tendencja posiada odwołania do marksizmu. Marksizm jawi się tutaj jako metoda naukowej analizy rzeczywistości, dzięki której można odkryć operacyjny charakter systemu kapitalistycznego i otworzyć nowe drogi rozwoju”. Debata o ewangelizacji, Synod 1974. ChS 34: 1975 str. 48. Cyt. za W. Przychyna, *Teologia Ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 29.

⁸⁷ Por. *Evangelizzazione del mondo contemporaneo. Documento dell'Episcopato italiano per la III Assemblea generale del Sinodo dei Vescovi*, Torino 1983, s. 16-17.

⁸⁸ Por. W. Świerżawski, *Mysterium Eucharystii i dzieło ewangelizacji*. „Comunio” 6, 1982, s. 27; J. Lopez-Gay, *Trynitarny, chrystologiczny i pneumatologiczny wymiar misji*, „Verbinum” 63, 1979, s. 123-137.

⁸⁹ Por. W. Łydka, *Ewangelizacja*, [w:] *Słownik teologiczny*, t.1, Katowice 1985 s. 183; F. Zapłata, *Uniwersalizm chrześcijański a misje*, HD 2: 1971, s. 125.

⁹⁰ A. Czaja, *Traktat o Kościele*, [w:] *Dogmatyka* t. 2, Biblioteka Więzi, Warszawa 2006, s. 292-294.

Kościół daje także świadectwo wiary w siebie, ponieważ sam jest mistycznym Ciałem Jezusa Chrystusa. Gdy więc ogłasza on sakrament ukryty w Bogu Stwórcy wszechświata (por. Ef 3,9) to tym samym przepowiada siebie, gdyż „jest w Chrystusie niejako Sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego” (KK 1). Gdyby Kościół przestał to czynić, zniszczyłby swoją istotę, która jest misyjna i przestałby być Kościołem Chrystusa⁹¹. Przez posłannictwo *Ad gentes* rozumie się taką „działalność, przez którą Kościół posłuszny rozkazowi Chrystusa, poruszony łaską i miłością Ducha Świętego, staje się w pełni obecny dla wszystkich ludzi czy narodów, aby ich doprowadzić do wiary, wolności i pokoju Chrystusowego przez przykład życia, głoszenie Słowa oraz przez sakramenty święte i inne środki łaski, tak aby stała się dla nich otworem wolna i pewna droga do pełnego uczestnictwa w misterium Chrystusa” (DM 5, por. także DA 2, EN 17). Całą działalność Kościoła, który jest kontynuacją misji Jezusa, aby rozpowszechnić dobrą nowinę na wszystkie czasy i kraje określa się mianem ewangelizacji w sensie szerokim⁹². Przez ewangelizację w sensie ścisłym rozumie się pierwsze głoszenie ewangelii tym, którzy jej nie słyszeli (por. EN 51) albo po usłyszeniu nie przyjęli dostatecznie. Wynika z tego, że „pierwsze głoszenie nie ogranicza się jedynie do pogan czy niewierzących, ale swoim zasięgiem obejmuje również chrześcijan, którzy wprawdzie przynależą do Kościoła, ale w swoim życiu nie przyjęli jeszcze Chrystusa jako swojego Pana i Zbawiciela. Oznacza to, że dopóki człowiek nie odpowie na Słowo Boże i nie dostrzeże obecności Boga, zwracając się ku Niemu głosem swoich wysłanników, nie można powiedzieć, że jest on w pełni zewangelizowany”⁹³.

Kościół swoją działalność musi rozwijać na w dwóch kierunkach: *ad intra* do wewnątrz – w stosunku do wierzących oraz *ad extra* na zewnątrz w stosunku do świata⁹⁴. W rzeczywistości oba te kierunki wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Działalność *ad intra*,

⁹¹ Por. J. Ablewicz, *O powszechnym obowiązku głoszenia Ewangelii*, [w:] *Maria Teresa Leduchowska i misje*, Warszawa 1977, s. 109; K. Wojtyła, *Ewangelizacja współczesnego świata. Relacja teologiczna na Synodzie Biskupów 1974*, „Znak” 250-251:1975, s. 424.

⁹² Por. Y. Congar, *Zasady doktrynalne (DM 2-9)*, [w:] *Misje po Soborze watykańskim II*, Płock 1981, s. 95; K. Wojtyła, *Podsumowanie dyskusji plenarnej*, ŻM 2-3; 1975, s. 176; J. Krucina, *Ewangelizacja – odnowione imię całej działalności kościoła*, [w:] J. Krucina, *Ewangelizacja*, Wrocław 1980, s. 56.

⁹³ Cyt. za W. Przyczyna, *Teologia Ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 31-32.

⁹⁴ Por. *Drugi Nadzwyczajny Synod Biskupów 1985. Relacja Końcowa*, [w:] *Kościół kierowany przez Słowo Boże sprawuje tajemnice Chrystusa dla bawienia świata*, Kraków 1985, s. 12; X. Seumois, *Kościół partykularne*, [w:] *Misje po Soborze watykańskim II*, Płock 1981, s. 179; A. Offmański, *Ewangelizacja jako zadanie szkolnej lekcji religii katolickiej*, [w:] „Studia Katechetyczne” (7) 2010, s. 197.

zwana także autoewangelizacją polega na zgłębianiu wiary, nadziei, czynnej miłości oraz modlitwy, co prowadzi do nieustannej odnowy Kościoła i sprawia, że Kościół zachowuje swoją świeżość, gorliwość i siłę (por. KK 8, DM 5, EN 15). Tylko taki Kościół, który godzi się być ewangelizowany, staje się dla świata wiarygodnym znakiem i może przepowiadać Chrystusa tym, którzy go nie znają⁹⁵.

Działalność *ad extra* jest natomiast wyrazem wewnętrznej odnowy i miarą żywotności Kościoła⁹⁶. „Poprzez działalność misyjną Ciało Mistyczne Chrystusa nieustannie gromadzi się i kieruje siły do własnego wzrostu” (DM 7). Można więc powiedzieć, że im bardziej sami chrześcijanie przeniknięci są Duchem Bożym, tym skuteczniej przekazują światu Dobrą Nowinę. Z drugiej jednak strony, im lepiej chrześcijanie rozumieją świat i potrafią odczytywać w nim znaki Boże, czy też znaki czasu, tym samym mogą głębiej wniknąć w ducha Ewangelii⁹⁷.

Papież Paweł VI przedstawiając właściwe ujęcie ewangelizacji zaznacza, że jest ona „procesem wielowarstwowym, złożonym z różnych elementów” (EN 24), dodając przy tym, iż elementów tych nie należy sobie przeciwstawiać, ale każdy z nich trzeba rozpatrywać w łączności z innymi (por. EN 24). Przyjmując więc, że ewangelizacja jest rzeczywistością dynamiczną, a nie statyczną czy bierną⁹⁸, dlatego też elementy te – oprócz tego, że tworzą globalny obraz ewangelizacji – mogą być równocześnie uważane za cztery etapy realizacji⁹⁹.

W oparciu o *Ewangelii nuntiandi* można wymienić następujące typy ewangelizacji:

1. Świadectwo, które polega na życiu zgodnym z Ewangelią. Jest ono milczącym, bardzo mocnym i skutecznym głoszeniem Dobrej Nowiny. Przejawia się na różne sposoby, tak w życiu poszczególnego wiernego, jak i poszczególnych wspólnot chrześcijańskich (por. EN 21).
2. Bezpośrednie przepowiadanie Dobrej Nowiny o zbawieniu w Jezusie Chrystusie, które stanowi centralny element ewangelizacji. To przepowiadanie misyjne zajmuje w ewangelizacji ważne miejsce i często utożsamiane jest z ewangelizacją, ale w rzeczywistości jest tylko częścią ewangelizacji (por. EN 22).

⁹⁵ E. Schillebeeckx, *Kościół nieustannie potrzebujący odnowy i oczyszczenia*. „W drodze” (9) 1988 s. 3-7.

⁹⁶ Por. J. Schutte, *Czego misje oczekiwały od Soboru?* [w:] *Misje po Soborze watykańskim II*, Płock 1981, s. 42; J. Neuner, *Świadectwo chrześcijańskie*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981, s. 124.

⁹⁷ Por. W. Przyczyna, *Teologia Ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 33.

⁹⁸ Por. A.M. Henry, *Misje w przeszłości i misje jutro*, s. 245; K. Wojtyła, *Ewangelizacja współczesnego świata, Relacja teologiczna*, s. 422; za: W. Przyczyna, *Teologia Ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 33.

⁹⁹ J. Krucina, *Ewangelizacja w ujęciu Pawła VI, Synteza działalności Kościoła*, „Colloquium salutis” 8: 1976, s. 44. W. Kowalak, *Teologia misji*, „Ateneum kapłańskie” (360) 1969, s. 41.

3. Przepowiadanie osiąga swoją pełnię, kiedy jest słuchane i przyjęte przez słuchaczy. Przyjęcie Słowa Bożego prowadzi do nawrócenia, które wyraża się w przynależności do Kościoła, widzialnego sakramentu zbawienia (por. KK 1, KDK 42, DM 1) oraz w uczestnictwie w życiu sakramentalnym i trosce o ewangelizowanie innych (por. EN 23-24). Dekret Misyjny etap ten określa jako *plantatio Ecclesiae* czyli „zakładanie Kościoła” (por. DM 15-18)¹⁰⁰.

4. Kościół przepowiadając Ewangelię Jezusa Chrystusa daje współczesnemu światu zbawienie w sposób integralny, które polega na uwolnieniu człowieka od grzechu i wszelkiego zła, dostrzegalnego w dzisiejszym świecie. Pomiędzy ewangelizacją, a wyzwoleniem zachodzą ściśle więzy natury antropologicznej. Człowiek żyje w określonym społeczeństwie i przeżywa na swój sposób sprawy społeczne. Planu stworzenia nie można oddzielić od planu odkupienia, który sięga także spraw zwalczania krzywd i zaprowadzania sprawiedliwości, co łączy się z porządkiem ewangelicznej miłości (por. EN 30 – 38)¹⁰¹.

5. Ewangelizacja na drodze swojego oddziaływania zwraca się do różnych ludzkich kultur. Z jednej strony usiłuje ona kultury te nasycać Ewangelią, a z drugiej, pragnie, aby w nich się zdomowić, dostrzegając obecnie tam dobra i wartości. Pierwsza nazywa się ewangelizacją kultury, druga natomiast jest inkulturacją Ewangelii, bez której ewangelizacja nie byłaby pełna i całkowita. „Inkultuacji nie można jednak ściśle uważać za element czy też etap ewangelizacji, jest ona bardziej sposobem realizacji pozostałych czynników ewangelizacji”¹⁰².

Ewangelizacja napotyka na swojej drodze różnych odbiorców, co sprawia, że jest ona na różne sposoby wypełniana i można mówić o typach ewangelizacji¹⁰³. Dekret misyjny *ad gentes* mówi o trzech rodzajach ludzi, do których skierowane jest chrześcijańskie orędzie zbawcze, a mianowicie katolikach, wyznawcach innych religii chrześcijańskich i niechrześcijańskich. W związku z tym Dekret Misyjny wyróżnia działalność duszpasterską wśród wiernych, przedsięwzięcia zmierzające do przywrócenia jedności wśród chrześcijan i działalność misyjną (por. DM 6)¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Por. W. Przyczyna, *Teologia Ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 33.

¹⁰¹ Por. Tamże.

¹⁰² Cyt. za W. Przyczyna, *Teologia Ewangelizacji* Kraków 1992, s. 34; Por. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Wiara i inkulturacja*, 1988.

¹⁰³ Por. A.M. Henry, *Bilans misyjny Soboru*, tłum. Z. Doroszowa, „Zeszyty misjologiczne ATK” 1 (3) 1974, s. 16; J. Masson, *Vaticanum II i posoborowa teologia ewangelizacji*, [w:] *Ewangelizacja, dialog i rozwój*, Warszawa 1986, s. 132.

¹⁰⁴ Por. W. Przyczyna, *Teologia Ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 35.

Powracając do myśli Pawła VI, można stwierdzić, że papież w *Ewangeliis nuntiandi* wylicza trzy grupy ludzi, którym Ewangelia Jezusa Chrystusa winna być głoszona. Należą do nich: ci, którzy nie są jeszcze chrześcijanami; chrześcijanie, którym potrzeba pomocy, aby ich wiara nie ustała oraz ci, którzy już nie są chrześcijanami, gdyż pozostają poza nawiasem życia zgodnego z Ewangelią (por. EN 51-56). Taki podział wskazuje na trzy rodzaje ewangelizacji. Ewangelizację misyjną, ewangelizację pastoralną i reewangelizację, czyli ewangelizację powtórą, co współcześnie określa się mianem nowej ewangelizacji. Należy jednak stwierdzić, że wskazane trzy rodzaje ewangelizacji nie występują oddzielnie, ale wzajemnie się przenikają¹⁰⁵.

Nauczanie papieża Pawła VI o ewangelizacji zostało przywołane, ponieważ stanowi ważny odnośnik w nauczaniu papieża Franciszka¹⁰⁶. Potwierdza to sam papież Franciszek nie tylko przez to, że sam często w swych wypowiedziach o ewangelizacji i nowej ewangelizacji przywołuje swego poprzednika Pawła VI, ale także czerpie z jego magisterium, co będzie widoczne w czwartym rozdziale pracy¹⁰⁷.

4. Wkład kardynała Karola Wojtyły w przygotowanie III Synodu Biskupów o ewangelizacji

W niniejszej analizie teologicznej mającej za zadanie ukazanie wpływu Biskupów Polskich na przygotowanie i przebieg XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów najpierw sięgniemy do ważnego impulsu, jaki powstał podczas III Synodu Biskupów, którego uczestnikiem był Karol Wojtyła, a który na tenże Synod został powołany przez papieża Pawła VI. Należy także zaznaczyć, że Sekretarzem Synodów od 1967-1979 był ks. abp Władysław Rubin, późniejszy kardynał (1979) i prefekt Kongregacji Kościołów Wschodnich w latach 1980-1985. Jak wskazuje ks. prof. Jan Dyduch, udział kardynała Karola Wojtyły w III Synodzie Biskupów był szczególnie¹⁰⁸. Karol Wojtyła uczestniczył w pracach Synodu niejako w trzech przestrzeniach. Najpierw z racji przynależności do Rady Sekretariatu

¹⁰⁵ Cyt. za W. Przychyna, *Teologia Ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 36.

¹⁰⁶ P. de Charentenay, *Paolo VI, alle radici del magistero di Francesco, L'attualità di Ecclesiam suam ed Evangelii Nuntiandi*, Vaticano 2018, s. 30.

¹⁰⁷ Papież Franciszek w *Evangelii Gaudium* odwołuje się w sposób bezpośredni do *Evangelii nuntiandi* aż 11 razy.

¹⁰⁸ Por. J. Dyduch, *Udział Kardynała Karola Wojtyły w Synodzie Biskupów 1974*, „Analecta Cracoviensia” XXX-XXXI 1998-1999, s. 453.

Synodu, do której został powołany przez wybór dokonany przez Ojców synodu na zakończenie w dniu 5 listopada 1971 roku. Jako członek Rady Sekretariatu był zaangażowany w trzyletnie przygotowanie Synodu. Uczestniczył m.in. w przygotowaniu tzw. Panoramy, czyli *Conspectus generalis vitae Ecclesiae*, która ukazywała obraz życia Kościoła i obejmowała okres od ostatniego Synodu z 1971 roku¹⁰⁹.

Drugą przestrzenią było zaangażowanie kardynała Karola Wojtyły w przygotowywanie *Votum Episcopatu Polski* na III Synod Biskupów 1974 roku w Rzymie oraz *Aneksu do Votum Episcopatu Polski na Synod Biskupów 1974 w Rzymie w sprawie ewangelizacji współczesnego świata*¹¹⁰ i jednocześnie reprezentowanie obok Kardynała Stefana Wyszyńskiego i biskupa Jerzego Ablewicza Episcopatu Polski¹¹¹.

Trzecią przestrzenią było pełnienie funkcji relatora w czasie drugiej części Synodu, na którą powołał go papież Paweł VI, co było związane z przedstawieniem *Relacji* doktrynalno-teologicznej (dogmatycznej) o ewangelizacji¹¹². Relacja ta zawierała bogaty materiał teologiczny bazujący na Piśmie Świętym i nauczaniu Soboru Watykańskiego II. Opracowanie to stało się przedmiotem dyskusji synodalnej. Jak podaje Jan Dyduch teologia ewangelizacji znalazła odzwierciedlenie w posynodalnej adhortacji Papieża Pawła VI *Evangelii nuntiandi*. Porównanie treści Adhortacji *Evangelii nuntiandi* z *Relacją* wskazuje na wiele podobieństw¹¹³. Relacja została przygotowana przez kardynała Karola Wojtyłę i została przesłana do Sekretariatu Synodu dnia 26 sierpnia 1974 roku¹¹⁴. *Relacja* nosiła tytuł łaciński¹¹⁵ i liczyła 28 stron maszynopisu¹¹⁶. Sekretarz Synodu ojciec D. Grasso SJ napisał: „Eminencjo,

¹⁰⁹ Por. Tamże, s. 458.

¹¹⁰ *Votum Episcopatu polski na Synod Biskupów 1974 w Rzymie w sprawie ewangelizacji współczesnego świata*, [w:] AKKW, GII-6/99.

¹¹¹ G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi, terza assemblea generale (27 settembre-26 ottobre 1974)*, Roma Edizioni La Civiltà Cattolica 1975, s. 1035.

¹¹² P. Kaczmarczyk, *Synody Biskupów w posoborowej odnowie Kościoła (1965-2018)*, Olsztyn 2023, s. 178.

¹¹³ Por. J. Dyduch, *Udział Kardynała Karola Wojtyły w Synodzie Biskupów 1974*, „Analecta Cracoviensia” XXX-XXXI 1998-1999, s. 465.

¹¹⁴ AKKW, GII-6/100. Por. J. Dyduch, *Udział Kardynała Karola Wojtyły w Synodzie Biskupów 1974*, „Analecta Cracoviensia” XXX-XXXI 1998-1999, s. 462.

¹¹⁵ *Relatio crica partem alteram schematis „De evangelizatione mundi huius temporis”, in qua nempe themata quaedam theologica cum experiētiis connexa clarificantur*. Zob. J. Dyduch, *Udział Kardynała Karola Wojtyły w Synodzie Biskupów 1974*, „Analecta Cracoviensia” XXX-XXXI 1998-1999, s. 462.

¹¹⁶ *Relacja* kardynała Karola Wojtyły dotycząca teologicznych aspektów ewangelizacji, składała się ze wstępu i siedmiu punktów oraz konkluzji. Brzmiały one następująco: 1. Nakaz Jezusa Chrystusa (mandatum Jesu Christi), 2. Obietnica Ducha Świętego (promissio Spiritus Sanctii); 3. Pewność wiary (certitudo fidei); 4. We wspólnocie Kościoła (in communione Ecclesiae); 5. Rozumienie świata (de natione mundi); 6. Nawrócenie i wolność (conversio et liberatio); 7. Zbawienie wieczne i rozwój człowieka (salus eterna et promotio humana) [w:] AKKW, gII-6/100.

przeczytałem twoją relację i gratuluję jasności i dokładności, z jaką została wyłożona w niej teologia ewangelizacji”¹¹⁷. Podczas obrad Synodu 22 października 1974 roku kardynał Karol Wojtyła zaprezentował ponadto projekt dokumentu końcowego synodu Biskupów. Wkład Karola Wojtyły został dostrzeżony i doceniony przez Ojców Synodu, ponieważ w dniu 22 października został ponownie wybrany do Rady Sekretariatu Synodu Biskupów¹¹⁸.

Kardynał Grzegorz Rys twierdzi, że III Synod dokumentuje duchowość i zmysł teologiczny Karola Wojtyły, a owoce z synodu towarzyszyły Janowi Pawłowi II w posłudze piotrowej¹¹⁹ i miały wielki wpływ na poruszane przez papieża tematy i charakter posługi bardzo mocno ewangelizacyjny¹²⁰.

Szczególnej popularyzacji i analizy terminu „ewangelizacja” dokonał Synod Biskupów 1974 roku. Jego głównym tematem była ewangelizacja współczesnego świata. W schemacie

Treść poszczególnych punktów obejmuje treść: 1. Ewangelizacja zgodnie z nakazem Jezusa Chrystusa, na czym polega i komu jest zgłoszona. 2. Dzieła ewangelizacji, opierające się na nakazie Jezusa, dokonuje się pod działaniem Ducha Świętego. 3. Dzieło ewangelizacji dokonuje się przez głoszenie Słowa Bożego i wiodące do życia sakramentalnego we wspólnocie Kościoła. 4. Kościół ewangelizujący jest zarazem Kościołem ewangelizowanym. Ewangelizacja jest dziełem Kościoła będącego wspólnotą Boga z ludźmi, Ciałem Mistycznym Chrystusa i wspólnotą hierarchiczną. 5. Pojęcie świata w Relacji jest trojakiem. Świat oznacza najpierw miejsce, w którym dokonuje się ewangelizacja. Po wtóre, świat przemieniony przez ewangelizację nabiera dzięki niej nowego sensu, niejako nowego stworzenia. Wreszcie jest świat przeciwstawiający się ewangelizacji, przybierając różne formy antyewangelizacji. 6. Owocem ewangelizacji jest wiara i nawrócenie. 7. Treścią Ewangelii i zasadniczym elementem ewangelizacji jest głoszenie wiecznego zbawienia”. Te omówione w zarysie relacje zaprezentował kardynał Karol Wojtyła w auli synodalnej wobec papieża Pawła VI i Ojców Synodalnych 8 października 1974 roku. Zob. A. Boniecki, *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków 1983, s. 61; cyt. za: J. Dyduch, *Udział Kardynała Karola Wojtyły w Synodzie Biskupów 1974*, „Analecta Cracoviensia” XXX-XXXI 1998-1999, s. 463-464.

¹¹⁷ Pismo prof. D. Grasso z 4 IX 1974, AKKW, GII-6/29; za: J. Dyduch, *Udział Kardynała Karola Wojtyły w Synodzie Biskupów 1974*, „Analecta Cracoviensia” XXX-XXXI 1998-1999, s. 462.

¹¹⁸ Por. A. Boniecki, *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków 1983, s. 61.

¹¹⁹ Por. G. Rys, *Zadania Osób Konsekrowanych w nowej ewangelizacji według dokumentu przygotowującego synod Biskupów w 2012 roku*. Konferencja wygłoszona na Zebraniu plenarnym KWPZM, Kraków 15.05.2012. [https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/referaty-konferencje-artykuly/apostolstwo-osob-konsekrowanych/rys-g-ks-zadania-osob-konsekrowanych-w-nowej-ewangelizacji-wedlug-dokumentu-przygotowujacego-synod-biskupow-w-2012-r-30096/\(dostep12.01.2024\)](https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/referaty-konferencje-artykuly/apostolstwo-osob-konsekrowanych/rys-g-ks-zadania-osob-konsekrowanych-w-nowej-ewangelizacji-wedlug-dokumentu-przygotowujacego-synod-biskupow-w-2012-r-30096/(dostep12.01.2024)).

¹²⁰ Kardynał Grzegorz Rys (w 2012 r. nie był jeszcze kardynałem) w wygłoszonej konferencji: *Zadania osób konsekrowanych...*, podaje cenne informacje odnośnie do przygotowań i udziału Karola Wojtyły w III Synodzie Biskupów, odwołując się do pracy w komisji historycznej dokonującej analizy dokumentów przed beatyfikacją Jana Pawła II w Archiwum Kurii Krakowskiej z czasu pełnienia przez Karola Wojtyłę funkcji Biskupa Krakowa. Podaje tam, między innymi, informacje, że badając archiwa Biskupów Krakowskich natrafił na 80 listów nadesłanych do Kardynała Karola Wojtyły z całego świata odnoszących się do ewangelizacji, aby dokonać ich syntezy na potrzeby Synodu. Stąd możemy wnioskować, że miał nie tylko cenny udział w pracach III Synodu, ale i mógł bardziej poznać kontekst Kościoła i że podczas obrad Synodalnych dał się poznać, jako człowiek o wielkiej erudycji, wizji i mądrości. Stąd według Grzegorz Rysia, jest mitem, że był nieznanym przed Konklawę, ale że dał się poznać jako wielka osobowość. Por. G. Rys, *Zadania Osób Konsekrowanych w nowej ewangelizacji według dokumentu przygotowującego synod Biskupów w 2012 roku*. Konferencja wygłoszona na Zebraniu plenarnym KWPZM, Kraków 15.05.2012.

przygotowanym dla Synodu Biskupów 1974 r. stwierdza się, że określenie ewangelizacja jest na ogół używane w czterech znaczeniach jako:

„– wszelka działalność Kościoła wpływająca na przeobrażenie świata zgodnie z planem Boga Stwórcy i Odkupiciela;

– spełnienie misji kapłańskiej, prorockiej oraz wykonywanie władzy w Kościele celem budowania go zgodnie z intencją Chrystusa;

- głoszenie i wyjaśnianie Ewangelii, zmierzające do rozbudzania wiary wśród chrześcijan oraz pielęgnowanie jej wśród chrześcijan;

– wstępne głoszenie Ewangelii niechrześcijanom¹²¹. Całość papieskiego wyjaśnienia i omówienia terminu *ewangelizacja* znajduje się w posynodalnej adhortacji Pawła VI *Evangelii nuntiandi*.

Obecność Karola Wojtyły na Synodzie 1974 roku, przynosiła liczne owoce w jego posłudze Kościołowi i naukowej działalności. Przykładem może być rok 1977, kiedy to kardynał Karol Wojtyła otwierając Sympozjum na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na temat: „Katechizacja i ewangelizacja” stwierdził, że „przemiany zachodzące we współczesnym świecie domagają się ponownej ewangelizacji ochrzczonej Europy, która odświeżyłaby i ożywiła dar wiary otrzymanej na chrzcie świętym¹²²”.

5. Jan Paweł II – papież nowej ewangelizacji

Pontyfikat papieża Jana Pawła II można nazwać pontyfikatem nowej ewangelizacji¹²³. Na sposób rozumienia Kościoła przez Jana Pawła II miały wpływ liczne wydarzenia, w tym udział Karola Wojtyły na Soborze Watykańskim II, który już jako papież określił „busołą”, którą należy kierować się na rozległym oceanie trzeciego tysiąclecia¹²⁴ oraz udział w III Synodzie o Ewangelizacji 1975 roku. Nie tylko poprzez zwyczajne nauczanie, ale także poprzez Pielgrzymki Apostolskie i uczestniczenie oraz inicjowanie wydarzeń, które służyły ożywieniu wiary i działalności misyjnej Kościoła. Ponieważ nie jest to zasadniczym tematem niniejszej pracy, należy tylko wspomnieć najważniejsze wydarzenia i dokumenty, jakie

¹²¹ Por. *Schemat przygotowawczy do Synodu Biskupów 1974*, ŻM 2: 1974, s. 2.

¹²² K. Wojtyła, *Między ewangelizacją i katechizacją*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 1979, s. 7n.

¹²³ S. Dziwisz, *Życie konsekrowane wobec prowokacji współczesnego świata*, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/polskie-dokumenty-o-zyciu-konsekrowanym/episkopat-polski/episkopat-polski-biskupi/episkopat-polski-biskupi-homilie-i-przemowienia/2012-11-13-krakow-kard-s-dziwisz-zycie-konsekrowane-wobec-prowokacji-wspolczesnego-swiate-25565/> (dostęp 28.03.2024).

¹²⁴ Jan Paweł II, *Novo millennio ineunete*, 57-58.

powstały w czasie pontyfikatu papieża Jana Pawła II, które bezpośrednio odnoszą się do działalności na polu ewangelizacyjnym, zwłaszcza, że dokument roboczy XIII Synodu Biskupów przywołuje i opisuje wkład papieża Jana Pawła II w dzieło ewangelizacji, ale również w pojawienie się nowej ewangelizacji¹²⁵. Samo sformułowanie nowa ewangelizacja po raz pierwszy użył Jan Paweł II w czasie pielgrzymki do Polski w Nowej Hucie w 1978 roku, gdzie stwierdził, że „od krzyża w Nowej Hucie zaczyna się nowa ewangelizacja¹²⁶, ewangelizacja drugiego Milenium”¹²⁷. Grzegorz Ryś, Jan Paweł II mówiąc o nowej ewangelizacji w Hucie, wyraża swoje widzenie przyszłości Kościoła, bo chociaż w ówczesnej komunistycznej Polsce był brak wolności w przestrzeni społecznej, to jednak nie było widać kryzysu wiary. Jan Paweł II widział już wtedy zagrożenia i niejako swoim słowem uprzedził przemiany i zaapelował o potrzebę nowego ożywienia wiary¹²⁸. Zdaniem Jana Pawła II ewangelizacja jest nowa, ponieważ Chrystus i Jego dzieło jest dla człowieka nowością¹²⁹. Ewangelizacja jest nowa także ze względu na Ducha Świętego, który ciągle ukazuje nowość

¹²⁵ Por. Liczne odwołania do wypowiedzi i nauczania Jana Pawła II na temat o nowej ewangelizacji w *Lineamenta*, oraz *Instrumentum laboris XIII Synodu o nowej ewangelizacji*.

¹²⁶ Wyrażenie „nowa ewangelizacja” stało się popularne w świecie dopiero od 9 czerwca 1983 roku, kiedy Jan Paweł II podczas pielgrzymki do krajów Ameryki Środkowej, spotkał się z członkami Rady Konferencji Episkopatu Ameryki Łacińskiej, do których powiedział, że przypadające na 1992 rok 500-lecie ewangelizacji Ameryki Łacińskiej osiągnie swój wymiar, jeśli wszyscy biskupi, kapłani, osoby konsekrowane i wierni świeccy zaangażują się w nową ewangelizację. Zazaczył przy tym, że trzeba ją rozumieć nie jako powtórną, lecz nową w swoim zapale, w swych metodach i w swym wyrazie. Do tego potrzeba formacji tak kapłanów, jak i wiernych świeckich. Por. *Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II do Rady Konferencji Episkopatów Ameryki Łacińskiej (CELAM)*, OR 4 1983 nr 4, s. 29-30; O. Degrijse, *Od „Ad gentes” przez „Evangelii nuntiand” do „Redemptorismisio”*, w: *Nowa ewangelizacja*, kolekcja „Communio”, t. 8, s. 108-113.

¹²⁷ Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy św. w sanktuarium Krzyża Świętego w Mogile-Nowej Hucie (9.06.1979)*, w: *Pielgrzymka Jana Pawła II do Polski*, Poznań-Warszawa 1979, s. 195. Por. A. Gryczyński, W. Zakrzewski, K. Jankosz, *Nowa Huta - nowa ewangelizacja. Jan Paweł II w Mogile*, Kraków 2009, s. 7-12; J.J. De Farias, *Nowa ewangelizacja a kultura*, w: *Nowa ewangelizacja*, kolekcja „Communio”, t. 8, s. 133; A. Lewek, *Nowa ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, t. I, s. 97; K. Pawlina, *Nowa ewangelizacja i jej realizacja w Polsce po 1989 roku*, Warszawa 1995, s. 34; P. Poupard, *Per una nuova evangelizzazione dell'Europa*, „La rivista del clero itaian” 1986 nr 1, s. 17-25; L. Scheffczyk, *Neu-Evangelisierung als Herausforderung der Kirche nach der Verkündigung Johannes Paulus II*, „Forum Katholische Theologi” 1988 nr 4, s. 262-281; G. Gismondi, *Nuova evangelizzazione e cultura*, Bologna 1992; A. Lokato, *Nuova evangelizzazione e il personalismo cristiano*, Bologna 1994. Por. J. E. Bifet, *Teologia della evangelizzazione. Spiritualità missionaria*, Roma 1992, s. 11-42; G. Casiraghi, *La missione nuova frontiera della Chiesa. Un'enciclica missionaria per il duemila*, Torino 1992.

¹²⁸ „Jest bardzo szczególne, że widząc żywotność i wiarę Kościele polskim, a także będąc z podróżą w Ameryce Jan Paweł II mówi o potrzebie nowej ewangelizacji, zwłaszcza że w tych miejscach (polska i Ameryka Południowa) w tamtym czasie Kościół tętnił i miał się bardzo dobrze” Por. G. Ryś, *Zadania Osób Konsekrowanych w nowej ewangelizacji według dokumentu przygotowującego synod Biskupów w 2012 roku*. Konferencja wygłoszona na Zebraniu plenarnym KWPZM, Kraków 15.05.2012.

¹²⁹ Por. Grzegorz Puchalski, *Ewangelizacja i nowa ewangelizacja w nauczaniu Kościoła*, [w:] P. Mąkosa, *Katecheza ewangelizacyjna, poszukiwania koncepcji*, Polihymnia Lublin 2010, s. 17.; G. Puchalski, *Perspektywy nowej ewangelizacji w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] „Studia Elbląskie” 3, s. 231.

Słowa Bożego i duchowo ożywia ludzi oraz prowadzi do przenikania kultur Ewangelią Jezusa Chrystusa¹³⁰. Nowa ewangelizacja, to także stwierdzenie Jana Pawła II zawarte w pierwszej stronie encykliki *Redemptoris misio* mówiące, że powierzona Kościołowi misja Chrystusa Odkupiciela nie została jeszcze wypełniona do końca, jest między innymi umotywowaniem wypowiedzianego przez Niego wyzwania Kościoła do nowej ewangelizacji¹³¹. „Z powodu zagrożeń, jakie pojawiły się w świecie, z powodu których perspektywa wypełnienia tej misji wydłuża się, to jedynie nowa ewangelizacja może zaradzić temu stanowi rzeczy, gdyż zapewnia rozkwit czystej i głębokiej wiary, w sercach ludzi oraz niesie im autentyczną wolność. Nowa ewangelizacja, jest jakby nową jakością dzieła dotychczasowej ewangelizacji, a nie tylko jej odnowieniem”¹³². Wezwanie do nowej ewangelizacji było troską papieża o wypełnianie współczesnej misji Kościoła, z uwzględnieniem zmian cywilizacyjnych i kulturowych. Jan Paweł II miał świadomość, że współczesna kultura, której apostołami są ateizujący filozofowie, coraz silniejsza sekularyzacja społeczeństwa, która nie zostawia miejsca dla Boga i stosuje różne podejście do religijności i wiary, czego przykładem jest, postmodernizm¹³³ i cała tworzona w ten sposób kultura, ma wielki wpływ na społeczeństwo. Jan Paweł II widział potrzebę maksymalnego zaangażowania się całego Kościoła w ewangelizację¹³⁴. Patrzenie Jana Pawła II było patrzeniem wybiegającym w przyszłość, dalej niż ówczesne złudzenie tłumów gromadzących się w polskich kościołach. Potrzeba nowej ewangelizacji w Kościele w miarę upływu czasu stopniowo stawała się jednym z pierwszych zagadnień. Można to zauważyć na wielu płaszczyznach i wielu aspektach działalności Kościoła w świecie i w Polsce.

Jan Paweł II miał świadomość, że rewolucji kulturowo-seksualna 1968/70 rozlewa się na cały świat i dotrze także do Polski, zmieniając religijność wierzących poprzez sekularyzację, późniejszą globalizację, aż na końcu pontyfikatu pojawianie się nowych technologii, docierając dziś do sztucznej inteligencji i komunikatorów, z którymi człowiek

¹³⁰ Por. Jan Paweł II, *Pozwólmy prowadzić się Duchowi Prawdy*. Homilia na rozpoczęcie Synodu Biskupów, 28.11. 1991, OR 13: 1992 nr. 1 s. 4-5.

¹³¹ Por. Jan Paweł II, *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), 1: AAS 83 (1991), 248.

¹³² Cz. Parzyszek, *Treść pojęcia nowa ewangelizacja według Jana Pawła II*, „Kultura, media, teologia” (2) 2010, s. 135-151.

¹³³ Por. Z. Bauman, *Płynna nowoczesność*, Kraków 2006.

¹³⁴ Por. K. Wojtyła, *Ewangelizacja w świecie współczesnym*, [w:] *Ewangelizacja*, red. Jan. Krucina, Wrocław 1980, s. 43.

może już rozmawiać tworząc pokolenie ludzi pozamykanych w komputerowych i telefonicznych ekranach.

Jan Paweł II poprzez swoje liczne wypowiedzi¹³⁵ wskazał na to, że nowa ewangelizacja jest zjawiskiem wieloaspektowym¹³⁶. Może więc być rozpatrywana w strukturze wewnętrznej i zewnętrznej. Wewnętrzna struktura dotyczy wymiaru trynitarnego. Ewangelizacja zewnętrzna natomiast jest rzeczywistością różnorodną i może być rozpatrywana w przestrzeni misyjnej i pastoralnej, stąd potrzeba rozróżnienia na rodzaje ewangelizacji¹³⁷. Papież w *Redemptoris missio* mówi, że ewangelizacja obejmuje ewangelizację misyjną, która stanowi pierwszą posługę, jaką Kościół spełnia względem każdego człowieka i całego rodzaju ludzkiego. Chodzi tu o podstawową działalność misyjną, która wyraża misyjną naturę Kościoła, nigdy nie zakończoną¹³⁸. Jest to misja *Ad gentes* czyli specjalne przedsięwzięcie, w którym wysłani przez Kościół głosiciele Ewangelii idą na cały świat i podejmują zadanie głoszenia Dobrej nowiny. Ewangelizacja może być też misyjna obejmująca te środowiska społeczno-kulturowe, w których Chrystus i jego Ewangelia nie są znane, albo w których brak wspólnot chrześcijańskich¹³⁹.

Jan Paweł II wyróżnia także ewangelizację duszpasterską, która ma miejsce wówczas, kiedy wspólnoty chrześcijańskie posiadają odpowiednie struktury kościelne, są aktywne w wyznawaniu wiary i życiu prawdziwie chrześcijańskim dając świadectwo ewangeliczne swojemu otoczeniu i czują się zobowiązane do misji im powszechnej. Ten rodzaj ewangelizacji nazywamy więc działalnością duszpasterską Kościoła. Trzecim rodzajem ewangelizacji jest nowa ewangelizacja zwana też reewangelizacją, obejmująca kraje o starych tradycjach chrześcijańskich i niekiedy młode Kościoły, w których grupy ludzi ochrzczonych utraciły żywy zmysł wiary i utraciły swoją łączność z Kościołem, prowadząc życie oddalone od Chrystusa i Jego Ewangelii.

6. Kardynał Józef Ratzinger o nowej ewangelizacji

¹³⁵ *Enchiridion* wlicza 419 wypowiedzi bezpośrednich i pośrednich Jana Pawła II o ewangelizacji i nowej ewangelizacji, które ograniczymy tylko do kilku. *Enchiridion della Nuova evangelizzazione. Tesi del Magistero pontefice e conciliare 1939-2012*, Libreria Editrice Vaticana 2012, s. 145-1140.

¹³⁶ Por. W. Przyczyna, *Teologia nowej ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 16.

¹³⁷ Por. A. Offmański, *Ewangelizacja jako zadanie szkolnej lekcji religii katolickiej*, s. 197.

¹³⁸ Por. RM 33.

¹³⁹ Por. A. Lewek, *Problem inkulturacji Ewangelii*, „Ateneum Kapłańskie” 1983 nr 2, s. 189-198.

6.1. Nowa ewangelizacja w Katechezie jako forma nowej ewangelizacji

Zanim podejmiemy krótką analizę nowej ewangelizacji w czasie pontyfikatu papieża Benedykta XVI, należy odwołać się do ważnej wypowiedzi z 2000 roku, „Katecheza jako forma ewangelizacji”¹⁴⁰, którą wygłosił z okazji jubileuszu do Katechistów, a która pokazuje, że jako Kardynał Joseph Ratzinger, Prefekt Kongregacji Wiary, miał bardzo jasną i sprecyzowaną myśl o nowej ewangelizacji. Ponadto do tego tekstu odwołał się podczas XIII Synodu w swojej wypowiedzi o nowej ewangelizacji kard. Ryłko. Jest ona bardzo istotna, bo pokazuje w sposób uporządkowany i jasny rozumienie i postrzeganie zadania, przed jakim stoi Kościół w dobie nowej ewangelizacji.

Ratzinger wypowiadając się o katechezie i nauczaniu religii w szkołach umieścił w centrum istotę przekazywania wiary w Chrystusa najmłodszym chrześcijanom. Dla realizacji celów, jakie są postawione przed katechezą i nauczaniem religii w szkołach, muszą one stawać się formą autentycznej ewangelizacji.

Swoją wypowiedź Ratzinger zaczął od refleksji nad ludzkim życiem, które jest jak rozpoczęty i niedokończony projekt¹⁴¹. Stąd na początku stawia pytania: jak stać się człowiekiem? Jak nauczyć się sztuki życia? Jaką drogę obrać, aby dojść do szczęścia? Ewangelizacja bowiem oznacza wskazywanie drogi i uczenie sztuki życia. Dla potwierdzenia tej tezy odwołuje się do Ewangelii, na podstawie której stwierdza, że Jezus przyszedł na ziemię, aby ubogim głosić Ewangelię (Łk 4, 18) i dać odpowiedź na najważniejsze ludzkie pytania poprzez wskazanie drogi życia i, wskazując na siebie, ukazać człowiekowi drogę szczęścia.

Ratzinger tłumaczy, że największym ubóstwem jest nieumiejętność doznania radości, znużenie życiem i postrzeganie życia jako bezsensowne i sprzeczne. Nieumiejętność doznania radości jest także skutkiem i wyrazem nieumiejętności kochania.

Odpowiedzią na taki stan rzeczy jest potrzeba nowej ewangelizacji, która jest sztuką życia i tę sztukę życia może przekazać tylko ten, kto takie życie posiada i jest uosobioną Ewangelią. Ratzinger dzieli swoją wypowiedź na dwie części. Pierwsza dotyczy struktury i metody nowej ewangelizacji, druga natomiast dotyczy zasadniczych treści nowej

¹⁴⁰ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁴¹ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

ewangelizacji i zawiera cztery podpunkty: nauczanie, Królestwo Boże, Jezus Chrystus i życie wieczne.

6.2. Struktura i metoda nowej ewangelizacji

6.2.1. Struktura nowej ewangelizacji

Mówiąc o strukturze Ratzinger wychodzi od stwierdzenia, że Kościół zawsze ewangelizuje i nigdy nie przerwał procesu ewangelizacji. Czyni to poprzez sprawowanie sakramentów, głoszenie Słowa życia – czyli Słowa Bożego i podejmowanie dzieł sprawiedliwości i miłosierdzia. Tak określona nieustanna działalność ewangelizacyjna daje światło i radość oraz wskazuje dla wielu ludzi kierunek życia. Współcześnie jednak, pomimo ewangelizacyjnej działalności Kościoła, jest bardzo widoczny postępujący proces dechrystianizacji i zaniku istotnych wartości ogólnoludzkich, a wielka część współczesnej ludzkości nie znajduje w Ewangeliu przekonującej odpowiedzi na pytanie jak żyć? Dlatego, jak mówi Ratzinger, potrzebna jest nowa ewangelizacja zdolna dotrzeć do świata nieobjętego klasyczną ewangelizacją. Uważa ponadto, że wszyscy ludzie potrzebują Ewangelii, dla głoszenia której potrzeba szukania nowych dróg, by dotrzeć z Dobrą Nowiną do wszystkich. W poszukiwaniu nowych dróg może pojawić się jednak trójaka pokusa: pokusa niecierpliwości, pokusa natychmiastowego dążenia do wielkiego sukcesu i pokusa wyścigu do wielkich liczb¹⁴².

W głoszeniu Ewangelii, sięgając do nauczania Pana Jezusa, można odnaleźć Bożą metodę polegającą na tym, że dla Królestwa Bożego, a więc dla ewangelizacji, narzędziem i nośnikiem Królestwa jest przypowieść o ziarnku gorczycy. Ten ewangeliczny znak jest ciągle aktualny, ponieważ „nowa ewangelizacja nie może być próbą natychmiastowego przyciągnięcia za pomocą nowych metod wielkich mas ludzi, którzy oddalili się od Kościoła”¹⁴³. Według niego, nie na tym polega obietnica nowej ewangelizacji. Potrzeba odwagi rozpoczęcia od nowa, z pokorą, od skromnego ziarenka pozwalając Bogu działać, kiedy i jak ma się ono rozwinąć (Mk 4,26 – 29). Wielkie sprawy zawsze zaczynają się od małego ziarenka, ponieważ masowe ruchy są zawsze nietrwałe, stąd potrzeba nowych początków. Powołując się na Teilharda de Chardin, mówi o zasadzie bieli początków, która

¹⁴² J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁴³ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

ukazuje prawdę, że pojawienie się nowych gatunków jest niedostrzegalne i nie może zostać odkryte drogą naukową, stąd wielkie sprawy mają skromne początki¹⁴⁴. Zasada niedostrzegalnych początków pokazuje sposób Bożego działania w dziejach zbawienia. Bóg wybiera to, co małe, tak jak wybrał Izrael, mały lud w Starym Testamencie. Taki wybór potwierdza tylko Bożą miłość. Bóg, zdaniem Ratzingera, nie przywiązuje uwagi do wielkich liczb i zewnętrznej potęgi. Odwołując się do tekstu Ewangelii można wskazać wiele przypowieści Jezusa potwierdzające taką właśnie logikę Bożego działania, różną od tej, jaką stosował w czasie kuszenia Pana Jezusa szatan mówiąc, że odda wszystko, wszystkie królestwa świata (por. Mt 4,9). Sukces, zdaniem Ratzingera, nie jest imieniem Bożym, a nowa ewangelizacja musi wpisać się w tajemnicę ziarenka gorczycy i nie powinna zabiegać, aby natychmiast wyrosło z niego wielkie drzewo. Należy przyjąć tajemnicę, że Kościół jest zarazem wielkim drzewem i małym ziarenkiem, ponieważ w dziejach zbawienia zawsze trwa jednocześnie Wielki Piątek i Niedziela Wielkanocna¹⁴⁵.

6.2.2. Metoda nowej ewangelizacji

Kardynał Joseph Ratzinger mówiąc o metodzie działania uważa, że należy rozumie stosować nowoczesne metody, aby chrześcijan słyszano, aby głos Boży był słyszany i rozumiany, ale także, aby tworzyć przestrzeń dla Tego, który jest życiem. Ważne jest, aby „wyrzekanie się własnego *ja* i ofiarowanie go Chrystusowi za zbawienie ludzi było podstawowym warunkiem prawdziwej służby Ewangelii”¹⁴⁶. Podobnie jak Pan Jezus, który przyszedł w imieniu swojego Ojca, a nie we własnym. Zdaniem Ratzingera, to antychryst przemawia we własnym imieniu. Ponadto, znakiem Syna jest jego jedność z Ojcem, która wskazuje na czystą relację. Jest to także właściwa forma życia prawdziwego ewangelizatora. Ewangelizacja nie jest tylko określoną formą mówienia, ale także określoną formą życia polegającą na tym, aby żyć słuchając głosu Ojca, tak aby stawać się Jego głosem. Potwierdza to Pan Jezus mówiąc o Duchu Świętym: „Nie będzie mówił sam od siebie, ale powie wszystko cokolwiek usłyszy” (J 16,3).

¹⁴⁴ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁴⁵ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁴⁶ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

Ta wypowiedź wskazuje na chrystologiczną i pneumatologiczną formę ewangelizacji, która jest zarazem także formą eklezjologiczną, wskazując, że Chrystus i Duch Święty budują Kościół i udzielają się w Kościele. „Głoszenie Chrystusa i głoszenie Królestwa Bożego wymaga słuchania Jego głosu w głosie Kościoła. <<Nie przemawiać we własnym imieniu>> znaczy przemawiać na mocy misji Kościoła”¹⁴⁷. W celu uzasadnienia takiego sposobu twierdzenia prefekt Kongregacji przytacza biografię księdza Didimo, proboszcza z Bassano del Grappa, a w niej jego notatki mówiące np. że „Jezus nauczał w dzień, a modlił się w nocy”¹⁴⁸. Oznacza to, że skoro Jezus zdobywał uczniów w imieniu Boga, to głosiciele Ewangelii mają zdobywać ludzi dla Boga w imieniu Boga i nie zdobywać ludzi dla siebie. Ratzinger wnioskuje także, że wszystkie metody ewangelizacyjne będą jałowe, jeśli nie będą miały fundamentów w modlitwie, ponieważ przepowiadanie musi zawsze wypływać z głębokiego życia modlitewnego¹⁴⁹.

Pan Jezus nie odkupił świata pięknymi słowami, ale swoim cierpieniem i śmiercią. Stąd śmierć Pana Jezusa jest niewyczerpalnym źródłem życia dla świata, a męka Jezusa nadaje moc Jego słowu. Wskazanie to potwierdza przytoczona przypowieść o ziarnie zboża, które wpadłszy w ziemię obumiera (J 12,24). Zasada ziarna, które obumiera, aby wydać plon oraz tajemnica ziarenka gorczycy mają zdaniem Ratzingera fundamentalne znaczenie dla nowej ewangelizacji, co potwierdzają dzieje Kościoła¹⁵⁰.

Ratzinger odwołując się do dzieła ewangelizacyjnego świętego Pawła wskazuje, że powodzenie misji nie było owocem jego sztuki retorycznej, ani duszpasterskiej roztropności. Owocność jego posługi głoszenia powiązana była z cierpieniem, z udziałem z Męcą Chrystusa (1Kor 2,1 –5; 2 Kor 5,7; 11,10 nn; 11,30; Gal 4,12 – 14). Potwierdza to także słowa Tertuliana, że „krew męczenników jest zasiewem chrześcijan (*Semen est sanguis christianorum*)”¹⁵¹. Ratzinger przywołując komentarz świętego Augustyna do dwudziestego pierwszego rozdziału Ewangelii Jana, stwierdza, że prymat Piotrowy jest ściśle powiązany z cierpieniem, co

¹⁴⁷ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁴⁸ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁴⁹ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁵⁰ Por. J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁵¹ Tertulian, *Apologetyk*, Poznań 1947, s. 50.

jednocześnie oznacza, że męczeństwo jest powiązane z pasieniem owiec. Innym przykładem jest odwołanie się do porodu, który związany jest z cierpieniem. Ponadto, nie można dać życia innym, jeśli nie oddaje się własnego. Kto straci swoje życie z powodu Ewangelii ten jest zachowa (Mk 8,35).

6.3. Zasadnicze treści nowej ewangelizacji

6.3.1. Nawrócenie

Kardynał Joseph Ratzingera treść pomiędzy Starym i Nowym Testamentem łączy z orędziem Jana Chrzciciela, nawołującego do nawrócenia. W podobny sposób odnosi to do dostępu do Jezusa, które jest niemożliwe bez nawrócenia¹⁵². Potrzeba nawrócenia zawarta jest w pierwszych słowach Pana Jezusa w Ewangelii według świętego Marka i brzmi: „Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię” (Mk 1,15). Nawrócenie oznacza poddanie rewizji życia indywidualnego i społecznego. Nawrócenie oznacza rozpoczęcie patrzenia na własne życie oczami Boga, czyli szukaniem dobra, nawet jeśli jest ono niewygodne. Nie można jednak chrześcijaństwa sprowadzić do moralności, ponieważ utraci się istotę orędzia Chrystusa. Nawrócenie to przyjęcie komunii z Jezusem, czyli z Bogiem i przyjęcie daru nowej przyjaźni. Nawrócenie (metanoia) oznacza „uwolnienie się od samowystarczalności, zgodę na to, że potrzebujemy innych i Innego, Jego przebaczenia i przyjaźni. Życie nie nawrócone, to samousprawiedliwianie się”¹⁵³. Nawrócone oznacza więc pokorne zawierzenie się miłości innego, która staje się miarą i kryterium mojego własnego życia”¹⁵⁴. Nawrócenie jest aktem osobowym i wyrzekaniem się formy „żyć jak inni” i poprzez staniecie przed obliczem Boga odnalezienie własnego „ja”. Ratzinger wyraża tym samym, że ważne jest, aby przed obliczem Boga odkryć własne ja, i osobistą odpowiedzialność. „Ja” otwiera na całą głębię „ty” i w ten sposób powstaje nowe „my”. Życie nawrócone powinno prowadzić do powstania nowego „my” to znaczy wejścia na wspólną drogę z Bogiem. Wzywając do nawrócenia potrzeba jest umożliwienia wejścia nawróconym do wspólnoty, ponieważ ewangelizacja jest tworzeniem

¹⁵² Por. J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁵³ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁵⁴ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

życia we wspólnocie, która podąża razem, a nawróceniu czysto indywidualnemu brakuje oparcia we wspólnocie¹⁵⁵.

6.3.2. Królestwo Boże

Zdaniem Ratzingera w wezwaniu do nawrócenia ukryty jest podstawowy warunek dotyczący przepowiadania żywego Boga. Sercem nowej ewangelizacji jest orędzie Jezusa, które można sprowadzać do teocentryzmu wyrażającego prawdę, że Bóg istnieje, że Bóg żyje, że Bóg jest obecny i działa w świecie, w życiu wspólnoty i w poszczególnym człowieku. Bóg nie jest wielkim architektem deistów. Bóg jest rzeczywistością najbardziej obecną i decydującą w każdym akcie ludzkiego życia i w każdym momencie dziejów.

Ratzinger powołuje się na wypowiedź niemieckiego teologa Johana Babtiza Metza. „W przyszłości Metz uczył nas antropocentryzmu – prawdziwym dokonaniem chrześcijaństwa miał być według niego przełom antropologiczny, sekularyzacja, odkrycie świeckości świata. Później uczył nas teologii politycznej – głosił polityczny charakter wiary. Później jeszcze mówił o *niebezpiecznej pamięci* i wreszcie mówił o *teologii narracyjnej*. Przeszedłszy całą tę długą i trudną drogę, dzisiaj mówi nam, że prawdziwym problemem naszej epoki jest <<kryzys Boga>>, nieobecność Boga zamaskowana pustą religijnością. Skupionej na człowieku, a nie na Bogu”¹⁵⁶. Teologia musi na powrót stać się Theo - logią rozmową o Bogu i z Bogiem. Ratzinger rozwijając tę myśl mówi, że „Metz ma rację, ponieważ dla człowieka *unum necesarrarium* jest Bóg, ponieważ wszystko zmienia się, jeśli Bóg istnieje”¹⁵⁷. Chrześcijanie jednak często żyją tak, jakby gdyby Bóg nie istniał, co przejawia się w życiu. Żyjemy zgodnie z hasłem „Boga nie ma, a jeśli jest, to nie ma znaczenia”¹⁵⁸. Ratzinger podkreśla, że ewangelizacja musi mówić przede wszystkim o Bogu i musi głosić jedynego i prawdziwego Boga: Stwórcę, Uświęciela, Sędziego. Rozwija ponadto aspekt praktyczny, który oznacza, że nie można samymi słowami doprowadzić człowieka do poznania Boga,

¹⁵⁵ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁵⁶ Cyt, za: J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁵⁷ Cyt, za: J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁵⁸ Cyt, za : J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024); por. L. Kołakowski, *Jeśli Boga nie ma*, Znak, Kraków 1988; S. Kierkegaard, *Okruchy filozoficzne. Chwila*, Warszawa 1988.

podobnie jak nie można poznać człowieka, jeśli mamy o nim tylko wypowiedź i wiadomości z drugiej ręki¹⁵⁹. Ukazana jest tym samym ważność świadectwa w głoszeniu Ewangelii.

Głosić Boga, oznacza wprowadzić człowieka w relację z Bogiem, co w praktyce oznacza uczenie modlitwy, ponieważ modlitwa jest wiarą w działanie. Dla Ratzingera tylko dzięki doświadczeniu życia z Bogiem oczywiste staje się istnienie Boga. Ratzinger podkreśla ważność modlitwy osobistej i wspólnotowej oraz modlitwę „paralituragiczną” oznaczającą pobożność ludową, która wraz z modlitwą liturgiczną wzajemnie się uzupełniają¹⁶⁰. Kolejnym ważnym wskazaniem, jakie czyni omawiając relację postawy modlitwy do ewangelizacji, jest to mówiące, że rozmowa o Bogu musi zawsze iść w parze z rozmową z Bogiem. Głoszenie Boga, to prowadzenie ludzi do komunii z Bogiem w braterskiej wspólnocie ożywionej przez Chrystusa, dlatego czymś istotnym w procesie ewangelizacji jest liturgia.

Wypowiadając się na temat sprawowania liturgii, wskazuje na możliwość pojawienia się pokusy dotyczącej zbyt wielkiej racjonalności. Nadmiar słów i powtarzanie utartych zwrotów jest błędem nie tylko teologicznym, ale i psychologiczno-duszpasterskim. W liturgii, zdaniem Ratzingera, potrzebna jest postawa refleksji i ciszy, aby można było pojąć jej głęboki sens. Ze strony celebransa natomiast jest potrzebna również świadomość, że sprawuje liturgię *in Persona Christi*, co oznacza, że istotna jest wiara celebransa, przez którą widoczna jest obecność Chrystusa.

6.3.3. Jezus Chrystus

W Chrystusie zagadnienie Boga staje się konkretne, ponieważ Chrystus jest Emmanuelem, Bogiem z nami, konkretyzacją Bożego „Jestem”. Jest to odpowiedź na deizm. Wyrażając się w ten sposób, Ratzinger przeciwstawia się sprowadzenia osoby Jezusa Chrystusa wyłącznie do czysto ludzkiej postaci Jezusa historycznego, który także jest Bogiem. Dla Ratzingera „ograniczenie Jezusa do Jezusa historycznego jest sztucznym tworem i wizerunkiem swoich twórców, a nie obrazem żywego Boga (2 Kor 4,4 N; Kol 1,15)”¹⁶¹. To nie Chrystus wiary jest mitem, to tzw. Jezus historyczny jest postacią mitologiczną wymyśloną

¹⁵⁹ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁶⁰ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁶¹ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

przez różnych interpretatorów. Dla Ratzingera „dwustuletnia historia Jezusa historycznego jest wiernym odzwierciedleniem historii filozofii i ideologii tego okresu”¹⁶².

W dalszej części Ratzinger analizuje istotne aspekty orędzia Zbawiciela. Pierwszy z nich to naśladowanie Chrystusa, ponieważ Chrystus ukazuje siebie jako drogę dla ludzkiego życia. Iść za Chrystusem nie znaczy naśladować Jezusa jako człowieka. Taka próba według Ratzingera nieuchronnie skończy się niepowodzeniem lub anachronizmem. Naśladowanie Chrystusa ma cel znacznie wznioślejszy, polegający na upodobnieniu do Chrystusa i wyrażający się w osiągnięciu jedności z Bogiem. Odwołuje się tym samym do zapisanego w człowieku pragnienia nieskończoności i nieskończonej wolności i szczęścia bez granic. W ten sposób Ratzinger rozumie rewolucyjne dążenia ostatnich dwóch stuleci w poszukiwaniu szczęścia bez granic. Według niego człowiek nie zadowala się rozwiązaniami, które nie upodobniają go do Boga, ponieważ wszystkie drogi wskazane przez węża z księgi Rodzaju (Rdz3,5), wyrażające mądrość tego świata, okazują się zawodne. Jedyną drogą dla Ratzingera, jest komunია z Chrystusem osiągalna w życiu sakramentalnym. Naśladowanie Chrystusa nie jest kwestią moralności, ale zagadnieniem misteryjnym oznaczającym połączenie działania Bożego i ludzkiej odpowiedzi¹⁶³.

Naśladowanie Chrystusa ponadto wyraża drugi centralny aspekt chrystologii, którym jest tajemnica paschalna – krzyż i zmartwychwstanie. Ratzinger stwierdza, że w rekonstrukcjach Jezusa historycznego, ważność krzyża zazwyczaj jest pozbawiona znaczenia, stając się wydarzeniem przypadkowym, którego w zasadzie można było uniknąć, albo też jest interpretacją rewolucyjnej i bohaterskiej śmierci buntownika¹⁶⁴.

Ratzinger uważa, że krzyż należy do istoty tajemnicy Boga i jest wyrazem Bożej miłości do końca (J 13, 1). Naśladowanie Chrystusa to udział w Jego krzyżu, zjednoczenie z Jego miłością i uczestnictwo w przemianie życia, która prowadzi do narodzin nowego człowieka, stworzonego zgodnie z Bożym zamysłem (Ef 4, 24). Prawdę te podkreśla stwierdzeniem: „kto pomija krzyż, pomija istotę chrześcijaństwa” (1 Kor 2,2)¹⁶⁵.

¹⁶² J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁶³ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁶⁴ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁶⁵ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

6.3.4. Życie wieczne

Ostatnim kluczowym elementem każdej prawdziwej ewangelizacji według Ratzingera jest życie wieczne. Głoszenie królestwa Bożego jest głoszeniem Boga obecnego, który zna człowieka i go słucha i jednocześnie Boga, który wkracza w dzieje ludzkie, aby zaprowadzać sprawiedliwość. Prawda wiary o sądzie ukazuje zdolność kształtowania sumienia i jest centralną treścią Ewangelii. Ratzinger łącząc Królestwo Boże z ubogimi i cierpiącymi, podkreśla, że Bóg chroni ubogich i daje im pewność sądu, w którym ujawnia się sprawiedliwość. niesprawiedliwość świata nie jest ostatnim słowem historii, ponieważ ostatnim słowem jest Boża sprawiedliwość¹⁶⁶.

W Męce swojego Syna Bóg staje się adwokatem człowieka i umożliwia skruszonemu grzesznikowi pokutę oraz daje mu nadzieję na Boże miłosierdzie. Stąd Ratzinger mówi, że miarą życia ludzkiego jest wieczność. Z przeznaczenia wieczności dla człowieka, życie ludzkie na ziemi staje się doniosłe i ma niezmierzoną wartość. Bóg nie jest konkurentem dla ludzkiego życia, ale gwarantem wielkości życia ludzkiego.

Ratzinger kończy swój wykład powracając do punktu wyjścia, czyli do Boga. Jeśli chrześcijanie rozumieją głębię chrześcijańskiego orędzia, nie będzie potrzeby mówić o wielu różnych sprawach. Chrześcijańskie orędzie jest bardzo proste. Mówić o Bogu i o człowieku, aby powiedzieć wszystko, a wypowie się wszystko¹⁶⁷.

Podsumowując, należy stwierdzić, że wykład Josepha Ratzingera jest bardzo istotny dla zrozumienia jego wypowiedzi na temat nowej ewangelizacji już jako Benedykta XVI. Centrum jego przepowiadania stanowi Bóg i Dobra Nowina ukazana w Osobie Jezusa Chrystusa. Powyższy wykład ukazuje także sposób uprawiania przez Ratzingera teologii, podkreślającej to, co istotne w sposób przemyślany i bardzo przystępny. Odpowiada na ważne pytania współczesnego człowieka i wskazuje rozwiązania i konieczność widzenia współczesnych zagrożeń, ukrytych w różnych współczesnych tendencjach i filozofiach. Ten przenikliwy i jasny przekaz pokazuje sedno kerygmatu. Jednocześnie idzie dalej i wyprzedza próby teologiczne papieża Franciszka, a cytując J. B. Metz pokazuje potrzebę innej teologii

¹⁶⁶ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

¹⁶⁷ J. Ratzinger, [www. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html) (dostęp 14.01.2024).

niż teologia narracyjna, i zagrożenia jakie niesie ze sobą nie do końca przemyślana teologia niektórych współczesnych teologów naśladowujących papieża Franciszka.

Teologia narracyjna doprowadzi, zdaniem Ratzingera, do jałowości i pustki, ponieważ nie ma zakorzenienia w Jezusie i szuka podstaw w religijności ludu opisując zachowania społeczne. Nie potrzeba rewolucji, ani też spektakularnych i nośnych stwierdzeń pokazujących potrzebę działania. Może bardziej potrzeba pokory Benedykta i silnej wiary oraz wnikliwego spojrzenia na współczesną ludzką rzeczywistość.

7. Benedykt XVI i jego teologia misji, ewangelizacji i nowej ewangelizacji

Papież w tym, co czynił dla Kościoła, kierował się troską, która była wyrazem jego wiary, miłości i nadziei, a jednocześnie głębokiego przekonania o bliskości i obecności Pana Boga. Wiara papieża Benedykta XVI pozwalała z troską patrzeć na to, co dokonuje się w świecie¹⁶⁸. W tym, co robił jeszcze jako prefekt Kongregacji Doktryny Wiary, był kreatywny i potrafił wychodzić z inicjatywami proponując i promując tematy, jakie później Jan Paweł II przyjmował i zachęcał, aby były realizowane¹⁶⁹. Zostając papieżem bezpośrednio po Janie Pawle II, trzymał się także soborowych wskazań. O swoim poprzedniku mówił, że pozostawił Kościół, który ma więcej odwagi, cieszy się większą wolnością i jest młodszy. Kościół, który ze spokojem przygląda się w swoją przeszłość i nie lęka się przyszłości”.

Od samego początku pontyfikatu Papieża Benedykta XVI widoczna jest u niego chęć wyjścia z przesłaniem Ewangelii naprzeciw ludziom żyjącym w nieustannie zmieniającym się świecie. To co istotne u Ratzingera, to skupianie się i umieszczenie w centrum Boga i Jezusa Chrystusa, a człowieka w relacji do Chrystusa. Ratzinger nie skupia się wyłącznie na człowieku, czy na świecie. Postrzeganie Ratzingera jest bardzo szerokie, nawiązujące do wielkości Boga. Papież Benedykt XVI już od samego początku w swym nauczaniu pragnął umieścić w centrum uwagi Kościoła to, co było mu najbliższe: „spotkanie z Jezusem Chrystusem i piękno wiary w Niego”¹⁷⁰. Papież Benedykt XVI, uznawany powszechnie za

¹⁶⁸ Por. Z. Kijas, *Wiara Benedykta XVI pozwalała mu z troską patrzeć na świat*, <https://www.zyciezakonne.pl/wiadomosci/swiat/o-kijas-wiara-benedykta-xvi-pozwalala-mu-z-troska-patrzec-na-swiat-127100/> (wejście, 21.02.2024).

¹⁶⁹ Tamże.

¹⁷⁰ Kongregacja Nauki Wiary, *Komunikat Prasowy dotyczący Noty Kongregacji Nauki Wiary ze wskazaniem duszpasterskimi na Rok wiary*. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20120105_nota-anno-fede-comunicato_it.html (5.01.2012).

jednego z największych współczesnych teologów, doskonale zdawał sobie sprawę z problemów, przed jakimi dziś i w kolejnych latach stanie Kościół i przed jakimi wyzwaniem stanie wiara, dlatego podejmowane przez niego przedsięwzięcia były ukierunkowane na odzyskanie przez wiarę żywotności i uprzedzeniu wydarzeń swym nauczaniem. Działanie Benedykta było więc wyprzedzające i tym bardziej godne podziwu. Świadom tego powiedział „jeśli wiara nie odzyska żywotności, nie stanie się dzięki spotkaniu z Jezusem Chrystusem głębokim przekonaniem i prawdziwą siłą, wszelkie inne reformy pozostaną nieskuteczne”¹⁷¹. Wielokrotnie podkreślał żywą obecność Jezusa Chrystusa, która daje odwagę w pokonywaniu trudności, bo trudności zawsze przyjdą jako weryfikacja wiary. Patrząc na pontyfikat Benedykta XVI można potwierdzić, że jego nauczanie, gesty i znaki, jakie czynił, były ukierunkowane, aby zachęcać i pomagać współczesnemu człowiekowi w zbliżeniu się i otwarciu na Chrystusa, aby ten mógł przeżywać szczęście w zjednoczeniu z Bogiem. Analizując pontyfikat papieża Benedykta XVI można zobaczyć, że wiele przez niego podjętych inicjatyw ukazuje wyjście naprzeciw dokonującym się przemianom w świecie, poprzez które papież rzuca światło Wspólnocie Kościoła.

Napisane przez Papieża Benedykta XVI encykliki: *Deus caritas est* i *Spe salvi*, adhortacje apostolskie *Sacramentum caritatis*, *Africae munus* i *Verbum Domini*, listy apostolskie *Porta fidei* oraz *Ubicumque et semper* oraz wygłoszone katechezy homilie i inne okolicznościowe wypowiedzi ukazują szereg nawiązań do ewangelizacji i nowej ewangelizacji.

Podobnie program katechez środowych audiencji ukazuje potrzebę spojrzenia na całą historię Kościoła i jego bogactwo teologiczno – duchowe uwidocznione w poszczególnych etapach historii i postaciach Kościoła. Prowadząc swoje rozważania wydobywa z wydarzeń i z postaci, które przez wieki byli prorokami na trudne i czasy, w jakich znajdowała się wspólnota Kościoła. Papież w swych katechezach rozpoczął od Ewangelii i Apostołów, by następnie przez kolejne wieki przypomnieć wiernym wagę i znaczenie dla Kościoła: Ojców Apostolskich, Świętych, Doktorów Kościoła, wielkich teologów czy ważne postacie. Służyło to przybliżeniu i zebraniu na nowo wielkiej Tradycji wiary i mądrości Kościoła w drodze wspólnego przemierzania świata ku spotkaniu Zmartwychwstałego Pana. Papież w swych

¹⁷¹ Benedykt XVI, *Przemówienie z okazji złożenia życzeń bożonarodzeniowych w Kurii Rzymskiej*, 22 grudnia 2011, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/speeches/2011/december/documents/hf_ben-xvi_spe_20111222_auguri-curia.html (10.03.2024).

wypowiedziach odważnie dobierał tematy, które miały służyć ukazywaniu prawdy, obrony Kościoła, a jednocześnie ukazywały zasadę, że tylko w oparciu o prawdę można zmierzać ku jedności Kościoła. Zawsze temu przyświecało pragnienie nawrócenia, odnowy i większej miłości do Chrystusa, Kościoła i do człowieka, o co prosił wiernych już na początku swego pontyfikatu¹⁷².

Podobnie w wielu wypowiedziach możemy odnaleźć cenne zdania, które w bardzo jasny i precyzyjny sposób opisywały sytuacje i jednocześnie dawały podpowiedzi jak wyjść tym przemianom naprzeciw. Widać tu kunszt i prostotę, a jednocześnie niezwykle wycucie i mądrość rozumienia przez papieża rzeczywistości. Jako wielki teolog widział przemiany w świecie i podobieństwa, które już Kościół przeżywał, a które były w różnych epokach inaczej nazywane¹⁷³.

W czasie ośmiu lat pontyfikatu Papieża Benedykta XVI miało miejsce pięć Zgromadzeń Synodalnych¹⁷⁴. W następujących po sobie tematach, którym były poświęcone trzy Synody Zwyczajne, którym przewodniczył Papież Benedykt XVI widać spójny obraz wizji wspólnoty Kościoła i jego posłanie we współczesnym świecie. Przywołując Synod o Eucharystii¹⁷⁵, następnie Synod poświęcony Słowu Bożemu¹⁷⁶, co w konsekwencji związane jest z przyjęciem Słowa Bożego, odpowiedzenie na nie wiarą i jej przekazywanie, dojdziemy do Synodu o nowej ewangelizacji w przekazie wiary chrześcijańskiej¹⁷⁷. Ostatnim, któremu przewodniczył było XIII Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów, które było ważnym wydarzeniem dla Kościoła i dotyczyło omawianego przez nas zagadnienia nowej ewangelizacji i przekazu wiary chrześcijańskiej.

Synody Kościoła, które odbyły się w czasie pontyfikatu papieża Benedykta XVI tworzą pewnego rodzaju całość i dają jasny przekaz teologiczny dla Wspólnoty Kościoła i świadczą o rozumieniu przez papieża potrzeb Kościoła i tworzą jedność i powiązanie teologii Benedykta XVI.

¹⁷³ J. Ratzinger, *Wiara i przeszłość*, Warszawa 1975, s. 76-78.

¹⁷⁴ Dwa Zwyczajne Zgromadzenia Generalne Synodu Biskupów dotyczące Eucharystii (2005) i Słowa Bożego (2008), a także dwa Zgromadzenia Specjalne dla Afryki (2009) i Bliskiego Wschodu (2010).

¹⁷⁵ XI Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Eucharystia źródłem i szczytem misji Kościoła*, 2-23.10.2005 r.

¹⁷⁶ XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Słowo Boże w Żuciu i misji Kościoła*, 5-26.10.2008 r.

¹⁷⁷ XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej*, 7-28.10.2012 r.

Papież Benedykt nie napisał żadnej encykliki czy adhortacji poświęconej misyjności Kościoła, ewangelizacji chrześcijan, czy też nowej ewangelizacji, to jednak w jego nauczaniu papieskim można odnaleźć szereg wypowiedzi na temat ewangelizacji i nowej ewangelizacji. Wyżej została przytoczona jego wypowiedź jako Prefekta Kongregacji Nauki Wiary, którą w 2000 roku skierował do katechetów na temat nowej ewangelizacji. Ona jest o tyle ważna, bo pokazuje całościowe spojrzenie kard. Józefa Ratzingera - Benedykta XVI na nową ewangelizację, zwłaszcza że do tej wypowiedzi będą odwoływać się Ojcowie Synodalni wśród których będzie Kard. Stanisław Ryłko przewodniczący Papieskiej Rady ds. Świeckich.

Abp. Rino Fisichella uważa natomiast, że syntezę na temat nowej ewangelizacji w nauczaniu papieża Benedykta XVI można odnaleźć w homilii kończącej Synod w 2012 roku, poświęcony nowej ewangelizacji w przekazie wiary chrześcijańskiej. Abp R. Fisichella wyraził się o niej, jako jednej z najlepszych wypowiedzi Papieża Benedykta XVI o nowej ewangelizacji¹⁷⁸.

Podejmując próbę przyjrzenia się sposobowi rozumienia przez papieża nowej ewangelizacji nie sposób nie odwołać się do Synodu poświęconego Słowu Bożemu, a następnie Adhortacji papieża Benedykta *Verbum Domini*. Jest to o tyle konieczne, ponieważ podejmując analizę zaleceń synodalnych tzw. Postulatów, które kieruje Synod do Papieża, jako wstępny materiał do przeredagowania w późniejszej adhortacji, można tam zobaczyć, że zaproponowane tematy wzajemnie się zazębiają i ukazują stopniowy rozwój myśli Kościoła, jak i potrzebę omówienia kolejnych ważnych tematów dla współczesnego życia Kościoła. Myśl ta wypływa jedna z drugiej i wychodzi naprzeciw sytuacji panującej w Kościele. Nie widać tu jakiejś przypadkowości czy chaosu, ale próbę widzenia Kościoła i sygnalizowanie problemów, jakie poszczególni Ojcowie synodalni wyrażali, a jakie w konsekwencji znalazły się w Propozycjach.

Propozycje Synodu o Słowie Bożym pokazują, że Kościół mówiąc o wadze Słowa Bożego chce nie tylko je przyjmować, ale także nim żyć i je przekazywać. Przekazywanie Słowa, czyli głoszenie, wiąże się z posłaniem i misją, a w zależności do kogo zostanie skierowane, dotyczy także zagadnienia nowej ewangelizacji. Propozycje jasno ukazują, że w zamyśle Ojców Synodalnych Słowo Boże powinno być przeżywane, ale także głoszone.

¹⁷⁸ R. Fisichella, *Nowa ewangelizacja wczoraj i dziś, od dokumentów Soboru Watykańskiego II do Ewangelii Gaudium papieża Franciszka*, w: „Śląskie Studia Historyczno – Teologiczne” 48/274-282, s. 279.

W sposobie kierowania przez Papieża Benedykta XVI Kościołem widać wyraźnie przeświadczenie i wrażliwość, co należy zaproponować Kościołowi w refleksji synodalnej, ale także co jest widoczne w kolejnych jego dokumentach w szerszym spojrzeniu na rzeczywistość współczesnego świata.

W tym miejscu ważne jest, aby zwrócić uwagę na wypowiedzi Benedykta XVI odnoszące się do Słowa Bożego, w tym do mocy, jaką niesie ze sobą przyjęcie z wiarą Słowa. Nie chodzi tu tylko o intelekt i poznanie egzegetyczne, ale o przyjęcie i uwierzenie w moc, jaką posiada Słowo Boże. Stąd widoczne są dwa poziomy przyjmowania słowa: na sposób egzegezy, poznania struktury i drugi poziom pokazujący realność wydarzenia zbawczego w Osobie Jezusa Chrystusa. To sedno poznania i wejścia w osobiste spotkanie, leży na sercu papieża i zostało ukazane w pierwszej encyklice *Deus caritas est*. Następnie jest przytaczane w kolejnych dokumentach poprzedzających XIII Synod, jak i w wypowiedziach synodalnych.

Współczesny człowiek coraz bardziej staje się niezdolny do przyjęcia Ewangelii i do wiary w Boga, ponadto nie jest w stanie docenić wielkości daru, który polega na Jego rzeczywistej obecności. Papież emeryt Benedykt XVI, w „O przyczynach współczesnego kryzysu” mówi, że jedynie posłuszeństwo i miłość do naszego Pana Jezusa Chrystusa, może wskazać właściwą drogę¹⁷⁹.

Pan Bóg tak stworzył człowieka, że ma on możliwość naturalnego skierowania się ku transcendencji. Jednocześnie daje to możliwość, że poprzez głoszenie Słowa, człowiek może otworzyć się na przyjęcie, uchwycenie i zrozumienie prawdy swego istnienia. Bez Chrystusa jest to niemożliwe. W każdym człowieku zostało zapisane pragnienie poznania prawdziwego oblicza Boga.

Jednym z wielkich zadań naszej ewangelizacji jest – na tyle na ile potrafimy – tworzenie środowisk wiary i nade wszystko odkrywanie ich i wspieranie¹⁸⁰.

W adhortacji papieża Benedykta XVI *Verbum Domini*, można zauważyć powiązanie Słowa Bożego z przekazywaniem, słuchaniem, przyjmowaniem życiem i głoszeniem go innym. Słowo Boże, jak mówi Papież Benedykt XVI, jest Odwiecznym Słowem Boga, w którym wszystko zostało stworzone i zostało wypowiedziane najpełniej w Jezusie. Ratzinger

¹⁷⁹ Por. Benedykt XVI, *O przyczynach współczesnego kryzysu*, s. 31; 38.

¹⁸⁰ Por. Tamże, s. 46.

zanim został papieżem mówiąc o nieśmiertelności człowieka, stwierdził, że z „teologicznego punktu widzenia dialogiczna nieśmiertelność człowieka oznacza, że Bóg od momentu stworzenia przemawia do człowieka. Ta Boża mowa jest rozpoczynającym się już życiem zmartwychwstania. Życie to nie może zostać przerwane w śmierci, lecz aż do końca świata i historii ma dążyć do swojego wypełnienia”¹⁸¹. Ratzinger jednocześnie podkreśla, że z antropologicznego punktu widzenia dialogiczna nieśmiertelność oznacza, iż człowiek jest rzeczywiście partnerem w dialogu. Dialog jako zadanie zawarte już w stworzeniu musi urzeczywistniać się w pełni wolności, jeśli ma on się stać dialogiem zbawczym¹⁸². Stąd nieśmiertelność człowieka opiera się na danym mu odniesieniu do Boga i przez to stawia mu wymagania¹⁸³.

Rozdział II

Przygotowanie do Synodu o nowej ewangelizacji

1. Przygotowania do XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Synodu Biskupów

XIII Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów było ważnym wydarzeniem dla Kościoła i piątym Zgromadzeniem Synodalnym w ciągu ośmiu lat posługi papieża Benedykta XVI na Stolicy Piotrowej¹⁸⁴. Czas czterech lat, jaki upłynął pomiędzy XII a XIII Zwyczajnym Zgromadzeniem Generalnym Synodu Biskupów, czyli latami pomiędzy 2008 a 2012 r., ukazuje szereg ważnych wydarzeń, jakie miały miejsce, a jednocześnie okres,

¹⁸¹ M. Składowski, *Ciało dusza duch, Myśl Josepha Ratzingera na tle współczesnej antropologii*, Warszawa 2013, s. 145.

¹⁸² Por. G. Nachtwei, *Dialogische Unsterblichkeit*, s. 34-35.

¹⁸³ Por. J. Ratzinger, *Eschatologia*, s. 175-176.

¹⁸⁴ P. Kaczmarczyk, *Synody Biskupów w posoborowej odnowie Kościoła (1965-2018)*, Olsztyn 2023; T. Rozkrut, *Synody Biskupów Papieża Benedykta XVI*, [w:] „Prawo Kanoniczne” 56 (2013) nr 3; Trzy: XI, XII i XIII Zwyczajne Zgromadzenia Generalne Synodu Biskupów dotyczące „Eucharystia, źródło i szczyt życia i misji Kościoła” (2005) i „Słowo Boże w życiu i misji Kościoła” (2008), „Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej” (2012) a także dwa Zgromadzenia Generalne Nadzwyczajne: Kościół w Afryce w służbie pojednania, sprawiedliwości i pokoju: „Jesteście solą ziemi... Wy jesteście światłością świata” (Mt 5,13.14) – II Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Afryki (2009) i Kościół katolicki na Bliskim Wschodzie: komunია i świadectwo. „Mnóstwo wierzących miało jedno serce i jedną duszę” (Dz 4,32) – I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Bliskiego Wschodu (2010).

w którym powstały kluczowe dokumenty Magisterium Kościoła pontyfikatu Benedykta XVI. Pomiędzy XII a XIII Zwyczajnym Zgromadzeniem Generalnym Synodu Biskupów papież Benedykt XVI przyjmując prośbę Biskupów Bliskiego Wschodu, po konsultacji z najbliższymi współpracownikami, w dniu 19 września 2009 r. podczas spotkania z Patriarchami i Arcybiskupami Większymi Kościołów Katolików Wschodnich *sui iuris*, ogłosił zwołanie Zgromadzenia Specjalnego Synodu Biskupów ds. Bliskiego Wschodu. To Zgromadzenie Synodalne odbyło się w październiku 2010 roku i spowodowało przesunięcie w czasie XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Synodu Biskupów. Taka decyzja spowodowała, że XIII Synod zbiegł się z ogłoszonym 11 października 2011 r. Rokiem Wiary, który upamiętniał 50 rocznicę rozpoczęcia Soboru Watykańskiego II i 20 rocznicę publikacji *Katechizmu Kościoła Katolickiego*¹⁸⁵.

Ogłoszenie XIII Zgromadzenia Generalnego Synodu Biskupów nastąpiło 24 października 2010 r. w czasie liturgii zamykającej Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów ds. Bliskiego Wschodu, podczas której papież Benedykt XVI ogłosił temat XIII Zgromadzenia Zwyczajnego: *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej* i jako datę wskazał październik 2012 rok.

Bardziej szczegółowych faktów mówiących o sposobie przygotowań do XIII Synodu możemy się dowiedzieć z relacji Sekretarza Synodu Biskupów Abpa Nikoli Eterovića wygłoszonej podczas obrad I Kongregacji XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Synodu Biskupów. Dowiadujemy się w niej między innymi, że na koniec obrad XII Synodu została powołana Rada Generalna Sekretariatu Generalnego¹⁸⁶, która ma określony status działania i do której zadań należy dokończenie prac i wniosków XII Synodu oraz przygotowanie kolejnego XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Synodu Biskupów. W celu wypełnienia tego zadania, czyli w okresie pomiędzy XII a XIII Synodem, Rada Generalna spotkała się siedem razy¹⁸⁷. Dwa pierwsze spotkania zostały poświęcone omówieniu

¹⁸⁵ NE, Nikola Eterović podaje szczegółowe następstwo wydarzeń, które obrazuje wydarzenia pomiędzy XII a XIII Zwyczajnym Zgromadzeniem Ogólnym Synodu Biskupów.

https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_25_xiii-ordinaria-2012/01_italiano/b04_01.html#RELAZIONE_DEL_SEGRETARIO_GENERALE_DEL_SINODO_DEI_VE_SCOVI,_S.E.R._MONS._NIKOLA_ETEROVIĆ,_VESCOVO_TITOLARE_DI_CIBALE_%28CITTÀ_DEL_VATICANO%29 (8.01.2024).

¹⁸⁶ Rada liczyła 15 członków, z których 12 zostało wybranych przez Ojców Synodalnych, a 3 wskazał papież Benedykt XVI.

¹⁸⁷ Na pierwszym spotkaniu (25.10.2012 r.) ustalono kalendarz spotkań. W roku 2009 Rada spotkała się trzykrotnie 20-21 stycznia, 3-4 czerwca, 24-25 września. W 2010 r. Rada spotkała się raz 8-9 czerwca, w 2011

obszernej dokumentacji synodalnej i rozważeniu 55 Propozycji Synodalnych i Orędzia Synodu. Pierwszymi propozycjami, jakie Rada przedstawiła Papieżowi do zatwierdzenia, była możliwość zredagowania dokumentu o Misterium Słowa Bożego w misji Kościoła i Roku poświęconego św. Pawłowi Apostołowi narodów z racji 2000 rocznicy jego urodzin. Rada Zwyczajna Sekretariatu Generalnego Synodu, służyła także pomocą w opracowaniu Posynodalnej Adhortacji we współpracy z niektórymi ważnymi ekspertami¹⁸⁸, co zaowocowało zatwierdzeniem jej i podpisaniem przez papieża Benedykta XVI w dniu 30 września 2010 r. Następnie 11 listopada 2010 r została ona opublikowana i zaprezentowana w Biurze Prasowym Stolicy Apostolskiej¹⁸⁹.

Rada Generalna pracowała ponadto nad przygotowaniem propozycji tematu kolejnego XIII Synodu i zaproponowała go Papieżowi, jednak to Papież wskazał ostateczną wersję tematu XIII Zwyczajnego Zgromadzenia, co miało miejsce na długo przed oficjalnym jego ogłoszeniem. Świadczy to o tym, że sam papież Benedykt XVI szukał najbardziej właściwego tematu, który odpowiadałby aktualnym potrzebom Kościoła. Według relacji Sekretarza Synodu Biskupów Abpa. Nikoli Eterovića, jak wspomniano wyżej, wygłoszonej podczas obrad I Kongregacji XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Synodu Biskupów możemy dowiedzieć się, że prace przygotowawcze trwały od momentu pierwszego spotkania Rady, czyli od 25 października 2008 r. Ze wspomnianej już relacji Sekretarza Synodu możemy się dowiedzieć, że Rada Generalna podjęła także prace nad propozycjami tematów XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Synodu Biskupów. Prace nad tematem Synodu dokonywały się dwuetapowo. Z jednej strony były to zgłoszone propozycje w trakcie końcowych prac XII Synodu, jak również o propozycje tematów zostali poproszeni

r. w dniach 22-23 listopada i 2012 r. w dniu 16 lutego. Rada postanowiła porozumiewać się pomiędzy członkami drogą elektroniczną.

¹⁸⁸ Sekretarz generalny Synodu Abp. Nikola Eterović opisał także inne istotne dzieła Rady Generalnej podając m.in., że „na spotkaniu styczniowym w 2009 r. uwzględniono zarys – schemat dokumentu, a na kolejnym spotkaniu czerwcowym został poddany zatwierdzeniu pierwszy projekt Adhortacji w którym chciano uwzględnić bogactwo Synodu w świetle Magisterium Kościoła i nauczania Kościoła w tym papieża Benedykta XVI. Po naniesieniu poprawek tekst został poddany ocenie Rady. W dniu 7 lipca 2009 r. zintegrowany tekst został przedstawiony Papieżowi. Podczas Audiencji Sekretarz Generalny otrzymał od papieża tekst wraz z tytułem Adhortacji *Verbum Domini*”.

¹⁸⁹ Prezentacja dokumentu odbyła się przy udziale Kard. Marc Ouelleta, Prefekta Kongregacji ds. Biskupów i Kard. Gianfranco Ravasio, Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Kultury, który jednocześnie był Przewodniczącym ds. Wiadomości Zgromadzenia Synodalnego, Sekretarza Synodu Abpa Nikoli Eterovića i bpa Fortunato Frezza Podsekretarza Sekretariatu Synodu. Adhortacja została opublikowana w 8 językach, a następnie przetłumaczona na jeszcze inne języki.

Zwierzchnicy Wschodnich Kościołów Katolickich *sui iuris*, Przewodniczący Konferencji Episkopatów, Szefowie dykasterii Kurii Rzymskiej i Przewodniczący Unii Przełożonych Generalnych. Zgodnie z normami synodalnymi proponowane tematy powinny uwzględniać trzy warunki:

- 1) być przedmiotem zainteresowania Kościoła powszechnego;
- 2) reagować na ożywioną sytuację duszpasterską;
- 3) możliwość ich pogłębionego przestudiowania w ramach Synodu Biskupów.

Odpowiedzi należało przesłać do dnia 1 czerwca 2009 r., aby mogły zostać natychmiast rozpatrzone przez Radę Zwyczajną Sekretariatu Generalnego na posiedzeniu w dniach 3 i 4 czerwca 2009 r.

Podczas audiencji udzielonej 13 czerwca 2009 r. Papież wyraził swoją preferencję dla pierwszej z trzech propozycji, najczęściej zgłaszanej przez Episkopaty, a mianowicie: *Przekazywanie wiary dla chrześcijańskiego wychowania i inicjacji*. Dwie inne propozycje, mniej zgłaszane przez episkopaty, dotyczyły *parafii jako wspólnoty wspólnot* i *wyzwań antropologicznych naszych czasów*. Jednocześnie Ojciec Święty przyjął propozycję, że XIII Zgromadzenie Synodalne odbędzie się w październiku (2-23) 2011 roku.

Temat Synodu, jak i data jego odbywania się, uległy jednak zmodyfikowaniu z różnych powodów. Otóż podczas audiencji udzielonej Sekretarzowi Generalnemu w dniu 7 września 2009 r. papież Benedykt XVI wskazał, że zastanawia się nad powołaniem Rady ds. nowej ewangelizacji i że dla lepszej koordynacji refleksji byłoby to konieczne. Słuszne więc zdaniem Ojca świętego było powiązanie tematu przekazywania wiary z tematem nowej ewangelizacji. Rada Generalna, zbierając się w dniach 24 i 25 września 2009 r., aby kontynuować prace nad tekstem *Lineamenta XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów*, podjęła się modyfikacji tematu Synodu i przyjmując wskazania Papieża przeformułowała propozycję tematu Synodu na: *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej*. Podczas Audiencji udzielonej Sekretarzowi Generalnemu w dniu 3 lipca 2010 r. papież zatwierdził powyższy temat Zgromadzenia Synodalnego. Temat XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów stanowi wynik szerokich konsultacji episkopatu światowego i troski duszpasterskiej Ojca Świętego, który chciał włączyć refleksję nad przekazem wiary chrześcijańskiej w kontekst nowej ewangelizacji, podkreślając komplementarność: nowa ewangelizacja i przekazywania wiary.

Przekazywanie wiary chrześcijańskiej dokonuje się w środowisku religijnym, kulturowym i społecznym, które wymaga nowej ewangelizacji, „nowej w swoim zapale, w swoich metodach, w swoich wyrazach”¹⁹⁰. Listem Apostolskim w formie Motu proprio *Ubicumque et semper* z dnia 21 września 2010 r. papież erygował Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji.

2. Dokument *Lineamenta* Synodu o nowej ewangelizacji

2.1. Powstanie i analiza treści *Lineamenta*

*Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej Lineamenta*¹⁹¹ opublikowane 2 lutego 2012 r. wpisują się w etap prac przygotowawczych do Synodu Biskupów. Zostały one przygotowane dzięki działalności i pracy arcybiskupa Nikoli Eterovića Sekretarza Generalnego Rady (Zwyczajnej) Generalnej XIII Synodu.

Członkowie Rady Zwyczajnej na posiedzeniu w dniach 24 i 25 września 2009 r., przy pomocy niektórych ekspertów, uzgodnili zarys *Lineamenta*, mając na względzie uwagi Biskupów zawarte w ich sprawozdaniach, co do możliwych tematów synodalnych i zadań duszpasterskich oraz sytuacji społecznych, w jakich żyją i działają Kościoły partykularne we współczesnym świecie. Często odwoływali się także do nauczania Soboru Watykańskiego II i późniejszych wypowiedzi Magisterium Kościoła, a zwłaszcza Ojca Świętego Benedykta XVI¹⁹².

Na posiedzeniu w dniach 8-9 czerwca 2010 r. członkowie Rady Zwyczajnej zapoznali się z projektami *Lineamenta*, które poruszały temat nowej ewangelizacji i przekazywania wiary, mimo, że ostateczny temat nie został jeszcze opublikowany¹⁹³. Wprowadzono różne zmiany mające na celu udoskonalenie tekstu. Jednocześnie zwrócono uwagę na pewne aspekty wymagające dalszego zbadania. Sekretariat Generalny, z pomocą niektórych ekspertów, podjął próbę uwzględnienia wszystkich uwag. Po opublikowaniu tematu Sekretariat Generalny Synodu (Zgromadzenia Synodalnego) przesłał projekt *Lineamenta* drogą elektroniczną poszczególnym członkom do zatwierdzenia lub ewentualnie

¹⁹⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie na XIX Zgromadzeniu CELAM* (Port au Prince, Haiti, 9 marca 1983), 3; AAS 75 I (1983) 778.

¹⁹¹ Synod Biskupów. XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne. *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej, Lineamenta* (dalej: L). Watykan 2011.

¹⁹² N. Eterivić, *Tekst Sprawozdania Sekretarza Synody podczas I kongregacji XIII ZZGSB*, [w:] NE, s. 67.

¹⁹³ Tamże, s. 67.

wprowadzenia dalszych ulepszeń. Po ostatecznym przyjęciu tekst został przetłumaczony na 8 języków: łaciński, francuski, angielski, włoski, polski, portugalski, hiszpański, niemiecki. Po zakończeniu procesu tłumaczenia Sekretariat Generalny nadzorował publikację *Lineamenta XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Synodu Biskupów*, z datą 2 lutego 2011 r. Dokument został zaprezentowany w Biurze Prasowym Stolicy Apostolskiej w dniu 4 marca 2011 r. przez Jego Ekszelencję Mons. Nikola Eterovića, Sekretarza Generalnego oraz przez Mons. Fortunato Frezza, Podsekretarza Synodu Biskupów. Ponadto był szeroko rozpowszechniany, zwłaszcza przez media Stolicy Apostolskiej i Kościoła Katolickiego.

Lineamenta są wstępnym dokumentem, który wprowadzał w zagadnienia nowej ewangelizacji i, proponując 72 pytania, rozpoczynał dyskusję i dogłębną analizę tematów i prace na szczeblu lokalnym w poszczególnych jednostkach Kościoła. Tak rozpoczęta dyskusja i prace miały we wskazanym kluczu sprowokować i zachęcić Episkopat i biskupów, a także wszystkich katolików do sporządzenia odpowiedzi na pytania. Wspólnota Kościoła mogła w ten sposób swój cenny głos, swoje świadectwo życia i wiary oraz rozumienie nowej ewangelizacji, przekazać do Watykanu. Zebranie i przepracowanie nadesłanego materiału umożliwiło powstanie kolejnego dokumentu tzw. *Instrumentum laboris*, do którego mieli odwoływać się w trakcie trwania Synodu Ojcowie Synodalni¹⁹⁴.

*Lineamenta*¹⁹⁵ składają się z trzech rozdziałów, które omawiają temat Zgromadzenia Synodalnego. Są to: 1) Czasy nowej ewangelizacji; 2) Głoszenie Ewangelii Jezusa Chrystusa; 3) wprowadzenie w życie chrześcijańskie. Całość otwiera wprowadzenie, poprzedzone przedmową. Dokument kończy krótkie podsumowanie. Dokument opisuje obecną sytuację w Kościele i rzeczywistość, która jest znana w Kościołach partykularnych i różnych wspólnotach kościelnych. Zachęca do refleksji i do dzielenia się własnym doświadczeniem¹⁹⁶.

¹⁹⁴ N. Eterović, *Tekst Sprawozdania Sekretarza Synodu podczas I kongregacji XIII ZZGSB*, [w:] NE, s. 67.

¹⁹⁵ https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20110202_lineamenta-xiii-assembly_pl.html.

¹⁹⁶ G. Ryś, *Zadania osób konsekrowanych w nowej ewangelizacji według dokumentu przygotowującego Synod Biskupów w 2012 r.*, Kraków 15.05.2012 r. <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/referaty-konferencje-artykuly/apostolstwo-osob-konsekrowanych/rys-g-ks-zadania-osob-konsekrowanych-w-nowej-ewangelizacji-wedlug-dokumentu-przygotowujacego-synod-biskupow-w-2012-r-30096/> (20.10.2012).

2.1.1. Przedmowa *Lineamenta* zawiera dwie części tematyczne. Najpierw odwołuje się do Ewangelii i do tekstów Nowego Testamentu, w których ukazuje podstawy i potrzebę wyruszenia z misją głoszenia światu nadejścia Królestwa Niebieskiego w nauce i osobie Jezusa Chrystusa oraz pokazuje, że misja ta jest aktualna aż do końca wieków¹⁹⁷. W drugiej zaś części, odwołując się do Soboru Watykańskiego II i nauki Magisterium Kościoła, mówi o potrzebie troski o głoszenie Ewangelii w całym świecie, która w pierwszym rzędzie należąca do Kolegium Biskupów potrzebuje nowego ożywienia w „działalności misyjnej, jako najważniejszego i najświętszego zadania Kościoła”¹⁹⁸. Mówi również o współczesnej potrzebie ewangelizacji i nowej ewangelizacji, która jest odpowiedzią na obecnie przeżywany czas w świecie, w którym Kościół pod przewodnictwem Papieża pragnie zachęcić i ożywić nowym entuzjazmem do przekazywania wiary¹⁹⁹. Przedmowa zawiera zarys problematyki i rozróżnienie między ewangelizacją rozumianą jako zwyczajna działalność Kościoła, pierwszym głoszeniem Ewangelii *ad gentes* – tym, którzy nie znają jeszcze Jezusa Chrystusa, a nową ewangelizacją, adresowaną do tych, którzy oddalili się od Kościoła, do osób ochrzczonych, lecz niedostatecznie zewangelizowanych²⁰⁰. Abp Nikola Eterović w przedmowie nawiązuje do sytuacji, w której te trzy kategorie często współistnieją na jednym terytorium, co oznacza, że Kościoły lokalne w odpowiedzi na globalizację i migrację muszą stosować je równolegle²⁰¹. Stąd wsłuchując się w głos papieża Benedykta XVI potwierdza potrzebę, aby Stała Rada Biskupów dla całego Kościoła, czyli Synod Biskupów, wytyczył nowe metody i formy wyrazu Dobrej Nowiny z myślą o przekazywaniu jej współczesnemu człowiekowi, aby „korzystając z rzeczy nowych i starych, które są w skarbcu Tradycji (...) stać się uczniem Królestwa Niebieskiego”²⁰².

2.1.2. Wprowadzenie, które jest integralną częścią *Lineamentów* i obejmuje 4 podpunkty dokumentu, nawiązuje do faktu, że XIII Zgromadzenie Synodu wpisuje się w

¹⁹⁷ N. Eterović, *Przedmowa w: Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej Lineamenta*, Watykan 2011, s. 3.

¹⁹⁸ AG 29.

¹⁹⁹ https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/synod/prezentacja-lineamenta_04032011 (3.01.2024).

²⁰⁰ N. Eterović, *Przedmowa w: Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej Lineamenta*, Watykan 2011, s. 4.

²⁰¹ N. Eterović, *Przedmowa w: Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej Lineamenta*, Watykan 2011, s. 4.

²⁰² N. Eterović, *Przedmowa w: Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej Lineamenta*, Watykan 2011, s. 4.

odnowione dzieło ewangelizacji podjęte przez Kościół na Soborze Watykańskim II. Dzięki temu dziełu popieranemu przez papieży Pawła VI, Jana Pawła II oraz Benedykta XV, wspólnota Kościoła będzie mogła napełniać się radością z bycia wspólnotą zgromadzoną przez Jezusa Chrystusa za sprawą Ducha Świętego, by chwalić Boga Ojca i tą radością pragnie dzielić się z ludźmi bliskimi i dalekimi²⁰³. Nowa ewangelizacja ma być odpowiedzią na wielkie wyzwanie świata przechodzącego szybkie zmiany społeczne i kulturowe. W związku z tym zostały opisane jej motywy teologiczne i eklesjalne²⁰⁴. Ponadto ewangelizacja jest nazwana echem Boskiej komunikacji, którą Kościół musi głosić, tak, aby kształtowało go działanie Ducha Bożego, objawiającego w Jezusie Bożej miłości i przebaczenia, aby w ten sposób jako Kościół wspólnota i *Ecclesia mater* rodzić Bogu dzieci²⁰⁵.

We wprowadzeniu są przytoczone podstawy Eklesjologii odwołującej się do powstania i powołania oraz natury Kościoła. Nawiązując do *Evangelii Nutiandi* powołaniem Kościoła jest nauczanie ludzi wszystkich narodów, „przekazywanie wiary i naśladowanie działania samego Boga, który objawiając się daje swojego Syna, żyje w komunii trynitarniej, wylewa Ducha Świętego, aby komunikować się z ludzkością”²⁰⁶.

Wprowadzenie odwołuje się do istoty tematu, któremu jest poświęcony ten dokument, a którym jest absolutna nadrzędność zadania ewangelizacji dla dzisiejszego Kościoła oraz poprawienie działania i strategii głoszenia Ewangelii. Ewangelizacja jest związana z samą naturą Kościoła i całą jego działalnością. Stąd chodzi o takie głoszenie, które przekazuje życie i ewangelię o zbawieniu. Chodzi o umiejętność Kościoła stawania się „prawdziwą wspólnotą, autentycznie braterską, stawanie się ciałem, a nie mechanizmem czy przedsiębiorstwem”²⁰⁷, w którym przekaz wiary będzie bezowocny. W dzisiejszej ewangelizacji, która jest problemem eklesjologicznym, chodzi o umiejętność zadania sobie pytania o istotę i naturę Kościoła i o to jak Kościół sam siebie rozumie i definiuje.

Kościół ze swej natury jest misyjny i wyrasta „z misji Jezusa Chrystusa oraz misji Ducha Świętego, zgodnie z zamysłem Boga Ojca”²⁰⁸. Kościół jest misyjny, ponieważ uznając swoje początki, stając się podmiotem, głosić i świadkiem Objawienia Bożego,

²⁰³ Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej *Lineamenta*, n.1, Watykan 2011, s. 7.

²⁰⁴ *Lineamenta*, n 1, s. 7.

²⁰⁵ L 2.

²⁰⁶ L 2.

²⁰⁷ L 2.

²⁰⁸ LG 2.

ale jednocześnie gromadzi lud rozproszony”²⁰⁹. Podobnie jak święty Paweł, który mówi o obowiązku głoszenia Ewangelii, to również ten nakaz wciąż na nowo odnosi się do Kościoła i jest nakazem pierwszorzędny i naturalnym posłannictwem Kościoła. Obowiązek ewangelizacji należy uważać za łaskę i właściwe powołanie Kościoła, bo Kościół jest dla ewangelizacji”²¹⁰. Dynamika misyjna i ewangelizacyjna Kościoła odbywa się w dwóch wymiarach. Z jednej strony jest on inicjatorem i podmiotem głoszenia, a z drugiej, jest zaproszony do refleksji, słuchania i bycia uczniem, ponieważ ewangelizacja zaczyna się od ewangelizowania samego siebie²¹¹. W dzieło ewangelizacji wpisany jest więc wymiar słuchania i bycia uczniem. Ponadto, Kościół jest świadomy tego, że jest owocem ewangelizacji, która jest prowadzone w ciągu wieków jako działanie Ducha Świętego, który nadal kieruje działalnością ewangelizacyjną. Stąd też patrząc na przemiany Kościoła, tak jak kiedyś Święty Paweł, tak dziś, Wspólnota Kościoła powinna zauważać prymat Boga w planowaniu i przebiegu ewangelizacji. Tak jak Apostoł uznawał prymat działania Ducha w chwilach ważnych i newralgicznych dla rodzącego się Kościoła, tak i dzisiaj Kościół jest zaproszony, aby wszedł w czas słuchania, rozumienia i zgłębiania, weryfikowania oraz ożywiania powierzonej mu misji ewangelizacji, szczególnie w obliczu wielkich przemian społecznych i kulturowych współczesnego świata²¹². W spojrzeniu Kościoła potrzeba wizji, która wykracza w przyszłość i przekracza skupienie się na chwili obecnej i życiu w sposób prowizoryczny, ponieważ skupianie się tylko na teraźniejszości sprawia, że słuchanie staje się bardzo trudne²¹³. Stąd zadanie ewangelizacji staje wobec nowych wyzwań, które potrzebują sensownego działania na rzecz tego, co służy nauczaniu i przekazywaniu wiary. Kościół może odwołać się do doświadczenia Synodów z 1974 i 1977 r., które były wydarzeniami ożywiającyymi powierzone zadanie ewangelizacji, a których owocem były *Evangelii nuntiandi* i *Catechesi tradendae*,²¹⁴. Tak jak na poprzednich Synodach Ojcowie zastanawiali się nad ówczesnym kontekstem społecznym, tak i dziś Kościół musi podobnie korygować sposób ewangelizacji, aby odpowiadała współczesnym coraz szybszym przemianom. Zadanie wsłuchania się i konfrontacji stoi przed XIII Zgromadzeniem

²⁰⁹ L 2.

²¹⁰ Paweł VI, *Evangelii Nuntiandi*, 13.

²¹¹ EN 15.

²¹² GS 4, L 3.

²¹³ L 3.

²¹⁴ L 3.

Synodalnym, aby odkryć kierunek i drogę, po której Duch Święty pragnie prowadzić wspólnotę Kościoła. Przeanalizowanie zawartej treści w *Lineamenta* może stać się okazją do zobaczenia i ukierunkowania na środki, jakimi dysponuje dziś Kościół, tak aby przekaz wiary był uwspółcześniony, wzbudzał dynamizm i powszechny rozgłos²¹⁵. Wprowadzenie kończy się czterema pytaniami, które mogą prowokować do dyskusji w obszarach ewangelizacji, dzieła nowej ewangelizacji i działań duszpasterskich.

2.1.3. Rozdział pierwszy: Czasy nowej ewangelizacji

W pierwszym rozdziale jest mowa o narodzinach pojęcia „nowa ewangelizacja” oraz o jego upowszechnieniu w czasie pontyfikatów świętego Jana Pawła II i Benedykta XVI. Jak już wspomniano po raz pierwszy użył go Jan Paweł II 9 czerwca 1979 r. w homilii wygłoszonej w sanktuarium Krzyża Świętego w Mogile w czasie pierwszej Pielgrzymki Apostolskiej do Polski. Powiedział wtedy: „Rozpoczęła się nowa ewangelizacja, jak gdyby druga, a przecież ta sama co pierwsza”²¹⁶. Użył tego wyrażenia ponownie w przemówieniu do biskupów Ameryki Łacińskiej i uczestników XIX Zgromadzenia CELAM w Port-au-Prince, na Haiti 9 marca 1983 r. podczas obchodów 500-lecia ewangelizacji Ameryki Łacińskiej, kiedy to sprecyzował, że nie chodzi o powtórny ewangelizację czy „re-ewangelizację, lecz o ewangelizację nową. Nową w swoim zapale, nową w swoich metodach i nową w swoim wyrazie”²¹⁷. Nowa ewangelizacja nie ma być kopią, czy powtórką pierwszej ewangelizacji, lecz próbą szukania nowych dróg w obliczu nowych okoliczności, w których Kościół jest wezwany, aby głosić Ewangelię²¹⁸. Nowa ewangelizacja domaga się nowego zapału, tej samej odwagi, jaka pobudzała misjonarzy z przeszłości. Kościół powinien uczynić wielki krok naprzód, jak mówił Jan Paweł II, na drodze ewangelizacji i wkroczyć w nowy etap historii swojego dynamizmu²¹⁹. W świecie, który poprzez technikę staje się coraz

²¹⁵ L 4.

²¹⁶ Por. Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy św. w sanktuarium Świętego Krzyża w Mogile* (9 czerwca 1979), 1: AAS 71 (1979), 865: „Tam, gdzie stawia się krzyż, powstaje znak, że dotarła już Dobra Nowina o zbawieniu człowieka przez Miłość (...) kiedy postawiono opodal tego miejsca nowy, drewniany krzyż, było to już w okresie milenium. Otrzymaliśmy znak, że na progu nowego tysiąclecia – w te nowe czasy i nowe warunki wchodzi na nowo ewangelia. Że rozpoczęła się nowa ewangelizacja, jak gdyby druga, a przecież ta sama, co pierwsza”.

²¹⁷ Jan Paweł II, *Przemówienie do XIX Zgromadzenia CELAM*, (Port au Prince, 9 marca 1983), n 3: AAS 75 I (1983), 778.

²¹⁸ L 5.

²¹⁹ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris misio* (7 grudnia 1990), n.30: AAS 83 (1991), 276. Por. Też n.1-3, *ibid.*: AAS 83 (1991), 249-252.

mniejszy, wspólnoty kościelne są wezwane, aby utrzymywać między sobą łączność, wzajemnie się wspierać i dzielić się środkami oraz razem angażować się w jedną wspólną misję przepowiadania Ewangelii²²⁰. Zdaniem papieża młode Kościoły potrzebują siły właściwej Kościołom starym, te zaś z kolei potrzebują świadectwa i zapału Kościołów młodych²²¹. Nowa ewangelizacja jest wezwaniem do odnowy, którą ma przejść Kościół, aby odpowiedzieć wiarą chrześcijańską na przemiany, jakie mają miejsce, „nie po to by się zamknąć w sobie, ale aby zapoczątkować operację ożywienia własnego ciała, poprzez postawienie w centrum postaci Jezusa Chrystusa, spotkanie z Nim, który daje Ducha Świętego i siłę do głoszenia i zwiastowania Ewangelii na nowe sposoby, zdolne przemawiać do współczesnych kultur”²²². Pojęcie nowej ewangelizacji było podejmowane w kolejnych Synodach w ramach przygotowań do Jubileuszu Roku 2000 i potwierdziło się jako pojęcie pojawiające się w refleksjach duszpasterskich i kościelnych Kościołów lokalnych²²³. Nowa ewangelizacja jest synonimem odrodzenia duchowego Kościołów lokalnych w różnych kontekstach kulturowych i społecznych w „radosnym i udzielającym się innym głoszeniu Ewangelii Jezusa Chrystusa”²²⁴. Jan Paweł II w sposób syntetyczny wyraził czym jest nowa ewangelizacja, kiedy zwrócił się do Kościoła w Europie mówiąc, że Europa nie powinna dzisiaj tylko odwoływać się do swojej chrześcijańskiej przeszłości. Musi także nauczyć się znów kształtować swoją przyszłość w spotkaniu z Osobą i orędziem Jezusa Chrystusa”²²⁵. Kwestia Boga pozostaje zawsze aktualna, a „poszukiwanie Boga, było jednym z głównych motywów powstania zachodniego monastycyzmu, a wraz z nim kultury zachodniej”. Stąd „pierwszy krok ewangelizacji polega na podtrzymaniu tegoż poszukiwania”²²⁶. Odwaga postawienia pytania o Boga i chęć spotkania z Ewangelią Jezusa Chrystusa wymaga postawy poznania samego siebie i oczyszczenia oraz w drugim stadium niezbędne jest przebudzenie

²²⁰ L 5.

²²¹ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici* (30 grudnia 1988), n. 35: AAS 81 (1989), 458.

²²² L 5.

²²³ L 5.

²²⁴ Por. Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja apostolska *Ecclesia in Africa* (14 września 1995), n. 57. 63: AAS 85 (1996), 35-36, 39-40; Id., Posynodalna Adhortacja apostolska *Ecclesia in America* (22 stycznia 1999), n. 6.66: AAS 91 (1999), 10-11, 56; Id., Posynodalna Adhortacja apostolska *Ecclesia in Asia* (6 listopada 1999), n. 2: AAS 92 (2000), 450-451; Id., Posynodalna Adhortacja apostolska *Ecclesia in Oceania* (22 listopada 2001), n. 18: AAS 94 (2002), 386-389.

²²⁵ Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa*, 2003, n. 2: AAS 95 (2003), 650, która odsyła zresztą do n. 2 deklaracji końcowej Pierwszego Zgromadzenia Specjalnego Synodu Biskupów dla Europy, 1991. Por. też *Ecclesia in Europa*, 45 (28 czerwca 2003), n. 45: AAS 95 (2003), 677.

²²⁶ L 5.

i przystąpienie do działania dzięki pomocy Ducha Świętego, aby doświadczyć Boga jako Ojca i żywego spotkania z Jezusem, które pozwala głosić wszystkim ludziom Dobrą Nowinę bez lęku, ale z doświadczeniem odwagi Apostoła Pawła²²⁷.

W dalszej części *Lineamenta* omawiają konteksty nowej ewangelizacji, które pojawiły się w ostatnich czasach i zostały badane i opisane²²⁸, a dotyczą przestrzeni społecznej, kulturowej, gospodarczej, politycznej i religijnej²²⁹. Konteksty tak opisują przestrzeń, w której jest zanurzony Kościół, aby umożliwić zadanie pytania o Boga, szukać Bożej obecności i odnaleźć Go w samym środku zmieniającego się świata²³⁰.

Jako pierwszy rozpatrzony został kontekst kulturowy, w którym rozpowszechniony jest problem sekularyzacji, któremu poświęcono wiele miejsca, a który jest owocem wydarzeń i ruchów społecznych oraz nurtów myślowych, które głęboko naznaczyły historię i tożsamość²³¹. Jest to problem przede wszystkim Zachodu, skąd rozprzestrzenia się na cały świat. Choć pojawiają się niekiedy nastawienia antychrześcijańskie i antyreligijne sekularyzacja przybrała na ogół ton spokojniejszy i ogarnęła codzienność życia ludzkiego, kształtując mentalność, w której Bóg jest praktycznie nieobecny w życiu i w świadomości człowieka. Przejawia się to w kulturze relatywizmu z poważnym reperkusjami antropologicznymi, które podważają najbardziej podstawowe doświadczenia człowieka i jako taka sekularyzacja zdołała przeniknąć do życia chrześcijan i wspólnot Kościoła stając się dla wierzących nie tylko zagrożeniem z zewnątrz, ale także doświadczeniem codziennej konfrontacji²³². Można tu wskazać kulturę obrazu, czy też dominującą mentalność hedonistyczną i konsumpcjonistyczną, powierzchowny styl życia, egocentryzm, jałowy indywidualizm, duchowe obumieranie, oschłość serca oraz zastępcze formy religijności, czy rozmytej duchowości. Liczne aspekty poszukiwania Boga i odkrywania na nowo *sacrum* w

²²⁷ L 5.

²²⁸ Por. np. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio*, 1990, n 37: AAS 83 (1991), 282-286.

²²⁹ L 6.

²³⁰ G. Ryś, *Zadania osób konsekrowanych w nowej ewangelizacji według dokumentu przygotowującego Synod Biskupów w 2012 r.*, Kraków 15.05.2012 r. <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/referaty-konferencje-artykuly/apostolstwo-osob-konsekrowanych/rys-g-ks-zadania-osob-konsekrowanych-w-nowej-ewangelizacji-wedlug-dokumentu-przygotowujacego-synod-biskupow-w-2012-r-30096/> (20.10.2012).

²³¹ L 6.

²³² Por. Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Kultury*, (8 marca 2008): AAS 100 (2008), 245-248.

różnych religiach przyćmiewają fundamentalizmy, które nierzadko manipulują religią, by usprawiedliwić stosowanie przemocy w imię Boga,²³³ czy nawet terroryzm²³⁴.

Drugim kontekstem jest bardziej społeczny i dotyczy zjawiska migracji, która zmienia „geografię etniczną naszych miast, narodów i kontynentów”²³⁵. Jest ona powiązana ze zjawiskiem globalizacji i ma różne przyczyny, które prowadzą do wymieszania kultur, czego społeczeństwa nie znały od stuleci. Migracja obok aspektów pozytywnych niesie ze sobą pewne problemy, w związku z czym wymaga starannego rozeznania²³⁶.

Trzecim kontekstem, coraz bardziej dominującym jest rzeczywistość środków masowego przekazu i rewolucja informatyczna. Kultura medialna i cyfrowa oprócz licznych dobrodziejstw niesie ze sobą także zagrożenia, które w efekcie końcowym doprowadzają do powstania tzw. „kultury efemeryczności, natychmiastowości i pozorów, czyli do społeczeństwa niezdolnego do pamięci i do budowania przyszłości. W takich osobach dominuje wymiar emotywny i ztraca się wartość obiektywnej refleksji. W takim kontekście nowa ewangelizacja wymaga od chrześcijan odwagi, by zadomowić się na tych nowych areopagach, aby i w tych nowoczesnych miejscach było obecne dziedzictwo i świadectwo chrześcijańskiego życia²³⁷.

Na działalność ewangelizacyjną Kościoła ma też wpływ sytuacja ekonomiczna oraz falowe kryzysy gospodarcze, a także coraz większa nierównowaga pomiędzy północą a południem świata „w dostępie do zasobów i ich dystrybucji”²³⁸.

²³³ Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostolska *Verbum Domini* (30 września 2010), n. 102. *L'Osservatore Romano*, 12 listopada 2010, s. 97.

²³⁴ L 6.

²³⁵ L 6.

²³⁶ L 6.

²³⁷ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), n. 37: AAS 83 (1991), 282-286; Benedykt XVI, *Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu 2010* (24 stycznia 2010): AAS 102 (2010) 117.

²³⁸ L 6, s. 17. Zob. Por. Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in Veritate* (29 czerwca 2009), n. 42: AAS 101 (2009), 678: «Przez długi czas myślano, że ubogie narody powinny pozostać na poziomie ustalonego stadium rozwoju oraz zadowolić się filantropią narodów rozwiniętych. Przeciw tej mentalności wystąpił Paweł VI w *Populorum progressio*. Dzisiaj siły materialne do spożytkowania, by pozwolić tym narodom wyjść z nędzy, są potencjalnie większe niż niegdyś, ale w większości skorzystały z nich same narody w krajach rozwiniętych, które mogły wykorzystać proces liberalizacji przepływu kapitału i pracy. Tak więc rozszerzenie sfery dobrobytu na poziomie światowym nie powinno być hamowane przez projekty egoistyczne, protekcyjnistyczne lub dyktowane przez interesy osobiste. Istotnie, uczestnictwo krajów nowych lub będących na drodze rozwoju pozwala dzisiaj lepiej zarządzać kryzysem. Przejście wpisane w proces globalizacji przedstawia wielkie trudności i niebezpieczeństwa, które można przetrwać jedynie, jeśli uświadomimy sobie tę antropologiczną i etyczną duszę, która z głębi kieruje globalizację w stronę solidarnej humanizacji. Niestety, dusza ta jest często zdominowana i stłumiona przez perspektywę etyczno-kulturalne o charakterze indywidualistycznym i utylitarystycznym».

Piąty kontekst wyszczególniony w *Lineamenta* dotyczy nauki i techniki, w tym sztucznej inteligencji, które stają się idolami naszych czasów, nową religią, co będzie sprzyjało „nowym formom gnozy, traktując technikę jako formę mądrości w poszukiwaniu magicznej organizacji funkcjonującej jako wiedza”²³⁹. Poza tym stają się coraz bardziej popularne nowe formy kultu, które wykorzystują praktyki religijne, na które ludzie są gotowi przystać, przybierając postać religii sukcesu i natychmiastowej gratyfikacji²⁴⁰.

Szóstym kontekstem jest kontekst polityczny połączony z epokowymi zmianami, które dokonały się w ostatnich dziesięcioleciach, w których efekcie nastąpił podział na dwa bloki, co przyczyniło się do nowej organizacji Kościołów lokalnych. Na arenie międzynarodowej zaczęły odgrywać silną rolę nowe podmioty w dziedzinie polityki, gospodarki i religii, takie jak świat islamu i świat azjatycki. W obliczu tych nowych sytuacji chrześcijanie nie powinni ograniczać się tylko do rozeznania, ale są powołani, by wprowadzać w te konteksty pytanie o Boga i oświecać je światłem Ewangelii²⁴¹ oraz odczytywać chwilę obecną jako ważne zadanie w perspektywie chrześcijańskiej nadziei²⁴². Poprzez świadectwo życia chrześcijanie mogą nadawać takim wartościom jak pokój, sprawiedliwość, wyzwolenie narodów, poszanowanie praw człowieka i stworzenia dynamizm ewangeliczny, a stawiając czoła trudnościom i wyzwaniom stawać się coraz bardziej twórcami cywilizacji miłości²⁴³. Są to przestrzenie, przez które Kościół może wytyczać nowe drogi ewangelizacji, dostosowane do współczesnych kontekstów społecznych i kulturowych. Nowa ewangelizacja jest przeciwieństwem samowystarczalności i zasklepienia się w sobie samym, mentalności *status quo* i takiej koncepcji duszpasterstwa, według której wystarczy nadal robić to, co się zawsze robiło”²⁴⁴. Świat nieustannie się zmienia, więc i ewangelizacja musi być ciągle uwspółcześniana poprzez umiejętność rozeznania aktualnych znaków Ducha²⁴⁵. Nawet jeśli celem obecnej w świecie skrajnej sekularyzacji jest usunięcie kwestii Boga z przestrzeni życia człowieka, to i tak wymiar

²³⁹ L 6.

²⁴⁰ L 6.

²⁴¹ L 6.

²⁴² Por. Benedykt XVI, Encyklika *Spe salvi* (30 listopada 2007), n. 22: AAS 99 (2007), 1003-1004.

²⁴³ L 7.

²⁴⁴ L 10.

²⁴⁵ L 8.

duchowy i wrażliwość religijna, daje okazję do przyjęcia orędzia, jakie niesie ze sobą nowa ewangelizacja²⁴⁶.

Kraje należące do tak zwanego Pierwszego Świata, w których dobrobyt materialny i konsumizm umożliwia powstanie zasady „życia jakby Bóg nie istniał”²⁴⁷, tym bardziej domagają się nowej ewangelizacji ze strony Kościoła²⁴⁸. Kto kocha swoją wiarę, będzie o niej świadczył. Potrzeba więc misyjności *ad intra*, która jest bodźcem misyjności *ad extra* i odwrotnie²⁴⁹, ponieważ brak gorliwości misyjnej jest brakiem gorliwości w wierze, a wiara się umacnia, jak jest przekazywana.

2.1.4. Rozdział drugi: Głosić Ewangelię Jezusa Chrystusa

Zadaniem Kościoła jest głoszenie i przekazywanie Ewangelii, która urzeczywistnia *traditio Evangelii* i w swojej istocie jest tożsama z Jezusem Chrystusem²⁵⁰. Ewangelia nie powinna być więc postrzegana jako księga lub doktryna, ale jako osoba Jezus Chrystus, ostateczne Słowo Boga, które stało się człowiekiem²⁵¹. Wspólnota Kościoła, czyli wszyscy chrześcijanie są wezwani do nawiązania i otwarcia się na osobistą relację z Panem Jezusem, ponieważ to On prowadzi nas do Ojca za sprawą Ducha Świętego (Ef 2,18)²⁵². Celem przekazywania wiary, jest doprowadzenie do spotkania w duchu z Jezusem Chrystusem, aby móc poznać Jego i naszego Ojca²⁵³. „Przekazywanie wiary polega na stworzeniu w każdym miejscu i w każdym czasie warunków, aby mogło dojść do owocnego spotkania między ludźmi i Jezusem Chrystusem”²⁵⁴. Papież Benedykt XVI mówiąc o tym, stwierdza: „u początku bycia chrześcijaninem nie ma decyzji etycznej, czy jakiejś wielkiej idei, jest

²⁴⁶ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, (30 grudnia 1988), n. 34: AAS 81 (1989), 455. *Ibid.*, n. 26: AAS 81 (1989), 438.

²⁴⁷ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, (30 grudnia 1988), n. 34: AAS 81 (1989), 455, cytowany w «motu proprio» *Ubicumque et semper* ustanawiającym Papieską Radę ds. Nowej Ewangelizacji, 21 września 2010: *L'Osservatore Romano*, 13 października 2010, s. 4-5.

²⁴⁸ L 9.

²⁴⁹ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), n. 34: AAS 83 (1991), 279-280.

²⁵⁰ L 11.

²⁵¹ Jak przypomina *Dei Verbum*, Jezus Chrystus, „którego gdy ktoś widzi, widzi też i Ojca (por. J 14,9), przez całą swoją obecność i okazanie się przez słowa i czyny, przez znaki i cuda, zwłaszcza zaś przez śmierć swoją i pełne chwały zmartwychwstanie, a wreszcie przez zesłanie Ducha prawdy, objawienie doprowadził do końca i do doskonałości oraz świadectwem bożym potwierdza, że Bóg jest z nami, by nas z mroków grzechu i śmierci wybawić i wskrzesić do życia wiecznego” (Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna *Dei Verbum*, n. 4).

²⁵² Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (15 sierpnia 1997), n. 100.

²⁵³ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna o niektórych aspektach ewangelizacji* (3 grudnia 2007), n. 2: AAS 100 (2008), 490.

²⁵⁴ L 11.

natomiast spotkanie z wydarzeniem, z Osobą, która nadaje życiu nową perspektywę²⁵⁵. Kościół przekazuje wiarę, którą sam żyje i która stanowi treść jego przepowiadania i jego świadectwa i miłości²⁵⁶. Przekaz wiary jest bardzo złożoną dynamiką. Nie można przekazać tego, czego się nie posiada, w co się nie wierzy i czym się nie żyje²⁵⁷.

Przekaz wiary rozumianej jako spotkanie chrześcijan z Jezusem Chrystusem odbywa się pod kierunkiem Ducha świętego i jest dokonywane za pośrednictwem Pisma Świętego i żywej tradycji kościoła. Kościół ma świadomość, że jest stale odradzany przez Ducha świętego i jest ciałem Chrystusa. Wyrazem tego odradzania jest sprawowanie sakramentów w tym przede wszystkim Eucharystii. Centralne znaczenie funkcji przekazu wiary zostało ponownie odkryte i ukazane w czasie dwóch pierwszych zgromadzeń synodalnych pontyfikatu Papieża Benedykta XVI. Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów z 2005 i 2008 r. były poświęcone fundamentom Kościoła: Eucharystii i Słowu Bożemu. Wspólnota Kościoła przekazuje wiarę, którą sama żyje, którą wyznaje i której daje świadectwo²⁵⁸. Stąd chrześcijanie mogą spełniać to zadanie pod warunkiem, że zdołają przezwyciężyć rozdźwięk pomiędzy Ewangelią, a własnym życiem nadając spójność swemu działaniu w obszarach życia i natchnieniom czerpanym z Ewangelii²⁵⁹. Zadaniem wszystkich chrześcijan jest uczestniczenie w ewangelizacji oraz nowej ewangelizacji, której celem jest głoszenie Ewangelii i przekazywanie wiary.

Przekazywanie wiary dokonuje się także poprzez modlitwę, która jest wiarą w działaniu.

Najodpowiedniejszym miejscem na modlitwę jest Liturgia, która odgrywa niezastąpioną rolę pedagogiczną, „w niej bowiem podmiotem wychowującym jest sam Bóg, a prawdziwym nauczycielem modlitwy jest Duch Święty”²⁶⁰.

²⁵⁵ Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est* (25 grudnia 2005), n. 1: AAS 98 (2006), 217.

²⁵⁶ https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/synod/prezentacja-lineamenta_04032011 (8.01.2024).

²⁵⁷ L 12.

²⁵⁸ Por. XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Przesłanie do Ludu Bożego*, CfXII Assemblée Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi, *Messaggio al Popolo di Dio*, (24 października 2008), część trzecia: *L'Osservatore Romano*, 25 października 2008, s. 4.

²⁵⁹ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici* (30 grudnia 1988), n. 34: AAS 81 (1989), 455. Por. też Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja apostolska *Ecclesia in America* (22 styczeń 1999), 66: AAS 91 (1999), 801; Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostolska *Verbum Domini* (30 września 2010), n. 94: All. a *L'Osservatore Romano*, 12 listopada 2010, s. 91-922010, n. 94.

²⁶⁰ L 14.

Temat przekazywania wiary Kościołom rozważał już podczas Synodu poświęconego katechezie we współczesnym świecie, który miał miejsce w 1977 r. Rezultaty synodu zostały przedstawione w adhortacji apostołskiej *Catechesi tradendae*, opublikowanej w 1979 r., a obszernie cytowanej w *Lineamenta*. Ponadto *Lineamenta* odwołują się często do wydanego przez Kongregację ds. Duchowieństwa w 1997 r. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. *Catechesi tradendae* wprowadziła pojęcie „pedagogika wiary”, które obejmuje dwa podstawowe narzędzia w przekazywaniu wiary: katechezę i katechumenat. Katecheza jest rozumiana jako „proces przekazywania Ewangelii, tak jak wspólnota chrześcijańska ją otrzymała, jak ją rozumie, celebrytuje, przeżywa i głosi”²⁶¹. Wyznanie wiary otrzymanej od Kościoła (*traditio*), kielkując i wzrastając w trakcie procesu katechizacji, zostaje odwzajemnione (*redditio*), ale już wzbogacone wartościami innych kultur²⁶². Katecheza pochrzcielna, przygotowuje do życia chrześcijańskiego²⁶³.

Katechumenat jest modelem, który Kościół przyjął od Soboru watykańskiego II, „by nadać formę swym procedurom przekazu wiary”²⁶⁴. Katechumenat polega na kształtowaniu całego życia chrześcijańskiego, aby za pośrednictwem ćwiczeń uczniowie poznali i łączyli się z Chrystusem, swym Nauczycielem²⁶⁵. „Katechumenat został włączony do wielu programów reorganizacji i odnowy katechezy jako paradygmatyczny model kształtowania ewangelizacji”²⁶⁶. Katechumenat postchrzcielny, przypomina całej wspólnocie

²⁶¹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (15 sierpnia 1997), n. 105. Por. też *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 4-10: L 14, s. 28.

²⁶² Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (15 sierpnia 1997), n. 78.

²⁶³ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (15 sierpnia 1997), n. 91: «Katecheza pochrzcielna, nie musząc odtwarzać mechanicznie konfiguracji katechumenatu chrzcielnego oraz uznając w katechizowanych ich rzeczywistość ochrzczonych, uczyni dobrze inspirując się w tej «szkole przygotowującej do życia chrześcijańskiego», pozwalając, by ją ożywiały jej podstawowe i charakterystyczne elementy».

²⁶⁴ L 14.

²⁶⁵ Por. Sobór Powszechny Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*, n. 14: «Ci, którzy przyjęli od Boga za pośrednictwem Kościoła wiarę w Chrystusa, winni być dopuszczeni przez liturgiczne ceremonie do katechumenatu. Nie polega on na samym wyjaśnianiu dogmatów i przykazań, lecz na kształtowaniu całego życia chrześcijańskiego i wystarczająco długich ćwiczeniach, przez które uczniowie łączą się z Chrystusem, swym Nauczycielem. Należy więc katechumenów odpowiednio wprowadzać w tajemnicę zbawienia i praktykę obyczajów ewangelicznych, a przez święte obrzędy, spełniane w kolejnych odstępach czasu, wtajemniczać ich w życie wiary, liturgii i miłości Ludu Bożego. [...] O to chrześcijańskie wtajemniczenie w katechumenacie powinni się troszczyć nie tylko katechiści i kapłani, ale cała społeczność wiernych, szczególnie zaś rodzice chrzestni, tak aby katechumeni od samego początku czuli, że należą do Ludu Bożego. A ponieważ życie Kościoła jest apostołskie, katechumeni winni również nauczyć się współpracować czynnie w ewangelizacji oraz budowaniu Kościoła przez świadectwo życia i wyznawanie wiary».

²⁶⁶ L 14.

chrześcijańskiej funkcje inicjacji wiary stawiając w centrum swojej drogi tajemnicę paschalną Chrystusa²⁶⁷.

Kościół powszechny jest podmiotem przekazu wiary, który dokonuje się we wszystkich kościołach lokalnych. Kościoły lokalne nie szczędziły wysiłku w przekazie wiary i świadectwie, o czym świadczy liczba chrześcijan, kapłanów, zakonników, świeckich, katechetów, rodzin, oraz dynamizm wspólnot, grup i ruchów. Jednakże klimat kulturalny i stan znużenia, w którym znajduje się wiele wspólnot chrześcijańskich, grożą osłabieniem zdolności głoszenia, dawania świadectwa i wychowania w wierze naszych Kościołów lokalnych²⁶⁸. Kontekst, w którym się znajdujemy wymaga od Kościołów lokalnych nowego zapału, odnowionej gorliwości, daru Ducha Świętego, aby można było z odnowionym stylem, radością i zapałem głosić Dobrą Nowinę w obliczu wyzwań współczesnego społeczeństwa²⁶⁹.

Chrześcijanie także dzisiaj są wezwani „do obrony wobec każdego, kto domaga się uzasadnienia nadziei, która w nich jest” (por. 1 P 3,15) w nowy styl, czyniąc to z łagodnością i Bożą bojaźnią, zachowując czyste sumienie (por. 1 P 3, 16) „z ową łagodną mocą, która pochodzi ze zjednoczenia z Chrystusem w Duchu oraz z ową determinacją, która charakteryzuje tego, kto wie, że jego celem jest spotkanie z Bogiem Ojcem w Jego Królestwie²⁷⁰. Chrześcijanie powinni dawać świadectwo prywatne i publiczne, które obejmuje myśli i czyny oraz wewnętrzne życie wspólnot chrześcijańskich wraz z działalnością misyjną, edukacyjną, dziełami miłosierdzia i obecnością we współczesnym społeczeństwie. To wszystko służy przekazywaniu daru chrześcijańskiej nadziei „owocem całego procesu przekazu wiary jest budowanie Kościoła jako wspólnoty świadków Ewangelii”²⁷¹. Kościół jest posłany, aby był świadkiem miłości Boga²⁷². Aby móc to czynić

²⁶⁷ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji (15 sierpnia 1997)*, n. 91: «Katecheza pochrześcijańska, nie musząc odtwarzać mechanicznie konfiguracji katechumenatu chrzcielnego oraz uznając w katechizowanych ich rzeczywistość ochrzczonych, uczyni dobrze inspirując się w tej «szkole przygotowującej do życia chrześcijańskiego», pozwalając, by ją ożywiały jej podstawowe i charakterystyczne elementy».

²⁶⁸ L 15.

²⁶⁹ L 16.

²⁷⁰ Por. Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników IV Ogólnokrajowego Kongresu Kościoła we Włoszech*, Verona 19 października 2006: AAS 98 (2006), 804-817.

²⁷¹ L 17.

²⁷² G. Ryś, *Zadania osób konsekrowanych w nowej ewangelizacji według dokumentu przygotowującego Synod Biskupów w 2012 r.*, Kraków 15.05.2012 r. <https://www.zyciezakonnie.pl/dokumenty/referaty-konferencje-artykuly/apostolstwo-osob-konsekrowanych/rys-g-ks-zadania-osob-konsekrowanych-w-nowej-ewangelizacji-wedlug-dokumentu-przygotowujacego-synod-biskupow-w-2012-r-30096/> (20.10.2012).

na miarę Ewangelii zgodnie z wolą Pana Jezusa, sama wspólnota Kościoła winna być ewangelizowana, aby mogła zachować swoją świeżość, gorliwość i moc w głoszeniu Ewangelii²⁷³. *Lineamenta* są więc pomocą Kościołom lokalnym w refleksji zarówno nad aspektami pozytywnymi, jak i nad wspomnianymi wyzwaniem i trudnościami w przekazie wiary²⁷⁴. Drugi rozdział kończy się dwudziestoma dwoma pytaniami, które mogą posłużyć do refleksji w aktualnym przeżywaniu wiary we Wspólnocie Kościoła i aspektów jej towarzyszących, a opisanych w scharakteryzowanym wyżej rozdziale²⁷⁵.

2.1.5. Rozdział trzeci: Wprowadzenie w życie chrześcijańskie

Po refleksji w poprzednich rozdziałach nad przekazywaniem wiary i analizie przemian społecznych i kulturowych, które stały się wyzwaniem dla wspólnoty Kościoła, trzeci rozdział obejmuje zagadnienie inicjacji chrześcijańskiej²⁷⁶. Inicjacja chrześcijańska rozumiana jako wprowadzenie nowych członków do Kościoła, obejmuje trzy sakramenty, zwane sakramentami inicjacji chrześcijańskiej: chrzest, bierzmowanie i Eucharystię. Są one postrzegane jako etapy jednej, integralnej drogi narodzin do dojrzałego życia chrześcijańskiego poprzez stopniowy proces wzrastania w wierze²⁷⁷. Od czasu Soboru Watykańskiego II (W ostatnich dziesięcioleciach) rozwinęła się w Kościele refleksja nad kwestią inicjacji chrześcijańskiej, co przejawia się w dyskusji na temat różnych jej aspektów, wymagających pogłębienia²⁷⁸. Udało się przywrócić znaczenie sakramentowi chrztu, aby był celebrowany bardziej świadomie, przyjmując wzorzec starożytnego katechumenatu, aby w przyszłości ochrzczeni bardziej uczestniczyli w życiu chrześcijańskim. Dzięki korzystaniu z doświadczeń katolickich Kościołów wschodnich w wypracowaniu drogi inicjacji, uczyniono drogę formacyjną bardziej ukierunkowaną na dojrzałą wiarę chrześcijańską²⁷⁹. Stało się to także bodźcem dla refleksji teologicznej i duszpasterskiej, która pomogła Kościołowi wypracować powszechne zaaprobowane przeobrażenia własnych praktyk wprowadzania w

²⁷³ Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), n. 15: AAS 68 (1976), 14-15.

²⁷⁴ L 17.

²⁷⁵ L 17.

²⁷⁶ L 18.

²⁷⁷ L 18.

²⁷⁸ https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/synod/prezentacja-lineamenta_04032011 (8.01.2024).

²⁷⁹ Wszystkie te starania zostały objęte terminem «katechumenat chrzcielny» przez *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (15 sierpnia 1997), nn. 88-91.

wiarę i wychowania do niej²⁸⁰. Inicjacja jest istotnym elementem ewangelizacji, której celem, podobnie jak nowej ewangelizacji, jest głoszenie Ewangelii i przekazywanie oraz pogłębienie wiary. „Innym wyzwaniem dla Kościoła jest umiejętność przywrócenia treści i dynamizmu mistagogicznemu wymiarowi dróg inicjacji, bez którego drogi te byłyby pozbawione istotnego elementu w procesie wychowania do wiary”²⁸¹. Przyszłe oblicze wspólnot Kościoła zależy w dużej mierze od sił, motywacji i entuzjazmu, które zostaną wprężone w działalność duszpasterską i nowe inicjatywy ewangelizacyjne²⁸².

Lineamenta wskazują na ważne współczesne wyzwanie dotyczące trudności z przyjęciem głoszonych słów (o Bogu), ponieważ współczesny człowiek coraz trudniej słucha słów mówionych o Bogu i brak mu doświadczeń i sposobności, które na takie słowa mogłyby go otworzyć²⁸³. Już Papież Paweł VI, świadom tego wyzwania sygnalizował Kościołowi konieczność wypracowania nowych sposobów proponowania wiary chrześcijańskiej²⁸⁴. Tak zrodziła się metoda „pierwszego głoszenia”²⁸⁵ rozumiana jako metoda głoszenia podstawowych treści wiary i Ewangelii, skierowana do niewierzących oraz do tych, którzy praktycznie żyją w obojętności religijnej. Łączy się to również z wrażliwością w działalności duszpasterskiej, aby nie tylko głosić kerygmat, ale także w wychowaniu do wiary dążyć i wspierać prawdziwe nawrócenie²⁸⁶.

Analizując dalej powody, dla których słowa dotyczące Boga, są tak obce (współczesnej) naszej kulturze, *Lineamenta* powołują się na słowa papieża Benedykta XVI, który zwraca uwagę na życie samych wspólnot, aby umiały ukazać poszukującym Boga tego, czego nie zobaczą nigdzie indziej, „to znaczy radość i nadzieję płynące z faktu, że jesteśmy i żyjemy z Chrystusem zmartwychwstałym”²⁸⁷. Codzienne życie wskazuje przestrzenie,

²⁸⁰ L 18.

²⁸¹ L 18.

²⁸² L 18.

²⁸³ L 19.

²⁸⁴ Por. Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), n. 51: AAS68 (1976), 40.

²⁸⁵ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), n. 44: AAS 83 (1991), 290-291.

²⁸⁶ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (15 sierpnia 1997), n. 61-62.

²⁸⁷ «W pierwszych dziesięcioleciach po Soborze Watykańskim II niektórzy interpretowali otwarcie na świat nie jako wymóg misyjnej gorliwości Serca Chrystusa, ale jako dążenie do sekularyzacji. Dostrzegali w niej pewne wartości ważne dla chrześcijan, jak równość, wolność, solidarność. Gotowi byli na ustępstwa i poszukiwali możliwości współpracy. [...] Niepostrzeżenie liczne wspólnoty kościelne same popadały w sekularyzację. Miały nadzieję, że spodobają tym, którzy do nich nie przychodzili, a tymczasem wielu z tych, którzy w nich byli, odeszło rozczarowanych i oszukanych. Nasi współcześni, gdy chcą być z nami, chcą zobaczyć u nas to, czego nie widzą nigdzie indziej, to znaczy radość i nadzieję płynące z faktu, że jesteśmy z Chrystusem

gdzie znajdują się tzw. „dziedzińce pogan”²⁸⁸ w których misyjne głoszenie kerygmatu, nie tylko może stać się słyszalne, ale również zostanie przyjęte jako mające sens i uzdrawiające ludzkość²⁸⁹. W obliczu nowych wyzwań nowa ewangelizacja może pomóc tym, którzy stawiają pytanie o Pana Boga i szukają Go, a także praktykującym wiernym, by w sumieniu usłyszeli osobiste powołanie, które sam Pan do nich kieruje. Nowa ewangelizacja jest skierowana do wspólnot chrześcijańskich, aby w większym stopniu pokładała ufność w Duchu, który je prowadzi i dzięki któremu można zobaczyć najodpowiedniejsze sposoby i drogi, by postawić kwestię Boga w centrum życia współczesnych ludzi wsłuchując się w ich oczekiwania i obawy”²⁹⁰.

Ewangelizacyjna konieczność mówienia o Bogu jest złączona z niezbędnością mówienia o człowieku, ponieważ istnieje ścisły związek pomiędzy wprowadzeniem w wiarę i wychowaniem. W tej dziedzinie niezbędna jest katecheza, obejmująca tych, którzy już przyjęli Ewangelię i wierzą w Boga objawionego przez Jezusa Chrystusa. Katecheza wychowuje wierzącego do wiary, pomaga w dojrzewaniu do nawrócenia i bardziej świadomego włączenia się we wspólnotę Kościoła. Działalność wychowawcza we współczesnym społeczeństwie staje się coraz trudniejsza, co zauważył papież Benedykt XVI mówiąc o „kryzysie wychowania”²⁹¹. Coraz trudniej jest mieć wpływ na proces wychowawczy, by przekazać nowym pokoleniom podstawowe wartości i zasady właściwego postępowania. Doświadczają tego rodzice, katecheci, ale także instytucje wychowawcze²⁹². Trudności te są konsekwencją rozpowszechnionego w społeczeństwie i kulturze relatywizmu, uznawanego za własne *credo*, który zaciemnia światło prawdy. To doprowadza do sytuacji, w której edukacja sprowadza się do przekazu określonych umiejętności i praktycznych zdolności usiłując zaspokoić pragnienie szczęścia w młodych pokoleniach, zasypując je przedmiotami konsumpcji i dając im chwilową gratyfikację. Taka sytuacja

zmarłychwstałym»: Benedykt XVI, *Przemówienie do biskupów z Brazylii z okazji wizyty «ad limina apostolorum»*, Rzym, 7 września 2009.

²⁸⁸ Nawiązujemy tu do inicjatywy Papieskiej Rady ds. Kultury, podjętej na życzenie Papieża Benedykta XVI. «Dziedzińce pogan» to miejsca, w których dokonuje się obustronnie ubogacająca i stymulująca pod względem kulturalnym konfrontacja między chrześcijanami i tymi, którym obca jest religia, lecz chcą zbliżyć się do Boga, przynajmniej jako do nieznanego.

²⁸⁹ L 19.

²⁹⁰ L 19.

²⁹¹ Benedykt XVI, *Przemówienie na otwarcie Kongresu Diecezji Rzymskiej*, Rzym, 11 czerwca 2007: *L'Osservatore Romano*, 13 czerwca 2007, s. 4-5.

²⁹² L 20.

prowodzi rodziców i nauczycieli do zmierzenia się z silną pokusą rezygnacji z własnych zadań edukacyjnych i powierzonej im misji²⁹³.

W takiej sytuacji Kościół posiadający cenną tradycję edukacyjną, znajdując dla siebie miejsce w przestrzeni społecznej poprzez zaangażowanie się w wychowanie do wiary, może wnieść cenny „wkład w proces wyprowadzania społeczeństwa z kryzysu edukacyjnego”²⁹⁴. Celem działalności edukacyjnej kościoła, jest to, co w *Caritas in Veritate* Papież Benedykt XVI nazwał „ekologią człowieka”²⁹⁵, która stanowi jedno z ekologią ludzką i ekologią środowiska. Księga natury jest jedna i niepodzielna, ponieważ obejmuje to, co dotyczy ochrony środowiska, jak i to, co dotyczy ochrony rozwoju ludzkiego życia, a w tym jego płciowości, małżeństwa, rodziny, która wraz ze środowiskiem stanowi integralną całość²⁹⁶. Wiara chrześcijańska wspiera intelekt w poznawaniu i rozumieniu istnienia ludzkiego i podstawowych doświadczeń i pragnień człowieka. Kościół dzięki nowej ewangelizacji, poprzez zaangażowanie kulturalno-edukacyjne może docierać do „dziedzińców pogan” z jednoczesnym stawianiem „pozytywnego pytania o Boga”²⁹⁷. Aktualny kryzys wychowawczy zwiększa zapotrzebowanie na wychowawców, którzy potrafią być świadkami tych wartości, które mogą stać się podstawą osobistego życia każdego człowieka oraz projektu życia społecznego. *Lineamenta* wymieniają niektórych wybitnych w historii Kościoła świadków w dziedzinie wychowania zaczynając od św. Pawła, św. Patryka, św. Bonifacego, św. Franciszka Ksawerego, świętych Cyryla i Metodego, św. Tyrybuzza z Mongrovejo, św. Dominika de Veustera, bł. Matkę Teresę z Kalkuty²⁹⁸. Przykład świętych pokazuje, że nowa ewangelizacja jest przede wszystkim wyzwaniem i zadaniem duchowym chrześcijan, którzy chcą dążyć do świętości. Potrzebuje także pierwotnego środowiska, którym jest rodzina²⁹⁹. Stąd potrzebna jest troska o formację duchową i szkołę wiary w świetle Ewangelii Jezusa Chrystusa, pod działaniem Ducha Świętego, aby doświadczyć ojcostwa Boga. By sprostać temu zadaniu, potrzebna jest łaska Boża oraz kształcenie, wysiłek, wytrwałość, modlitwa i poddanie się procesowi ewangelizacji. Ponieważ

²⁹³ L 20.

²⁹⁴ L 20.

²⁹⁵ Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in Veritate* (29 czerwca 2009), n. 51: AAS 101 (2009), 687-688.

²⁹⁶ L 21.

²⁹⁷ L 21.

²⁹⁸ L 22.

²⁹⁹ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 2685.

„ewangelizować może tylko ten, kto sam poddał się i poddaje ewangelizacji”³⁰⁰. Tacy świadkowie będą umieli używać języka zrozumiałego także dla współczesnego człowieka i będą bardziej wiarygodni w głoszeniu Dobrej Nowiny.

2.1.6. Podsumowanie

W podsumowaniu *Lineamenta* wracają do samego pojęcia nowej ewangelizacji z jednej strony przywołując Pięćdziesiątnicę, która jest jej fundamentem, a z drugiej strony nie dając wyczerpującej definicji pozostawiają miejsce na refleksję nad tym zagadnieniem.

Nowa ewangelizacja, dlatego że jest dziełem Kościoła, rozpoczętym w Wieczerniku, które nieustannie trwa to ciągle do tej definicji może być dopisane kolejne ważne zagadnienie. Dlatego autor *Lineamenta* powraca do żywej obecności Zmartwychwstałego Pana pośród uczniów, a obecnie pośród Kościoła, aby dzięki tej obecności i mocy Ducha, który działa, kontynuować dzieło przemiany oblicza ziemi Ewangelią Jezusa. Nowa ewangelizacja oznacza promocję kultury coraz mocniej zakorzenionej w Ewangeli. Oznacza trwanie jako wspólnota w nowym Wieczerniku z Matką Pana, z Tą, która jest *pełną łaski*, która jest Gwiazdą Nowej Ewangelizacji³⁰¹ i która znajduje się na drodze apostołskiej ewangelizacji, aby rozeznawać i poszukiwać i przygotowywać nowe drogi nowej ewangelizacji³⁰².

Leżało to na sercu Jana Pawła II, który zachęcał, aby na nowo rozniecać w sobie pierwotną gorliwość i pozwolić, aby udzielał się nam zapał apostołskiego przepowiadania, nowej aktywności misyjnej, nowego rozmachu w apostołstwie, aby prawdziwe spotkanie z Chrystusem nie było zatrzymywaniem Go dla siebie³⁰³, ale było ciągle nowym głosem orędzia Jezusa, które daje radość i wolność³⁰⁴, i którego Królestwo było zaszczepiane w sercu świata³⁰⁵. „Bóg, który ma ludzką twarz i który nas do końca umiłował”³⁰⁶ i który daje życie wieczne, poprzez nową ewangelizację może być ciągle i na nowo głoszony z radością i nadzieją odpowiadając na wciąż nowe konteksty, nowe znaki czasu i na potrzeby

³⁰⁰ L 22.

³⁰¹ Por. Jan Paweł II, *Audiencja ogólna*, 21 października 1992: *L'Osservatore Romano*, 22 ottobre 1992, s. 5.

³⁰² L 23.

³⁰³ Por. Jan Paweł II, List apostołski *Novo millennio ineunte* (6 stycznia 2001), n. 40: AAS 93 (2001), 294.

³⁰⁴ L 24.

³⁰⁵ Paweł VI, Adhortacja apostołska *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), n. 80: AAS 68 (1976), 75.

³⁰⁶ Benedykt XVI, Encyklika *Spe salvi* (30 listopada 2007), n. 31: AAS 99 (2007), 1010.

współczesnych ludzi i narodów³⁰⁷, aby obecność Boga zagościła w ludzkim spragnionym Boga sercu.

Jak ukazują *Lineamenta*, papież Benedykt XVI miał przemyślaną wizję co należy po kolei proponować Kościołowi, odnośnie do tematów i zagadnień, aby wiara Kościoła i jej przekazywanie w świecie współczesnym były bardziej wzmocnione. Potwierdza to też papieskie nauczanie, a w nim zrozumienie świata i jego filozofii struktur i dynamizmów³⁰⁸.

3. Dokument *Instrumentum laboris* Synodu o nowej ewangelizacji

Na początku analizy *Instrumentum laboris* należy zaznaczyć, że nie było możliwe dotarcie do *Votum Episcopatu Polski* jako odpowiedzi na *Lineamenta XIII Synodu Biskupów*, ponieważ korespondencja pomiędzy Episkopatem Polski, a Sekretariatem Synodu Biskupów jest objęta klauzurą poufności i przez 50 lat nie jest upubliczniana, dlatego w poniższej analizie ograniczymy się do tekstu *Instrumentum Laboris*, bez wskazania wkładu Biskupów polskich, które mogłyby być cenne i zbierające doświadczenie specyfiki Kościoła w Polsce³⁰⁹.

*Instrumentum laboris*³¹⁰, przedstawione publicznie w biurze Prasowym Stolicy Apostolskiej 19 czerwca 2012 roku składa się z Przedmowy, Wprowadzenia, czterech rozdziałów i Podsumowania. Każdy rozdział dzieli się na mniejsze jednostki omawiające bardziej szczegółowo poszczególne zagadnienia. Dokument ma swoją wewnętrzną numerację i łącznie obejmuje 169 punktów.

Opracowanie to powstało na podstawie uwag, spostrzeżeń i propozycji, jakie Synody Biskupów katolickich Kościołów Wschodnich *sui iuris*, konferencje episkopatów z całego świata, Dykasterie Kurii Rzymskiej, Unie Przełożonych Generalnych oraz inne instytucje, wspólnoty i wierni przesłali do Generalnego Sekretariatu Synodu w odpowiedzi na tzw. *Lineamenta*, czyli wstępny dokument przygotowawczy do Synodu. *Lineamenta*, (jak podano już wyżej) było dokumentem wyjściowym w refleksji przygotowującej Synod, a łącznie z

³⁰⁷ L 23.

³⁰⁸ A. Napiorkowski, *Cztery skały, Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek*, Pelplin 2023, s. 17.

³⁰⁹ Na prośbę skierowaną do Sekretariatu Polskiego Episkopatu 30.01.2024 roku, została udzielona wskazana wyżej wiadomość. Brzmi następująco: Niniejszym potwierdzam odbiór wiadomości e-mail, dotyczącej kwerendy w Archiwum KEP. Pragnę poinformować, iż do celów naukowo-badawczych materiały archiwalne mogą być udostępnione po upływie 50 lat od roku ich wytworzenia (*Regulamin Archiwum KEP*, § 11, n. 2). Dokumenty dotyczące korespondencji Konferencji Episkopatu Polski z Sekretariatem Synodu z 2011 r., o które Ojciec prosi, niestety nie spełniają tego wymogu. W związku z tym, nie mogą być udostępnione”. 31.01.2024.

³¹⁰ https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20120619_instrumentum-xiii_pl.html [dostęp 20.01.2024].

nadesłanymi odpowiedziami posłużyło jako materiał do powstania dokumentu roboczego, którego komentarze i analizy będą przedmiotem Zgromadzenia Synodalnego.

3.1. Przedmowa rozpoczyna się narracją z wybranych fragmentów Ewangelii pokazujących sytuację wiary Apostołów i jak ona wpływała na sposób postrzegania Jezusa, siebie i misji. Stąd pierwsze zdanie przedmowy jest prośbą skierowaną przez Apostołów do Pana Jezusa o przymnożenie wiary (Łk 17,15). Jest to zarazem symboliczny ewangeliczny obraz opisujący współczesną sytuację Kościoła. W kolejnych przywołanych cytatach z Ewangelii jest ukazany dialog Jezusa, który najpierw zachęca uczniów do większej wiary, mówiąc im, że obecnie posiadają zbyt małą wiarę i nie angażują się dostatecznie, by mieć ją większą, ale On za nimi prosi, by ich wiara nie ustała. Stąd jak mówi dokument, w osobie tonącego Piotra można rozpoznać postawę wielu chrześcijan, czy nawet całych wspólnot kościoła, obrazujących lęk i znużenie w obliczu dość złożonych sytuacji³¹¹. Przytoczne z Ewangelii dialogi o wierze mają zobrazować potrzebę i znaczenie XIII Synodu Biskupów³¹². Kościół jest świadomy, że również dziś celem ewangelizacji jest przekaz wiary chrześcijańskiej. Podobnie jak w Ewangelii, tak i dziś, przekaz wiary dotyczy współczesnych uczniów Jezusa w obecnych wspólnotach, parafiach i kościołach partykularnych. Jednak, tak jak potrzebna była Pięćdziesiątnica, tak i dziś potrzebne jest otwarcie się na działanie Ducha Świętego, aby poszukiwać nowych metod, ożywić istniejące struktury, wzbudzić duszpasterską kreatywność. Potrzebny jest nowy impuls, nowy zapał, aby na nowo odkryć piękno wiary chrześcijańskiej i radość z osobistego spotkania z Jezusem Chrystusem we wspólnocie Kościoła³¹³.

Przedmowa kończy się zachęceniem do całej refleksji nad wskazanymi zagadnieniami w dokumencie, a także prośbą o modlitwę w intencjach obrad synodalnych oraz o opiekę Maryi Panny, która jest błogosławiona, gdyż uwierzyła w To, co przekazał Jej przez Archaniola Pan (Łk 1,45). Prośba o przymnożenie wiary i o dary Ducha Świętego jest stale aktualna także po dzień dzisiejszy³¹⁴.

³¹¹ N. Eterović, *Przedmowa, Instrumentum Laboris*, wyd. pol. Watykan 2012, s. 4.

³¹² Por. Benedykt XVI, *Porta fidei*, List apostolski w formie *motu proprio*, ogłaszający Rok Wiary (11 października 2011): AAS 103 (2011) 723-734, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/motu_proprio/documents/hf_ben-xvi_motu-proprio_20111011_porta-fidei.html [dostęp. 20.01.2024].

³¹³ Por. N. Eterović, *Przedmowa, Instrumentum Laboris*, wyd. pol. Watykan 2012, s. 5.

³¹⁴ Por. Tamże, s. 6.

3.2. Wprowadzenie

Wprowadzenie obejmuje 17 punktów i rozpoczyna się od przedstawienia wszystkich najważniejszych informacji dotyczących zwołania i przygotowania Synodu Biskupów. Najpierw omawia wybór tematu Synodu, później sporządzenie *Lineamenta*, następnie zebranie wielu odpowiedzi, które zostały usystematyzowane w *Instrumentem Laboris*. Kolejno następują odniesienia do ważnych rocznic, jak pięćdziesiąta rocznica rozpoczęcia Soboru Watykańskiego II i dwudziesta rocznica ogłoszenia Katechizmu Kościoła Katolickiego, (o których już pisaliśmy wyżej). Następnie został przywołany fakt ogłoszenia przez Papieża Benedykta XVI Roku Wiary. Ponadto wprowadzenie stwierdza, że Synod będzie „okazją do zwrócenia uwagi na potrzeby nawrócenia i wymogu świętości” oraz do „ponownego wezwania do odkrycia wiary”³¹⁵. Następnie zostały przytoczone dokumenty, na które zwrócili uwagę Biskupi w nadesłanych propozycjach do Sekretariatu Synodu, a dotyczące ewangelizacji, czyli kolejno: Adhortacja Apostolska Pawła VI *Ewangelii nuntiandi* i Jana Pawła II Encyklika *Redemptoris missio* oraz List Apostolski *Novo Millennio ineunte*³¹⁶.

Następnie wprowadzenie omawia oczekiwania względem Synodu Biskupów i zwraca uwagę na potrzebę oceny, w jaki sposób Kościół dziś wypełnia powołanie do ewangelizacji, a także potrzebę weryfikacji praktyk głoszenia i dawania świadectwa wiary oraz wielu inicjatyw podejmowanych w różnych środowiskach eklezjalnych i kościołach lokalnych. Potrzeba więc czasu, wsłuchania się w ten różnorodny głos Kościoła i rozeznania, aby docenić i wydobyć jego zdolność ewangelizacyjną³¹⁷. Papież Benedykt XVI świadom, że potrzeba ożywienia ewangelizacyjnego jest coraz bardziej konieczna, stara się ukierunkować Kościół na ożywienie misyjne, któremu Kościół pozostał wierny przez całe stulecia, a dziś musi odnaleźć się w przemianach społecznych i kulturowych. Kościół w takim stopniu będzie mógł wpływać na świat, w jakim stopniu sam wierzy w Boga i jak poprzez pryzmat wiary postrzega świat³¹⁸.

Dokument podkreśla, że skutkiem wszystkich negatywnych przemian jest szerząca się dezorientacja, która wyraża się w braku zaufania do wszystkiego, co zostało nam przekazane odnośnie sensu życia. Coraz bardziej popularne zjawisko rezygnowania z wiary,

³¹⁵ Instrumentum laboris (dalej IL) 2 i 9.

³¹⁶ IL 3.

³¹⁷ IL 4, 15, 16.

³¹⁸ IL 6.

występujące w społeczeństwach i kulturach, które od wieków wydawały się przeniknięte Ewangelią, jest wyrazem, że wiara jest postrzegana jako sfera prywatna i osobista każdego człowieka³¹⁹. Papież od samego początku pragnął „wyprowadzić ludzi z pustyni i jałowości do miejsc tętniących życiem i do przyjaźni z Synem Bożym, który daje życie w obfitości”³²⁰. Propozycja Synodu jest jedną z wielu, jakie podjął świadom, że „wiara się umacnia, gdy jest przekazywana”³²¹. Papież Benedykt kontynuuje potrzebę misji i Ewangelizacji ożywioną na Soborze Watykańskim II³²² i kontynuowaną przez kolejnych papieży³²³, jako potrzebę odpowiedzi na dezorientację doświadczaną przez chrześcijan żyjących w wielkich przeobrażeniach epokowych³²⁴.

3.3. Rozdział pierwszy: Jezus Chrystus, Boża Ewangelia dla człowieka

Pierwszy rozdział składa się z pięciu podpunktów i dotyczy ponownego odkrycia istoty nowej ewangelizacji, która wynika z doświadczenia wiary chrześcijańskiej, rozumianej nie tylko jako doktryna, wiedza czy zbiór zasad moralnych, ale rzeczywiste spotkanie z Jezusem Chrystusem. Stąd jednym z zadań przekazywania wiary przez Kościół i celem ewangelizacji, jest tworzenie takich warunków, które umożliwiają spotkanie pomiędzy ludźmi, a Jezusem Chrystusem³²⁵.

3.3.1. Jezus Chrystus Ewangelizator.

Spotkanie z Jezusem Chrystusem dokonuje się dzięki działaniu Ducha Świętego i „ma postać relacji z Nim, wspomnienia Go, zwłaszcza w Eucharystii i Słowie Bożym” i kształtuje w wierzących mentalność Chrystusa, która z kolei pozwala chrześcijanom rozpoznać braci we wspólnocie i „uzdalnia do czynienia rzeczy nowych i dawania

³¹⁹ IL 7.

³²⁰ Benedykt XVI, *Homilia na rozpoczęcie posługi piotrowej Biskupa Rzymu* (24 kwietnia 2005): AAS 97 (2005) 710.

³²¹ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), 2: AAS 83 (1991) 251.

³²² Sobór Powszechny Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam Actuositatem*, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*.

³²³ Działalność misyjna i ewangelizacyjna Papieża Pawła VI i Jana Pawła II została opisana wcześniej w akapicie 1.1 i 1.2

³²⁴ Sobór Powszechny Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 1. 4.

³²⁵ Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est* (25 grudnia 2005), 1: AAS 98 (2006), 217-218; IL 18, s. 9.

świadczenia”³²⁶. Wiara stanowi podstawowy wymiar ewangelizacji³²⁷. Nowa ewangelizacja jest możliwością powrotu do źródła łaski (2 Kor 6,2), aby móc docenić to, co zostało chrześcijaninowi ofiarowane poprzez poznanie osoby Jezusa Chrystusa. „Ewangelizacja i dawanie świadectwa są dwiema postawami i jako owoc wiary, nieustannie oczyszczającej i nawracającej, wynikają z owocnego spotkania z Jezusem Chrystusem, Bożą Ewangelią dla człowieka”³²⁸. Należy tutaj dodać, że Pan Jezus jest pierwszym, który zapoczątkował jednocześnie ewangelizację i nową ewangelizację, ponieważ mówi, że przyszedł tylko do owiec, które poginęły z domu Izraela, czyli w rozumieniu nowej ewangelizacji, które odeszły od wiary (Mt 15, 24-26). Spotkanie z samarytanką podkreśla to bardzo dobitnie (J 4,1-42). *Intrumentum laboris* w n. 21 powołując się na cytaty z Ewangelii ukazuje najgłębszą tożsamość Pana Jezusa, zapowiedzianą przez proroków, jako prawdę Boga i wypełnioną w Jego Osobie³²⁹. Przyjęcie tej Prawdy otwiera na wiarę i osobowe spotkanie z Jezusem Synem Bożym. Dla Jezusa celem ewangelizacji jest wprowadzenie ludzi w Jego wewnętrzną relację z Ojcem i Duchem. Ostatecznym sensem nauczania i cudów Jezusa jest nie tylko głoszenie zbawienia, ale też ofiarowanie „doświadczenia bycia kochanym przez Boga oraz poznania Go w obliczu kochającego i współczującego Ojca”³³⁰. To w jaki sposób Pan Jezus traktuje ludzi i dociera do głębi człowieka jest istotnym elementem ewangelizacyjnej metody i rodzeniem człowieka dla wiary w Boga. Jest to przykład, z którego Kościół ewangelizujący może czerpać, aby uchwycić „istotę wiary chrześcijańskiej polegającej na wierze w miłość poprzez oblicze i głos miłości Jezusa Chrystusa”³³¹. Pan Jezus ewangelizując prowadzi człowieka w sposób naturalny do nawrócenia i uwierzenia w miłosierną miłość Boga. Stąd „Królestwo Boże będzie się rozwijać w takiej mierze, w jakiej każdy człowiek nauczy się zwracać do Boga w intymności modlitwy jak do Ojca (Łk 11,2; Mt 23, 9)”³³². Stąd ewangelizacja, powołanie do świętości, nawrócenie są ze sobą powiązane i są spójne, ponieważ wprowadzają w doświadczenie Królestwa Bożego i służą staniu się w Jezusie Synami Bożymi. *Instrumentum laboris* w tym punkcie podkreśla wagę potrójnego

³²⁶ IL 19.

³²⁷ IL 20.

³²⁸ IL 20.

³²⁹ Por. IL 21.

³³⁰ IL 23.

³³¹ IL 23.

³³² IL 24.

powiązania ewangelizacji, nawrócenia i powołania do świętości i odsyła do obrad Synodalnych, które powinny wyakcentować i pogłębić tę triadę³³³.

3.3.2. Kościół ewangelizowany i ewangelizujący.

Szczere przyjęcie Ewangelii i daru, jaki ona ze sobą niesie, gromadzi słuchających wokół Jezusa we wspólnotę, która jest posłana z misją głoszenia i przekazywania *traditio Evangelii*, z mocą Ducha, aby świadectwo o Jezusie jako o „paruzji” (Dz 2, 29) było głoszone światu. Rozkaz dany Dwunastu dotyczy wszystkich chrześcijan, chociaż na różne sposoby, ponieważ Kościół jest dla ewangelizacji³³⁴. Życie Kościoła, wszelkie jego działanie poczynając od modlitwy, słuchania Słowa, łamania chleba (Dz 2, 42-46), praktykowanie miłości braterskiej nabiera pełnego znaczenia, gdy staje się świadectwem, rodzi podziw, nawrócenie i staje się przepowiadaniem i objawianiem trynitarnego oblicza Boga³³⁵.

3.3.3. Ewangelia, dar dla każdego człowieka

Ewangelia o miłości Boga skierowanej do człowieka jest powołaniem dla wszystkich ludzi, aby mieć udział w życiu Ojca w Jezusie i przez Ducha. Pierwszym, który to głosi jest Jezus. On posyła swych uczniów, aby wzywali do nawrócenia ze względu na Królestwo Boże. Posłanie Jezusowe, by głosić ubogim radosne przesłanie (Łk 6, 20) rozciąga się na czas istnienia Kościoła, aby ci, którzy są ubodzy, także ubodzy w miłość Boga, poczuli się kochani przez Boga. Jezusowemu głoszeniu towarzyszą dwa wymowne gesty: uzdrowienie i przebaczenie. Rozciąga się to na całego człowieka, na sferę fizyczną i sferę duchową, co świadczy, że Ewangelia jest skierowana do całego człowieka, który jest stworzony na obraz i podobieństwo w Jezusie. Przesłanie Ewangelii świadczy o tym, jak widzi człowieka Bóg. Dzięki temu Ewangelia niesie świadectwo prawdy o człowieku. Współczesność często zapomina o sferze duchowej człowieka, ograniczając człowieka tylko do wymiaru cielesnego i psychicznego, ale już nie mówi o duszy i wymiarze duchowym, by nie tworzyć możliwości odwołania się do Boga. Nauczanie Kościoła mówi, że cała natura ludzka została odkupiona, czyli wyzwolona od panowania zła i ma możliwość w Jezusie mieć udział w Bożym życiu, które odnawia człowieka. „Oto czynię wszystko nowe” (Ap 21, 5) jest działaniem Jezusa,

³³³ IL 24.

³³⁴ Por. Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), 13-14: AAS 68 (1976) 12-13.

³³⁵ Por. IL 27.

który odnawia człowieka i ludzkość od wewnątrz. Ewangelizacja jest takim obdarowaniem Ewangelią, które przemienia człowieka i jego dzieje. Kościół ewangelizuje dzięki mocy głoszonej Ewangelii pozwalając odrodzić się dzięki doświadczeniu śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa każdemu doświadczeniu człowieka³³⁶. Celem ewangelizacji jest przekaz wiary, aby człowieka poznającego prawdę o swym życiu, istnieniu i przeznaczeniu w zamyśle Boga, doprowadzić do Ojca przez Chrystusa w Duchu Świętym. Świadcami przekazu życia w bliskości Boga są święci. Dzięki ich świadectwu życia, także w czasach współczesnych Kościół może wzniecać nowy zapal i moc w dzieło ewangelizacji³³⁷.

3.3.4. Obowiązek ewangelizacji

W dalszej części dokumentu jest mowa o tym, że każdy człowiek ma prawo usłyszeć Dobrą Nowinę o Jezusie Chrystusie i ma prawo poznania Boga. Wpatrując się w zaangażowanie misyjne świętego Pawła, można uchwycić motywy, którym się kierował i dlaczego raz pochwycony przez Chrystusa, aż do końca pozostał zaangażowany w ewangelizację. Sam daje świadectwo, że spoczywa na nim obowiązek głoszenia Chrystusa (1Kor 9,16). Samo posiadanie przez chrześcijanina relacji z Chrystusem domaga się świadectwa i ewangelicznej postawy. Chrześcijanie mają wielkie zadanie pomagania wszystkim spotkać Chrystusa, gdyż to jest głównym celem ewangelizacji³³⁸. Tam, gdzie jako Kościół „niesiemy ludziom jedynie wiedzę, umiejętności, sprawności techniczne i narzędzia, tam dajemy im za mało”³³⁹. Źródłowym bodźcem ewangelizacji jest miłość Chrystusa dla zbawienia wiecznego ludzi. Wzorem ewangelizacji na wszystkie czasy pozostaje misja Apostołów i jej kontynuacja w misji starożytnego Kościoła pełna odwagi aż do męczeństwa. Tym, co często blokuje dziś ewangelizację, jest błędne twierdzenie, że przekonywanie do wiary jest ograniczaniem wolności ewangelizowanych, lub przekonanie, że nie należy głosić Chrystusa tym, którzy go nie znają, ponieważ „można rzekomo zostać zbawionym nawet nie znając Chrystusa i nie należąc formalnie do Kościoła”³⁴⁰. Człowiek został stworzony przez

³³⁶ Por. IL 31.

³³⁷ Por. IL 31.

³³⁸ IL 34.

³³⁹ Benedykt XVI, *Homilia* (Monachium, 10 września 2006), w: *L'Osservatore Romano*, 11-12 września 2006, s. 9.

³⁴⁰ Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna o niektórych aspektach ewangelizacji* (3 grudnia 2007), 3: AAS 100 (2008) 491.

Pana Boga w taki sposób, aby mógł odkrywać w sobie pragnienie poszukiwania i poznawania Boga. Stąd głoszenie Chrystusa jest darem, który jeśli zostanie przyjęty przez człowieka może umocnić jego wolność i otworzyć go na szczęście i miłość rodząca się z wiary³⁴¹ i doświadczenia bycia dzieckiem Bożym w żywej relacji do Niebieskiego Ojca.

3.4. Rozdział drugi. Czas Nowej ewangelizacji

Rozdział drugi składa się z ośmiu podrozdziałów i obejmuje czterdzieści osiem podpunktów. Opisuje dzisiejszą sytuację panującą w świecie, zapotrzebowanie na nową ewangelizację w zmieniających się kontekstach religijnych oraz przemiany w życiu parafialnym.

3.4.1. Zapotrzebowanie na nową ewangelizację

Głoszenie Ewangelii w obecnej sytuacji społecznej i przemianach kulturowych, które mają różne przyczyny, wydaje się być bardziej złożone i trudniejsze niż to miało miejsce w przeszłości. Postęp człowieka w wielu dziedzinach wiedzy i techniki jest postrzegany jako nieocenione dobro, jednocześnie człowiek chcąc być wyłącznym twórcą własnej natury i przeznaczenia, pozbawia się tego, co stanowi podstawę jego bytu, i w jego wnętrzu powstaje pustynia³⁴² i doświadczenie kryzysu. Ten kryzys jest także widoczny w wielu przestrzeniach życia chrześcijańskiego. Jednakże Duch Święty, który kieruje Kościołem i na początku skłonił do otwarcia drzwi Wieczernika, tak podobnie i dziś zachęca do odnowionego głoszenia nadziei ludziom naszych czasów³⁴³.

Ten szczególny moment w dziejach Kościoła może być potraktowany jako bodziec do uzasadnienia nadziei, jaką w sobie niesie (1P 3,15). Nowa ewangelizacja była postrzegana w ostatnich latach jako wymóg, potem jako proces i jako bodziec dla współczesnego Kościoła. Określenie „nowa” odnosi się do zmiany kontekstu kulturalnego i odsyła do faktu, że potrzebuje odzyskać wolę, siły i autentyczność w swym sposobie i przeżywania i przekazywania wiary³⁴⁴. Nowa ewangelizacja bowiem jest nie tylko nowym sposobem

³⁴¹ II 36.

³⁴² Benedykt XVI, List apostolski w formie *motu proprio Ubicumque et semper* (21 września 2010): AAS 102 (2010) 789.

³⁴³ Por. II 41.

³⁴⁴ Por. II 49.

głoszenia w kontekście nowopowstałych sytuacji kulturowych, ale także umiejętnością Kościoła w przeżywaniu w sposób nowy własnego doświadczenia wspólnoty wiary w niepokojących sytuacjach utraty *sacrum* i osłabienia tradycji, spadku praktyk religijnych, czy rezygnacji z przekazu własnej wiary nowym pokoleniom³⁴⁵.

3.4.2. Konteksty nowej ewangelizacji

Nowa ewangelizacja stała się umiejętnością odczytywania i rozpoznawania nowych kontekstów, które w ostatnich dziesięcioleciach pojawiły się w świecie. Należy tu wymienić konteksty kulturowe, społeczne, gospodarcze, polityczne i religijne. *Instrumentum laboris* wspomina, że pierwszy opis tych kontekstów zaproponował Papież Jan Paweł II³⁴⁶. Kontekst tła kulturowego wskazuje na przemiany kulturowe, jakie nastąpiły szczególnie w świecie zachodnim. W tym opisie należy szczególny nacisk położyć na dynamikę sekularyzacji i laicyzacji³⁴⁷. Sekularyzacja jest rezultatem wydarzeń i ruchów społecznych i myślowych. Dziś sekularyzacja jest prezentowana w postaci pozytywnego obrazu wyzwolenia, możliwości wyobrażenia sobie życia świata i ludzkości bez odniesienia do transcendencji. Sekularyzacja z agresywnej przybrała dziś ton łagodny, czyniąc ją bardziej atrakcyjną³⁴⁸. „Śmierć Boga” głoszona w minionych dziesięcioleciach przez wielu intelektualistów ustąpiła miejsca jałowej mentalności hedonistycznej i konsumpcyjnej, która słańia do bardzo powierzchownego podejścia do życia i odpowiedzialności. Stąd pytanie o Boga praktycznie nie należy już do pytań, które człowiek sobie stawia³⁴⁹. Nadzieją w tej sytuacji jest człowieczeństwo, ludzki element, który może stać się naturalnym miejscem wnikania wiary i odwołania do człowieczeństwa Jezusa.

Kolejnym ważnym kontekstem jest wielkie zjawisko migracji, w wyniku którego coraz więcej osób, zwłaszcza młodych, porzuca swoje rodzinne strony, by żyć w środowisku bardziej zurbanizowanym lub też, aby żyć w innej kulturze, innego, bardziej interesującego miejsca, czy kraju³⁵⁰. To w konsekwencji prowadzi do wymieszania kultur i atmosfery nieokreśloności, w której zatracają się tradycje, również religijne. Z tym kontekstem

³⁴⁵ Por. II 48.

³⁴⁶ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), 37: AAS 83 (1991) 282-286.

³⁴⁷ Ł. Kamykowski, *Sekularyzacja a ewangelizacja*, Kraków 2006.

³⁴⁸ II 52.

³⁴⁹ Por. II 53.

³⁵⁰ Por. II 55.

społecznym jest związane zjawisko globalizacji. Może być ono postrzegane jako zjawisko negatywne w aspektach gospodarczych i produkcyjnych. Globalizacja może mieć też i dobrą stronę, jeśli będzie postrzegana jako czas rozwoju różnych form i dróg solidarności, by ukierunkowywać ludzi na dobro. Kontekst gospodarczy bardzo ściśle łączy się z opisanym zjawiskiem migracji, powiązany z narastaniem przepaści pomiędzy ubogimi i bogatymi.

Kolejnym kontekstem jest kontekst o charakterze politycznym powiązany ze zmianami epokowymi. Z jednej strony w Europie zakończył się podział na dwa bloki wschodni komunistyczny i zachodni, ale dziś Europa jest bardziej liberano-socjalistyczna, także nieprzychylna sprawom Kościoła.

Piątym kontekstem jest bardzo szybki rozwój nauki i techniki. Od tego postępu nauki i techniki współczesny człowiek staje się całkowicie zależny i jego moralność nie nadąża za niesamowitym rozwojem technicznym. Nauka i technika mogą stać się współczesnymi bożkami prowadzącymi do wygodnego życia opartego na konsumpcji. W cyfrowym i zglobalizowanym świecie bardzo łatwo jest uczynić naukę nową religią, której „wyrazem może być powstawanie nowych form gnozy, które traktują technikę jako formę mądrości w organizacji życia”³⁵¹.

3.4.3. Nowe granice w kontekście komunikacji

Kolejnym kontekstem, który daje dziś wielkie możliwości i jest dla Kościoła wielkim wyzwaniem, jest kontekst medialny. Kultura medialna i technika cyfrowa wywiera coraz większy wpływ na większość społeczeństw stając się „miejscem” życia publicznego, doświadczenia społecznego, miejscem komunikacji ludzkiej oraz oddziaływania na kulturę i na poszczególnego człowieka, pragnącego korzystania z sieci internetowej. Technika cyfrowa dała początek nowej przestrzeni społecznej która ma wielki wpływ na społeczeństwo i na kulturę, w tym na pojedynczego człowieka.

Powstanie sztucznej inteligencji i bardzo szybki jej rozwój tym bardziej budzi zainteresowanie, zwłaszcza pytanie o transcendencję, o Boga i o przyszłość człowieka. Przez wielu fizyków sztuczna inteligencja, której nikt z jej twórców nie chce ograniczać, w jakiejś dłuższej perspektywie, jest postrzegana jako zagrożenie w całkowitym podporządkowaniu

³⁵¹ IL 58.

sobie i zapanowaniu nad człowiekiem, kusząc go ciekawością, sukcesem i natychmiastową gratyfikacją.

Powstała w ten sposób przestrzeń komunikacji może być postrzegana od strony negatywnej jako zagrożenie dla istnienia, a od strony pozytywnej jako pewnego rodzaju bogactwo. Kościół dostrzegając potencjał tych środków komunikacji widzi konieczność posługiwania się nową przestrzenią społeczną, posługując się w niej językiem i formami tradycji chrześcijańskiej, aby wykorzystać tę możliwość i potencjał w głoszeniu Ewangelii. Z drugiej strony Kościół dostrzega zagrożenie i ryzyko jakie niesie ze sobą ta wirtualna przestrzeń³⁵². Pierwszym zagrożeniem jest ujawniający się głęboki egocentryzm i skupienie się na potrzebach jednostki, a także dominacja wymiaru emotywnego w kształtowaniu się relacji i więzów społecznych. Coraz bardziej umacnia się subiektywność człowieka, a zanika obiektywność głębokich ludzkich doświadczeń, refleksji czy też ciszy. Etyka i polityka stają się stopniowo widowiskiem. Te zagrożenia prowadzą do kultury efemeryczności, natychmiastowości, pozorów i kształtowania się społeczeństwa niezdolnego do pamięci i do przyszłości, żyjących chwilowym bodźcem, impulsem, wrażeniem i pochłaniającą ciekawością. Kościół widzi wielkie zadanie w głoszeniu przesłania Ewangelii w tych nowych przestrzeniach i mówi tu o nowej ewangelizacji, aby docierać i zadomowić się na tych „nowych areopagach”, aby w tych ultranowoczesnych przestrzeniach było obecne dziedzictwo i tradycja chrześcijańska³⁵³.

3.4.4. Zmiany kontekstu religijnego

Omówione wyżej konteksty wskazują na zmianę sposobu przeżywania przez współczesnych chrześcijan własnej religijności i, jak wskazuje *Instrumentum laboris*, powołując się na odpowiedzi w *Lineamenta*, potrzeba dziś także mówić o kontekście religijnym, zwłaszcza w odniesieniu do młodego pokolenia. Trwająca sekularyzacja powoduje zanik życia duchowego i pustkę w sercu, chociaż w niektórych regionach następuje proces odrodzenia religijnego. Jednak powrót religijności bywa bardzo często emocjonalny, naiwny i bardzo powierzchowny. Proces ponownego odkrywania Pana Boga i sakralności często jest przyćmiony przez fundamentalizmy, które manipulują religijnością³⁵⁴.

³⁵² Por. IL 61.

³⁵³ Por. IL 62.

³⁵⁴ Por. IL 65.

Ostrożność jest także potrzebna w obliczu rodzącego się wpływu nowych form doświadczenia religijnego, propagowanych medytacji wschodnich, ekspansji religii Wschodu czy prozelityzmu religijnego. W tak zaistniałych sytuacjach wspólnoty chrześcijańskie jeszcze usilniej powinny pielęgnować i umacniać własną wiarę³⁵⁵, zwłaszcza, gdy jest wielka otwartość na dialog ekumeniczny czy międzyreligijny i chęć wspólnych spotkań w celu poszerzenia własnych doświadczeń wyrażania religijnego ludzkiego ducha³⁵⁶.

3.4.5. Obecni jako chrześcijanie w tych kontekstach

Badanie kontekstów pozwala w sposób krytyczny przeanalizować styl życia, myślenia wypowiedzi, a także zachodzące zmiany w społeczeństwie, aby dostrzec możliwości w jakim stopniu chrześcijaństwo w spotkaniu z nimi może poprzez nowe formy duszpasterskie sprostać współczesnym wyzwaniom³⁵⁷.

Sekularyzacja społeczeństwa doprowadziła do wielu „cichych apostazji” i porzucenia praktyk religijnych, czy osłabienia wiary wierzących. W zaistniałej sytuacji Kościoł w wielu takich przypadkach nie odpowiedział w sposób adekwatny, zwłaszcza w sytuacji osłabienia dynamizmu wspólnot kościelnych, zagubienia pierwotnego entuzjazmu i osłabienia zapału misyjnego, braku osobistego udziału w przekazywaniu wiary i niedostatecznego towarzyszenia wiernym w czasie ich formacji. Z drugiej strony istniejąca przesadna biurokratyzacja struktur kościelnych, formalne celebracje liturgiczne powtarzane niemal z przyzwyczajenia i rutyna, zamiast przyciągać ludzi, powodują ich oddalenie. Nowa ewangelizacja może w sposób znaczący przyczynić się do przewyciężania wspomnianych przeszkód.

Misja ewangelizacyjna dziś trwa na pięciu kontynentach, zwłaszcza, że granice w obecnej dobie ulegają zatarciu. Także w krajach od dawna zewangelizowanych istnieją miejsca i środowiska, którym wiara jest obca, w których potrzeba, aby postawić pytanie o Boga³⁵⁸ i dawać świadectwo wierze³⁵⁹. W różnych regionach Kościoły lokalne napotyka

³⁵⁵ Por. II. 66.

³⁵⁶ Por. II. 67.

³⁵⁷ Por. II. 68.

³⁵⁸ Por. II. 70.

³⁵⁹ Por. II. 72.

różne problemy, antagonizmy oraz konflikty. Wielkim darem jest świadectwo z poszczególnych Kościołów lokalnych, również to podczas Synodu, ponieważ świadectwo może być nowym impulsem i zapałem, którego potrzebuje dziś nowa ewangelizacja³⁶⁰. Wielu biskupów po zakończeniu Synodu, czy nawet podczas obrad stwierdzało, że ich wiedza o Kościele oraz o nowej ewangelizacji w poszczególnych częściach świata, gdzie jest obecny Kościół, istotnie się zwiększyła, co jest cennym bogactwem w możliwości przeniesienia tego na grunt Kościoła polskiego.

3.4.6. *Missio ad gentes*, opieka duszpasterska, nowa ewangelizacja

Ewangelizacja podlega wszechstronnej transformacji. „Tradycyjny sposób postrzegania ewangelizacji, który umownie stosował podział na „kraje chrześcijańskie” i „ziemie misyjne”, dziś przy głębszej analizie Kościoła staje się niewystarczający i zbyt uproszczony. Podobnie także granice pomiędzy działalnością misyjną, ewangelizacją, a tradycyjnym duszpasterstwem ulegają zatarciu, bowiem jak stwierdził to już Jan Paweł II: „Kościoły chrześcijańskiej dawnej daty, zmagające się z dramatycznym zadaniem nowej ewangelizacji, coraz lepiej rozumieją, że nie mogą być misyjne względem niechrześcijan innych krajów i kontynentów, jeśli nie zatroszczą się poważnie o niechrześcijan we własnym domu: misyjność *ad intra* jest wiarygodnym znakiem i bodźcem dla misyjności *ad extra* i odwrotnie”³⁶¹.

W specyficznym charakterze nowej ewangelizacji nie chodzi o nowy model działalności duszpasterskiej, który zastąpiłby inne formy, takie jak pierwsza ewangelizacja i opieka duszpasterska, lecz raczej o odrodzenie podstawowej misji Kościoła. Analizując misję ewangelizacyjną, sam Kościół powinien widzieć potrzebę weryfikacji jakości ewangelizacji swych wspólnot. Nowa ewangelizacja zobowiązuje istniejące już wspólnoty parafialne, diecezjalne, konferencje Episkopatu, ruchy grupy i inne środowiska kościelne, zakonników i osoby konsekrowane do analizy i weryfikacji tego jak żyją wiarą, sprawami Kościoła i jak wygląda ich zaangażowanie w duszpasterstwo i głoszenie Ewangelii³⁶². Ta weryfikacja sprowadza się do trzech kryteriów: przekonania, że i dziś można żyć wiarą chrześcijańską i można głosić Ewangelię, umiejętności przeżywania wiary w sposób

³⁶⁰ Por. IL 75.

³⁶¹ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), 34: AAS 83 (1991) 279-280.

³⁶² Por. IL 77.

autentyczny oraz jasnego i jednoznacznego związku z Kościołem, z jego misyjnością i apostołskim charakterem. Nowa ewangelizacja wzywa więc do podejmowania ciągłego nawrócenia duszpasterskiego, które jest odpowiedzią na misyjne polecenie Pana Jezusa, bez którego także nie będzie owoców misji, świadectwa na miarę Ewangelii³⁶³.

3.4.7. Przemiany w parafii a nowa ewangelizacja

Parafia jest podstawowym miejscem doświadczenia kościelnego i wiary chrześcijańskiej poprzez zwyczajne duszpasterstwo i celebracje liturgiczne, katechizację i otwartość na słuchanie ludzi i ich potrzeb. W zależności od miejsca na kuli ziemskiej mogą być parafie, które są dopiero na etapie organizowania miejsca i przestrzeni do życia chrześcijańskiego ze względu na rozległość lub zaliczanie się do młodych Kościołów, lub też mają trudności ze względu na coraz większy brak kapłanów lub słabnięcie praktyk chrześcijańskich i uleganie rozproszeniu będąc w wielkich metropoliach o dawnej tradycji istnienia i potrzebują rewizji sposobu funkcjonowania, by stawać się Kościołem bardziej wspólnotowym³⁶⁴. Stąd nowa ewangelizacja jest ukierunkowaniem Kościoła na jego pierwotny misyjny cel, którego jednoczesny kierunek nie powinien być zwrócony tylko do wewnątrz wspólnot chrześcijańskich, a bardziej zaangażowany do głoszenia wiary na zewnątrz³⁶⁵. W obecnym czasie w dziele ożywienia wspólnot parafialnych potrzeba zaangażowania wielu chrześcijan świeckich, którzy poprzez swój zapał, energię i wiarę staną się silnym bodźcem do nowego życia środowisk kościelnych³⁶⁶. W dziele rewizji sposobu bycia Kościołem pośród ludzi potrzeba, by w wielości swych postaci i funkcjonowaniu, Kościół nie zatracił oblicza Kościoła domowego i bycia blisko ludzi, aby nie zatracił umiejętności udziału w codziennym życiu człowieka. Jak mówi Jan Paweł II: „nowa ewangelizacja oznacza odbudowę chrześcijańskiej tkanki społeczeństwa, poprzez odrodzenie tkanki samych wspólnot chrześcijańskich”³⁶⁷. Analizując temat odnowy życia parafialnego *Instrumentum laboris* łączy ją z potrzebą tworzenia wokół prezbiterów lokalnych świeckich liderów, którzy pomagiliby w organizacji i animacji wspólnot

³⁶³ Por. IL 78, 79.

³⁶⁴ Por. IL 80.

³⁶⁵ Por. IL 81.

³⁶⁶ Por. IL 82.

³⁶⁷ Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja apostołska *Christifideles laici* (30 grudnia 1988), 26; AAS 81 (1989) 438. Cf. również n. 34: AAS 81 (1989) 455.

parafialnych. Idąc krok dalej omawia kwestie braku wystarczającej liczby powołań do stanu kapłańskiego i zakonnego, co z jednej strony jest wynikiem kryzysu małżeństwa i rodzin chrześcijańskich, ale z drugiej, jest zachętą do inicjowania w całym Kościele potężnego duszpasterstwa powołaniowego, które bierze początek w modlitwie i Adoracji Najświętszego Sakramentu. Jest to również zachęta do kapłanów i osób konsekrowanych, aby poprzez świadectwo zafascynowania otrzymanym powołaniem i stylem życia, formą życia przemawiać do młodych ludzi. Kolejnym zaś etapem powinna być odpowiednia formacja w seminariach i nowicjatach oraz w ośrodkach akademickich ukierunkowana na nową ewangelizację³⁶⁸.

3.4.8. Definicja i jej znaczenie

Autorom *Instrumentum laboris* zależało na uściśleniu pojęcia nowej ewangelizacji i dlatego w kolejnej części tekstu dość precyzyjnie zostały zebrane najważniejsze wypowiedzi odnoszące się do nowej ewangelizacji. Najpierw podkreślono, że po Zwołaniu Synodu o Nowej Ewangelizacji została powołana do istnienia Papieska Rada ds. Nowej Ewangelizacji, co świadczy o próbie nadania nowej ewangelizacji większego znaczenia³⁶⁹. Papież Benedykt XVI zwracając się do powołanej Rady ds. Nowej ewangelizacji zasugerował, że ma świadomość troski poprzedników na Stolicy Piotrowej o dzieło nowej ewangelizacji, ale także on chciałby, aby cały Kościół odradzał się w mocy Ducha Świętego i zwracał się do całego świata z zapalem misyjnym, aby krzewić także nową ewangelizację.

Nowa ewangelizacja dotyczy przede wszystkim (dawno założonych) Kościołów z długowiekowymi tradycjami na terytoriach tradycyjnie chrześcijańskich, którym „potrzebny jest odnowiony zapal misyjny, wyrażający nowe, ofiarne, otwarcie na dar łaski”³⁷⁰.

W międzyczasie Kongregacja Nauki Wiary odwołując się do *Redemptoris missio*³⁷¹ wprowadziła rozróżnienie mówiąc, że „w ścisłym sensie mówimy o *missio ad gentes* skierowanej do tych, którzy nie znają Chrystusa. W szerokim znaczeniu nazywa się *ewangelizacją* normalną prace duszpasterską oraz mówi się o *nowej ewangelizacji*,

³⁶⁸ Por. IL 84.

³⁶⁹ Por. IL 85.

³⁷⁰ Benedykt XVI, List apostolski w formie *motu proprio Ubicumque et semper* (21 września 2010): AAS 102 (2010) 790-791.

³⁷¹ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), 33: AAS 83 (1991) 278-279.

skierowanej do tych, którzy zaniechali praktyk chrześcijańskich”³⁷². Definicja ta została użyta w Posynodalnej Adhortacji apostolskiej *Africae munus*³⁷³. Z zacytowanych tekstów wynika, że nowa ewangelizacja w sensie geograficznym dotyczy w pierwszym rzędzie, choć nie jedynie, chrześcijańskiego Zachodu. Natomiast jej adresatami są ochrzczeni, których wiara i świadectwo w nowej sytuacji egzystencjalnej i kulturalnej zostało zatracone. Nowa ewangelizacja polega na wypracowaniu takich sposobów, sytuacji, miejsc w życiu, działań duszpasterskich, które pozwolą osobom, które w praktyce odsunęły pytanie o Boga poza własny horyzont wyjść z *wewnętrznej pustyni*. Właściwym zadaniem nowej ewangelizacji jest odważne przywrócenie pytania o Boga w tym świecie oraz przywrócenie jakości i motywacji wiary partykularnym wspólnotom Kościoła³⁷⁴. W definiowaniu nowej ewangelizacji, w oparciu o przykład Zachodu o wiele łatwiej jest zrozumieć głęboki cel ewangelizacji, którego nie można redukować do zwykłego uaktualnienia niektórych praktyk duszpasterskich, lecz wymaga poważnego i dogłębnego zrozumienia przyczyn, które sprawiły, że chrześcijański Zachód znalazł się w takiej sytuacji. Umiejętność znalezienia przyczyn może pomóc o wiele skuteczniej diagnozować je w innych lokalnych Kościołach.

Papież Benedykt XVI mówiąc o Kościele afrykańskim podkreślił, że nowa ewangelizacja jest pilnym zadaniem chrześcijan w Afryce, ponieważ również oni muszą odrodzić w sobie entuzjizm nowego odkrywania Ewangelii oraz „entuzjizm z przynależności do Kościoła. Kierując się natchnieniem Ducha zmartwychwstałego Pana mają oni żyć, w wymiarze osobistym, rodzinnym i społecznym Dobrą Nowiną i głosić ją z nowym zapałem bliskim i dalekim, korzystając w jej szerzeniu z nowych z metod, które opatrność Boża daje nam do dyspozycji”³⁷⁵. Słowa te można odnieść też do innych chrześcijan w Ameryce, Azji, Europie i Oceanii, czyli w miejscach, gdzie Kościół od dawna jest zaangażowany w propagowanie nowej ewangelizacji³⁷⁶.

Nowa ewangelizacja jest określeniem duchowego odrodzenia i procesu nawrócenia, do którego Kościół w pierwszej kolejności wzywa samego siebie, wszystkich ochrzczonych

³⁷² Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna o niektórych aspektach ewangelizacji* (3 grudnia 2007), 12: AAS 100 (2008) 501.

³⁷³ Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostolska *Africae munus* (19 listopada 2011), 160; Libreria Editrice Vaticana, Watykan 2011, s. 119.

³⁷⁴ Por. IL 86.

³⁷⁵ Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostolska *Africae munus* (19 listopada 2011), 165. 171; Libreria Editrice Vaticana, Watykan 2011, ss. 118, 125-126.

³⁷⁶ Por. IL 87.

i wszystkie swoje wspólnoty. Dlatego takie określenie wykracza poza ściśle określone. Poprzez nową ewangelizację Kościół chce być miejscem, w którym już teraz doświadczą się żywej obecności Boga i w którym pod działaniem Ducha Świętego chrześcijanie pozwalają się przemieniać poprzez otrzymany charyzmat wiary. Ewangelia jest wciąż aktualna i żywa, a wejście w przestrzeń Słowa daje ludzkości udział w tajemnicy Boga i Jego życia w miłości. Takie doświadczenie pozwala na patrzenie z nadzieją w przyszłość i odkrycie zbawienia dokonanego przez Jezusa Chrystusa i doświadczenia Jego łaski. Kościół poprzez zintensyfikowanie swojej misyjnej działalności poprzez urzeczywistnianie nowej ewangelizacji bardziej w pełni odpowiada na mandat otrzymany od Chrystusa³⁷⁷.

Na mocy chrztu świętego chrześcijanie są wezwani do zaangażowania się w nową ewangelizację, aby na nowo doprowadzać ludzi do Boga. „Kto raz przeżył piękno, jakie niesie ze sobą wiara, zapamięta je na zawsze. Kto raz doświadczył bliskości Boga, nie zapomni jej nigdy”³⁷⁸. Dotyczy to więc nie tylko Kościoła na Zachodzie, ale również młodych Kościołów, zaangażowanych w proces inkulturacji, które wymagają nieustannej weryfikacji, aby udało się przeniknąć kultury Ewangelią, która je oczyszcza i udoskonala i otwiera na nowość. Potrzeba więc do tego procesu angażować też inteligencję katolicką i ludzi kultury chrześcijańskiej, aby ich oddziaływanie także w rozrastających się nowych aglomeracjach było tym bardziej aktywne w przestrzeni kulturalnej i społecznej³⁷⁹. Wszystkie wspólnoty chrześcijańskie potrzebują nowej ewangelizacji, ponieważ są zaangażowane w opiekę duszpasterską, aby nie była tylko powtarzaniem określonych czynności, ale by ciągle ukazywała cele, dla których istnieje³⁸⁰.

3.5. Rozdział trzeci: Przekaz wiary

Celem nowej ewangelizacji jest przekazywanie wiary. Nowa ewangelizacja dokonuje się jednak w pierwszej kolejności w życiu osoby wierzącej. Dar Ducha Świętego uzdalnia wierzących do promieniowania wiarą, uzdalnia do odpowiedzi w tych w których Duch Święty uprzednio przygotował swoją obecnością i działaniem (Dz 16,14)³⁸¹. Skuteczność

³⁷⁷ Por. IL 88.

³⁷⁸ Z. Kijas, *Uboga jest nasza wiara*, Kraków 2013, s. 85.

³⁷⁹ Por. Tamże.

³⁸⁰ Por. IL 89.

³⁸¹ Por. IL 91.

czy owocność nowej ewangelizacji nie równa się ilości i jakości zainwestowanych środków: materialnych, duchowych czy intelektualnych, lecz zależy od określonej otwartości na Boga tego, kto głosi³⁸². Z taką postawą łączy się także życie przykazaniem miłości bliźniego, która jest świadectwem prawdziwego życia w łączności z Bogiem. Przekaz wiary jest zadaniem wszystkich wierzących i całego Kościoła, który w tym działaniu odkrywa swoją tożsamość synostwa Bożego³⁸³. Przekaz wiary uwidacznia we wspólnotach chrześcijańskich podstawowe dzieła w życiu wiarą, a są nimi: miłość, świadectwo, głoszenie, celebrowanie, słuchanie, dzielenie się. Ewangelizacja jest bowiem procesem, przez który kościół wzywa do nawrócenia do Jezusa Chrystusa bądź też postanowienia na nowo pójścia za Nim, czyli wcielając jednych i przyprowadzając z powrotem drugich do wspólnoty chrześcijańskiej. W głoszeniu Ewangelii słowem i czynem potrzeba wspólnotom nieustannego odradzenia i ukierunkowania na misyjność³⁸⁴.

3.5.1. Prymat wiary.

Papież Benedykt XVI ogłaszając Rok Wiary, podobnie jak Papież Paweł VI w 1967 roku³⁸⁵, chciał zachęcić cały kościół do gorliwości w przeżywaniu *Credo* indywidualnie i wspólnotowo, bo dzięki temu mógłby powstać impuls do głębokiej odnowy wewnętrznej i misyjnej³⁸⁶. Potrzeba ciągłego wychowania do wiary dojrzałej, bo jest ona ciągle zbyt słaba i napotyka liczne przeszkody wewnętrzne i zewnętrzne. Przeszkody wewnętrzne w Kościele i w życiu chrześcijańskim wskazują, że wiara jest przeżywana w sposób prywatny i bierny, bez postawy pielęgnowania jej i oddzielania od codziennego, zwyczajnego życia. Do zewnętrznych przeszkód, które utrudniają w życiu chrześcijańskim życie i przekaz wiary, a są powiązane w szczególności z kulturą, można zaliczyć: konsumpcjonizm i hedonizm, nihilizm kulturowy, zamknięcie na transcendencję, które dławi wszelką potrzebę zbawienia³⁸⁷. Potrzeba więc ciągłych i nowych inicjatyw służących uwrażliwieniu i formacji,

³⁸² Por. Z. Kijas, *Uboga jest nasza wiara*, Kraków 2013, s. 59.

³⁸³ Por. IL 92.

³⁸⁴ Por. IL 92.

³⁸⁵ Paweł VI, Adhortacja apostolska *Petrum et Paulum Apostolos*, w 1900-lecie męczeństwa Świętych Apostołów Piotra i Pawła (22 lutego 1967): AAS 59 (1967) 196; cytowany w: Benedykt XVI, *Porta Fidei*. List Apostolski w formie *motu proprio* ogłaszający Rok Wiary (11 października 2011), 4: AAS 103 (2011) 725.

³⁸⁶ Por. IL 93.

³⁸⁷ Por. IL 95.

aby przywrócić wierze należy prymat i pomóc doświadczenie Boga umieścić w centrum własnego życia³⁸⁸.

3.5.2. Kościół przekazuje wiarę, którą sam żyje

Wspólnoty chrześcijańskie, w których wiara i liturgia są ze sobą powiązane, gdzie wiara karmi się życiem liturgicznym i modlitwą są najlepszym miejscem do przekazywania wiary i rozpalania jej na nowo. „Bez liturgii i sakramentów, wyznawanie wiary nie byłoby skuteczne, ponieważ brakowałoby łaski, która wspiera świadectwo chrześcijan”³⁸⁹. W liturgii, zwłaszcza w sprawowanych sakramentach szczególnie w Ofierze Eucharystii, w której dokonuje się dzieło Odkupienia człowieka oraz uwolnienia go spod władzy szatana i śmierci, skupia się całe życie liturgiczne Kościoła³⁹⁰. Poprzez wspólną modlitwę grupa ludzi jest przemieniana we wspólnotę, która celebrowa i przekazuje wiarę w Boga Ojca i Syna i Ducha Świętego. Jak już zostało wspomniane Eucharystia i Słowo Boże są centralną tajemnicą Bożego życia w życiu Kościoła. Modlitwa, słuchanie i rozważanie Słowa Bożego tj. *Lectio divina* jest naturalnym miejscem i środkiem ewangelizacji i odnowy w łasce Bożej³⁹¹.

Instrumentum laboris podkreśla też rolę sakramentu pokuty i pojednania, który w życiu wielu chrześcijan niemal zniknął, a stanowi świętą przestrzeń do refleksji nad własną wiarą i życiem oraz otwarciem na przyjęcie łaski Bożej. *Instrumentum laboris* zwraca uwagę na fakt wielu wypowiedzi, które zostały nadesłane do Sekretariatu Synodu, mówiące o znaczeniu Sakramentu pokuty i pojednania³⁹². Tam, gdzie sakrament zaniknął, ludzie zaczęli szukać własnego zrozumienia na zewnątrz wspólnoty Kościoła. Brak wystarczającej pomocy ze strony Kościoła może być powodem odejścia, albo też doświadczenie w tym zranień, również może na długie lata utrudnić relację z Kościołem. Ponadto można zaobserwować, że obecnie pomoc psychologiczna jest prowadzona przez osoby często sceptycznie

³⁸⁸ Por. IL 96.

³⁸⁹ Benedykt XVI, *Porta Fidei*. List Apostolski w formie *motu proprio* ogłaszający Rok Wiary (11 października 2011), 11: AAS 103 (2011) 731.

³⁹⁰ Sobór Watykański II, Konstytucja o Liturgii Świętej *Sacrosanctum concilium*, 2 i 6.

³⁹¹ Por. IL 97.

³⁹² Por. IL 98.

nastawionych do wiary i do chrześcijaństwa³⁹³. Współczesna psychologia i poradnictwo psychologiczne w zdecydowanej mierze jest niechętnie do uznawania przestrzeni *sacrum*.

To, co jest budujące w nadesłanych odpowiedziach na *Lineamenta*, to pokreślenie modlitwy służącej umocnieniu wyznawanej wiary. Stwierdzono wzrost popularności Liturgii Godzin, odkrycie Adoracji Eucharystycznych, jako źródła modlitwy osobistej. Podkreślono także rozwój modlitwy i pobożności Maryjnej oraz rozwój grup charyzmatycznych i pobożnościowych. Dokument wskazuje też na zagrożenia i niebezpieczeństwa płynące z synkretyzmu czy dewiacji wiary³⁹⁴.

3.5.3. Pedagogika wiary

Papież Benedykt XVI ogłaszając Rok Wiary stwierdził, że wiara, aby mogła być przekazywana musi być „wyznawana, celebrowana, przeżywana, przemodlona”³⁹⁵. Wypowiedź ta wpisuje się w tradycję kościelną, która opierając się na fundamencie Pisma Świętego wypracowała pedagogikę przekazu wiary. Jej opracowanie znajduje się w czterech częściach *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, dotyczących Wyznania wiary, Celebracji misterium chrześcijańskiego, Życia w Chrystusie i Modlitwie chrześcijańskiej³⁹⁶. Tak zatytułowane części tworzą ogólną strukturę *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, co dotyczy: wyznawanie wiary, czyli symbolu, celebrowanie wiary, czyli sakramentów, stylu życia, czyli przykazań i synowskiej modlitwy czyli Modlitwy Pańskiej³⁹⁷. Katechizm Kościoła Katolickiego przekazuje podstawowe treści wiary i jednocześnie wskazuje pedagogikę jej przekazu. Celem Katechizmu jest pomoc każdemu wierzącemu żyć wiarą w całej pełni, która polega na świadomości bycia obdarowanym wiarą i przyjęciu jej i pójścia za Jezusem

³⁹³ Dziś w Kościele Polskim, na nowo bardzo mocno zaczyna się podkreślać rolę sakramentu pokuty i pojednania oraz jego wpływ także na rozumienie przez chrześcijan własnego życia. Mówi się też o wielu przypadkach psychologów, którzy są wrogo lub sceptycznie nastawieni do wiary, co często owocuje także zanikiem lub spłyceniem wiary u tych, którzy poddali się terapiom i wzorując się na terapeutach zostali zarażeni sceptycyzmem czy wręcz ich wiara została zakwestionowana. Jest więc wielką potrzebą, aby ożywiać i zachęcać chrześcijanina z częstego korzystania z sakramentu pokuty i pojednania. Bowiern od strony psychologicznej daje to możliwość również wypowiedzenia trudności i podzielenia się świadectwem życia i trudnościami.

³⁹⁴ Por. IL 99.

³⁹⁵ Benedykt XVI, *Porta Fidei*. List Apostolski w formie *motu proprio* ogłaszający Rok Wiary (11 października 2011), 9: AAS 103 (2011) 728.

³⁹⁶ Katechizm Kościoła Katolickiego, Pallottinum 2002, s. 21-655.

³⁹⁷ Zob. Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Fidei depositum* (11 października 1992): AAS86 (1994) 116.

Zbawicielem powierzając się Mu³⁹⁸. „Istnieje bowiem głęboka jedność między aktem wiary i treściami, na które przystajemy. [...] Poznanie treści wiary nie wystarcza, jeśli następnie serce [...] nie jest otwarte na łaskę, która daje wzrok, by patrzeć w głębię i zrozumieć, że to, co jest głoszone, jest Słowem Bożym”³⁹⁹. W tym procesie przyjęcia wiary pomagają także katecheza, którą Kościół ciągle udoskonala, wypracowując nowe pomoce do jej przeprowadzania.

Podobnie jak to miało miejsce w czasie Synodu o Katechezie, od XIII Synodu oczekuje się pomocy w urzeczywistnieniu wiarygodności przekazy wiary, wierności Bogu i człowiekowi w postawie miłości⁴⁰⁰, aby katecheza dziś była bardziej integralna, organiczna i przekazywała istotę wiary oraz miała możliwość przemawiania do współczesnego człowieka wsłuchując się w jego pytania i poszukując prawdy, dobra i piękna⁴⁰¹.

3.5.4. Podmioty przekazu wiary

Podmiotem przekazywania wiary jest cały Kościół, zbudowany z Kościołów partykularnych, w których dokonuje się głoszenie i słuchanie Ewangelii. Kościół jest także owocem głoszonej Ewangelii, dzięki czemu gromadzą się w nim wierni oraz celebrowana jest Eucharystia⁴⁰². Głoszenie Ewangelii i przekaz wiary są pozytywnym bodźcem przemian w kościołach partykularnych zwłaszcza ewangelizowanych od kilku stuleci⁴⁰³. W przekazie wiary niezastąpiona jest rola kapłanów, których tożsamość posługi powinna być chroniona. Ważna w tym jest też rola diakonów oraz katechistów, tak mężczyzn, jak i kobiet. Wszystkim osobom posługującym dla przekazu wiary należna jest pomoc i ukierunkowanie misyjne⁴⁰⁴.

3.5.5. Rodzina, wzorcowe miejsce ewangelizacji

Rodzina jest modelowym miejscem przekazywania wiary, gdzie wartości chrześcijańskie mogą być przeżywane, doświadczane i naturalnie wraz z miłością i troską

³⁹⁸ Por. IL 101.

³⁹⁹ Benedykt XVI, *Porta Fidei*. List Apostolski w formie *motu proprio* ogłaszający Rok Wiary (11 października 2011), 10: AAS 103 (2011) 728-729.

⁴⁰⁰ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Catechesi tradendae* (16 października 1979), 55; AAS 71 (1979) 1322-1323.

⁴⁰¹ Por. IL 103.

⁴⁰² Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 26.

⁴⁰³ Por. IL 107.

⁴⁰⁴ Por. IL 109.

przekazywane w wychowaniu i kształtowaniu chrześcijańskich postaw⁴⁰⁵. Stąd rodzi się głęboka więź pomiędzy Kościołem a rodzinami, które należy otoczyć troską duszpasterską. Kościół jest wspólnotą małych wspólnot, jakimi są chrześcijańskie rodziny. Współczesnym celem Kościoła jest to, aby rodziny odgrywały coraz bardziej zaangażowaną rolę w procesie przekazywania wiary⁴⁰⁶. Sytuacja rodziny jest obecnie zagrożona i wiele rodzin przeżywa trudności i kryzysy, co także wpływa na trudności w przekazywaniu wiary.

3.5.6. Powołani do ewangelizacji

Życie konsekrowane w wielu swych formach ma swój udział w głoszeniu Ewangelii, przekazywaniu wiary i w nowej ewangelizacji. Zakony (Instytuty życia Konsekrowanego) w minionych wiekach pojawiały się jako charyzmatyczna odpowiedź na istniejącą potrzebę w Kościele związaną z określonym zadaniem, czy też brakiem. Z historycznego punktu widzenia Zakony zdały egzamin, będąc często pierwszymi, dzięki którym powstawały nowe misje, a później parafie i diecezje⁴⁰⁷. Ponadto istnieje wielka i silna zależność pomiędzy życiem kontemplacyjnym, kontemplacją i ewangelizacją. Nowa ewangelizacja otrzymuje cenne wsparcie od życia monastycznego, które przez sprawowaną liturgię, modlitwę i milczenie wnosi istotny wkład i cenne duchowe wsparcie dla dzieł Bożej chwały. Doświadczenie życia w modlitwie i milczeniu określane jest sercem życia Kościoła⁴⁰⁸.

Należy także zauważyć, że darem Opatrzności Bożej dla Kościoła jest pojawienie się w ostatnich czasach wielu grup, ruchów i stowarzyszeń ewangelizacyjnych oraz pojedynczych osób świeckich poświęcających się przede wszystkim głoszeniu Ewangelii. Członkowie tych grup w swym działaniu kierują się pragnieniem publicznego głoszenia wyznawanej (własnej) wiary, bez lęku i fałszywego wstydu oraz poszukiwaniem chwil zjednoczenia przeżywanego na modlitwie i braterskim dzieleniu. Można zdefiniować ich jako „nowych ewangelizatorów”⁴⁰⁹.

⁴⁰⁵ Por. IL 110.

⁴⁰⁶ Por. IL 111.

⁴⁰⁷ Pomimo, że ostatnie dokumenty o tym nie wspominają, ale zawsze dla ożywienia wiary w kościele powstawały najpierw zakony mnisze, które zachowały spuściznę wiary, a następnie zakony żebracze, które miały wielki wpływ w ożywieniu wiary w Europie i pierwszych misjach, a następnie powstanie Jezuitów, którzy po raz kolejny wzbudzili w kościele rozwój i w kolejnych wiekach podobnie powstały nowe zgromadzenia i zakony. Może i dziś trzeba modlić się o powstanie zgromadzenia, które na nowo obudzi Europę i świat charyzmatem życia i głoszenia Ewangelii.

⁴⁰⁸ Por. IL 114.

⁴⁰⁹ IL 115.

Ważnym zagadnieniem, które wymaga podkreślenia są dary Ducha Świętego objawiające się jako charyzmaty. Autorzy *Instrumentum laboris* zwracają uwagę na integrację charyzmatów w dziele nowej ewangelizacji, aby one mogły „współistnieć” razem z instytucją (hierarchią), aby dary charyzmatyczne były w relacji do darów hierarchicznych⁴¹⁰. O takiej potrzebie współistnienia mówił już Jan Paweł II⁴¹¹.

3.5.7. Uzasadnić własną wiarę.

Dzisiejsza sytuacja w Kościele wymaga, aby każdy chrześcijanin czuł się zobowiązany do czerpania natchnienia i siły z Ewangelii⁴¹² oraz był jej świadkiem i czuł się w pełni włączony w zadanie ewangelizacji Kościoła. O tej potrzebie rozbudzania tożsamości chrzcielnej każdego chrześcijanina, by umiał uzasadnić własną wiarę, która wypływa z powszechnego kapłaństwa⁴¹³ i udziału w prorockim urzędzie⁴¹⁴ Chrystusa mówił Sobór Watykański II. Logikę takiej postawy sugeruje już święty Piotr, kiedy mówi, by „być gotowym do uzasadnienia tej nadziei, która w nas jest” (cyt. 1 P 3,15) z łagodnością i szacunkiem, z czystym sumieniem” (cyt. 1 P 3, 16). Święty Piotr akcentuje nie tylko gotowość do dania świadectwa, ale w dalszej wypowiedzi dodaje potrzebę czystego sumienia, która potęguje otwartość, bliskość i miłość do Boga. Potwierdza to też święty Paweł mówiąc, by „wiara działała przez miłość” (Ga 5, 6)⁴¹⁵.

3.5.8. Owoce wiary

Celem życia ludzkiego jest spotkanie z Bogiem Ojcem w jego Królestwie, które bierze początek na ziemi⁴¹⁶. Wiara, wyznana przez chrześcijan, jest konkretnym świadectwem i owocem życia Kościoła w konfrontacji z wyzwaniami współczesnych czasów. Wiara i miłość potrzebują się wzajemnie, ponieważ wiara przejawia się w miłości, a miłość bez wiary byłaby filantropią⁴¹⁷. Dzięki wierze łatwiej jest rozpoznać tych ludzi,

⁴¹⁰ Sobór Powszechny Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 4.

⁴¹¹ Jan Paweł II, *Przesłanie do uczestników światowego kongresu ruchów kościelnych, zorganizowanego przez Papieską Radę ds. Świeckich* (27 maja 1998), w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XXI, I (1998), 5, s. 1065.

⁴¹² Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja apostolska *Christifideles laici* (30 grudnia 1988), 33-34; AAS 81 (1989) 453-457.

⁴¹³ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 10 i 11.

⁴¹⁴ Por. Tamże, 12, 31, 35.

⁴¹⁵ Por. IL 121.

⁴¹⁶ Por. IL 119.

⁴¹⁷ Por. IL 123.

którzy potrzebują pomocy i proszą chrześcijan o ich miłość. Wiara pozwala rozpoznać Chrystusa (Mt 25, 40) i to miłość Chrystusa przynagla wierzących do pomocy bliźnim napotkanym na drogach życia⁴¹⁸. Moc Ewangelii daje prawdziwe kryterium oceny i daje siłę do przywracania hierarchii wartości, i sposobu myślenia, modeli wartości i ludzkiego postępowania⁴¹⁹. Językiem nowej ewangelizacji jest miłość wyrażająca się dziełach braterstwa, bliskości i pomocy tym, którzy są w materialnej i duchowej potrzebie⁴²⁰.

Kolejnym owocem życia Ewangelią, jest nowe zaangażowanie ekumeniczne, ponieważ podział chrześcijan jest zgorzeniem dla świata i przynosi szkodę głoszonej Ewangelii⁴²¹. Jeszcze innym owocem nowej ewangelizacji może być danie człowiekowi impulsu poszukiwania prawdy w świecie, w którym króluje subiektywizm, a wolność jest rozumiana jako całkowita autonomia⁴²². Naturą doświadczenia religijnego jest otwartość na poszukiwanie Boga. Pomaga w tym ukierunkowanie i otwartość na naprawę⁴²³. Do otwarcia jednak na prawdę potrzebna jest osobista decyzja⁴²⁴ dokonana z poszanowaniem relacji prawdy i wolności⁴²⁵.

Na koniec trzeciego rozdziału, do logiki rozpoznawania owoców wiary, została dodana odwaga napiętnowania niewierności i skandali, które pojawiają się we wspólnotach chrześcijańskich. Należy jednak tam, gdzie pojawił się grzech, umieć przyznać się do winy i przyjąć postawę pokuty i nawrócenia, która prowadzi do naprawienia popełnionych błędów w ufności, że nadzieja, która została nam dana „zawiesić nie może, ponieważ miłość Boża rozlana jest w sercach naszych przez Ducha Świętego, który został nam dany” (Rz 5,5)⁴²⁶.

3.6. Rozdział czwarty: Ożywianie działalności duszpasterskiej

Jezusowe polecenie nauczania i rozesłanie uczniów zapoczątkowało przekaz wiary i konieczność głoszenia Ewangelii przy pomocy pojęć i języka ludzi, zakorzenionym w swych

⁴¹⁸ Por. IL 123.

⁴¹⁹ Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), 19: AAS 68 (1976) 18.

⁴²⁰ Por. IL 124.

⁴²¹ Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, 1.

⁴²² Por. IL 126.

⁴²³ Por. Benedykt XVI, *Orędzie na XLIV Światowy Dzień Pokoju 2011 "Wolność religijna drogą pokoju"* (8 grudnia 2010): AAS 103 (2011) 46-58.

⁴²⁴ Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae*, 3.

⁴²⁵ Kongregacja Nauki Wiar, *Nota doktrynalna o niektórych aspektach ewangelizacji* (3 grudnia 2007), 4-8: AAS 100 (2008) 491-496.

⁴²⁶ IL 128.

kulturach⁴²⁷. Umiejętność wyrażenia w danym języku Objawionego słowa i Ewangelii jest w dużej mierze zadaniem teologów i duszpasterzy, którzy wsłuchując się z pomocą Ducha Świętego w różne głosy współczesności, starają się, by Prawda Objawiona była ciągle lepiej wyjaśniana i rozumiana⁴²⁸. Lepsze rozumienie form przekazu wiary oraz potrzeba odpowiedzi na przemiany społeczne i kulturowe, które z jednej strony są wyzwaniem dla Kościoła, a z drugiej inicjują refleksję i rewizję niektórych praktyk duszpasterskich, zwłaszcza tych, które dotyczą procesu wprowadzenia w wiarę, wychowania do niej i przekazywania innym ludziom⁴²⁹. Stąd, jak mówi papież Benedykt XVI, aby ewangelizacja była pełna, potrzeba brać pod uwagę wzajemne odniesienie, jakie zachodzi pomiędzy Ewangelią, a konkretnym, osobistym życiem człowieka. Chrystus, który miłuje całego człowieka, posyła swych uczniów, aby świadcząc o Jego miłości czynili to w sprawiedliwości i pokoju. Z tego wynika misyjny aspekt nauki Społecznej Kościoła, która jest głoszonym świadectwem i miejscem wychowania do wiary⁴³⁰. Dotyczy to również „posługi Kościoła na rzecz pojednania, sprawiedliwości i pokoju”⁴³¹.

3.6.1. Inicjacja chrześcijańska, proces ewangelizacyjny

Przyszła zdolność wiary chrześcijańskiej do przemawiania do współczesnej kultury, zwłaszcza na Zachodzie, będzie w dużej mierze zależała od przeprowadzonej aktualnie rewizji praktyk chrzcielnych⁴³². Zebrane w *Instrumentum laboris* konkluzje omawiają oddziaływanie stosowanych form Chrztu Świętego na wspólnotę Kościoła. W zwykłej formie, którą jest chrzest dzieci, bardzo często zaraz po urodzeniu, wielu chrześcijan widzi przejaw zachowania zwyczaju i owoc świadomego wyboru rodziców, aby dziecku przekazywać własną wiarę i kształtować postawy chrześcijańskie⁴³³. Pewną modą staje się również w Polsce, że coraz większa liczba rodziców odkłada chrzest własnego dziecka, by

⁴²⁷ Por. Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*, 15. 19.

⁴²⁸ Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 44.

⁴²⁹ Por. IL 130.

⁴³⁰ Por. Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate* (29 czerwca 2009), 15: AAS 101 (2009) 651-652.

⁴³¹ Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostołska *Africae munus* (19 listopada 2011), 169: Libreria Editrice Vaticana, Watykan 2011, s. 124.

⁴³² Por. IL 131.

⁴³³ „Chrzest dzieci ze swej natury wymaga katechumenatu pochrzcielnego. Nie chodzi tylko o późniejsze nauczanie, lecz także o konieczny rozwój łaski chrztu w miarę dorastania osoby. Temu celowi powinien służyć katechizm”. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1231.

dać mu możliwość swobodnego wyboru, kiedy będzie już dorosłe⁴³⁴. Druga konkluzja dotyczy stałej już obecności próśb o chrzest święty ze strony dorosłych, czy dorastającej młodzieży. Zjawisko to chociaż jeszcze niezbyt liczne, to może pozwolić wspólnotom chrześcijańskim odkryć głęboką treść chrztu poprzez przedchrzcielne skrutynia⁴³⁵ oraz zachowanie struktury katechumenatu wynikającej z *Ordo Initiationis Christianae Adulorum*⁴³⁶ i przygotowaniem liturgii, aby pomagała w lepszym udziale ochrzczonych w życiu chrześcijańskim w przyszłości. Podjęte zostały starania opracowania metod inicjacji chrześcijańskiej, aby powiązać wzajemnie poszczególne sakramenty (chrzest, bierzmowanie i Eucharystię)⁴³⁷. Dzięki podjętym reformom duszpasterstwo chrzcielne uznaje nową ewangelizację za szczególne miejsce, które może pomóc w umocnieniu wiary katechumenów, ich krewnych, a także wspólnot, które ich wspierają i im towarzyszą⁴³⁸. W nadesłanych do Sekretariatu Synodu propozycjach nie ma wielu postulatów, aby zmieniać czas udzielania sakramentu bierzmowania czy pierwszej komunii świętej. Twierdzi się, „że aktualna sytuacja jest ubogaceniem, które warto zachować”⁴³⁹. Jednakże Synod mógłby zweryfikować „skuteczność aktualnego toku wtajemniczenia, po to, by działalność wychowawcza naszych wspólnot pomagała chrześcijaninowi w coraz pełniejszym dojrzewaniu, by doszedł on do przyjęcia w swoim życiu autentycznie eucharystycznego fundamentu”⁴⁴⁰. Z punktu teologicznego pozostaje do przemyślenia sekwencja sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, której kulminacją jest Eucharystia⁴⁴¹.

3.6.2. Wymóg pierwszego głoszenia

„W społeczeństwie, które zrezygnowało z wielu sposobów mówienia o Bogu”⁴⁴², potrzeba, aby parafie i wspólnoty chrześcijańskie przyjmowały postawę apologetyczną oraz potrafiły przyciągać uwagę dorosłych w proponowaniu i otwartości na prowadzenie z nimi dialogu. „Pierwsze głoszenie”, czyli otwarte proponowanie podstawowych treści wiary, do

⁴³⁴ Por. IL 132.

⁴³⁵ Por. IL 133.

⁴³⁶ *Ordo Initiationis Christianae Adulorum*, Etidio typica, 1972.

⁴³⁷ Por. IL 134.

⁴³⁸ Por. IL 135.

⁴³⁹ IL 136.

⁴⁴⁰ Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22 lutego 2007), 18: AAS 99 (2007) 119.

⁴⁴¹ Por. IL 137.

⁴⁴² IL 138.

którego zachęcają *Lineamenta*, jest skierowane przede wszystkim do tych, którzy dotychczas nie poznali Jezusa Chrystusa i którzy żyją w postawie obojętnej religijnie. Stąd „właściwym celem pierwszego głoszenia jest nawrócenie, które później pozostaje stałym elementem życia chrześcijańskiego”⁴⁴³. Metoda „pierwszego głoszenia” zachęca wspólnoty chrześcijańskie, aby były otwarte na pilną potrzebę misji i w swojej działalności stwarzały przestrzeń dla wiary osób, zarówno tych, które należą do wspólnoty, jak i dla tych, które są poza nią. „Pierwsze głoszenie” obejmuje zwyczajne praktyki duszpasterskie tj. „kaznodziejstwo, sakrament pojednania, pobożność ludową i jej nabożeństwa”⁴⁴⁴. Pierwszymi okazjami do „pierwszego głoszenia” jest zwłaszcza niedzielna homilia i wiele form kaznodziejstwa nadzwyczajnego w tym: misje ludowe, nowenny, homilie przy okazji pogrzebów, chrztów, ślubów i świąt. Używając odpowiedniego języka można zadbać, aby pierwszym przesłaniem było przesłanie chrystologiczne, pomagające w nawróceniu zgromadzenia⁴⁴⁵.

Również sakrament pokuty i pojednania ma swoje wielkie znaczenie w ewangelizacji, ponieważ służy doświadczeniu Bożego Miłosierdzia⁴⁴⁶.

Kolejnym poruszonym wskazaniem jest pobożność ludowa ze swymi nabożeństwami do Matki Bożej, czy też w różnych sanktuariach do czczonych tam świętych, do których często ludzie udają się w pielgrzymkach i gdzie człowiek może być wprowadzony w doświadczenie wiary⁴⁴⁷. Sobór Watykański II zachęca, aby „wszyscy synowie Kościoła szczerze popierali kult Błogosławionej Dziewicy, szczególnie liturgiczny, a praktyki i pobożne ćwiczenia ku jej czci [...] pobożnie zachowywali. [...] Niechaj następnie wierni pamiętają o tym, że prawdziwa pobożność nie polega ani na czczym i przemijającym uczuciu, ani na jakiejś próżnej łatwowości, lecz pochodzi z wiary prawdziwej, która prowadzi nas do uznania przodującego stanowiska Bogarodzicielki i pobudza do synowskiej miłości ku Matce naszej oraz do naśladowania Jej cnót”⁴⁴⁸. Nowa ewangelizacja powinna więc w pobożności i kulcie Maryjnym pójść za wskazaniem Soboru Watykańskiego II⁴⁴⁹.

⁴⁴³ IL, 139.

⁴⁴⁴ IL 142.

⁴⁴⁵ Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostolska *Verbum Domini* (30 września 2010), 59: AAS 102 (2010) 738-739.

⁴⁴⁶ Por. IL 144.

⁴⁴⁷ Por. IL 145.

⁴⁴⁸ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 67.

⁴⁴⁹ Por. IL 145.

W realizacji wymogu pierwszego głoszenia mogą także pomóc misje ludowe, często w parafiach organizowane w regularnych odstępach czasu, które są okazją do duchowego przebudzenia miejscowych chrześcijan. Za właściwe okazje do pierwszego głoszenia uznaje się także wszystkie czynności duszpasterskie, które poprzedzają sakrament małżeństwa, a stanowiące okazję do ponownego otwarcia na wiarę chrześcijańską⁴⁵⁰.

3.6.3. Przekazywać wiarę, wychowywać człowieka

Inicjacja chrześcijańska w wiarę jest bardzo ściśle złączona z wychowaniem chrześcijańskim pojmowanym jako swoista kontynuacja i wzrost w wierze. Kościół posiada w tym względzie zasoby pedagogiczne, instytucje i osoby obecne w świecie oświaty, wychowania i kultury⁴⁵¹. Kościół angażuje wiele sił udzielając się na polu edukacji i oświaty⁴⁵², by z jednej strony pomóc społeczeństwu, a z drugiej przekazać nowym pokoleniom wartości leżące u podstaw życia wiarą⁴⁵³. Nikt nie rodzi się ateistą, ale może się nim stać w wyniku niewłaściwego procesu wychowawczego. „Przyczyn katastrofalnego stanu edukacji można doszukać się w dominującej w społeczeństwie antropologii naznaczonej przez indywidualizm i relatywizm, który redukuje rzeczywistość jedynie do materii podatnej na manipulację, a objawienie chrześcijańskie jedynie do procesu historycznego, pozbawionego odniesienia do nadprzyrodzoności”⁴⁵⁴. Papież Benedykt XVI mówiąc o stanie szkolnictwa, wskazuje na „fałszywą autonomię człowieka, według której człowiek miałby się rozwijać wyłącznie sam z siebie [...] oraz odrzucenia dwu źródeł, które nadają orientację drodze człowieka, z których pierwszym jest natura a drugim Objawienie”⁴⁵⁵.

⁴⁵⁰ Por. IL 146.

⁴⁵¹ Por. IL 147.

⁴⁵² Benedykt XVI, *Przemówienie na rozpoczęcie Kongresu Diecezji Rzymskiej* (Rzym, 11 czerwca 2007): AAS 99 (2007) 680.

⁴⁵³ Por. IL 149.

⁴⁵⁴ IL 151.

⁴⁵⁵ „Wydaje mi się, że istotną przyczyną jest tu fałszywe pojęcie autonomii człowieka, według której człowiek miałby się rozwijać wyłącznie sam z siebie, bez jakiegokolwiek wpływu ze strony innych, którzy mogą mu towarzyszyć w samorozwoju, ale bez ingerowania w tenże rozwój. [...] Inną przyczyną katastrofalnego stanu edukacji dostrzegam w sceptycyzmie i relatywizmie, albo mówiąc prościej i jaśniej, w odrzuceniu dwóch źródeł, które nadają orientację drodze człowieka. Pierwszym z tych źródeł powinna być natura, a drugim Objawienie. [...] Rzeczą podstawowej wagi jest zatem ponowne odkrycie prawdziwego pojęcia natury jako stworzonej przez Boga, który do nas mówi; poprzez księgę stworzenia Stwórca do nas mówi i pokazuje nam prawdziwe wartości. A ponadto odkryć też na nowo Objawienie: odkryć, że księga stworzenia, w której Bóg dał nam zasadniczą orientację, zostaje wyjaśniona przez Objawienie”. Benedykt XVI, *Przemówienie do*

3.6.4. Wiara i poznanie

Pomiędzy wiarą i poznaniem istnieje związek podobny do tego, który łączy wiarę i edukację. Papież Benedykt XVI wyjaśniając to powiązanie użył sformułowania „ludzkiej ekologii”⁴⁵⁶, którą rozumie jako taki sposób „rozumienia świata i rozwoju nauki, który uwzględnia wszystkie wymogi człowieka, łącznie z otwarciem na prawdę i pierwotną relację z Bogiem”⁴⁵⁷. Wiara chrześcijańska pomaga w rozumieniu głębokich treści podstawowych doświadczeń człowieka⁴⁵⁸. Wyzwaniem dla Kościoła jest znajdowanie takich badaczy, którzy posiadają moc i władzę w świecie nauki, zwłaszcza w dziedzinie techniki i gospodarki, aby móc uzyskać dostęp do wspólnych przestrzeni badawczych i rozwoju wiedzy w różnych kulturach⁴⁵⁹. Wiara i rozum są komplementarne. Wiara poszerza horyzonty rozumu, a rozum chroni wiarę przed możliwością irracjonalnych wypaczeń i nadużywaniem religii. Istotne zadanie mają tu naukowcy chrześcijańscy, którzy mogą dawać świadectwo oraz pokazywać własnym życiem, że „rozum i wiara to dwa skrzydła, które prowadzą do Boga”⁴⁶⁰. Wiara chrześcijańska i nauka, o ile są właściwie rozumiane, wzajemnie się ubogacają dla dobra ludzkości, a godność osoby ludzkiej, stworzonej na obraz i podobieństwo Boże, nie są przedmiotem, ale podmiotem dociekań nauki i techniki⁴⁶¹.

Istnieje także ważna relacja pomiędzy wiarą a pięknem, które jest wyrazem ładu odzwierciedlającego piękno i harmonię stworzenia. Wschodnie Kościoły Katolickie w swych postulatach do *Instrumentum laboris* podkreślały relację wiary i piękna, gdzie piękno nie jest tylko kategorią estetyczną. Poznanie inspirowane przez piękno pozwala, jak na przykład w liturgii, widzieć w rzeczywistości widzialnej rolę objawienia, w której człowiek jest zaproszony do zjednoczenia z Bogiem.

3.6.5. Fundament duszpasterstwa ewangelicznego

uczestników 61-ego Zgromadzenia Ogólnego Konferencji Episkopatu Włoch (27 maja 2010), w: *Insegnamenti di Benedetto XVI*, VI, 1 (2010), s. 788-789.

⁴⁵⁶ Benedykt XVI, Encyklika *Caritas in veritate* (29 czerwca 2009), 51: AAS 101 (2009) 687.

⁴⁵⁷ IL 153.

⁴⁵⁸ Por. IL 154.

⁴⁵⁹ Por. IL 155.

⁴⁶⁰ Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio* (14 września 1998): AAS 91 (1999) 5.

⁴⁶¹ Por. IL 156.

Idąc za wskazaniem papieża Pawła VI, należy przypomnieć, że Kościół, aby ewangelizować, nie tylko potrzebuje odnowić swoje strategie, ale musi poprawić jakość swojego świadectwa, ponieważ problem w ewangelizacji nie jest problem organizacyjnym, ale problemem duchowym. „Współczesny człowiek, bardziej słucha świadków niż nauczycieli”⁴⁶². Potrzeba więc ewangelizatorów, którzy swoim życiem i przykładem będą uwidaczniać wierność Jezusowi. Prawdziwą istotą nowej ewangelizacji jest świadoma odpowiedź każdego chrześcijanina na osobiste powołanie do świętości⁴⁶³. To z kolei oznacza, że ewangelizować może tylko ten, kto sam przyjął Ewangelię, według niej żyje i ciągle jest w postawie otwartości na spotkanie i zjednoczenie z Jezusem. Fundamentem wszelkich praktyk ewangelizacyjnych jest świadectwo rozumiane jako splot gestów i słów⁴⁶⁴. „Stajemy się świadkami, gdy poprzez nasze czyny, słowa i sposób bycia ktoś Inny objawia się i udziela. Można powiedzieć, że to świadectwo jest środkiem, dzięki któremu prawda o miłości Bożej dociera w historii do człowieka, zapraszając go, by dobrowolnie przyjął tę radykalną nowość”⁴⁶⁵.

3.6.6. Istotna rola powołań

Temat powołań jest istotnym zagadnieniem dla współczesnego Kościoła, ponieważ wiąże się z zadaniami misyjnymi i ewangelizacyjnymi, gorliwością w głoszeniu i przekazywaniu wiary. *Instrumentum laboris* podkreśla potrzebę wsparcia rodzin, jako naturalnego środowiska wzrastania wiary, świadectwa chrześcijańskiego oraz wzmacniania środowiska powołaniowego. Kryzys powołań jest naturalnym probierzem osłabienia życia religijnego i doświadczenia chrześcijańskiego, na które oprócz wpływu sekularyzacji, ateizmu i materializmu ma wpływ także fala zgorzenia wywołana skandalom w kapłaństwie służebnym i życiu konsekrowanym oraz osłabienie wierności małżeńskiej i kryzysy małżeństwa i rodziny⁴⁶⁶.

⁴⁶² Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*, (8 grudnia 1975), 41: AAS 68 (1976), 31-32.

⁴⁶³ Por. IL 158.

⁴⁶⁴ Por. Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*, (8 grudnia 1975), 22: AAS 68 (1976) 20; Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostolska *Verbum Domini* (30 września 2010), 97 n: AAS 102 (2010) 767-769.

⁴⁶⁵ Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22 lutego 2007), 85: AAS 99 (2007) 170.

⁴⁶⁶ Por. IL 160.

Dokument przypomina, że pogłębienie relacji ze Słowem Bożym pomaga w ożywieniu więzi z Chrystusem⁴⁶⁷, która może zaowocować w odkrywaniu życia jako powołania i radykalnego pójścia za Jezusem⁴⁶⁸.

3.7. Podsumowanie

W ośmiu podpunktach, które stanowią podsumowanie dokumentu, zostały zebrane najważniejsze motywy nowej ewangelizacji. Wyrażają one zachętę do wiary i odwagi głoszenia, efektem zaś jej jest doświadczenie radości, jako efekt osobistego doświadczenia dzieła, jakie poprzez posługę dokonuje sam Bóg.

Pierwsza ewangelizacja miała początek w dniu Pięćdziesiątnicy, kiedy Apostołowie otrzymali Ducha Świętego, aby szli i na wszystkich drogach świata głosili Ewangelię⁴⁶⁹. Nowa ewangelizacja, jak mówi *Instrumentem Laboris* nie oznacza nowej Ewangelii, bo Chrystus jest ten sam i na wieki. „Nowa ewangelizacja oznacza jednak adekwatną odpowiedź na znaki czasu, na potrzeby współczesnych ludzi, na nowe konteksty ukazujące kulturę, poprzez którą wyrażamy naszą tożsamość i poszukujemy sensu naszej egzystencji. Nowa ewangelizacja oznacza więc promowanie kultury zakorzenionej i wyrastającej z Ewangelii⁴⁷⁰, odkrywającej „nowego człowieka” (Ef 4,24), który jest efektem działania Ducha Świętego. *Instrumentum* nawiązuje do słów papieża Jana Pawła II, który wyjaśnia sens pojęcia nowej ewangelizacji i stwierdza, że „musimy na nowo rozniecić w sobie pierwotną gorliwość i pozwolić, aby udzielił się nam zapał apostołskiego przepowiadania, jakie wzięło początek z Pięćdziesiątnicy”⁴⁷¹. Papież zachęca, aby wzbudzać sobie płomiennego ducha i jak święty Paweł (1 Kor 9,16) być pobudzonym owym „biada mi” jeśli nie głoszę Ewangelii. Zapał oznacza nową aktywność misyjną i udział w niej wszystkich członków ludu Bożego⁴⁷², ponieważ kto prawdziwie spotkał Chrystusa nie może zatrzymać Go dla siebie, ale winien Go głosić. Stąd Chrystus jest Ewangelią, która daje nadzieję. Potrzebujemy nadziei w sposobie patrzenia na Kościół i na świat. Nowe ewangelizacja

⁴⁶⁷ Benedykt XVI, Posynodalna Adhortacja apostołska *Verbum Domini*, (30 września 2010) 77: AAS 102 (2010) 750.

⁴⁶⁸ Por. IL 161.

⁴⁶⁹ Por. IL 162.

⁴⁷⁰ Por. IL 164.

⁴⁷¹ Jan Paweł II, List apostołski *Novo millennio ineunte* (6 stycznia 2001), 40: AAS 93 (2001), 294.

⁴⁷² Por. IL 165.

skłania wierzących do świadectwa wiary, która mimo zmagania i walki, umacnia relację z Chrystusem Panem. Chrześcijanie świadcząc o Jezusie mogą mieć pewność, że patrzą w przyszłość z nadzieją i autentyczną gwarancją Bożej miłości⁴⁷³. Nowa ewangelizacja znaczy uzasadnienie wiary przekazywanej światu, że w Chrystusie odwieczny *Logos* przyjął oblicze możliwe do przyjęcia i przeżywania Miłości Boga. *Instrumentum laboris* podkreśla, że „każdy człowiek naszych czasów, czy o tym wie, czy nie, potrzebuje tego ogłoszenia”⁴⁷⁴. Brak świadomości bliskości Boga rodzi samotność i przygnębienie. Największymi trudnościami, które stają przed nową ewangelizacją jest brak radości i nadziei. Wiara „zobowiązuje każdego z nas, abyśmy stawali się żywym znakiem obecności Zmartwychwstałego w świecie. Współczesny świat potrzebuje szczególnie wiarygodnego świadectwa tych, których umysł i serce oświecone są Słowem Bożym i zdolni są otworzyć serca i umysły ludzi na pragnienie Boga i prawdziwego życia, które nie ma końca”⁴⁷⁵. Stąd potrzeba podchodzenia do nowej ewangelizacji z entuzjazmem, aby głosząc i służąc Ewangelii odczuwać wielką radość i mieć w sobie zapał tych, „którzy zaczerpnęli swoją radość od Chrystusa i nie wahają się głosić królestwo i zaszczepiać Kościół w sercach świata”⁴⁷⁶. „Nie bójcie się” – może stać się programem nowej ewangelizacji, tak jak w chwili Zwiastowania, Maryja odpowiadając wiarą na słowa Archanioła, uznaje wszechmoc Boga, przestaje się bać i dlatego jest gwiazdą nowej ewangelizacji⁴⁷⁷.

⁴⁷³ Por. IL 166.

⁴⁷⁴ IL 167.

⁴⁷⁵ Benedykt XVI, *Porta fidei*, List apostolski w formie *motu proprio*, ogłaszający Rok Wiary (11 października 2011), 15: AAS 103 (2011) 734.

⁴⁷⁶ Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), 80: AAS 68 (1976) 75.

⁴⁷⁷ Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja apostolska *Ecclesia in America* (22 stycznia 1999), 11: AAS 91 (1999) 747; List apostolski *Novo millennio ineunte* (6 stycznia 2001), 58: AAS 93 (2001) 309.

Rozdział III

Przebieg Synodu o nowej ewangelizacji i wkład polskich biskupów

1. Instytucja Synodu Biskupów

Instytucja Synodu Biskupów została powołana w Kościele decyzją papieża Pawła VI wyrażoną w motu proprio *Apostolica sollicitudo* w dniu 15 września 1965 roku⁴⁷⁸. Jest to centralna instytucja Kościoła, która ma określony status doktrynalno-prawny⁴⁷⁹. Ustanowienie Synodu Biskupów było motywowane nade wszystko potrzebą ścisłej współpracy papieża z episkopatami i ze świadomości współodpowiedzialności episkopatów za cały Kościół, co wynikało z doświadczenia Soboru Watykańskiego II⁴⁸⁰. Obraz prawny tejże instytucji zawierają zarówno opublikowane regulaminy Synodu Biskupów w latach 1966⁴⁸¹, 1969⁴⁸², 1971⁴⁸³, 2006⁴⁸⁴ i 2018⁴⁸⁵ jak i *Kodeks Prawa Kanonicznego* (kan. 342-348) z 1983 roku nowelizowany w kolejnych latach⁴⁸⁶. Zarówno Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI jak i obecny papież Franciszek wnieśli swój wkład w kształtowaniu funkcjonowania jak i zadania instytucji Synodu Biskupów⁴⁸⁷. Do najważniejszych zadań Synodu Biskupów, który podlega bezpośrednio władzy Biskupa Rzymu należy

⁴⁷⁸ Por. Paulus VI, Littere apostolicae motu proprio datae *Apostolica sollicitudo* quibus Synodus Episcoporum pro universa Ecclesia constituitur, 15 septembris 1965 (dalej: AS), AAS 57 (1965), s. 775-780; Zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym. Studium historyczno-prawne*, Tarnów 2010

⁴⁷⁹ Por. A. Fernandez, *Nuevas estructuras de la Iglesia. Exigencias teológicas de la Comunión Eclesial*, Burgos 1980, s. 277.

⁴⁸⁰ Por. P. Huizing, *Un esempio di costituzionalismo nella Chiesa? Il sinodo dei vescovi*, w: F. V. Joannes (red.) *Crisi del potere nella Chiesa e risveglio comunitario*, Milano 1969, s. 224-225.

⁴⁸¹ *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae*, AAS 59 (1967), s. 91-103.

⁴⁸² *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus*, AAs 61 (1969), s. 525-539.

⁴⁸³ *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur*, AAs 63 (1971), s. 702-704.

⁴⁸⁴ *Ordo Synodi Episcoporum*, AAS 98 (2006), s. 755-779.

⁴⁸⁵ Franciszek, Konstytucja Apostolska *Episcopalis communio* o Synodzie Biskupów, Rzym 2018, (dalej: EC) Por. T. Rozkrut, *Znaczenie Instytucji Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła*, Sympozjum Rok XXVI 2022, nr. 1(42), s. 33-54, M. Graulich, *Episcopalis communio. Il Sinodo dei Vescovi dopo le riforme di papa Francesco*, w: J. Miñambres, B. N. Ejeh, F. Puig (red.), *Studi sul diritto del governo e dell'organizzazione della Chiesa in onore di Mons. Juan Ignacio Arrieta*, t. 2, Venezia 2021, s. 1069-1091.

⁴⁸⁶ Nowelizacji *Kodeksu Prawa Kanonicznego* dokonywali kolejno papieże: Jan Paweł II, Motu proprio *Ad tuendam fidem*, 18.05.1998; Benedykt XVI, Motu proprio *Omnium in mentem*, 26.10.2009; Franciszek: Motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, 15.08.2015/08.12.2015; Motu proprio *De concordia inter Codices*, 31.05.2016/03.09.2016; Motu proprio *Magnum principium*, 03.09.2017/01.10.2017; Motu proprio *Communis vita*, 19.03.2019/10.04.2019; Motu proprio *Authenticum charismatis*, 01.11.2020/10.11.2020; Motu proprio *Spiritus Domini*, 10.01.2021/11.01.2021; Konstytucja apostolska *Pascite gregem Dei*, 23.05.2021/08.12.2021.

⁴⁸⁷ Por. T. Rozkrut, *Znaczenie Instytucji Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła*, Sympozjum Rok XXVI 2022, nr. 1(42), s. 33n.

rozpatrywanie przedstawionych mu spraw, rozważanie problemów związanych z działalnością Kościoła w świecie, wysuwanie ewentualnych wniosków⁴⁸⁸ oraz przygotowaniu doktryny i wskazań pastoralnych⁴⁸⁹. Synod Biskupów zbiera się z inicjatywy Papieża, który określa miejsce, czas spotkania oraz jego temat. Zgromadzenie to może mieć różny rodzaj spotkania. *Kodeks Prawa Kanonicznego* określając poszczególne formy Synodu Biskupów podaje także grupy członków ich stanowiące. Synod Biskupów może mieć formę Zgromadzenia Ogólnego Zwyczajnego, Zgromadzenia Ogólnego Nadzwyczajnego czy też Zgromadzenia Specjalnego⁴⁹⁰. Zgromadzenie Ogólne Zwyczajne Synodu Biskupów jest precyzyjnie określone, w jego skład wchodzi większość biskupów wybranych na dane zgromadzenie przez konferencje biskupów – episkopatów – oraz tych wyznaczonych na mocy samego prawa, mianowanych bezpośrednio przez Biskupa Rzymu i niektórych członków klerykańskich instytutów zakonnych wybranych zgodnie z powyższym prawem. *Kodeks Prawa Kanonicznego* określa również to, co dotyczy Synodu Nadzwyczajny i Zgromadzenie Specjalnego⁴⁹¹. Należy podkreślić, że Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów jest ze swej strony wyrazem i znakiem miłości do Kościoła⁴⁹².

2. XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów

XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów odbyło się w Rzymie w dniach od 7 do 28 października 2012 roku; uczestniczyło w nim 262 ojców synodalnych. W tym także czasie został zainicjowany przez Papieża Benedykta XVI Rok Wiary. W perspektywie przygotowań do tegoż Zgromadzenia zostały opracowane *Lineamenta* (4 marca 2011 r.) noszące tytuł „Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej”, czy nieco później *Instrumentum Laboris* pod tym samym tytułem.

⁴⁸⁸ KPK 342-344.

⁴⁸⁹ Por. J. Dyduch, *Synodalność jako forma uczestnictwa we władzy kościelnej*, „Annales Canonici” 5 (2009), s. 51.

⁴⁹⁰ KPK 346.

⁴⁹¹ Por. Tamże KPK 346.

⁴⁹² Por. Paulus VI, *Allocutio Gratia vobis et pax in patriarchali Basilica Vaticana habita, eucharistico sacrificio concelebrate, ut Episcoporum Synodi coetus inaugurarentur*, AAS 59 (1967), s. 968.

2.1. Homilia Benedykta XVI na rozpoczęcie Synodu

Papież Benedykt XVI podczas Mszy św. inauguracyjnej prace XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów (7 października 2012 r.), podkreślił, że tematyka Synodu *Nowa Ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej*, odpowiada wskazaniom programowym wszystkim, którzy tworzą wspólnotę Kościoła: poszczególnych wiernych, rodzin, wspólnot lokalnych, a także instytucji kościelnej.

W homilii, w nawiązaniu do niedzielnych czytań, Papież zwrócił uwagę na sposób w jaki, poprzez Boże Słowo, można odkryć działanie Pana Boga; jest to mądrość Kościoła nasłuchującego Pana. Mądrość Kościoła wyraża się również w tym, że podejmuje i stara się zrozumieć kolejne zagadnienia, które będą przedmiotem Synodu. Należy podkreślić tutaj logikę kontynuacji myśli i proponowanych zagadnień którymi zajmowały się Synody. Jeśli XII Synod poświęcony był Słowu Bożemu to kolejny, wynikając z tematu Słowa Bożego, prowadzi ku ewangelizacji i nowej ewangelizacji. Benedykt XVI wskazał dwa teologiczne tematy odnoszące się do obrad Synodu: pierwszym jest Osoba Jezusa Chrystusa, drugim zaś małżeństwo. Zwracając uwagę na osobę Jezusa Chrystusa *chwałą i czcią uwieńczonego za mękę i śmierć*, jaką poniósł (Hbr 2, 9) papież podkreślił potrzebę osobistego spotkania z Chrystusem, ponieważ to z niego wynika świadome bycie chrześcijaninem.

Kolejnym wskazaniem jest zwrócenie uwagi na tajemnicę zmartwychwstania. Otwartość i przyjęcie prawdy o zmartwychwstaniu, prowadzi do przyjęcia i głoszenia *kerygmatu*. „Zmartwychwstały jest w pełnym tego słowa znaczeniu znakiem wyróżniającym tego, kto głosi Ewangelię, znakiem miłości i pokoju, wezwaniem do nawrócenia i pojednania”⁴⁹³. To osoba Jezusa Chrystusa, Syna Bożego, jest centralnym i ostatecznym punktem ewangelizacji w każdym czasie i miejscu (por. Mk 1, 1). Papież zwrócił uwagę, że tak jak całe życie chrześcijan dokonuje się w świetle prawdy o zmartwychwstaniu, tak i całe przedsięwzięcie synodalne, którym są obrady Synodu powinny się także „odbywać przed Jego obliczem i w świetle Jego tajemnicy”⁴⁹⁴. Papież dodał także, że „kierując spojrzenie na Jezusa pozwalamy, aby Jego łaska nas oczyszczała”⁴⁹⁵. Następnie, wychodząc od Jezusowego mandatu głoszenia Dobrej Nowiny ukazał jak ona była rozumiana przez wieki i jakie wydała owoce w ewangelizacji i misji *Ad gentes*. Według papieża nowa ewangelizacja

⁴⁹³ NE, s. 41.

⁴⁹⁴ Tamże, s. 42.

⁴⁹⁵ Tamże.

powinna być postrzegana w relacji do ewangelizacji zwyczajnej i do misji *Ad gentes*, ponieważ to one razem stanowią jedną całość i wzajemnie się uzupełniają.

Mówiąc na temat zwołanego Zgromadzenia Synodalnego, ukazał owoce, jakie wydał Kościół w głoszeniu Dobrej Nowiny, będąc wiernym misyjnemu poleceniu Pana Jezusa i wskazał, że Boża Opatrzność ożywiała działalność ewangelizacyjną w historii Kościoła, czego przykładem są ludy anglosaskie, słowiańskie, ale także owoce ewangelizacji na kontynencie amerykańskim, afrykańskim, azjatyckim i w Oceanii. Następnie zwrócił uwagę na działanie Ducha Świętego, który w naszych czasach rozbudził w Kościele nowy zapal jako duchowy i duszpasterski dynamizm głoszenia Dobrej Nowiny, a zawarty w nauce Soboru Watykańskiego II, z którego Kościół dalej czerpie moc i autorytet w głoszeniu Ewangelii. Ta odnowiona dynamika ewangelizacji ma korzystny wpływ na dwa szczególne rodzaje ewangelizacji, jakie mają miejsce w Kościele. Pierwszym jest misja *ad gentes*, czyli głoszenie Ewangelii tym, którzy jeszcze nie znają Jezusa Chrystusa i Jego orędzia o zbawieniu, drugim zaś jest nowa ewangelizacja, która jest skierowana do osób, które zostały ochrzczone, ale oddaliły się od Kościoła i nie praktykują wiary. Tym samym Papież wskazuje, że rozpoczynający się Synod ma pomóc tym osobom w spotkaniu z Panem, gdyż tylko Chrystus jest w stanie nadać sens ludzkiemu życiu i napędzić człowieka pokojem.

Papież dodaje, że takie szczegółowe ukierunkowanie nie powinno zmniejszyć aktywności misyjnej, ani też zwyczajnej działalności ewangelizacyjnej we wspólnotach chrześcijańskich. To, co jest istotne, to stwierdzenie faktu, że w istocie ewangelizacja jest jedna, ale ma różne aspekty, które się wzajemnie umacniają i dopełniają, w zależności do jakich odbiorców jest ona kierowana. Stąd nowa ewangelizacja powinna być rozumiana w kontekście ewangelizacji jako jeden z jej aspektów, ponieważ „Kościół istnieje, aby ewangelizować”⁴⁹⁶.

Ponad to, odnosząc się do odczytanej ewangelii (Mk 10, 7-8) o nierozzerwalności małżeństwa papież powiedział, że obecnie małżeństwo samo w sobie stanowi Dobrą Nowinę dla współczesnego świata⁴⁹⁷. Dlatego też Kościół nauczając o małżeństwie i jego nierozzerwalności, wobec świata pozbywającego się wartości i podlegającego dechrystianizacji, stawia małżeństwo jako znak miłości, która trwa i owocuje. Zjednoczenie

⁴⁹⁶ NE, s. 42. Por. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/homilies/2012/documents/hf_ben-xvi_hom_20121007_apertura-sinodo.html.

⁴⁹⁷ T. Rozkrut, *Synody Papieża Benedykta XVI*, w: *Prawo Kanoniczne* 56 (2013) nr- 3, s. 98.

mężczyzny i kobiety, którzy stają się jednym ciałem w miłości, jest znakiem mówiącym o bożej mocy i wskazuje na Boga. W rozumieniu papieża małżeństwo samo w sobie pozostaje nie tylko przedmiotem, ale także podmiotem nowej ewangelizacji, ponieważ dotyczy ona także małżeństwa⁴⁹⁸. Papież wyraził także myśl, że małżeństwo związane jest i opiera się na łasce, która pochodzi od Trójjedynego Boga i łączy się z powołaniem wszystkich do świętości. Powołując się na Konstytucję dogmatyczną *Lumen Gentium* (nr 39-42), uważa, że powołanie do świętości, jest tym co pobudza ewangelizację, ponieważ święci są prawdziwymi protagonistami ewangelizacji, jej pionierami i animatorami⁴⁹⁹. Cechy obecne w życiu świętych, takie jak: przykład życia, otwartość na wyobraźnię Ducha świętego, na piękno Ewangelii, na komunię w Chrystusie, radość wiary, nadziei i miłości, odkrywanie „smaku” słowa Bożego i sakramentów, zwłaszcza Eucharystii otwierają ludzi na Dobrą Nowinę. Ponieważ język świętości jest językiem prawdy i miłości, dlatego też jest zrozumiały dla wszystkich ludzi dobrej woli, język ten zbliża ludzi do Chrystusa niewyczerpanego źródła nowego życia. Świętość nie zna barier kulturowych, czy przeszkód społecznych, politycznych lub religijnych.

Papież wskazując na świętych, którzy zostali ogłoszeni doktorem Kościoła pokazał ważne cechy na rzecz nowej ewangelizacji. W świętym Janie z Avila można dostrzec głęboką znajomość Pisma Świętego, żarliwość ducha misyjnego, nieustanną modlitwę, działanie apostołskie i formacyjne zakonników oraz świeckich mające na względzie owocną reformę kościoła. Mówiąc o świętej Hildegardzie z Bingen pokazał jak dary, które otrzymała od Boga, czyli inteligencja i głęboka wrażliwość, służyły jej do rozpoznawania znaków czasu i życia w harmonii oraz zachowywania wielkiej i wiernej miłości do Chrystusa i Kościoła⁵⁰⁰.

Papież wskazał, że powołanie do świętości pobudza do patrzenia z pokorą na słabości chrześcijan, na grzech osobisty i wspólnotowy, który stanowi wielką przeszkodę dla ewangelizacji oraz do rozpoznawania mocy Boga. Dlatego według papieża nie można mówić o nowej ewangelizacji bez szczerzej postawy i gotowości do nawrócenia. Pojednanie z Bogiem i bliźnimi jest najlepszą drogą do nowej ewangelizacji. Łaska oczyszczenia, łaska Bożego przebaczenia pozwala odnaleźć godność dziecka Bożego, dostrzec jego obraz i

⁴⁹⁸ Por. NE, s. 43.

⁴⁹⁹ Por. NE, s. 44.

⁵⁰⁰ Por. NE, s. 45.

znaczenie odkupienia krwią Chrystusa, która prowadzi do doświadczenia Bożej radości. Radość ta może później udzielać się innym⁵⁰¹.

W homilii papież zawierzył Bogu obrady synodalne i przywołał wstawiennictwa wielkich ewangelizatorów, do których zaliczył swojego poprzednika świętego Jana Pawła II, którego pontyfikat nazwał też przykładem nowej ewangelizacji⁵⁰². Papież zachęcił również, aby wraz z Maryją, która jest gwiazdą nowej ewangelizacji, prosić o szczególne zesłanie Ducha Świętego, aby zebranie synodalne stało się owocne dla Kościoła w naszych czasach⁵⁰³.

Patrząc całościowo na poruszone w homilii zagadnienia dotyczące ewangelizacji, misji *Ad gentes* i nowej ewangelizacji oraz powiązane z nimi aspekty, można zauważyć, że ukazują szerszy kontekst teologiczny, a w tym powiązanie z chrystologią, antropologią, eklezjologią, misjologią, teologią moralną, pastoralną i teologią duchowości.

2.2. Refleksja Benedykta XVI na rozpoczęcie I Sesji Synodu

Rozważanie papieża na rozpoczęcie pierwszej Kongregacji Synodu jest ukazaniem rozumienia przez niego nowej ewangelizacji, przybliżenia własnych wskazań oraz próbą dania właściwych odpowiedzi. Papież swoją wypowiedź podzielił na dwie części.

Zwracając się do ojców synodalnych najpierw przypomniał zadania, jakie należy podjąć w obecnej sytuacji, w jakiej znajduje się wspólnota Kościoła, aby była możliwa nowa ewangelizacja oraz aby lepiej poznać to, co Pan mówi i co my chcemy lub powinniśmy w obecnej sytuacji uczynić. Są to więc cztery postawy: zastanowić się, chcieć usłyszeć i poznać to, co Pan mówi oraz to, co my możemy lub co powinniśmy z tym uczynić.

Rozpoczynając od analizy językowo-historyczno-teologicznej słów *evangelium-euangelisasthai* (por. Łk 4,18), ukazał historię, znaczenie i kontekst, w jakim zostały użyte. W drugiej części rozważania ukazał analizę hymnu z modlitwy Liturgii Godzin: *Nunc, Sancte, nobis Spiritus*, w którym ukazane jest znaczenie i sens świadectwa chrześcijańskiej wiary.

Sięgając do Homera, pozabiblijnego greckiego autora, papież ukazał, że słowo *evangelium* oznaczało ogłaszanie zwycięstwa i zapowiadało coś dobrego, radosnego lub

⁵⁰¹ Por. NE, s. 46.

⁵⁰² Por. NE, s. 46.

⁵⁰³ Por. NE, s. 46.

szczęśliwego. Następnie przytaczając słowa proroka Izajasza 40,9 wskazał, że dla proroka *evangelion* oznaczało głos, który zwiastuje radość u Boga, jako głos, który mówi, że Bóg nie zapomniał o swoim ludzie, gdyż „Bóg, który jak się wydawało, niemal wycofał się z historii jest – jest obecny”⁵⁰⁴, ale także w jaki sposób tę *obecność* można rozpoznać.

W celu poszerzenia znaczenia ewangelizacji, papież wskazał na związek *evangelium* z trzema innymi słowami, które poszerzają zakres znaczeniowy, a mianowicie: sprawiedliwość, pokój i zbawienie. Przechodząc do Nowego Testamentu wskazał, że Pan Jezus w synagodze w Nazarecie posłużył się słowem *evangelion* z Izajasza, gdy mówił o ewangelii, którą teraz przynosi wykluczonym, więźniom, cierpiącym i ubogim.

W celu ukazania jeszcze obszerniejszego znaczenia słowa *evangelium* używanego w Nowym Testamencie, papież ukazał jego społeczne znaczenia, gdy było ono używane w Cesarstwie Rzymskim i oznaczało przesłanie pochodzące od Imperatora. Przesłanie, które przynosi dobro, jest odnowieniem świata, jest przesłaniem potęgi i władzy, ocalenia i zbawienia. Papież analizując ewangelię dzieciństwa według świętego Łukasza twierdzi, że Ewangelista wyraźnie porównuje cesarza Augusta z Dzieciąciem narodzonym w Betlejem: „*evangelium* – **mówi**, jest rzeczywiście słowem imperatora, prawdziwego Imperatora świata. Prawdziwy Władca świata przemówił i człowiek może z nim rozmawiać”⁵⁰⁵. Ten fakt sam w sobie, jest już doświadczeniem odkupienia, ponieważ niesie odpowiedź na pytanie o sens „wielkiego cierpienia człowieka, które tak jak w historii, tak i w dzisiejszym czasie, jest związane z pytaniem, czy poza ciszą wszechświata, poza chmurami historii jest Bóg, czy Go nie ma? Czy Bóg jest hipotezą?”⁵⁰⁶. I kolejne ważne pytanie: „A jeśli ten Bóg jest, czy On nas zna, czy interesuje się nami? Czy ten Bóg jest dobry i czy w tym świecie dobro ma moc, czy nie?”⁵⁰⁷ Dlatego *Ewangelia* oznacza, że Bóg niejako przerwał milczenie, nie jest już wielkim nieznanym ponieważ przemówił do człowieka; *Ewangelia* znaczy, że Bóg istnieje. Wydarzenie to jest doświadczeniem zbawienia ponieważ oznacza, że Bóg zna człowieka i go kocha; to z miłości do człowieka Bóg wszedł w jego historię. Jezus jest Słowem Boga, Słowem Wcielonym, jest Emmanuelem to znaczy *Bogiem z nami*. Jest to istota Ewangelii⁵⁰⁸.

⁵⁰⁴ NE, s. 50.

⁵⁰⁵ NE, s. 50.

⁵⁰⁶ NE, s. 50.

⁵⁰⁷ NE, s. 50.

⁵⁰⁸ Por. NE, s. 50.

Bóg przemawiając przez swoje Słowo, które stało się Ciałem, przestał być Bogiem dalekim lub nieznanym.

Podobną myśl znajdujemy u św. Mateusza, który na początku Ewangelii mówi o Emmanuelu, to znaczy o „Bogu z nami” (por. Mt 1, 23), natomiast na końcu przywołuje słowa Jezusa, który, posyłając Uczniów, aby głosili Ewangelię, zwraca się do nich w następujących słowach: *A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata* (Mt 28,20). Obecność objawiającego się w Chrystusie Boga i zapewnienie o swej nieustannej obecności jest kłamrą, która spina całą Dobrą Nowinę.

W drugiej części swej refleksji papież podejmuje kwestię w jaki sposób rzeczywistość zbawienia można przekazać współczesnemu człowiekowi, aby mógł on doświadczyć zbawienia. Zaczyna od postawienia pytania: „Jak człowiek może się o tym dowiedzieć?”⁵⁰⁹ Odpowiedź na to pytanie będzie przedmiotem i wyzwaniem prac Synodalnych. Niemniej jednak również sam papież proponuje tutaj swoją refleksję. Czyni analizując Hymn *Nunc, Sancte, nobis Spiritus*. Zauważa, że już w pierwszej zwrotce zawarte są istotne słowa: *Dignare promptus ingeri nostro refusus, pectori*, to znaczy, módlmy się, aby przyszedł Duch Święty, aby był w nas i z nami. Istotnie, człowiek sam z siebie nie może „stworzyć” Kościoła, może jedynie zapoznać innych z tym, co On, Chrystus Pan uczynił. „Kościół, zaczyna się nie od naszego ‚działania’, ale od ‚działania’ i ‚mówienia’ Boga”⁵¹⁰. Twierdzenie to odnosi się w pierwszym rzędzie do Apostołów, którzy najpierw modlili się, ponieważ wiedzieli, że tylko Bóg może powołać swój Kościół do istnienia; Bóg jest tutaj pierwszym działającym. Bez uprzedniej inicjatywy ze strony Boga, ludzkie działanie byłoby dalece niewystarczające, ponieważ ograniczałoby się tylko do ludzkiego wymiaru. Tylko Bóg może zaświadczyć o tym, że to On przemówił. Warunkiem narodzin Kościoła jest Pięćdziesiątnica, gdzie Apostołowie mogą wejść w działanie Boga, widząc zaś Go działającego uobecniać to Boże działanie poprzez współdziałanie z Nim. Działanie Boga łączy teraźniejszość i przyszłość. Bóg nadaje początek i nieustannie towarzyszy człowiekowi, a człowiek wezwany jest do współdziałania z Nim. To uprzedzające działanie Boga czyni możliwą drogę Kościoła i możliwość współdziałania z Nim i w Nim⁵¹¹. Bóg, który zawsze jest początkiem, chce także zaangażowania człowieka, jego życia, czasu, całej

⁵⁰⁹ NE, s. 51.

⁵¹⁰ NE, s. 52.

⁵¹¹ Por. NE, s. 52.

jego aktywności. W ten sposób papież wyprowadza znaczenie ewangelizacji, którą nazywa „naszą nową ewangelizacją”, od idei współpracy z Bogiem, działaniem razem z Nim, które opiera się na Bożej rzeczywistej obecności. W tym sensie można odczytać słowa drugiej strofy hymnu: *Os, lingua, mens, sensus, vigor, confessionem personent, flammescat igne caritas, accendat ardor proximos*⁵¹²: ludzkie działanie rodzi się z inicjatywy Boga.

Wyróżniając najpierw dwa rzeczowniki: *confessio* i *caritas*, wskazuje na dwa sposoby, w jakie Bóg włącza człowieka w działanie z Nim i w Nim dla ludzkości. Następnie wyróżnia dwa słowa zaczerpnięte kolejno z pierwszej i drugiej strofy: *personent* i *caritas*. Stąd pierwsze wyrażenie *confessionem personent* można zrozumieć wychodząc z faktu, że treścią wiary jest prawda, że Bóg komunikuje się całkowicie objawiając się w Osobie Jezusa Chrystusa, w swoim odwiecznym Słowie, które stało się Ciałem; jest natomiast wyjaśnione w *confessio* (wyznaniu), które mówi o jego dziewiczym poczęciu, narodzinach, męce, krzyżu i zmartwychwstaniu.

Dla papieża bardzo ważnym jest, aby zagłębić się w to wyznanie, pozwolić, aby ono było, jak mówi hymn: *w nas i przez nas*⁵¹³. Czyniąc jednak uwagę filologiczną papież zwraca uwagę na to, że w łacinie przedchrześcijańskiej *confessio* wyrażone było przez *professio* (*profiteri*), co oznacza przedstawienie rzeczywistości w sposób pozytywny. Natomiast *confessio* odnosi się do sytuacji w trybunale, podczas procesu, jest ono wyznaniem. Stąd słowo *confessio*, które w łacinie chrześcijańskiej zastąpiło słowo *professio*, zawiera w sobie element martyrologiczny, oznaczający dawanie świadectwa wobec instytucji wrogich wierze, dawanie świadectwa w sytuacji udręczenia i niebezpieczeństwa utraty życia. Stąd istotą *confessio* w Credo jest gotowość na cierpienie, zaakceptowanie męki i oddania życia. Z tej przyczyny *confessio* jest gwarancją wiarygodności, bo wyraża coś więcej niż ból czy śmierć. Kto wyznaje, w znaczeniu *confessio*, pokazuje, że to, co wyznaje, jest czymś więcej niż życie, jest samym życiem, jest drogocenną perłą. Wartość *confessio* weryfikuje się w odniesieniu do rzeczywistości ze względu na którą warto jest cierpieć, gdyż jest ona mocniejsza niż śmierć; jest to prawda którą wyznając człowiek odnajduje życie. Papież powołując się na św. Pawła twierdzi ponadto, że *confessio* ma wypływać z serca i ust, ma też być publicznie proklamowane. „Jeśli w sercu uwierzysz i ustami swymi wyznasz, że Jezus

⁵¹² NE, s. 53.

⁵¹³ NE, s. 54.

jest Panem, osiągniesz zbawienie” (Rz 10,9). Serce powinno być świadomie formowane do tego, aby prawda *confessio* je przenikała i była intelektualnie przyjmowana przez umysł. Stąd przestrzeń wiary obejmuje serce, umysł i usta, ważne wymiary człowieka. Cytując świętego Bernarda z Clairvaux papież dodaje również, że Bóg w historii zbawienia dał zmysłom człowieka możliwość widzenia, dotykania i smakowania Objawienia. Ponieważ Bóg nie jest tylko rzeczywistością duchową, ponieważ wszedł w przestrzeń świata zmysłowego, zmysły człowieka powinny niejako napełniać się smakiem Bożego Słowa, które jest mocą ludzkiego bytu. Z całą mocą naszego życia, naszej witalności (*vigor*), powinniśmy być przeniknięci przez *confessio*, aby cały nasz byt mógł rozbrzmiewać Bożą melodią.

Dla papieża *confessio* jest pierwszym filarem, na którym opiera się ewangelizacja, drugim zaś jest *caritas*. Wyznawanie prawdy, która jest treścią wiary, aby mogło być autentycznie *confessio* musi być powiązane z miłością, czyli *caritas*. Tylko wtedy *confessio* staje się pasją głoszenia, pasją którą można zauważyć i ogniem, który rozpala innych. Pan Jezus w Ewangelii odwołuje się właśnie do takiego ognia. Papież przywołuje w tym miejscu słowa Orygenes: *kto jest blisko mnie jest blisko ognia*. Dlatego chrześcijanin, jak czytamy w Apokalipsie, nie może być „letni”, ponieważ letniość chrześcijanina dyskredytuje wierzącego. Wiara, która staje się płomieniem miłości, jest sposobem ewangelizacji: *Accident ardor proximos*; chodzi więc tutaj o to, aby prawda wiary w którą chrześcijanin uwierzył, stała się w nim miłością, pasją, która może rozpać innych. „Tylko dzięki rozpalaniu innych płomieniem naszej miłości, szerzy się naprawdę ewangelizacja, obecność Ewangelii, która jest nie tylko słowem, lecz rzeczywistością, którą się żyje”⁵¹⁴.

Powołując się na słowa ewangelisty Łukasza, Papież podkreśla, że w sposobie ukazania się Ducha Świętego można odkryć logikę objawienia. Duch Święty, który jest ogniem i niejako zapala świat, jest też rozumieniem, jest siłą przemieniającą, jest ogniem zrozumienia. Ten rozumny ogień (*sobria ebrietas*) jest cechą charakterystyczną chrześcijaństwa. Podobnie jak umiejętność wzniesienia ognia przez człowieka daje niejako początek ludzkiej kulturze, tak Boży Ogień, który jest ogniem przemieniającym, ogniem pasji i wewnętrznej odnowy, powoduje w człowieku nowość; oświecając ludzkie serce, doprowadza człowieka do Boga⁵¹⁵.

⁵¹⁴ NE, s. 55.

⁵¹⁵ Por. NE, s. 56.

Na koniec swego rozważania, zwracając się do uczestników Synodu, Papież zachęca, aby prosić Pana, „aby confessio głęboko się w nas zakorzeniła i stała się ogniem, który rozpala innych, tak aby ogień Bożej obecności, nowości Jego bycia z nami stały się naprawdę widzialne i było mocą terażniejszości i przyszłości”⁵¹⁶. Rozważanie papieża Benedykta XVI, głębokie i pod wieloma względami inspirujące, nie wyczerpuje jednocześnie tematu. Będzie on przedmiotem prac rozpoczynającego się Synodu

3. Analiza Synodu

Podjmując analizę wypowiedzi uczestników Synodu, należy zauważyć, że po wystąpieniu papieża Benedykta nastąpiły kolejno trzy ważne wypowiedzi, w pewien sposób rozszerzające spojrzenie i podejmujące teologiczną analizę obecnej sytuacji oraz zawierające najważniejsze zagadnienia teologiczne poruszane przez Ojców Synodalnych w następnych Kongregacjach Synodu⁵¹⁷. Te pierwsze wystąpienia jak i wypowiedzi innych uczestników Synodu będą stanowiły dla nas podstawę do lepszego zrozumienia wkładu polskich uczestników Synodu i poruszanych przez nich kwestii.

3.1. Wypowiedź Kard. John’a Tong Hon

Pierwszym, który po Ojcu Świętym zabrał głos, był Prezydent Delegat, S. Em. R. Kard. John Tong Hon⁵¹⁸. W swej wypowiedzi Kard. Tong Hon najpierw zdefiniował czym jest ewangelizacja jak i nowa ewangelizacja. Następnie wyraził przekonanie potrzeby naśladowania w naszych czasach Pierwszej Wspólnoty Kościoła opisanej w Dziejach Apostolskich. Wspólnota ta wyróżniała się trzema ważnymi cechami wyrażonymi w języku greckim: *didaché*, *koinonia* i *diakonia*. *Didaché* oznacza nie tylko wiarę pierwotnego Kościoła, ale także osobiste spotkanie z osobą Jezusa Chrystusa wcielonego, ukrzyżowanego i zmartwychwstałego. Słowo *Koinonia* oznacza komunie na kilku poziomach: z Bogiem, ze wszystkimi członkami Kościoła, w sposób szczególny zaś z ubogimi. *Diakonia* zaś oznacza

⁵¹⁶ NE, s. 56.

⁵¹⁷ Pierwsze wypowiedzi Ojców Synodalnych, ze swej natury, są nieco dłuższe ponieważ wprowadzają w istotę poruszanych zagadnień.

⁵¹⁸ NE, s. 56-58.

postawę służby wypływającą z nauczania samego Jezusa, rozumianą jako dar z siebie aż po krzyż⁵¹⁹.

Kard. Tong Hon zarysował również sposób w jaki powstawały grupy ewangelizatorów. Tak więc, podczas gdy świeccy katechiści nauczali, kapłani modlili się w kościołach o owoce ich posługi. Kardynał podkreślił tutaj, że Bóg działa w nas, kiedy dajemy o Nim świadectwo. Wynika stąd potrzeba dawania świadectwa wiary w świecie przenikniętym materializmem i wiążącym się z tym oddaleniem wielu chrześcijan od wiary i praktyki Kościoła. Chodzi więc tutaj o to, aby chrześcijanin stał się gorliwym świadkiem wiary zwłaszcza pośród osób młodych, nade wszystko zaś, aby to ludzie młodzi mogli ewangelizować młodych.

3.2. Relacja wprowadzająca Sekretarza Generalnego Synodu S. E. R. Mons. Nikola Eterovića

Mons. Nikola Eterović podkreślił, iż zadaniem Synodu *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej* jest nade wszystko skoncentrowanie się na osobie Chrystusa, który jest niewyczerpanym źródłem każdej ewangelizacji. Przy tej okazji przytoczył słowa Pawła VI z Adhortacji Apostolskiej *Evangelii nuntiandi*, która była owocem III Synodu Biskupów (27-IX -26 X 1974) poświęconego ewangelizacji współczesnego świata: „Bardzo często podczas Synodu biskupi przypominali tę prawdę: sam Jezus, Ewangelia Boża, był absolutnie pierwszym i największym ewangelizatorem. Był nim aż do końca: aż do doskonałości i do ofiary ze swego ziemskiego życia” (EN 7). Słowa te były ważnym wskazaniem także dla rozpoczynającego XIII Synodu: w refleksji nad nową ewangelizacją w przekazie wiary chrześcijańskiej należy zacząć od Jezusa Chrystusa, ponieważ to On jest „Alfa i Omega, Pierwszy i Ostatni, Początek i Koniec” (Ap 22, 13).

Wyobrażenie Chrystusa Dobrego Pasterza niosącego na swych ramionach zagubioną owcę, które znajduje się w Katakumbach Pryscylii, jest nie tylko bogate w treści teologiczne, ale stanowi interesujący przyczynek do refleksji nad aktualną sytuacją świata i Kościoła. W obrazie Chrystusa Dobrego Pasterza można zobaczyć Pana, który niesie na swoich ramionach zagubioną owcę, którą odnalazł pozostawiając dziewięćdziesiąt dziewięć na **pastwisku**. Nawiązuje to do przypowieści o zagubionej owcy (por. Łk 15,1-7; Mt 18, 12-14).

⁵¹⁹ Zob. NE, s. 57.

Jezus Chrystus, Dobry Pasterz wypełnia to, co Bóg obiecał w Swoim Słowie w Starym Testamencie u proroka Ezechiela: „Pójdę szukać zagubionej owcy i zaprowadzę zagubioną do owczarni” (Ez 34,16). W obrazie można dostrzec radość Pasterza z odnalezienia zagubionej; radość ta nawiązuje do słów Mateusza: „Będzie się radował z tego jednego bardziej niż dziewięćdziesięciu dziewięciu, którzy się nie zgubili” (Mt 18,13).

Dwie owce, które pasą się spokojnie wokół dobrego Pasterza, są to owce wierne i zawsze pozostające przy Panu, znają one swego Pasterza, a On woła je po imieniu (por. J 10,3. 14). Po bokach znajdują się dwa zielone drzewa, na których gałęziach przysiadły dwa gołębie niosące dwie gałązki oliwne. Obraz nawiązuje do rozwoju Królestwa Bożego, które, podobnie jak ziarno gorczycy, kiełkuje i rośnie, aż do momentu kiedy staje się drzewem na którym ptaki niebieskie mogą zakładać gniazda (por. Łk 13,19; Mk 4,31; Mt 13,31). Ponadto gałązki oliwne mogą nawiązywać do postaci Noego, który widząc gołębicę niosącą liść oliwny w dziobie odczytuje zakończenie potopu (por. Rdz 8,11). Dobry Pasterz inauguruje zbawienie świata, przynosząc harmonię i pokój przez ofiarę Krzyża; źródłem pokoju jest Chrystus (por. Ef 2,14). Należy podkreślić, że obraz Dobrego Pasterza jest tutaj przykładem inkulturacji, gdzie przesłanie wiary chrześcijańskiej spotyka się z wyobrażeniami kultury starożytnej: obraz z Katakumb w pewnej mierze nawiązywał bowiem do postaci Hermesa, który niósł na ramionach barana i prowadził trzodę. Wśród owiec, które Dobry Pasterz wprowadza do owczarni są, między innymi, święci głosiciele Ewangelii (ewangelizatorzy), tacy, jak św. Piotr czy św. Paweł. Do grona świętych ewangelizatorów należy zaliczyć zapewne świętego Jana Pawła II, który podczas swojego pontyfikatu dołoży wielu starań, aby krzewić nową ewangelizację na areopagu świata.

Na koniec należy podkreślić miejsce Maryi w dziele ewangelizacji. Ta, która w Wieczerniku zajmuje szczególne miejsce, jako Matka Chrystusa i Kościoła, jest nazwana Gwiazdą nowej ewangelizacji. Należy tu wspomnieć wyjazd Benedykta XVI do Loreto 4 października 2012 r., gdzie papież zawierzył matczynej opiece Maryi prace mającego niebawem rozpocząć się Synodu jak i Roku wiary⁵²⁰.

3.3. Kard. Donald William Wuerl

⁵²⁰ Por. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/homilies/2012/documents/hf_ben-xvi_hom_20121004_loreto.html (dostęp: 10.03.2024r.).

Kardynał Donald W. Wuerl, Generalny Relator Synodu w swej obszernej wypowiedzi skupił się na kilku kwestiach, które miały pomóc w dyskusjach i zaproponować kilka tematów do refleksji. W swojej wypowiedzi omawiając między innymi powstanie dwóch dokumentów: *Lineamenta* i *Instrumentum laboris*, skupił się na kilku punktach. Pierwszym zagadnieniem była kwestia: „Co i Kogo głosimy?”.

Opisując głoszenie w Kościele Dobrej Nowiny wyszedł od trzech elementów, na których ogniskuje się przepowiadanie: Jezus Chrystus, Jego Ewangelia i Jego życie. Życie chrześcijańskie jest skoncentrowane na spotkaniu z Jezusem. Jezus przychodząc do nas przyniósł nam nie tylko nowy sposób życia, ale i nowy sposób bycia. Potwierdza to św. Piotr, który pisze: *Bóg w swoim wielkim miłosierdziu przez powstanie z martwych Jezusa Chrystusa na nowo nas zrodził do żywej nadziei* (1Pt 1,3). Ewangelia, którą głosimy, nie jest więc zwykłą informacją o Bogu, ale Bogiem pośród nas. Kościół ze swojej strony jest tutaj tajemnicą obecności Chrystusa, jest „sakramentem”, znakiem (LG, 1) i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem.

Nowa ewangelizacja we współczesnej kulturze i społeczeństwie musi w pierwszym rzędzie przeciwstawiać się fałszywemu „oddzielaniu” Jezusa Chrystusa od Kościoła. Jest to pierwsze wyzwanie, jakiemu poddane jest głoszenie. Kolejnym wyzwaniem, jakie stawia współczesna kultura to indywidualizm. Dzisiejsza kultura kładzie duży nacisk na jednostkę i minimalizuje znaczenie więzi. Współczesny człowiek poprzez świat medialny jest często odcinany od relacji międzyludzkich i przenoszony w wirtualny świat. Ponadto głoszona przez współczesną kulturę idea wolności, niezależności i samorealizacji ostatecznie często wyobcowuje człowieka.

3.3.1. Nowsze środki pomagające w zadaniu

Kwestia nowej ewangelizacji nie jest zagadnieniem zupełnie nowym w Kościele. Magisterium Kościoła już wcześniej wielokrotnie wypowiadało się w tej materii, wskazując na wagę i głęboką świadomość tego problemu, podejmując tym samym trud poszukiwania właściwych rozwiązań. Kard. Wuerl wskazał tutaj najpierw na Adhortację apostolską Pawła VI *Evangelii nuntiandi*, następnie przytoczył nauczanie Jana Pawła II, który w *Catechesi tradendae*, *Cristifidelis laici*, *Redemptoris missio*, pogłębiał świadomość potrzeby nowej ewangelizacji; na koniec przytoczył postać Benedykta XVI, który kwestię nowej

ewangelizacji niestrudzenie w Kościele upowszechniał, czego wyrazem między innymi było powołanie do życia Dykasterii ds. Krzewienia nowej ewangelizacji⁵²¹. Wielką pomocą jest także *Katechizm Kościoła Katolickiego*⁵²², *Kompendium Kościoła Katolickiego*⁵²³ i *Youcat*⁵²⁴.

3.3.2. Szczególne okoliczności

W krajach zachodnich drastycznie nasila się sytuacja niepraktykowania wiary przez osoby ochrzczone. Sytuacja ta domaga się głoszenia wiary w sposób nowy. Innymi słowem głoszenie Chrystusa musi niejako nabrać swego rodzaju świeżości. Jest to nade wszystko zadanie Kościoła, aby poprzez nową ewangelizację na nowo zaproponować Jezusa Chrystusa i Jego Ewangelię. Kościół przez analizę minionych wydarzeń jest świadomy wpływu przemian lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. Ponadto grzechy niektórych członków Kościoła zrodziły nieufność w stosunku do struktur Kościoła. Postępująca sekularyzacja ukształtowała dwa pokolenia katolików, którzy nie znają podstawowych prawd wiary czy modlitw. Wielu też nie widzi wartości uczestnictwa we Mszy św., czy nie przystępuje do sakramentu pokuty i pojednania. Duża część wiernych jest także nieprzygotowana do konfrontacji ze współczesną kulturą, którą cechuje sekularyzm, materializm i indywidualizm⁵²⁵. Są to trzy nurty, które bardzo mocno odrywają współczesnego człowieka od Kościoła, czy też oddzielają od prawdy o człowieku, o relacji do bliźniego, czyniąc go samotnym, skoncentrowanym na zaspokajaniu własnych potrzeb często inspirowanych przez współczesną kulturę. Taką sytuację możemy postrzegać albo wyłącznie negatywnie i pesymistycznie, albo widzieć w niej okazję do dawania pozytywnej odpowiedzi przede wszystkim młodym ludziom, którym zlaicyzowany świat nie oferuje odpowiedzi wystarczających⁵²⁶.

Praktykowanie nowej ewangelizacji według card. Wuerl'a odbywa się na dwóch poziomach: wprowadzanie w wiarę dzieci i katecheza rodziców. Rodzina jest pierwszym

⁵²¹ Obecnie Papież Franciszek reorganizując Kurię Rzymską włączył ją w najważniejszą Dykasterię Ewangelizacji na czele której sam stanął.

⁵²² *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum, Poznań, 1992, 1994, 2020.

⁵²³ *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Jedność, Kielce 2005.

⁵²⁴ *Youcat, Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych*, Edycja św. Pawła, Częstochowa, 2011.

⁵²⁵ NE, s. 86; LO s. 24,

⁵²⁶ Por. OR, s. 24, NE, s. 86.

miejszem, w którym człowiek doświadcza i tworzy wspólnotę, i dlatego jest wzorem i miejscem nowej ewangelizacji⁵²⁷. Rodzina jest pierwszym miejscem nowej ewangelizacji, w którym przekazywanie wiary może dokonywać się w sposób naturalny w oparciu o relacje zaufania i bliskości pomiędzy rodzicami a dziećmi, czego owoce mogą być widoczne przez całe życie⁵²⁸.

Misjonarze nowej ewangelizacji muszą jednak przewyższać wielkie odległości ideologiczne zanim jeszcze przekroczy się niewielkie granice rodzimej dzielnicy czy własnej rodziny⁵²⁹.

3.3.3. Elementy nowej ewangelizacji

Nowa ewangelizacja jest znakiem, który potwierdza, że Duch Święty działa w Kościele. Dlatego nowej ewangelizacji nie należy utożsamiać z programem działania, ale bardziej ze sposobem myślenia, widzenia i działania oraz nowymi możliwościami głoszenia na nowo Ewangelii.

Kard. Wuerl podkreśla, że w centrum nowej ewangelizacji jest na nowo sformułowana propozycja spotkania ze zmartwychwstałym Panem, Jego Ewangelią i Kościołem, dla tych, którzy przestali dostrzegać atrakcyjność przesłania Kościoła. Widzi w tym trzy możliwe fazy, które są wzajemnie powiązane. Pierwszą jest odnowa i pogłębianie wiary na płaszczyźnie intelektualnej i uczuciowej⁵³⁰, drugą odnowienie ufności w prawdy naszej wiary⁵³¹ i trzecią jest chęć i pragnienie dzielenia się wiarą z innymi⁵³².

Nowa ewangelizacja zaczyna się poprzez osobistą potrzebę odnowienia owocności własnej wiary w życiu codziennym. Wtedy rodzi się nowe zaufanie w prawdy, które głosimy. Jest to zgodne z Bożą pedagogiką, którą widzimy w Ewangelii. Pan Jezus, kiedy nauczał, czynił to z autorytetem, który wypływał z głębi Jego własnej tożsamości. Pedagogika Jezusa może być dla chrześcijanina modelem. Pan Jezus dzieli się z nami objawioną prawdą poprzez wspólnotę Kościoła, w której jest obecny i z którą obiecał pozostać aż do końca świata. To, co charakteryzuje obecną epokę to, swego rodzaju syndrom zawstydzienia, który należy

⁵²⁷ Por. OR, s. 24, NE, s. 87.

⁵²⁸ Por. NE, s. 87.

⁵²⁹ Por. OR, s. 25, NE, s. 88.

⁵³⁰ Por. IL 24; 37-40; 118-119; 147-158.

⁵³¹ Por. IL 31; 41; 46; 49; 120.

⁵³² Por. IL 33-34; 81.

przewyciężyć, ponieważ przez niektórych odbiorców może on być interpretowany lub utożsamiany z brakiem zaufania do prawd wiary i mądrości Magisterium Kościoła⁵³³.

Trzecim elementem nowej ewangelizacji jest wola i pragnienie dzielenia się wiarą. Mamy nie tylko głosić, ale także udoskonalać nasze metody, aby zachęcać i pobudzać całe pokolenie do odnalezienia na nowo autentycznego skarbu, jakim jest przyjaźń z Jezusem. Dokona się to nie za pośrednictwem filozoficznych refleksji, ale poprzez świadectwo osobistego doświadczenia miłości Jezusa. Indywidualne autentyczne świadectwo miłości Jezusa i do Jezusa jest głoszeniem Słowa. Musi być ono jednak zakorzenione w osobistym świadectwie życia. Nasz przekaz doświadczenia radości płynącej z osobistego spotkania z Chrystusem musi wyrażać się w słowach, modlitwie, czynach, działaniu, zdolności do cierpienia i całym życiu⁵³⁴. Osobiste świadectwo jest stałym elementem doświadczenia Pierwotnego Kościoła i jest ujęte w słowach Apokalipsy, jako przemawiające do człowieka: „Oni zaś zwyciężyli dzięki Krwi Baranka i dzięki Słowu swojego świadectwa” (Ap 12,11). Pierwszy moment ewangelizacji nie rodzi się z swego rodzaju programu, ale w spotkaniu z Osobą Jezusa Chrystusa, Syna Bożego. U odbiorcy otwarcie na taki rodzaj spotkania może nastąpić, kiedy osobiste doświadczenie świadka wyraża głębokie przekonanie wiary i wynika z autentycznie przeżywanego szczęścia, którego źródłem jest wyznawana wiara. Jezus jest kamieniem węgielnym ewangelizacji. Kryterium w przybliżaniu tych, co są oziębli i oddaleni od wiary, leży w prostocie, która dotyka i przemawia do głębi osoby. Forma komunikowania potrzebuje znalezienia sposobu dotarcia do serca w taki sposób, aby Duch Święty mógł doprowadzić osobę do spotkania z Chrystusem, który jest kluczem i centrum i kresem całej historii ludzkości (por. GS 10)⁵³⁵.

3.3.4. Teologiczne podstawy nowej ewangelizacji

Nowa ewangelizacja jak i sama ewangelizacja oprócz tego, że są inicjatywami duszpasterskimi, są również pojęciami teologicznymi. Dokument *Dominus Iesus* Kongregacji Nauki Wiary wskazał na ważne braki teologiczne i filozoficzne dominujące w dzisiejszym społeczeństwie i na błędy w pojmowaniu niektórych istotnych treści wiary; błędy te podważają ostatecznie wysiłki ewangelizacyjne. Dziesięć lat wcześniej przed

⁵³³ OR, s. 25; NE, s. 88.

⁵³⁴ OR, s. 25; NE, s. 89.

⁵³⁵ NE, s. 90.

ukazaniem się tegoż dokumentu, Konferencja Episkopatu USA przeprowadzając ankietę tekstów katechizmowych zidentyfikowała braki doktrynalne, na które należało zwrócić uwagę i je poprawić⁵³⁶.

Sekularyzm i racjonalizm stworzyły ideologię, która podporządkowuje wiarę rozumowi. Wiara i religia staje się coraz bardziej „wiarą prywatną”. Nauka w zakresie wiary jest sprowadzona do rangi indywidualnych poglądów i bez możliwości stania się prawdą powszechną⁵³⁷. Stąd takie pojęcia jak: wcielenie, zmartwychwstanie, odkupienie, sakramenty czy łaska, pojęcia które stanowią podstawowy trzon nauczania katolickiego i służą do wyjaśnienia wiary w Jezusa Chrystusa, mają coraz mniejsze znaczenie dla samych katolików, zwłaszcza zaś dla tych, którzy oddalili się od Kościoła w kulturze zdominowanej przez racjonalizm⁵³⁸. Pokusą dla nowej ewangelizacji, jak i dla pasterzy Kościoła, jest brak realnej konfrontacji z tego rodzaju zagrożeniami płynącymi z współczesnej kultury przy jednoczesnym pożytkowaniu całej uwagi i siły na priorytetach natury bardziej socjologicznej lub inicjatywach duszpasterskich, tworząc nawet odrębne słownictwo teologiczne w tej materii. Nowa ewangelizacja wymaga uwagi na znaki czasu i zdolności posługiwania się językiem który, czerpiąc z dziedzictwa wiary Kościoła, byłby jednocześnie zrozumiały dla przeciętnego współczesnego człowieka⁵³⁹.

Istotne wydaje się tutaj omówienie kwestii teologicznych, które wyłoniły się zarówno z *Lineamenta*, z *Instrumentum laboris* czy pozostałych materiałów dostarczonych przez Konferencje Biskupów całego świata. Zostały one pogrupowane na cztery zagadnienia.

3.3.4.1. Antropologiczne podstawy ewangelizacji

Jeśli sekularyzacja z jej ateistycznymi tendencjami eliminują Boga, zmienia się w konsekwencji rozumienie natury człowieka. Dlatego nowa ewangelizacja musi wskazywać na źródło i sens ludzkiej godności, samopoznanie i właściwe rozumienie samorealizacji. Fakt, że każdy człowiek jest stworzony na obraz i podobieństwo Boże, stanowi podstawę do deklaracji m.in. o powszechności praw człowieka. Tutaj po raz kolejny widzimy potrzebę przemawiania z przekonaniem do wspólnoty pełnej wątpliwości co do prawdziwości i

⁵³⁶ NE, s. 90.

⁵³⁷ Por. NE s. 89.

⁵³⁸ IL 20; NE, s. 91.

⁵³⁹ NE, s. 91.

integralności takich rzeczywistości jak: małżeństwo, rodzina, naturalny porządek moralny i rozróżnienie między dobrem a złem⁵⁴⁰.

Nowa ewangelizacja musi opierać się na teologicznym zrozumieniu, że to Chrystus objawia człowiekowi samego siebie, że prawda o człowieku jest w Chrystusie, nowym Adamie. Ten aspekt Nowej Ewangelizacji ma dla jednostki bardzo praktyczne znaczenie. Jeśli to Chrystus objawia nam, kim jest Bóg, a co za tym idzie, kim jest również człowiek i to w jaki sposób odnosi się on do Boga, to Bóg przestaje być kimś odległym, stając się Kimś bliskim⁵⁴¹.

Fundamentem Nowej Ewangelizacji jest naturalne pragnienie komunii z tym, co transcendentne - z Bogiem, które każdy człowiek doświadcza. W każdym człowieku istnieje swego rodzaju ukierunkowanie na transcendencję i właściwy porządek życia, zakorzeniony w naturalnym porządku stworzenia. *Katechizm Kościoła Katolickiego* przypomina tutaj, że Dekalog sam w sobie jest uprzywilejowanym wyrazem prawa naturalnego.

Nowa ewangelizacja musi opierać się na zrozumieniu, że to wiara chrześcijańska oferuje nam pewne zrozumienie kwestii zła, rzeczywistości grzechu i upadku, jak i powołania do nowego życia. Zło i grzech są z pewnością przeszkodami dla Ewangelii, ale to właśnie orędzie ewangeliczne nadaje sens kondycji ludzkiej i możliwości życia, które przewyższa wewnętrzne ograniczenia ludzkiej słabości. Ostatecznie Nowa Ewangelizacja musi opierać się na uznaniu i przekonaniu, że to w świetle Chrystusa w pełni rozumiemy, co to znaczy być człowiekiem.

3.3.4.2. Chrystologiczne podstawy nowej ewangelizacji

Nowa Ewangelizacja to ponowne zaproponowanie Chrystusa. Jednakże nasze głoszenie Chrystusa zaczyna się od jasnego teologicznego wyjaśnienia, kim jest Chrystus, Jego relacji z Ojcem, Jego boskości i człowieczeństwa oraz rzeczywistości Jego śmierci i zmartwychwstania. W centrum wiary chrześcijańskiej jest osoba Jezusa Chrystusa. Chrystus, którego głosimy, jest Chrystusem Objawienia, Chrystusem rozumianym w swoim Kościele, Chrystusem Tradycji, a nie osobistym dziełem jednostki, czy socjologicznej refleksji lub

⁵⁴⁰ Por. IL 63-64; 151.

⁵⁴¹ Por. IL19.

deformacji teologicznej. Człowiek sam z siebie nie jest zdolny poznać tajemnic Boga i sensu Bożej miłości. Prawdę tę objawił człowiekowi Chrystus⁵⁴².

3.3.4.3. Eklezjologiczny fundament nowej ewangelizacji

Nowa ewangelizacja powinna dostarczać jasnego teologicznego wyjaśnienia sensu i konieczności Kościoła w dziele zbawienia. Jest to delikatny aspekt przepowiadania, który w katechezie był zbyt często był pomijany. Poczucie, że zbawienie osiąga się poprzez bezpośrednią relację z Jezusem, bez potrzeby pośrednictwa Kościoła, jest wszechobecne we współczesnej kulturze. Należy jednak podkreślać i wykazywać, że Chrystus przychodzi, by spotkać się z człowiekiem, gdziekolwiek on się znajduje, wewnątrz i poprzez obecność Kościoła⁵⁴³.

Pismo Święte dostarcza wielu obrazów i przypowieści opisujących Kościół. Jednym z nich jest wielka rodzina osób zjednoczonych w Chrystusie i między sobą przez chrzest święty. Święty Paweł mówi o Kościele jako o Ciele Chrystusa, którego Głową jest Chrystus, a wierni są członkami jego mistycznego ciała: „Wy zaś jesteście ciałem Chrystusowym i każdy według swego przeznaczenia, jego członkami” (1 Kor 12, 27).

Podstawą wysiłków w Nowej Ewangelizacji musi być uznanie, że Chrystus przez chrzest dał każdemu ochrzczoneму dary Ducha Świętego. To Duch Święty, dusza Kościoła, spaja nas jednocząc i przewyciężając wszelkie podziały (por. 1 Kor 12,13)⁵⁴⁴.

Nowa ewangelizacja powinna wskazywać na powszechność woli zbawczej Boga i jednocześnie potwierdzać, że Jezus ukazał jasną i jedyną drogę do odkupienia i zbawienia. Kościół nie jest jednym spośród wielu sposobów dotarcia do Boga, które można uznać za jednakowo ważne. Chociaż Bóg pragnie, aby wszyscy ludzie zostali zbawieni, to właśnie ze względu na swoją powszechną wolę zbawczą posłał Chrystusa, aby uczynił nas przybranymi dziećmi i doprowadził nas do ostatecznej wiecznej chwały.

3.3.4.4. Soteriologiczne podstawy nowej ewangelizacji

Nieodłącznym elementem zrozumienia obecności Boga pośród nas jest świadomość tego, co rozumiemy przez Jego Królestwo. W Nowym Testamencie wielokrotnie jest mowa

⁵⁴² Por. IL 18-21.

⁵⁴³ Por. IL 35-36.

⁵⁴⁴ Por. IL 119.

o Bożym Królestwie. Jezus obwieścił ludowi: „przybliżyło się do was królestwo niebieskie” (Mt 4,17), a także wyraził czym ono jest, jak istnieje i jak trwa⁵⁴⁵. Sercem Ewangelii jest Królestwo. Jeśli człowiek chce prowadzić życie chrześcijańskie i twierdzi, że jest naśladowcą i uczniem Jezusa, to konieczne jest, aby przyjął prawdę o Królestwie głoszonym i zapoczątkowanym przez Chrystusa. Królestwo Boże jest (tajemniczo) ukryte, niemniej jednak duchowo, poprzez wiarę, można je dostrzec i doświadczyć. Królestwo Boże przyszło w osobie Chrystusa i w tajemniczy sposób wzrasta w sercach tych, którzy są w Niego wszczepieni i wypełni się na końcu czasów (por. KKK 865). W ten sposób poznajemy, że Chrystus ustanowił swoje Królestwo na ziemi, choć jeszcze nie w pełni swojej chwały. Nawet jeśli w tajemniczy sposób jest już obecne, wciąż się ono rozrasta, a „na końcu czasów Królestwo Boże osiągnie pełnię” (KKK 1060). „Chrystus Pan króluje już przez swój Kościół” (KKK 680).

Kard. Donald William Wuerl w swojej wypowiedzi zaproponował cztery teologiczne podstawy Nowej Ewangelizacji, które podczas Synodu zostały pogłębione i doprecyzowane⁵⁴⁶. Prawda, że człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boże wypływa z mądrości Bożej ukazanej na kartach Pisma świętego. Takie odwołanie pozwala na ukazanie stworzenia, które odzwierciedla mądrość Bożą i przedstawia naturalny porządek moralny ludzkiego postępowania. Ukazanie grzechu, który niszczy piękno stworzenia i wprowadza egoizm w ludzkie relacje. Potrzeba ukazania nadziei w tym, że Bóg posłał swojego Syna na ten świat, aby odnowić w człowieku Boże życie, dając mu nowe życie. Chrystus założył Kościół, aby kontynuować swoją ożywiającą i zbawczą obecność. Nasze zbawienie jest ściśle związane z naszym udziałem we wspólnocie Kościoła, który jest wielkim sakramentem. To Kościół ukazuje urzeczywistniające się królestwo Boże i urzeczywistnia ludzki udział w Bożej chwale⁵⁴⁷.

3.3.5. Cechy nowych ewangelizatorów

⁵⁴⁵ Por. IL 24.

⁵⁴⁶ NE, s. 94.

⁵⁴⁷ NE, s. 94.

W kolejnej części swojej wypowiedzi Kard. Donald Wiliam Wuerl przedstawił cztery istotne cechy nowych ewangelizatorów. Zaliczył do nich odwagę lub śmiałość, więź z Kościołem, poczucie, że czas nagli oraz radość⁵⁴⁸.

Pokładanie ufności w Osobie Jezusa rodzi odwagę, która jest potrzebna nowej ewangelizacji. Odwaga ukazuje działanie Ducha Świętego, podobnie jak w Dziejach Apostolskich, kiedy Piotr pełen mocy i odwagi głosił prawdę o Zmartwychwstaniu Pana Jezusa. Również św. Paweł, pełen odwagi nauczał i niósł Dobra Nowinę⁵⁴⁹ (IL 41). W Kościele są liczne przykłady ludzi pełnych odwagi wypływającej z zaufania do Jezusa⁵⁵⁰. Są to święci, którzy dali świadectwo odwagi połączonej z pokojowym przeżywaniem życia: św. Maksymilian Kolbe, św. Matka Teresa z Kalkuty, męczennicy meksykańscy, hiszpańscy, przykłady świętych z Korei, Nigerii i Japonii⁵⁵¹. Odwaga potrzebna jest także instytucjom kościelnym, szkołom, uniwersytetom, szpitalom, ośrodkom pomocy socjalnej i pomocy ubogim. One też powinny dawać świadectwem Słowu Bożemu.

Zjednoczenie z Kościołem, Ewangelią i pasterzami jest ważną cechą nowej ewangelizacji, bo wynika z postawy czerpania i bycia z Kościołem. Jedność potwierdza autentyczność tego, co jest głoszone i weryfikuje prawdziwość przesłania kierowanego do współczesnego świata. Jedność z Kościołem jest też jednością z Chrystusem i potwierdzeniem autentyczności głoszonego Słowa⁵⁵².

Kolejną cechą ewangelizatorów jest swego rodzaju pośpiech lub przynaglenie oznaczające poczucie pilności, poczucie, że „czas nagli”. Jest to postawa, która jest widoczna u Maryi, która z pośpiechem poszła do Elżbiety, aby ją nawiedzić (por. Łk 1,39). Poczucie, że „czas nagli”, że „nie ma czasu do stracenia” wskazuje także na świadomość ważności misji, jaka została powierzona Kościołowi⁵⁵³. Nie zdążycie obejść z Dobrą Nowiną wszystkich miast (Izraela) i wsi, zanim przyjdzie Syn Człowieczy (Por. Mt 10, 23).

Misja powinna być głoszona z radością i w radości. Przesłanie z radością inspiruje i jest postrzegane jako bardziej prawdziwe czy autentyczne, motywując tym samym do wejścia na drogą wiodącą do Królestwa Bożego. Przesłanie nowej ewangelizacji powinno

⁵⁴⁸ IL 46; 49; 168-169.

⁵⁴⁹ IL 41.

⁵⁵⁰ NE, s. 95.

⁵⁵¹ IL 128; 158.

⁵⁵² Por. IL 77-78.

⁵⁵³ IL 138; 149.

być radosne, bo jest zasiewem nowego życia, radości z tego, że Chrystus jest z nami, ponieważ zmartwychwstał i żyje (por. Ga 5, 22)⁵⁵⁴.

3.3.6. Charyzmaty współczesnego Kościoła, które pomagają w dziele nowej ewangelizacji

Katolicka Nauka Społeczna rozwija się od ponad wieku i wpływa istotnie na rozwój sprawiedliwości społecznej w rozległych częściach świata. Mówiąc o sprawiedliwości społecznej potrzeba odwołać się do Encykliki *Rerum novarum* Papieża Leona XIII z 1891 r., w której Kościół próbował zmierzyć się z ogromnym wyzyskiem i ubóstwem robotników w XIX w⁵⁵⁵. Potrzeba odwołania się do nauki Pana Jezusa, który zawarł w niej podstawowe zasady, które powinny cechować każdy sprawiedliwy system ludzki, polityczny, ekonomiczny i społeczny. Dlatego odwołanie do wiary może dostarczyć wiarygodności, że nasze uczciwe i sprawiedliwe postępowanie służy realizowaniu się Bożego Królestwa. Dziś nauczanie Kościoła o sprawiedliwości społecznej może być dla wielu młodych ludzi zaproszeniem do owocniejszego życia w samym Kościele⁵⁵⁶.

3.3.7. Wspólnoty i ruchy w Kościele

Przyglądając się dynamice współczesnego Kościoła, można stwierdzić, że misja nowej ewangelizacji nie jest nowością, która zaczyna się wraz z Synodem. Znakiem nowej ewangelizacji są ruchy kościelne i nowe wspólnoty, które są dla dzisiejszego Kościoła wielkim błogosławieństwem i znakiem działania Ducha Świętego. Tak jak działaniem Ducha Świętego było powstanie zakonów i instytutów życia apostołskiego powołanych poprzez założycieli do konkretnych dzieł we wspólnocie Kościoła, tak i obecnie również można odczytywać Boże działanie w nowych ruchach i stowarzyszeniach. Zaproszenie Chrystusa jest nadal aktualne z jednej strony do życia radami ewangelicznymi w zakonach przy jednoczesnym zapraszaniu innych do bycia uczniem żyjąc w nowych ruchach i nowych wspólnotach. W odpowiedzi na różnorodne Boże działanie, dokonujące się na różnych poziomach, potrzeba angażować wszystkie wspólnoty, aby swoje energie i aktywność

⁵⁵⁴ NE, s. 96.

⁵⁵⁵ IL 71; 123-124; 130; NE, s. 96.

⁵⁵⁶ NE, s. 97.

angażowały na rzecz dzieła nowej ewangelizacji, pod przewodnictwem biskupa miejsca⁵⁵⁷. Takie działanie jest już obecne, ale może być pobudzone jeszcze większym zaangażowaniem⁵⁵⁸.

3.3.8. Podsumowanie

Synod o Nowej Ewangelizacji otrzymał określone zadania, którymi są: 1) potwierdzić naturę i charakter ewangelizacji; 2) uwypuklić teologiczne podstawy nowej ewangelizacji; 3) dowartościować liczne obecne przejawy nowej ewangelizacji; 4) Zasugerować konkretne sposoby pobudzenia, organizowania i realizowania nowej ewangelizacji w różnych obszarach życia Kościoła poczynając od parafii, poprzez rodziny, wspólnoty. Należy również zwrócić uwagę na kwestię wolności politycznej do szerzenia nauczania o godności ludzkiej w porządku naturalnym. Z tego też powodu, obrady Synodu powinny stać się wspólnym praktycznym przewodnikiem w zachęceniu całej wspólnoty Kościoła do ogniskowania entuzjazmu w dziele nowej ewangelizacji⁵⁵⁹. Ziarno nowej ewangelizacji zostało niejako już rzucone za pontyfikatów Pawła VI, Jana Pawła II i Benedykta XVI. Zadaniem Synodu zaś jest pielęgnacja tego dzieła i troska o jego wzrost.

3.4. Kardynał Peter Erdő⁵⁶⁰

Kard. Peter Erdo w swojej wypowiedzi poddał krótkiej analizie sytuację chrześcijaństwa w Europie. Odwołując się do Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II *Ecclesia in Europa* oraz do dwóch Synodów poświęconych Europie (po upadku Muru berlińskiego oraz drugiego przed Wielkim Jubileuszem w 1999 r.) stwierdził, że Europa potrzebuje ewangelizacji. Problemy o których mówiono na Synodzie w 1999 roku i o których jest mowa w Adhortacji *Ecclesia in Europa* nie zmniejszyły się, a wręcz pogłębiły. Europa coraz bardziej gubi pamięć o wartości dziedzictwa chrześcijańskiego (*Ecclesia in Europa*, 7), pogłębia się także dechrystianizacja oraz chrystofobia.

⁵⁵⁷ NE, s. 97. IL 116.

⁵⁵⁸ Już w 2011 roku miało miejsce spotkanie młodych pod przewodnictwem Papieskiej rady ds. Nowej ewangelizacji zob. NE, s. 98.

⁵⁵⁹ NE, s. 99.

⁵⁶⁰ Przewodniczący Rady Konferencji Episkopatów Europy (CCEE), metropolita Ostrzychomia-Budapesztu (Węgry).

„Dziś z niepokojem należy odnotować wzrost tzw. praw człowieka trzeciej i czwartej generacji. Nie mają oni wyraźnego związku z ludzką i chrześcijańską wizją świata ani z obiektywną moralnością wyrażającą się nawet w kategoriach prawa naturalnego. Ich podstawa ma często wyłącznie charakter ludzko-pozytywny, gdyż człowiek posiadający własne opinie i pragnienia był niezależny nawet w odniesieniu do samej rzeczywistości. Utrata pamięci o chrześcijaństwie idzie w parze ze zmianami antropologicznymi, które są konsekwencją kultury audiowizualnej, które osłabiają jasne koncepcje i logiczne rozumowanie. Taki proces zmian jest wielkim zagrożeniem także dla społeczeństwa obywatelskiego. Ludzie często mają wrażenie, że tradycyjna demokracja traci swoje znaczenie. Pojawiają się także oznaki iluzji, według której można kierować społeczeństwem za pomocą środków masowego przekazu i gospodarki, całkowicie wyrzekając się prawa i moralności”⁵⁶¹.

Kardynał zauważył rolę mediów w tworzeniu synkretyzmu religijnego przy jednoczesnej dyskryminacji chrześcijan, w tym najbardziej katolików. Zwrócił też uwagę na trudności związane z nauczaniem katechezy oraz problem demograficznego starzenia się Europy. Zwrócił jednocześnie uwagę na nadzieję, jaka wiąże się z oddziaływaniem poprzez Światowe Dni Młodzieży w Kolonii i Madrycie i zaangażowaniem młodych w Kościele w małych wspólnotach szczególnie wrażliwych na ten rodzaj językowej komunikacji. Podkreślił, że nowym ruchom udaje się uniknąć postmodernistycznej pokusy zadowolenia się patrykularnymi odczuciami i doznaniem⁵⁶².

Nadzieją w Europie wydaje się też misyjna działalność osób pochodzących z innych krajów i kontynentów. Znakiem czasu wydaje się także rozwój wolontariatu w parafiach zwłaszcza w działalności charytatywnej⁵⁶³.

4. Wypowiedzi biskupów polskich

4.1. Biskupi pracujący w Polsce

4.1.1. Kard. Stanisław Dziwisz

Kardynał Stanisław Dziwisz powołując się w swej wypowiedzi na *Instrumentum laboris* n. 86, nawiązał do zadań, jakie stoją przed nową ewangelizacją skierowaną do

⁵⁶¹ NE, s. 102-103.

⁵⁶² NE, s. 104.

⁵⁶³ NE, s. 104.

człowieka we współczesnym świecie, który *żyjąc w nowej sytuacji egzystencjalnej i kulturalnej, (...) będąc ochrzczony odsunął pytanie o Boga poza własny horyzont*⁵⁶⁴. W ten sposób człowiek stał się więźniem w świecie, zamykając się w *wewnętrznej pustyni*, bez chęci odwołania się do transcendencji, zazdrośnie strzegąc swej wolności i niezależności oraz relatywizmu norm postępowania⁵⁶⁵. Jedno z zadań postawionych przed nową ewangelizacją jest przywrócenie pytania o Boga, aby tym samym dotrzeć do człowieka i pomóc mu *wyjść z wewnętrznej pustyni*⁵⁶⁶. Kardynał wskazał, że w dotarciu do współczesnego człowieka nie wystarczą wiedza, ani dokumenty Kościoła, nawet te najlepsze, nie wystarczą ponadto struktury kościelne, bo one nie poruszają serca człowieka i nie otworzą człowieka na dostrzeżenie głębi Bożej rzeczywistości, w której zanurzona jest ludzka egzystencja. Kardynał Dziwisz jako odpowiedź wskazał przesłanie Bożego Miłosierdzia, które przywraca człowiekowi możliwość skierowania się ku Miłosiernemu Bogu i daje możliwość odnowienia na nowo relacji. Orędzie o Bożym Miłosierdziu najbardziej porusza serce człowieka zamkniętego w sobie, pozornie samowystarczającego, doświadczającego nieustannych bodźców, uwikłanego w grzech, ale także szukającego sensu życia i śmierci oraz motywów nadziei.

Kardynał Dziwisz, przypomniał także o darze, jaki Kościół krakowski, ale także świat, otrzymał poprzez dar życia Siostry Faustyny, Apostołki Bożego Miłosierdzia i jej przesłania z Dzienniczka. Zwłaszcza, że świat nie zazna pokoju, aż nie zwróci się do źródła miłosierdzia, które jest w Jezusie. Człowiek współczesny, pomimo że żyje w świecie liberalizmu, konsumpcjonizmu i sekularyzmu, które z natury są jego wyborami, to jednak, w swej istocie, zdołał ocalić w sobie wrażliwość na bezinteresowne miłosierdzie. Ta miłość Boga, ukazana w Miłosierdziu pochylającym się nad losem człowieka, zdolna jest przemówić i poruszyć najgłębsze struny ludzkiego serca⁵⁶⁷.

W tej wypowiedzi dotykamy ważnej kwestii natury antropologicznej. Człowiek poprzez swoje wybory, pozostaje wolny w decydowaniu o tym, co chce wybrać i na co chce odpowiedzieć; jeśli jego decyzja będzie świadoma, to pokieruje się swoją wolną wolą. Ale mówiąc o istocie człowieka, który jest tak stworzony, aby mógł dostrzec Boga i otworzyć się

⁵⁶⁴ IL 86.

⁵⁶⁵ Tamże.

⁵⁶⁶ IL 86.

⁵⁶⁷ NE, s. 223.

na Jego Miłość, Kardynał daje do zrozumienia, że dopóki człowiek pozostaje w swej istocie człowiekiem, posiada w swoim wnętrzu przestrzeń zarezerwowana dla Boga⁵⁶⁸, i możliwość otwarcia się na Niego, nawiązania z Nim relacji, chyba że sam człowiek zdecyduje o trwaniu w swoim uporze odrzucając Boże Objawienie i Boże przesłanie.

Przesłanie Miłosierdzia Bożego jest ciągle aktualne, ale Bóg szanuje ludzką wolną wolę, co potwierdzają słowa Jezusa, „kto uwierzy i przyjmie chrzest będzie zbawiony, a kto nie uwierzy będzie potępiony” (Mk 16,16). Błogosławieni, a więc szczęśliwi, są jednak ci, którzy uwierzyli (por. J 20,19-31). Bóg do końca szanuje dar jakim obdarzył człowieka, dar wolności, ale nawet tym zniechęconym posyła Dobrą Nowinę. Nowa ewangelizacja musi ostatecznie kierować się podobną logiką.

Przesłanie Bożego Miłosierdzia, które promieniuje z Sanktuarium Bożego Miłosierdzia, co potwierdził Międzynarodowy Kongres Miłosierdzia Bożego w 2011 roku⁵⁶⁹, jest miejscem odczytywania Ewangelii w kluczu Miłosierdzia, centrum promieniowania duchowości miłosierdzia, wielu nawróceń, pomaga też wielu w odnowie i pogłębianiu życia wewnętrznego, życia sakramentalnego i życia modlitwy.

Kardynał Dziwisz mówiąc o Bożym Miłosierdziu widzi w przesłaniu Bożego Miłosierdzia nadzieję, ponieważ już teraz widoczne są owoce, które potwierdzają, że nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego stało się dla wielu katolików metodą formacji duchowej, która kształtuje gorliwość i osobistą relację do Zbawiciela. Kto doświadczył i zgłębia duchowość miłosierdzia, może stać się cennym świadkiem Bożej miłości. Serce miłosiernego Boga przemawia do serca człowieka⁵⁷⁰.

4.1.2. Abp Józef Michalik

W swojej wypowiedzi arcybiskup Michalik zauważył, że kryzys współczesnej kultury, która odeszła od ustalonych kryteriów piękna, dążąc za wszelką cenę do sukcesu i oryginalności, jest kryzysem cywilizacji chrześcijańskiej i sytuacją społeczną chrześcijan w Europie. W społeczeństwie europejskim często promowana jest negacja tego, co „było wcześniej”, oraz nihilizm, który związany jest z negacją wartości chrześcijańskich, atakami na Kościół i na prawo naturalne; skutkiem takiej postawy jest osłabienie wiary. W takiej

⁵⁶⁸ NE, s. 223.

⁵⁶⁹ W II Międzynarodowym Kongresie w 2011 r. wzięli udział delegaci z 82 krajów.

⁵⁷⁰ NE, s. 223.

sytuacji potrzebna jest świadomość własnej tożsamości, właściwa wizja siebie zarówno ze strony hierarchów jak i wiernych, oraz odnawianie w sobie pasji bycia chrześcijaninem. Arcybiskup łączy potrzebę odnowienia z nawróceniem, aby sposób głoszenia przez nas Chrystusa w rodzinach i na ulicach miast był bardziej interesujący i prawdziwy. To jak siebie postrzegamy i jak żyjemy ma wpływ na to w jaki sposób głosimy. Chodzi tutaj o to, czy my sami, w pierwszej kolejności, jesteśmy zainteresowani Ewangelią, czy jest ona dla nas pasją. Osobiste nawrócenie jest dla Arcybiskupa podstawowym warunkiem ewangelizacji. Język, jaki użyjemy do głoszenia będzie o wiele bardziej atrakcyjny i ciekawszy, ponieważ będzie podparty treścią, świadectwem życia i przeżywanego szczęścia płynącego z wiary. Głoszenie i przeżywanie wiary w Chrystusa połączone z pasją rodzi nadzieję, że napotka dobry grunt w tych, którzy są otwarci i poszukują prawdy.

Według Arcybiskupa obecny kryzys nie tyle jest kryzysem wiary, ale bardziej kultury, w jakiej żyje człowiek. Nie dotyczy przekazu wiary, ale bardziej sytuacji współczesnego człowieka i rozumienia przez niego kim jest człowiek. Człowiek jest tak stworzony, że, jak mówi święty Augustyn, niespokojne jest jego serce, dopóki nie spocznie w Bogu: „Stworzyłeś nas (...) jako skierowanych ku Tobie. I niespokojne jest serce nasze, dopóki w Tobie nie spocznie”⁵⁷¹. Współczesny świat i kultura zachodnia oddziałują na człowieka w taki sposób, aby ciągle tworzyć w nim nowe potrzeby, których zaspokojenie ma pozornie uczynić człowieka szczęśliwym, prowadząc go tym samym do zaprzestania dalszego poszukiwania. Pozostaje jednak nadzieja, że w człowieku, wraz z jego samoświadomością, pytanie o sens istnienia jednak powróci. Rozczarowanie jakiegoś człowieka wielokrotnie jednak doświadczane jest z tym, że potrzeby inspirowane przez współczesny świat działają na bazie ludzkich emocji i dotyczą ciała. Człowiek jest jednak kimś więcej niż tylko ciałem i dlatego ciągle poszukuje rzeczy duchowych, nawet jeśli nie zawsze jest tego świadomy. To poszukiwanie o tyle jest ważne, że pokazuje prawdę, którą wyraził św. Paweł: człowiek jest ciałem, duszą i duchem.

Człowiek poszukuje nieustannie zbawienia, tzn. trwania wiecznego, które jest w nim zapisane. Daje to nadzieję, że także współczesny człowiek zamknięty w dzisiejszej kulturze obrazu, doznań, i własnym ego, podświadomie albo świadomie będzie poszukiwał spełnienia i szczęścia. Ważna jest więc możliwość doświadczenia szczęścia w odnalezieniu i

⁵⁷¹ Augustyn, *Wyznania* I, 1, tłum. Zygmunt Kubiak.

rozpoznaniu Chrystusa. Ewangelia wielokrotnie jednak opowiada o postawie zamknięcia na Chrystusa, pomimo głoszonej Dobrej Nowiny i czynionych znaków. W człowieku pozostaje możliwość rozpoznania i uwierzenia, albo zamknięcia, niespełnienia czy poszukiwania.

W dalszej części arcybiskup dał świadectwo znaczenia postawy ekumenicznej w szerzeniu żywej wiary i obrony prawa do obecności Boga w życiu publicznym wspólnie z innymi Kościołami chrześcijańskimi. Powołał się na dokument podpisany przez prawosławnego patriarchę Moskwy i Wszechrusi Cyryla i arcybiskupa Michalika oraz biskupów katolickich Polski⁵⁷². Wspólny głos w obronie tożsamości wiary i głoszenia Ewangelii Arcybiskup kieruje najpierw do hierarchów i chrześcijan, żywiąc nadzieję, że będzie w pierwszej kolejności inspirował i dotykał serca wiernych. Jest to także ważne z tego powodu, iż dokument ten jest wynikiem dążenia do pojednania i budowania dialogu na poziomie wiary, życia społecznego i na poziomie politycznym⁵⁷³.

4.1.3. Abp Stanisław Gądecki

Wypowiedź Arcybiskupa Stanisława miała miejsce na 11 kongregacji i koncentrowała się wokół tematu katechezy dla dorosłych, której zadaniem jest pomoc rodzicom, aby potrafili towarzyszyć młodym ludziom w otwarciu się na wiarę. Należy bowiem zauważyć, że młodzi konfrontują swój sposób wyznawania wiary z wiarą dorosłych.

Arcybiskup rozpoczynając od opisu sytuacji młodego człowieka, który mając dostęp, poprzez media, do nieograniczonej ilości informacji, wiedzy, bodźców i odczuć, jednocześnie jest „pozostawiony sam sobie przez dorosłych w procesie formacji”⁵⁷⁴.

⁵⁷² *Wspólne Przesłanie do Narodów Polski i Rosji*, Abp. Józef Michalik, metropolita Przemyski, Cyryl, Patriarcha moskiewski i całej Rusi, oraz biskupi polscy, Warszawa, 17.08.2012 r., „Via Consecrata” 9,10/2012, s. 12-15. Dokument powstał w poczuciu odpowiedzialności za teraźniejszość i przyszłość Kościołów i zawiera kilka ważnych punktów. Niektóre tematy z dokumentu, zostały użyte w wystąpieniu Arcybiskupa Michalika podczas Synodu. Wzywa do pojednania na płaszczyźnie wiary i płaszczyźnie społecznej. Dokument powstał, aby zbliżyć Kościoły i uczynić krok do pojednania narodów Polskiego i Rosyjskiego oraz ludzi dobrej woli. Bratnie narody, które łączy nie tylko sąsiedztwo, ale także bogate dziedzictwo kulturowe Wschodu i Zachodu, oraz tradycji wyrastającej z Ewangelii Chrystusa, żyjąc obok siebie mogą wkroczyć na drogę szczerego dialogu w nadziei, że pozwoli przewyższyć wzajemne uprzedzenia i nieporozumienia oraz umocnić na drodze pojednania. Grzech, zbiorowy egoizm, ludzka ułomność, naciski polityczne, podziały, doprowadziły do wzajemnej wrogości, a nawet do walki pomiędzy narodami rosyjskim i polskim. Stąd rozłam i podziały, sprzeczne z wolą Chrystusa, stały się wielkim zgorznięciem. Dokument jest wyrazem podjętych wysiłków, które mają zbliżyć Kościół Katolicki i Kościół Prawosławny, aby wobec współczesnego świata czynić je bardziej wiarygodnymi świadkami Ewangelii. Por. Tamże.

⁵⁷³ NE, s. 275.

⁵⁷⁴ NE, s. 366.

Wskazuje to na problem nieobecności i braku relacji pomiędzy dorosłymi, a młodym pokoleniem, czyli tymi, którzy mają wejść w świat dorosłych i odpowiedzialności za swoje życie. Dotyczy to trudnego zadania wychowania nowego pokolenia i przekazania mu wartości, wiary i kultury.

Wychowanie jednak dokonuje się poprzez relację, własny przykład, obecność i zainteresowanie życiem młodych. Podobnie przekazywanie wiary, pierwsza katecheza i przykład są rolą rodziców. Współczesne media pozwalają młodym być wszędzie poprzez wirtualną przestrzeń, będąc jednocześnie ciągle „na zewnątrz”, natomiast wiara domaga się nie tylko patrzenia, ale wejścia w relację osobową, czyli wejścia „do wewnątrz”. Tego młodzi mogą nauczyć się od rodziców z ich przykładu lub przykładu innych dorosłych, jeśli dorośli sami żyją wewnątrz relacji z Bogiem.

Arcybiskup wskazuje jednocześnie na zagrożenia, przed jakimi staje młody człowiek w kulturze, która hołduje wolności indywidualnej i zbiorowej. Jednocześnie podkreśla wielką odpowiedzialność, jaka stoi po stronie rodziców i dorosłych w wychowaniu i byciu pomocą, aby wtedy, kiedy dzieci przestają mentalnie być zależne od rodziców i szukają nowych atrakcyjnych wzorców, chciały wybrać postawę wiary.

Sytuacja trudności przed jakimi stają rodzice, według arcybiskupa domaga się właściwej odpowiedzi, aby nie utracić dla wiary młodego pokolenia. Arcybiskup wskazuje, że jednym z celów nowej ewangelizacji, jest uświadomienie dorosłym, zwłaszcza tym, którzy oddalili się od Kościoła, odpowiedzialności za młode pokolenie.

Podając przykład diecezji poznańskiej, zauważył, że przygotowaniem dorosłych katechistów zajęli się dorośli Katechiści w szkole katechistów oraz wspólnoty ewangelizacyjne. Szkoła katechistów poprzez formację duchową, intelektualną, pastoralną oraz pedagogiczno-dydaktyczną przygotowuje dorosłych do ewangelizacji innych dorosłych⁵⁷⁵. To przygotowanie odbywa się na trzech poziomach: katechezy dorosłych w katechezie ewangelizacyjnej, katechezie uzupełniającej i katechezie stałej⁵⁷⁶. Arcybiskup wskazuje, że poprzez katechezę dla dorosłych można stworzyć przestrzeń do pomocy dorosłym, aby to dorośli pomagali dorosłym w uświadamianiu zadań, jakie mają wobec młodego pokolenia, które wychowują. Dorośli katechiści, jak świadkowie wiary i

⁵⁷⁵ Por. NE, s. 366.

⁵⁷⁶ Por. NE, s. 366.

przekazicieli treści wiary, w oparciu o swoje doświadczenie mogą lepiej aniżeli kapłani przygotować innych dorosłych żyjących w podobnych sytuacjach do ich zadań wychowawczych. Pomocą są także wspólnoty ewangelizacyjne, których wspieranie leży po stronie hierarchów. Wspólnoty ewangelizacyjne mają wspierać ewangelizowanych wśród których można wyliczyć „dorsłych nieochrzczonych, którzy potrzebują doprowadzenia do Chrystusa, dorosłych ochrzczonych, którzy oddalili się od wiary lub mają braki w procesie chrześcijańskiego wtajemniczenia, oraz dorosłych, którzy pragną pogłębić swoja wiarę”⁵⁷⁷. Dotarcie do dorosłych powinno dokonywać się nie tylko poprzez parafię, ale także poprzez środowiska i wspólnoty z którymi się identyfikują, komunikują lub spotykają. Można tu wymienić miejsca takie jak: kamienice, szpitale, schroniska, kluby, więzienia czy też społeczności rodziców przygotowujących swoje dzieci do pierwszej komunii świętej lub do chrztu, rodziców bierzmowanych. Można także wymienić miejsca, gdzie odbywa się przekaz i zdobywanie wiedzy i kultury, do których można zaliczyć przedszkola, szkoły i uniwersytety, media i świat kultury⁵⁷⁸.

Wypowiedź arcybiskupa Gądeckiego wskazywała na udział dorosłych w procesie przekazywania wiary w Kościele, w społeczeństwie i poprzez kulturę. Świadomość odpowiedzialności, wiedza i pomoc dorosłym poprawia możliwość przekazu młodszemu pokoleniu systemu wartości i kultury, którą żyje pokolenie dorosłych, a napotkane trudności i konflikty pokoleniowe daje możliwość przepracowania i poprawienia.

4.1.4. Kard. Kazimierz Nycz

Wypowiedź Kardynała Kazimierza Nycza miała miejsce w drugim tygodniu obrad synodalnych, podczas XIII Kongregacji. Na początku Kardynał powołując się na wcześniejsze wypowiedzi Ojców Synodalnych wskazał, że zagadnienie nowej ewangelizacji, jest bardzo ważne dla współczesnego Kościoła. Pomimo różnych akcentów, wypowiedzi Ojców synodalnych wskazywały na podobne problemy Kościoła w różnych częściach świata. Wśród wspólnych problemów kardynał wskazał na zachodzące i zagrażające Kościołowi przemiany społeczne takie, jak: narastająca sekularyzacja, relatywizm, subiektywizm, a także czynienie z religii sprawy prywatnej. Wskazał, że tym co różni poszczególne regiony świata, są różni adresaci nowej ewangelizacji.

⁵⁷⁷ NE, s. 366.

⁵⁷⁸ Por. NE, s. 367.

Chcąc jednak ukazać specyfikę polskiego Kościoła na tle innych Kościołów w Europie posłużył się pojęciem geografii nowej ewangelizacji. Najpierw uogólnił sytuację w zachodnich krajach europejskich, wskazując, że adresatami nowej ewangelizacji są osoby ochrzczone, które z różnych powodów odeszły od praktykowania wiary i uczęszczania w praktykach religijnych, czyli „odeszły od Chrystusa i Kościoła”⁵⁷⁹. Przechodząc do opisu sytuacji w Polsce stwierdził, że w większości przypadków chrzczone są dzieci, stąd przyczyny odchodzenia od Chrystusa i Kościoła należy szukać najpierw w decyzji rodziców proszących o chrzest dziecka i ich motywacji. Często motywacja nie jest podyktowana silną wiarą rodziców, a ogólnie przyjętym zwyczajem. Z jednej strony jest wola ochrzczenia dziecka, ale z drugiej wielokrotnie brakuje minimalnej postawy wiary, która by potwierdzała sensowność decyzji o chrzcie dziecka. W tym miejscu Kardynał postawił pytanie o sens chrztu dzieci przez rodziców w takiej kondycji wiary.

Następnie wskazał zadanie, z jakim musi zmierzyć się obecnie Kościół w Polsce. Dotyczy to potrzeby inicjacji do wiary, do modlitwy, do sakramentów i do wspólnoty. Naturalnym i podstawowym miejscem inicjacji do wiary i do praktykowania wiary musi pozostać rodzina, pomimo wszystkich trudności i słabości, jakie przeżywa rodzina w dzisiejszym świecie. Kardynał mówiąc o konieczności pomocy rodzinie wskazał na pomoc ze strony parafii, ruchów i wspólnot działających na terenie parafii⁵⁸⁰. Ze względu na swoją specyfikę, parafia jest uprzywilejowanym miejscem, w którym dokonuje się nowa ewangelizacja. Na terenie parafii ma miejsce także katecheza. W warunkach polskich katecheza dokonuje się przeważnie na terenie szkół działających na terenie parafii. Kardynał zauważył, że wyzwaniem dla nowej ewangelizacji jest dysproporcja pomiędzy liczbą osób uczęszczających na lekcje religii, a liczbą osób uczestniczących w życiu sakramentalnym Kościoła. Katecheza w szkole jest wielkim i odpowiedzialnym zadaniem, pozostaje ona jednocześnie nie w pełni wykorzystanym narzędziem ewangelizacji i spotkania z tymi, którzy pomimo chrztu porzucili Chrystusa i Kościół. Z tego też powodu potrzebne jest w Polsce, jak podkreśla Kardynał, nowe podejście do formacji katechetów i animatorów grup parafialnych. Niewystarczające jest samo przygotowanie pedagogiczno-katechetyczne do pracy duszpasterskiej i do katechizacji, konieczna jest także formacja do ewangelizacji.

⁵⁷⁹ NE, s. 427.

⁵⁸⁰ Por. NE, s. 428.

Jak zaznaczył Kardynał, w Polsce swego rodzaju odpowiedzią na zaistniałą sytuację oraz jako przygotowanie do Roku Wiary w diecezjach oraz uczelniach kościelnych i katolickich jest powstanie licznych szkół nowej ewangelizacji. Szkoły nowej ewangelizacji są nie tylko nadzieją dla rozwoju nowej ewangelizacji, ale także nadzieją na istniejącą sytuację Kościoła w Polsce⁵⁸¹.

4.2. Polscy biskupi pracujący w Watykanie

4.2.1. Kard. Stanisław Ryłko

Ks. Kard. Stanisław Ryłko swoją wypowiedź poświęcił zaprezentowaniu znaczenia obecności w Kościele grup, ruchów poświęconych głoszeniu Ewangelii i stowarzyszeniom wiernych świeckich powiązanych z nową Pięćdziesiątnicą Soboru Watykańskiego II. Wychodząc od przytoczenia *Instrumentum laboris* n. 115, ukazał rozkwit wspomnianych grup ewangelizacyjnych, ruchów i nowych wspólnot, które są prawdziwym darem Pana Boga dla nowej ewangelizacji i działalności misyjnej. Rozkwit i dynamizm oraz rozpowszechnianie tych wspólnot było szczególnie bliskie Janowi Pawłowi II, zwłaszcza wśród młodych, aby zdynamizować życie chrześcijańskie w perspektywie różnorodności. Stąd potrzeba odpowiedniej formacji duszpasterskiej, aby móc przyjąć dar nowych wspólnot i posługi świeckich w Kościele.

Kardynał Ryłko przytoczył także wypowiedzi papieża Benedykta XVI, który w swoim nauczaniu potwierdzał, że ruchy kościelne i nowe wspólnoty są cennym i opatrnościowym narzędziem w nowym zapale misyjnym⁵⁸². Potrzeba jest jednak *nawrócenia duszpasterskiego*, które papież odniósł najpierw do biskupów, a następnie do duszpasterzy, aby nowe wspólnoty przyjąć z miłością. Wspólnoty te są bowiem bogactwem nie w pełni jeszcze niedocenionym w Kościele, są one jednak darem Ducha i skarbem łask⁵⁸³. Stąd apel Ojca Świętego Benedykta XVI do duszpasterzy, aby nie gasili charyzmatów i byli za grupy świeckich wdzięczni, nawet jeśli są one w Kościele niewygodne”. Dla Papieża jest oczywiste, że one „powinny być przyjmowane bardziej jak cenny dar, a nie jak problem”⁵⁸⁴. W ocenie Papieża źródłem dynamizmu misyjnego nowych grup nie jest emocjonalny czy

⁵⁸¹ NE, s. 428.

⁵⁸² NE, s. 134.

⁵⁸³ NE, s. 134.

⁵⁸⁴ NE, s. 134.

powierzchnowy entuzjazm, ale formacja do dojrzałej wiary. Nowość ich działania nie polega na zastosowanych metodach, lecz na zdolności odkrywania i potwierdzania centralnego miejsca Boga w życiu chrześcijańskim. Świadome działanie wypływa z poznania kim jestem, czyli scholastycznej zasady *operami sequitur esse*⁵⁸⁵. Odkrycie centralności Boga w życiu człowieka, nie tyle koncentruje się na tym *co należy robić*, ale na tym by *być*, to znaczy być prawdziwym i autentycznym chrześcijaninem. Jest to według kardynała Rylko fundamentalna kwestia w nauczaniu papieża Benedykta XVI: chrystocentryzm, który prowadzi do dojrzałej wiary. Odkryło tę prawdę wielu świętych i charyzmatyków. Natomiast tym co może być właściwą odpowiedzią na postępującą sekularyzację jest dojrzała wiara⁵⁸⁶.

Mówiąc o nowej ewangelizacji kardynał powołał się również na trzy metody, o których wspominał ówczesny kardynał Ratzinger zwracając się do Katechistów i nauczycieli religii z okazji Jubileuszu Roku 2000. Są nimi prawo wywłaszczenia, prawo ziarnka gorczycy, prawo ziarna pszenicy.

Prawo wywłaszczenia polega na mówieniu nie we własnym imieniu, ale w imieniu Kościoła biorąc pod uwagę, że *ewangelizacja to nie jest forma mówienia, ale forma życia*, wypływająca ze świadomości przynależności do Chrystusa i Jego Kościoła, co wykracza to poza własne ja⁵⁸⁷.

Drugim wskazanym prawem jest prawo ziarnka gorczycy, polegające na odwadze ewangelizowania z cierpliwością i wytrwałością, bez oczekiwania natychmiastowych wyników. Taka postawa szczególnie jest potrzebna w dziele ewangelizacji podjętej przez wspólnotę Kościoła, nowe ruchy i wspólnoty w rejonach najbardziej poddanych sekularyzacji⁵⁸⁸.

Trzecim prawem jest prawo ziarna pszenicy, które, aby wydać życie i owoc, musi obumrzeć. W tych prawach zaczyna się najgłębszy sekret skuteczności dzieła ewangelizacji Kościoła we wszystkich epokach⁵⁸⁹. Wszystkie trzy wymienione zasady wyłaniają się z przyjęcia postawy zakorzenionej w centrum, którym jest Osoba Jezusa.

⁵⁸⁵ Por. NE, s. 134.

⁵⁸⁶ Por. NE, s. 134.

⁵⁸⁷ Por. NE, s. 135.

⁵⁸⁸ Por. NE, s. 135.

⁵⁸⁹ Por. NE, s. 135.

4.2.2. Kard. Zenon Grocholewski

Kardynał Zenon Grocholewski w swoim wystąpieniu wyszedł od postawienia problemu powiększającego się kryzysu wiary pomimo działań, takich jak na przykład zwiększająca się liczba katolickich instytucji edukacyjnych.

Pierwszym zagadnieniem, jakie poruszył, była osobista relacja duchownych do Chrystusa.

Osobisty kontakt z Bogiem jest potrzebny do umocnienia własnej wiary, poznania Boga i tego, aby stać się skutecznym narzędziem ewangelizacji. Samo studiowanie jest niewystarczające⁵⁹⁰, bo pozostaje na poziomie intelektu, a w ewangelizacji jest potrzebne osobiste odniesienie do Chrystusa, czyli dotyczy osobistej relacji i dokonuje się na poziomie serca. Świadomość osobistej relacji z Bogiem, zdaniem Kardynała, powinna przepajać instytucje edukacyjne wyższego stopnia, co będzie też przenosić się na te niższego szczebla. Z takiego doświadczenia rodzi się większa świadomość osobistego zadania ewangelizacyjnego. Drugą przeszkodą w przekazie wiary związana jest z pracą teologów. Kardynał podkreślił tutaj potrzebę większej odpowiedzialności w refleksji teologicznej, która musi dokonywać się w relacji do Urzędu Nauczycielskiego Kościoła; teologia nie może stać się zbiorem rozmaitych opinii, które ostatecznie sieją niepokój, zamęt i niepewność. Jeśli w refleksji teologów będzie brakowało świadomości żywotnego znaczenia Urzędu Nauczycielskiego, to efekty ich pracy może stać się wątpliwy.

Trzecią, w pewnym sensie największą, przeszkodą w przekazie wiary i w nowej ewangelizacji u osób przygotowujących się do pracy teologicznej czy duszpasterskiej, jest postawa pychy i egoizm. Dążenie niektórych osób do bycia „oryginalny” lub „ważnym” prowadzi w konsekwencji do bycia *pasterzem pasącym samego siebie a nie owczarnię*. Taka postawa w ostateczności utrudnia wzrost Kościoła i niweczy ewangelizację. Antidotum według Kardynała będzie trud uczenia się pokory i autentycznej miłości u stóp krzyża Pana Jezusa. W celu przybliżania innych do Chrystusa i ubogacania ich skarbem Ewangelii, potrzebne jest własne nawrócenie⁵⁹¹. Jest ono antidotum na postawę faryzejską, czyli na pychę i egoizm.

4.2.3. Abp Zygmunt Zimowski

⁵⁹⁰ NE, s. 145.

⁵⁹¹ NE, s. 145.

Arcybiskup Zygmunt Zimowski już na początku swojej wypowiedzi wskazał na tradycję Kościoła, który łączy posługę Głoszenia Słowa z posługą miłości i miłosierdzia, czyli z *Caritas*, która jest ewangelizacją poprzez czyn. Przywołując Ewangelię św. Mateusza, ukazał, że Kościół wypełniając polecenie Pana Jezusa wiernie, obok nauczania, zawsze spełniał posługę miłosierdzia (Mt 10, 6-8)⁵⁹². Posługa miłosierdzia wobec chorych i ubogich, uwiarygodniała posługę głoszenia Słowa Bożego, dlatego jest częścią integralną misji ewangelizacyjnej⁵⁹³. Ponadto, jak zaznacza Arcybiskup, „Kościół na przestrzeni swojej historii, postrzegał posługę służenia chorym jako nieodłączną część swojej misji ewangelizacyjnej”⁵⁹⁴. Świat cierpienia i choroby, jako przestrzeń dokonującej się tajemnicy w ludzkim, życiu „stanowi specyficzny obszar i nieodzowną drogę ewangelizacji, którą należy na nowo podejmować”⁵⁹⁵.

Arcybiskup mówiąc o ważności posługi miłości, która obejmuje posługę wobec chorych i cierpiących oraz działalność duszpasterską w świecie służby zdrowia, przytoczył wypowiedź Papieża Benedykta XVI, który mówi, że ta „posługa miłości zawsze zajmuje centralne miejsce w misji Kościoła”⁵⁹⁶. Stąd Kościół powinien nieustannie angażować się w posługę uzdrawiania, niesienia pomocy chorym i cierpiącym oraz w swojej działalności duszpasterskiej w przestrzeni służby zdrowia. Kościół powołany jest do tego, aby w wymowny i zawsze aktualny sposób dawał wyraz i potwierdzał świadectwo miłości bliźniego. Tę posługę potrzeba ciągle na nowo podejmować, aby także sprostać wyzwaniom, z jakimi musi się dziś zmagać ewangelizacja w dialogu z nauką i biotechnologią stosowaną. Mówiąc o duszpasterstwie służby zdrowia wymienia uzupełniające się sfery i przestrzenie, które ona obejmuje począwszy od szpitala, po relacje z osobami pracującymi w służbie zdrowia, czyli lekarzami, pielęgniarkami, osobami zarządzającymi finansami w służbie zdrowia, politykami opracowującymi normy dotyczące delikatnych kwestii bioetycznych, i kapelanami. To duszpasterstwo rozciąga się od możliwości osobistego spotkania z ludźmi naznaczonymi tajemnicą cierpienia, ich bliskimi, aż po duszpasterstwo chorych i ich rodzin

⁵⁹² Mt 10, 6-8: „Idźcie raczej do owiec, które poginęły z domu Izraela. Idźcie i głoscie: "Bliskie już jest królestwo niebieskie". Uzdrawiajcie chorych, wskrzeszajcie umarłych, oczyszczajcie trędowatych, wypędzajcie złe duchy! Darmo otrzymaliście, darmo dawajcie!”

⁵⁹³ NE, s. 426.

⁵⁹⁴ NE, s. 426.

⁵⁹⁵ NE, s. 426.

⁵⁹⁶ Benedykt XVI, przesłanie do uczestników 25. Międzynarodowej Konferencji zorganizowanej przez Papieską Radę ds. Służby Zdrowia i Duszpasterstwa Chorych, 18 listopada 2010.

w parafiach. Do takiej współpracy można też włączyć różne formy wolontariatów czy dzieł pomocy prowadzonych przez instancje kościelne, czy daną lokalną społeczność, aż po posługę miłości i miłosierdzia prowadzoną w sanktuariach, także w czasie Światowych Dni Chorego.

Wypowiedź Arcybiskupa jest ważnym głosem, jest swego rodzaju wezwaniem do tego, aby podczas Synodu zwrócić uwagę na potrzebę harmonii między głoszonym Słowem a posługą miłosierdzia. Szpitale są przestrzenią ewangelizacji, ponieważ tam, gdzie Kościół staje się „miejscem obecności Boga, staje się narzędziem prawdziwej humanizacji człowieka i świata”⁵⁹⁷. Kapelani poprzez swoją posługę chorym, ale także misję ewangelizacji sprawiają, że szpitale stają się miejscem, gdzie relacja terapeutyczna przestaje być tylko zawodem, a staje się misją, w której miłosierdzie Dobrego Samarytanina staje się najważniejszą lekcją posługi choremu, który ma oblicze samego Chrystusa⁵⁹⁸.

4.3. Dr. Ewa Kusz⁵⁹⁹

Dr. Ewa Kusz mówiąc o powołaniu świeckich, a także świeckich konsekrowanych żyjących w instytutach, zauważa, że istotą takiego powołania jest odnajdywanie Boga we wszystkich wydarzeniach życia codziennego i w spotkaniach z bliźnimi. Podstawą jest życie Ewangelią w codzienności. Nie jest to niczym wyróżniającym się ani też medialnym. Jednak, jak zaznaczyła, „czasami łatwiej jest głosić Ewangelię, niż nią żyć na co dzień”⁶⁰⁰. Następnie dała świadectwo własnej pracy i tego, czego doświadcza w codzienności, spotykając ludzi zranionych, którzy pragną miłości, obrażonych na Boga, albo wobec Niego obojętnych. Dr. Kusz zauważa, że są to często ludzie, którzy tęsknią za doskonałością, miłością i za harmonią. Szukają swego szczęścia na swój sposób i w różnych miejscach, rzadko jednak szukają go w Kościele. Czasami bowiem doświadczenie ludzi Kościoła było dla nich powodem cierpienia.

Aktywność członków instytutów świeckich polega więc często na poszukiwaniu możliwości na spotkanie z tymi osobami, bycie z nimi i okazaniu im gotowości do przyjścia

⁵⁹⁷ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna na temat pewnych aspektów ewangelizacji*, n. 9; NE, s. 426.

⁵⁹⁸ Por. Benedykt XVI, przemówienie na Katolickim Uniwersytecie Najświętszego Serca w Rzymie, 3 maja 2012 r.

⁵⁹⁹ Audytorka Synodu. Była przewodnicząca Światowej Konferencji Instytutów Świeckich (CMIS),

⁶⁰⁰ NE, s. 595.

im z pomocą. Aby jednak to było możliwe potrzebne jest przygotowanie i kompetencja, jak i osobista wiarygodność, cicha modlitwa oraz osobista relacja i przyłgnięcie do Jezusa Chrystusa.

Opisana postawa świeckich konsekrowanych w tym wymiarze odpowiada temu, co powiedział papież Benedykt XVI w swoim przesłaniu do Instytutów świeckich, opisując to co czynią „obejmowaniem z miłością zranień świata i Kościoła”⁶⁰¹. Taki sposób postępowania sprawia, że osoba poraniona, zamknięta z powodu cierpienia na jakąkolwiek pomoc, wraz z doświadczeniem bezwarunkowego przyjęcia przez drugiego człowieka może otworzyć się na przebaczenie i na przyjęcie Dobrej Nowiny i otworzyć się na wiarę w Miłość objawioną w Jezusie Chrystusie⁶⁰².

Opisana postawa potwierdza, jak mówi *Instrumentum Laboris* 54, że czynnik ludzki stanowi naturalny element pomagający otwierać się na wiarę. Fundamentem pierwszej ewangelizacji jest więc spotkanie chrześcijanina żyjącego w świecie z drugim człowiekiem, który znajduje się niejako „poza” i szuka sensu, miłości i bliskości. Często dopiero możliwość otwarcia się wobec drugiego człowieka może nie tylko pomóc w procesie uzdrawiania, ale i przybliżyć go do Prawdziwej Miłości Boga.

Wypowiedz pani Ewy Kusz, jest na tyle istotna, gdyż ukazuje w praktyce, że nowa ewangelizacja skierowana w szczególności do tych co utracili więź z Kościołem, musi mierzyć się z realnym trudem ich powrotu do Kościoła. Powrót jednak tych osób jest bardzo istotny. Jest na pewno wielkim wyzwaniem dla Kościoła, aby najpierw, poprzez obecność i dyskretne towarzyszenie, zapraszać i doprowadzać ludzi do spotkania z Chrystusem i pełnego człowieczeństwa. Istotą Nowej ewangelizacji jest świadomość, że pierwszymi ewangelizatorami jest nie tyle Kościół, jako instytucja, ale sami chrześcijanie⁶⁰³.

5. Słowa papieża Benedykta XVI na zakończenie XIII Synodu

Ojciec Święty podczas XXII Kongregacji w krótkiej wypowiedzi zwracając się do uczestników Synodu, najpierw poinformował o przeniesieniu kompetencji dotyczących Seminariów z Kongregacji Edukacji Katolickiej do Kongregacji ds. Duchowieństwa i o przeniesieniu kompetencji ds. katechezy z Kongregacji ds. Duchowieństwa do Papieskiej

⁶⁰¹ Benedykt XVI, Przesłanie do Instytutów Świeckich, 18 lipca 2012 r.

⁶⁰² NE, s. 595.

⁶⁰³ Por. IL 142.

Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji. Dla Papieża kończący się Synod był czasem pocieszenia i optymizmu. Zwrócił uwagę na fakt, że także obecnie wspólnota Kościoła wzrasta i odradza się, co jest dowodem obecności i działania Zbawiciela, także podczas wspólnych prac Synodalnych. Nawet jeśli Kościół doświadcza wiatrów przeciwnych, doświadcza także powiewu Ducha Świętego, który pomaga i wskazuje prawdziwą drogę, która z nowym entuzjazmem może być pełna wdzięczności Panu za sposobność tego powszechnego – katolickiego spotkania. Na koniec podziękował wszystkim uczestnikom wymieniając prace, jakie zostały już dokonane i zachęcając do dalszego opracowania stosownych Propozycji, które są swego rodzaju testamentem Synodu⁶⁰⁴.

Następną ważną wypowiedzią papieża Benedykta XVI, była homilia na zakończenie Synodu Biskupów (28 października 2012 roku). Nawiązując do czytań liturgicznych Papież wskazał podpowiedzi płynące z usłyszanego Słowa, niczym światło na dany moment, który przeżywa Kościół. Przykład postaci Bartymeusza z Ewangelii według św. Marka (por. Mk 10,47) pokazuje osobę, której dotyczy nowa ewangelizacja. Bartymeusz, który nie był człowiekiem niewidomym od urodzenia, ale tym, który stracił wzrok i będąc bogatym stał się biednym, bardzo jasno ukazuje sytuację chrześcijan, którzy odeszli od Chrystusa i Kościoła i w jakiś sposób utracili możliwość patrzenia oczami wiary. Nowa ewangelizacja, która jest zadaniem całego Kościoła jest podejmowana, aby poprzez głoszenie bliskości Chrystusa na nowo dać możliwość przejrzenia i pójścia za Panem w kierunku Jerozolimy, jak to zrobił Bartymeusz pełen radości. Papież przypomniał, że jest wiele osób, które potrzebują nowej ewangelizacji, to znaczy nowego spotkania z Jezusem Chrystusem, Synem Bożym, który na nowo może otworzyć im oczy i wskazać drogę.

Jak podkreślił Papież, nowa ewangelizacja, która dotyczy całego Kościoła odnosi się w pierwszej kolejności do duszpasterstwa zwyczajnego, które musi być w większym stopniu ożywiane ogniem Ducha Świętego, aby rozpałiło serca wierzących. Benedykt XVI przypomniał także wskazania duszpasterskie wypływające z Synodu. Pierwsze dotyczyło sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, którym powinna towarzyszyć właściwa katecheza przygotowująca. Drugie wskazanie to misja *ad gentes*, aby głosić Chrystusa tym, którzy jeszcze Chrystusa nie znają, ponieważ wszyscy ludzie mają prawo poznać Chrystusa i Jego Ewangelię. Trzecie wskazanie dotyczy tych, którzy chociaż ochrzczeni, to jednak nie

⁶⁰⁴ Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników Synodu*, NE, s. 639-641.

żyją zgodnie z wymogami chrztu świętego. Potrzeba nowego języka dostosowanego do współczesnej kultury i zrozumiałego współczesnemu człowiekowi, aby i oni mogli na nowo usłyszeć przesłanie Dobrej Nowiny. Papież dodał również, że usłyszane Słowo mówi także o nowych ewangelizatorach, czyli ludziach, którzy zostali uzdrowieni przez Mistrza i cechuje ich radość serca, skłaniająca ich do świadectwa, co im Pan uczynił. Na koniec Papież zachęcił, aby wszyscy uczestnicy na nowo zwrócili się do Jezusa *Redemptor Hominis* i *Lumen gentium* z radosną, wdzięcznością i modlitwą Klemensa Aleksandryjskiego⁶⁰⁵ o radości z odnalezienia Bożego światła, „światła czystsze od słońca”⁶⁰⁶ i z Bożej obecności.

Przedmiotem rozdziału była analiza wypowiedzi ojców synodalnych, która pozwala zobaczyć różnorodność Kościoła. Biskupi odwołując się do tekstów *Lineamenta* i *Instrumentum laboris* wskazywali na rozmaite aspekty życia Kościoła, począwszy od tych duchowych, przez teologiczne, a skończywszy na praktycznych i życiu codziennym poszczególnych wspólnot lokalnych Kościoła. Ze swej strony, wkład Biskupów polskich pokazujący specyfikę rozumienia nowej ewangelizacji na terenie polskim. Wypowiedzi te były prezentacją ważnych zagadnień w polskim Kościele i możliwości przekazywania wiary w zmieniającej się polskiej rzeczywistości. Od tego wydarzenia upłynęło już wiele czasu, który jest bardzo istotny i niesie wiele nowych zmian, któremu Kościół polski musi stawić czoła, umiejętnie nazywając i szukając adekwatnych odpowiedzi, jakie wniosło w Kościół XIII Zgromadzenie Synodalne.

⁶⁰⁵ Modlitwa przytoczona przez papieża Benedykta XVI: *Aż dotąd błędziłem w nadziei na znalezienie Boga, ponieważ Ty mnie jednak, o Panie, oświecasz, odnajduje Boga przez Ciebie i od Ciebie otrzymuję Ojca, staję się Twoim współdziedzicem, gdyż nie zawstydziliś się, by mieć mnie za brata. Usuńmy więc, usuńmy niepamięć o prawdzie, niewiedzę: i usuwając ciemności, które przeszkadzają nam wiedzieć, jak mgła dla oczu, kontemplujemy prawdziwego Boga (...); ponieważ nad nami, pogrążonymi w mrokach, więźniami cieniów śmierci, zajaśniał światło z nieba, (światło) czystsze od słońca, słodsze od życia na tym świecie. Protreptyk 113, 2-114, 1.*

⁶⁰⁶ Tamże, Klemens Aleksandryjski, *Protreptyk* 113, 2-114, 1.

Rozdział IV

Nowa ewangelizacja w myśli papieża Franciszka

1. Wypowiedź na kongregacji poprzedzającej konklawe

Podjmując próbę wskazania wypowiedzi papieża Franciszka odnoszących do ewangelizacji i nowej ewangelizacji, potrzeba odwołać się do jego wypowiedzi wygłoszonych podczas kongregacji poprzedzających konklawe⁶⁰⁷. Otóż zdaniem niektórych kardynałów właśnie te wypowiedzi zdały się przekonała większość członków Konklawe do wyboru Jorge Bergoglio na papieża⁶⁰⁸. To, co powiedział wówczas kard. Bergoglio, było odebrane przez obecnych jako swoista propozycja tematyczna pontyfikatu⁶⁰⁹. Wyraził wtedy cztery kluczowe myśli, które nawiązywały do ewangelizacji i do zadań, jakie stoją przed Kościołem.

Pierwsza z nich miała na uwadze gorliwość apostołską. Kard. Bergoglio mówił o potrzebie wyjścia i udania się na peryferie, nie tylko geograficznie, ale również egzystencjalne. Dotykanie tajemnice grzechu, bólu, niesprawiedliwości i niewiedzy⁶¹⁰.

W drugiej stwierdzał, że jeśli Kościół nie wychodzi na zewnątrz, ulega samodosobnieniu. Zamyka się w samym sobie. Następuje jego duchowe skrzywienie. Zaczyna przeżywać teologiczny narcyzm, gdy tymczasem Chrystus wymaga od niego, by wchodził i wychodził w świat i życie ludzi⁶¹¹.

W trzeciej mówił o nęcącej pokusie bycia przez Kościół przekonanym o posiadaniu światła w sobie. Uleganie tej pokusie prowadzi do samouwielbienia, co jest niezgodne z wolą Pana. w kontekście tego przeciwstawiał sobie dwa obrazy Kościoła. z jednej strony mówił o

⁶⁰⁷ Zob. Z. J. Kijas, *Papież Franciszek i nasze marzenia o Kościele*, WAM, Kraków 2013, s. 190n.

⁶⁰⁸ Można tu wskazać na Kard. Jamime Ortega y Alamino, arcybiskupa Hawany, który udostępnił L'Osservatore Romano tekst wypowiedzi kard. Bergoglio podczas konklawe pt. „Per portare Cristo nelle peryferie” w: https://www.vatican.va/news_services/or/or_quo/073q01.pdf, (dostęp: 7.02.2024) oraz kard. Philippe Barbarin, arcybiskupa Lyonu, wypowiedź dla L'Espresso: <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/1350484bdc4.html?eng=y>, (dostęp 7.02.2024), przedruk w: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/693232,ujawniono-dokument-ktory-prawdopodobnie-zdecydowal-o-wyniku-konklawe.html> (dostęp: 6.02.2024), „L'intervento del cardinale Bergoglio che ha convinto i cardinali” w: <https://it.aleteia.org/2013/03/27/lintervento-del-cardinale-bergoglio-che-ha-convinto-i-cardinali/>, (dostęp:7.02.2024).

⁶⁰⁹ Jesus Clina Diez powołując się na tekst przekazany i później cytowany przez Kard. Jamime Ortega y Alamino, arcybiskupa Hawany, nazywa tę wypowiedź programem pontyfikatu, zob., *Periferia* w: A. Carriero, *Il Vocabolario di papa Francesco*, Torino 2015, s. 223-224.

⁶¹⁰ J. M. Bergoglio, „Per portare Cristo nelle peryferie” w: https://www.vatican.va/news_services/or/or_quo/073q01.pdf, s.7. (dostęp: 7.02.2024).

⁶¹¹ J. M. Bergoglio, „Per portare Cristo nelle peryferie” w: https://www.vatican.va/news_services/or/or_quo/073q01.pdf, s.7. (dostęp: 7.02.2024)

Kościele ewangelizującym, który wychodzi na zewnątrz, z drugiej zaś Kościół światowy, który żyje sam dla siebie. Apelował więc o zmianę myślenia i reformy, by przychodzić z pomocą tym, którzy są w potrzebie⁶¹².

W czwartej swojej wypowiedzi kard. Bergoglio kreślił cechy nowego papieża. Uważał, że winien on być osobą oddaną kontemplacji i adoracji Jezusa Chrystusa, pomagając Kościołowi wychodzić na zewnątrz w stronę egzystencjalnych peryferii. Być matką, która raduje się głosząc dobrą nowinę⁶¹³. Wypowiedź ta obiegała media świeckie i ukazała się także w *L'Osservatore Romano*⁶¹⁴. Można przypuszczać, że słowa kard. Bergoglio wpłynęły wydatnie na późniejsze decyzje i głosowania kardynałów, którzy wybrali go na papieża⁶¹⁵. Jego wypowiedzi zdawały się sugerować, że oto jest ktoś, kto rozumie Kościół, kto ma jasną wizję jego misji i zadań w świecie, kto chce otworzyć go również otworzyć z nowym entuzjazmem na świat⁶¹⁶.

Poniżej będę chciał podkreślić watki nowej ewangelizacji, jakie pojawiały się w wypowiedziach papieskich, formułowanych podczas różnych jego spotkań, podczas przemówień, audiencji, katechez czy rozważań.

2. Początki pontyfikatu papieża Franciszka

Podjmując analizę rozumienia nowej ewangelizacji przez papieża Franciszka sięgnąć należy do jego adhortacji *Evangelii Gaudium*, programowego dokumentu jego pontyfikatu, którego podtytuł brzmi: „Drogi Kościoła w najbliższych latach”⁶¹⁷. Tekst adhortacji należy jednak czytać w kontekście wybranych wcześniejszych wypowiedzi papieża, w których poruszał temat ewangelizacji i nowej ewangelizacji. Jest to ważne o tyle, gdyż pokazuje, jak

⁶¹² J. M. Bergoglio, „Per portare Cristo nelle peryferie” w: https://www.vatican.va/news_services/or/or_quo/073q01.pdf, s.7. (dostęp: 7.02.2024).

⁶¹³ Tamże.

⁶¹⁴ *L'Osservatore Romano*, wyd. wł. Anno CLIII n.73(46.317) 28.03.2012. https://www.vatican.va/news_services/or/or_quo/073q01.pdf, (dostęp: 07.02.2024 r.).

⁶¹⁵ J. Ortega y Alamino, *Palabara Nueva...*, 27 marca 2013 r. gdzie Arcybiskup Hawany stwierdza, że na udostępnienie tekstu wypowiedzi kard. J. M. Bergoglio, otrzymał od niego zezwolenie, które zostało podtrzymane po wyborze kard. J. M. Bergoglio na papieża oraz tekst nie został zdementowany jako nieprawdziwy. Cyt. za: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/693232,ujawniono-dokument-ktory-prawdopodobnie-zdecydowal-o-wyniku-konklawe.html> (dostęp: 6.02.2024 r.).

⁶¹⁶ Z.J. Kijas, *Dziedzictwo papież Franciszka*, Bratni Zew/Homo Dei, Kraków 2023, s. 45.

⁶¹⁷ Franciszek *Evangelii Gaudium*, Wydawnictwo M, Kraków 2013, n1. s. 5, (dalej: EG). *Evangelii Gaudium* ukazała się w drugiej połowie pierwszego roku pontyfikatu papieża Franciszka, czyli 24 listopada 2013 roku w Uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata, zamykającą obchody Roku Wiary.

często odwoływał się on do misji czy ewangelizacji. Pokazuje to także, co mówił o nowej ewangelizacji⁶¹⁸ i jakich używał kluczy, dla siebie charakterystycznych, które znalazły odbicie później w *Evangelii Gaudium*⁶¹⁹.

29 czerwca 2013 roku papież Franciszek podpisał encyklikę *Lumen fidei*, która korzeniami swymi sięgała jego poprzednika, papieża Benedykta XVI⁶²⁰. Jego następcą przyjął zamysły poprzednika, wzbogacając je swoim duchowym i duszpasterskim, a także kulturowym doświadczeniem⁶²¹.

2.1. Nauczanie papieża Franciszka

Podjmując analizę pierwszych wypowiedzi papieża Franciszka warto zwrócić uwagę na to, co dla niego jest kluczowe. Tym samym łatwo da się dostrzec ogólną wizję jego pontyfikatu. To z kolei pozwoli skonfrontować je z jego programowym dokumentem, czyli z *Evangelii Gaudium*. Zakłada się bowiem, że na ogół to, co istotne i nowe, człowiek wypowiada na początku. Pokazuje własne spostrzeżenie świata i zadania, przed jakim został postawiony. Rozumienie świata i Kościoła jest rzeczywiście ważne w niniejszej analizie, ukazuje bowiem nowość i oryginalność papieża Franciszka. Pokazuje, co różni go od jego poprzedników. Ważne zatem są teksty jego pierwszych homilii, treści jego katechez podczas audiencji czy medytacji w kaplicy Domu Santa Marta. Ich całość ukazuje zagadnienia związane z wiarą, ewangelizacją i nową ewangelizacją.

Nie będąc uczestnikiem obrad XIII Synodu, papież Franciszek nie mógł korzystać z wypowiedzi ojców synodalnych. Obce były mu myśli, które wychodziły z ust jego uczestników, bez wątpienia interesujące i mądre, skupione na problemach Kościoła, przekazuje

⁶¹⁸ „Analizując pierwszy rok pontyfikatu stwierdza, że papieżowi Franciszkowi bliższe jest określenie ewangelizacja, ponieważ papież wie, że *nowa ewangelizacja* i przekazywanie wiary jak chciał to XIII Synod Biskupów nie wychodzi w zachodnim świecie, który staje się coraz bardziej pogański a rdzenni kapłani są w świecie zachodnim zastępowani przez kapłanów z Afryki i Azji”, H. Wandelfens, *Na imię mu Franciszek, Papież ubogich*, Poznań 2014, s. 79-85.

⁶¹⁹ Por. Z. J. Kijas, *Dziedzictwo papieża Franciszka*, Bratni Zew/Homo Dei, Kraków 2023, s. 37-74.

⁶²⁰ Franciszek, *Lumen Fidei*, LF, 7, https://www.vatican.va/content/dam/francesco/encyclicals/documents/papa-francesco_20130629_enciclica-lumen-fidei_pl.pdf, (dostęp: 6.02.2024).

⁶²¹ LF, 7. Potwierdza to fakt geniuszu papieża Benedykta XVI, który pisząc tryptyk z encyklik, zaczynając od miłości przez nadzieję pośrednio kończąc na wierze, po to by następny dokument papieski już posynodalny był poświęcony nowej ewangelizacji, o którym mowa w I rozdziale pracy. Geniusz Benedykta XVI, jest widoczny w sposobie postrzegania, rozumienia i mówienia o świecie z postawą wyprzedzenia jakby z jednym krokiem wcześniej przed zaistniałą sytuacją, jakby wiedział co należy napisać, aby uprzedzić wydarzenie, a nie być tylko obserwatorem, czy interpretatorem zaistniałych wydarzeń.

wiary czy nowej ewangelizacji. Stąd też to, o czym mówił na początku pontyfikatu, wydać się może jako oryginalne i zaczerpnięte nie z auli synodalnej, ale nasączone osobistym doświadczeniem mieszkańca Ameryki Południowej. Z tej właśnie perspektywy postrzega Kościół i kwestie związane z wiarą. Są to zatem akcenty, które czerpią wiele z tzw. doświadczenia oddolnego, z posługi duszpasterskiej, z pracy z ludźmi. Jest to doświadczenie odbiegające od doświadczenia chrześcijaństwa zachodniego, którzy żyją w świecie, który coraz bardziej staje się światem pogański⁶²².

Papież używa języka prostego. W ten sposób chce być blisko ludu, mówić ich językiem, zrozumiałym dla nich, komunikatywnym. Jego homilie nie są zwartym cyklem tematycznym. Nie mają przewodniej myśli. Są duszpasterskim zamysłem nad Bożym słowem, w które Franciszek wplata myśli o ewangelizacji.

2.1.1. Pierwsze przemówienia po wyborze

Podczas pierwszego przemówienia i błogosławieństwa po zakończeniu konklawe z balkonu Bazyliki św. Piotra, 13 marca 2013 roku, papież Franciszek nawiązał do ewangelizacji. Po pozdrowieniu wiernych, zwrócił się prośbą do zebranych na Placu, o modlitwę za „emerytowanego biskupa Benedykta XVI”. Zachęcał następnie do wspólnej drogi, jaką wraz z Kościołem, szczególnie zaś z tym „pierwszym w miłości wszystkich Kościołów”, podejmuje szlak braterstwa, miłości i wzajemnego zaufania. Na nowo zachęcił do modlitwy, tym razem jednak prosił o modlitwę wzajemną, o modlitwę jednych za drugich i za cały świat. Miała to być modlitwa prośby o wielkie braterstwo, prośba o owoce ewangelizacji „tego pięknego miasta”⁶²³.

Z kolei w jego przemówieniu, jakie skierował do Kolegium Kardynalskiego, wygłoszonego w Sali Klementyńskiej Pałacu Apostolskiego 16 marca 2013 roku, zawarte są cenne wskazania dotyczące ewangelizacji⁶²⁴. Papież dziękował kardynałom za konklawe. Wyrażał wdzięczność swemu poprzednikowi, Benedyktowi XVI, za mądrość nauczania i

⁶²² Por. *Lumen Fidei* 1, Zob. Franciszek, „Homilia w Święto Ofiarowania Pańskiego”, 2.02.2024 r. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2024/documents/20240202_omelia-vita-consacrata.html, (dostęp: 7.02.2024 r.).

⁶²³ Cyt. za: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130314_omelia-cardinali.html, (dostęp: 6.02.2024) oraz: Papież Franciszek, Kard. Jorge M. Bergoglio, *Chciałbym Kościoła uboższego dla ubogich*, WAM, Kraków 2013, s. 86-87.

⁶²⁴ Zob. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2013/march/documents/papa-francesco_20130315_cardinali.html, (dostęp: 6.02.2024 r.).

duchowe dziedzictwo. Dziękował mu za wsparcie Kościoła w jego drodze duchowej i misyjnej. Zachęcił też obecnych do bycia posłusznymi działaniami Ducha Świętego, który jest źródłem wszelkiej inicjatywy i który pobudza Kościół do bycia wiernym misji przepowiadania. Prosił, by gorliwie nieśli Jezusa Chrystusa współczesnemu człowiekowi, pomagając mu spotkać Chrystusa, który jest drogą, prawdą i życiem. Tylko dzięki spotkaniu się z Chrystusem – uczył papież – dzięki Jego łasce, człowiek staje się nowym stworzeniem i doświadcza radości chrześcijańskiej, „która stanowi owo stokroć więcej, jakie daje Chrystus temu, kto go przyjmuje w swoim życiu”⁶²⁵. Na tej misyjnej drodze Duch Święty udziela Kościołowi wytrwałości i odwagi. Jest jego inspiratorem w poszukiwaniu nowych metod, by nieść dobrą nowinę o Zbawicielu każdemu z ludzi i aż po same krańce ziemi (por. Dz 1,8). Franciszek przypominał, że głoszenie tej prawdy jest wciąż nadal aktualne. Wpisuje się też w wielkie dzieło misyjne Kościoła. Takim było od początku i nie przestaje także teraz. W końcówce przemówienia papież Franciszek podkreślił wartość mądrości. Jej wyznacznikiem jest sędziwość życia – mówił i jest wielką odpowiedzialnością przekazywać młodym. Kończąc, polecał się wstawiennictwu Maryi, Matce Kościoła. W Jej opiekę oddawał swoją papieską posługę. Zawierzał Jej też oczekiwania i nadzieje całego Świętego Ludu Bożego.

Na spotkaniu z przedstawicielami środków społecznego przekazu⁶²⁶, papież Franciszek wyraził trzy myśli, moim zdaniem ważne dla naszego tematu. Mówił, po pierwsze, że w chwili obecnej media stają się coraz bardziej niezbędne do opowiadania światu o wydarzeniach współczesnej historii. Po drugie, że współczesne media winny dostrzegać w Kościele nie wyłącznie aspekt ludzki i instytucjonalny. Potrzeba, by dostrzegały jego sferę duchową i w sposób mądry ją przedstawiały. Kościół, bowiem, jest także świętym Ludem Bożym, domem Pana. Z dwóch pierwszych myśli wynikała również trzecia, zasadnicza. Papież mówił, że centrum Kościoła stanowi Chrystus. On jest jego fundamentem, punktem odniesienia, jego sercem. Chrystus pociąga wierzących do tego, co w górze i co dobre, co piękne i co święte. Przy okazji wyjaśnił zebrany dziennikarzom okoliczności czy też powody, dla których

⁶²⁵ Tamże.

⁶²⁶ Spotkanie z przedstawicielami środków społecznego przekazu miało miejsce 16 marca 2013 roku, w Auli Pawła VI. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2013/march/documents/papa-francesco_20130316_rappresentanti-media.html, (dostęp: 7.02.2024 r.).

przyjął imię „Franciszek”. Powiedział im, że powodem tym jest to, iż „chce Kościoła ubogiego i dla ubogich”⁶²⁷.

Dużo miejsca wierze i ewangelizacji papież poświęcił podczas audiencji 22 maja 2013 roku⁶²⁸. Była to jego dziewiąta z rzędu audiencja jako papieża Franciszka. Rozważając „Credo” powiązał wiarę i działanie Ducha Świętego w Kościele z poleceniem nauczania wszystkich narodów (por. Mt 28, 19). Ewangelizacja, jak podkreślił, jest misją Kościoła i wszystkich chrześcijan. Stąd powołując się na słynne „biada mi [...], gdybym nie głosił Ewangelii” (1 Kor 9,16), powiedział, że każdy powinien ewangelizować poprzez świadectwo swojego życia. Następnie odnosząc się do słów papieża Pawła VI, mówił, że ewangelizacja jest łaską i właściwym powołaniem Kościoła, jego najprawdziwszą właściwością. Kościół jest dla ewangelizacji. Idąc dalej w swym rozważaniu o Duchu Świętym Franciszek odwołał się ponownie do adhortacji Pawła VI *Evangellii nuntiandi* (8 grudnia 1975). Stwierdził, że prawdziwym motorem ewangelizacji jest pokorne poddanie się Bożemu kierownictwu. Tak postępując, głosiciel daje się prowadzić Duchowi Świętemu, który jest w ewangelizacji najważniejszy⁶²⁹. Właśnie prawdziwa ewangelizacja winna otwierać ludzi na Ducha Świętego, rodzić w nich zaufanie do Boga i rozbudzać w nich wiarę. Tak właśnie było w życiu Maryi i apostołów, zebranych na modlitwie w wieczerniku. Trwali na wiernie razem, prosząc o dar Ducha Świętego. „On sprawi, że będziemy zdolni żyć naszą wiarą i dawać o niej świadectwo, i oświeci serca osób, które spotkamy”⁶³⁰. Apostołów udzielił siły i odwagi do wyjścia. Przemienił ich w świadków Chrystusa i głosicieli „wielkich dzieł Bożych” (Dz 2, 11)⁶³¹.

Papież wskazywał też, że efektem działania Ducha Świętego jest także jedność świadków, ich wewnętrzna komunika oraz otwartość na bliźniego. Taki też jest owoc autentycznej ewangelizacji, owoc prawdziwej Pięćdziesiątnicy; jest ona odwróconą sytuacją do tej, jaka miała miejsce przy wznoszeniu wieży Babel. Doświadczenie Pięćdziesiątnicy ukazuje, że „nie ma już dumy w stosunku do Boga ani zamknięcia jednych na drugich, ale jest

⁶²⁷ Tamże.

⁶²⁸ Franciszek, Audiencja Generalna, 22 maja 2013 r. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2013/documents/papa-francesco_20130522_udienza-generale.html, (dostęp: 31.01.2024).

⁶²⁹ Por. EN 75, oraz Franciszek, EG, 151, Audiencja generalna, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2013/documents/papa-francesco_20130522_udienza-generale.html, (dostęp: 31.01.2024).

⁶³⁰ Tamże.

⁶³¹ Tamże.

otwarcie na Boga, jest wychodzenie, aby głosić Jego Słowo⁶³². Jest nim dar nowego języka, który jest językiem Ducha Bożego, językiem Ewangelii, czyli językiem jedności. Lecz nie jest to jedność statyczna, lecz dynamiczna. Jest to jedność, której działanie obala bariery podziałów, niesie przebaczenie, rodzi pokój. To doświadczenie miłości, która jest owocem Ducha Świętego. „Po tym wszyscy poznają, że jesteście uczniami moimi, jeśli będziecie się wzajemnie miłowali” (J 13,35).

Drugim owocem działania Ducha Świętego jest odwaga głoszenia nowości, jaką kryje dobra nowina Jezusa. Odwaga głoszenia jej w każdym miejscu i czasie, dla każdego człowieka. „Podobne działanie Ducha Świętego – mówił papież – można zaobserwować współcześnie w Kościele, takie jak zrywy misyjne nowe sposoby głoszenia zbawczego przesłania⁶³³. Wszystko to tworzy nową odwagę ewangelizacji. Nie można więc zamykać się na działanie Bożego Ducha. Trzeba otwierać się na Jego dary, łącząc pokorę i odwagę. Tylko wówczas odczuwać można „słodką i pełną pociechy radość z ewangelizowania⁶³⁴. Ewangelizując i głosząc Jezusa człowieka przeżywa radość i entuzjazm. A w ten sposób zwalcza wszelkie objawy egoizmu, które napełniają człowieka gorczą, smutkiem i przygnębieniem⁶³⁵.

Trzecim elementem, szczególnie ważnym, ponieważ odnosił się on do pierwszej wypowiedzi papieża o nowej ewangelizacji, jest modlitwa. Papież uczył, że Kościół, który chce ewangelizować, musi zawsze zaczynać od modlitwy. Jest to modlitwa prośby o ogień Ducha Świętego. Czyniąc tak, upodobia się do apostołów, którzy zgromadzili się w wieczniku, prosząc na modlitwie o dar Ducha. „Tylko wierna i silna więź z Bogiem pozwala wyjść z zamknięcia i głosić Ewangelię w sposób parezjastyczny⁶³⁶ – uczył Franciszek. Bez modlitwy, wszelkie działanie stanie się puste, pozbawione będzie bowiem życia, bo jego dawcą jest Boży Duch.

Pod koniec rozważania Franciszek nawiązał do papieża Benedykta XVI. Papież emeryt mówił bowiem o obecności i działaniu Ducha Świętego w Kościele, który nam

⁶³² Tamże.

⁶³³ Tamże.

⁶³⁴ Paweł VI, *Evangeliæ nuntiandi*, n. 80.

⁶³⁵ Por. Franciszek Audiencja Generalna
https://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2013/documents/papa-francesco_20130522_udienza-generale.html, (dostęp:31.01.2024).

⁶³⁶ Tamże.

pomaga i wskazuje właściwą drogę: i tak z nowym entuzjazmem jesteśmy w drodze i dziękujemy Panu. Franciszek zachęcił ponadto wiernych, by rozbudzali w sobie pragnienie bycia narzędziami Ducha Świętego, bycia przez Niego prowadzonymi. Prosił, by byli ludźmi modlitwy i by z odwagą dawali świadectwo Ewangelii. Owocem tego będzie mocna jedność i głęboka komunia z Bogiem⁶³⁷.

2.1.2. Rozważania Papieża przed modlitwą Anioł Pański

W pierwszym rozważaniu na Anioł Pański⁶³⁸ papież Franciszek, kiedy mówił o obliczu miłosiernego Ojca, uczył, że słowa miłości, miłosierdzia, zachęcają do nawrócenia. Ponieważ Bóg jest pełen miłości i cierpliwości wobec człowieka, dlatego nie męczy się przebaczeniem. Nawiązując do swojego doświadczenia duszpasterskiego, przywołał wypowiedź starszej kobiety, która mówiła, że „gdyby Pan nie wybaczał wszystkiego, świat byłby nie istniał”⁶³⁹. Zapraszał więc słuchaczy do osobistej i prawdziwej relacji z Bogiem. Tylko bowiem w ten sposób człowiek otrzymuje możliwość doświadczyć daru pokoju, radości i szczęścia płynącego z działania Boga. On bowiem przywraca go do życia w harmonii z Nim. On też odnawia jego oblicze.

2.1.3. Pierwsze homilie papieskie

Szereg ważnych myśli i zdań o misji Kościoła, ewangelizacji odnajdujemy w papieskich homiliach. Wiele z tematów, podjętych w nich, znalazło się następnie w *Evangelii gaudium*. Wśród homilii możemy wyróżnić rozważania w kaplicy Domu Santa Marta oraz inne, wygłaszane okazji większych uroczystości.

Wypowiedzi papieża, które nawiązywały do ewangelizacji, przekazywania wiary w drodze, są na ogół wplecione w rozważany tekst czytań biblijnych lub poprzez przytoczenie innych urywków biblijnych, które podejmują ten temat. Bywa, że w swoich wypowiedziach papież zwraca na słabe – jego zdaniem – punkty w Kościele, które należałoby wzmocnić. Nie zawsze też korzysta z naukowych badań, preferując osobisty ogląd czy własną ocenę takiego

⁶³⁷ Por. Franciszek Audiencja Generalna https://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2013/documents/papa-francesco_20130522_udienza-generale.html, (dostęp: 31.01.2024).

⁶³⁸ Zob. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/angelus/2013/documents/papa-francesco_angelus_20130317.html, (dostęp: 7.02.2024 r.).

⁶³⁹ Tamże.

czy innego problemu, który dotyka Kościoła. Odnosi się wrażenie jakby bardziej szczegółowe analizy oraz teologiczne argumentacje pozostawiał teologom lub swoim współpracownikom.

2.1.4. Przemówienia okazjonalne

Pierwszą homilią papieża, w której nawiązywał do ewangelizacji, było jego kazanie podczas pierwszej Mszy św., którą sprawował z kardynałami w Kaplicy Sykstyńskiej. Było to 14 marca 2013 roku. Jego wypowiedź była spontaniczna⁶⁴⁰. Nawiązując do czytań mszalnych, wybranych na tę okazję (Iz 2, 2-5, 1 P 2, 4-9, Mt 16, 13-19), które mówiły o słowach Boga skierowanych do Abrahama, papież podkreślił w nich termin kluczowy, jakim – jego zdaniem – był „ruch”. Ukazał go w trzech aspektach: „iść, budować, wyznawać”. Była to potrójna dynamika. Najpierw podążania za wskazanym Słowem w Bożym świetle i Bożej Obecności i nienagannym postępowaniu. Następnie „ruch” związany z budowaniem Kościoła, Oblubienicy Chrystusa z żywych kamieni namaszczonego Duchem Świętym, w którego centrum jest Chrystus. W końcu zaś „ruch”, jako „wyznawanie Jezusa Chrystusa, ponieważ jak nie wyznaje się wiary w Jezusa, to wierzy się w światowość, w diabła”⁶⁴¹.

Papież wskazał, że najważniejszym powołaniem człowieka wierzącego i całej wspólnoty Kościoła jest zatem być w drodze i trwać w jedności z Chrystusem⁶⁴². Pielgrzymowanie to dokonuje się w Bożej obecności, co oznacza, że posiada swój cel i dokonuje się w relacji do Boga. Nawiązując z kolei do Ewangelii i do Listu św. Piotra, papież Franciszek powiedział, że „jeśli idziemy (*sequala*) za Nim bez krzyża, jeśli budujemy bez krzyża, jeśli wyznajemy wiarę bez krzyża, nie jesteśmy uczniami Pana. Jesteśmy wtedy

⁶⁴⁰ Franciszek, „Odrzucając krzyż nie jesteśmy uczniami Chrystusa”, homilia papieża podczas pierwszej Mszy świętej papieskiej, 14 marca 2013 r., https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130314_omelia-cardinali.html, (dostęp: 6.02.2024), Zob. także: L'Osservatore Romano; Papież Franciszek, *Chciałbym Kościoła ubogiego dla ubogich*, s. 88-89.

Sposób celebracji przez papieża Mszy Świętej wywołał różne komentarze. Niektórzy zwrócili uwagę na prostotę i zachowanie podobne do celebracji Mszy świętej przez misjonarza, podczas której papież „sam zdjął mitrę, sam podszedł do ambony i otworzył ewangeliarz, a potem spontanicznie komentuje teksty czytań. Od czasu do czasu kamera pokazała twarze kardynałów. Podziw mieszał się z niedowierzaniem, a nawet z lękiem.” I. Mroczkowski, *Rok z papieżem Franciszkiem*, Płock 2014, s. 39.

⁶⁴¹ Cyt. za: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130314_omelia-cardinali.html, (dostęp: 6.02.2024).

⁶⁴² Por. Z. Kijas, *Papież Franciszek i nasze marzenia o Kościele*, WAM, Kraków 2013, s. 43.

światowi, biskupami, kapłanami, papieżami, ale nie jesteśmy uczniami Pana”⁶⁴³. Nie można „wyznawać Chrystusa bez krzyża”⁶⁴⁴. W homilii papież wskazał, że ewangelizacja przejawia się w konkretnych postawach: iść, budować i wyznawać.

Kolejną ważną dla nas homilią Franciszka jest kazanie o Miłosierdziu, wygłoszone 17 marca 2013 roku w kościele świętej Anny w Watykanie. Papież mówił wówczas o potrzebie zaangażowania się w przyjęcie orędzia o zbawieniu, którego treścią jest Boże miłosierdzie. Ten, kto ma otwarte serce i potrzebuje Słowa Bożego, zrozumie, że „najmocniejszym orędziem Pana jest miłosierdzie”⁶⁴⁵. Ten, kto je przyjmuje, zaznaje radości i pokoju serca. Zwrócił się następnie do tych, którzy czynią miłosierdzie w sposób konkretny. Był nim, obecny na liturgii mszalnej, misjonarz z Urugwaju, który posługiwał dzieciom z ulicy. Z myślą o nich założył też Liceum im. Jana Pawła II, dokładając także starań, by poznali Jezusa⁶⁴⁶.

Homilia, którą papież Franciszek wygłosił na placu św. Piotra 19 marca 2013 roku, podczas Mszy świętej inaugurującej pontyfikat, miała za temat postać św. Józefa. Papież mówił o jego misji wierności i poświęceniu, o posłuszeństwie Bogu⁶⁴⁷. Na marginesie mówił o naglącej potrzebie świadomego przeżywania swojej przynależności do Kościoła i posłuszeństwa powołaniu, które się otrzymało od Boga. Przechodząc do faktu inauguracji pontyfikatu powiedział, że centrum powołania chrześcijańskiego stanowi Chrystus. Podobnie więc do św. Józefa, by żyć powołaniem potrzeba siły i odwagi, potrzeba wielkiej wrażliwości na potrzeby drugiego człowieka i gotowości niesienia mu pomocy. Dotyczy to wszystkich, także tych, którzy pełnią władzę, wszak „prawdziwa władza jest służbą”, a ten „kto służy z miłością potrafi strzec”⁶⁴⁸. I chociaż w homilii brakowało bezpośredniego nawiązania do ewangelizacji, można się zgodzić, że temat służby nawiązywał do ewangelizacji pośrednio⁶⁴⁹.

⁶⁴³ Cyt. za: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130314_omelia-cardinali.html, zob.: <https://www.youtube.com/watch?v=iBz0BnhskY0>, (dostęp 6.02.2024).

⁶⁴⁴ Cyt. za: https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130314_omelia-cardinali.html, (dostęp: 6.02.2024).

⁶⁴⁵ Franciszek, *Miłosierdzie najmocniejszym orędziem Jezusa*, homilia papieża Franciszka wygłoszona w watykańskiej parafii św. Anny, 17 marca 2013 r. Zob. Papież Franciszek, *Chciałbym Kościoła ubogiego dla ubogich*, Kraków 2013, s. 97-98.

⁶⁴⁶ Por. Tamże.

⁶⁴⁷ Zob. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130319_omelia-inizio-pontificato.html, (dostęp: 7.02.2024).

⁶⁴⁸ Tamże.

⁶⁴⁹ Zob. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130319_omelia-inizio-pontificato.html, (dostęp: 6.02.2024).

2.1.5. Rozważania w kaplicy Domu Santa Marta

Wypowiedzi papieża Franciszka pojawiają się w jego rozważaniach, głoszonych w kaplicy Domu Santa Marta po 16 kwietnia, czyli od 17 rozważania przez kolejne. Nie stanowią one jednak cyklu wypowiedzi układających się w całość. Są raczej wypowiedziami okazjonalnymi, w nawiązaniu do czytań liturgicznych. Do takich należy np. jego rozważanie z 17 kwietnia 2013 r. Mówiąc o ewangelizacji, papież połączył ją z odpowiedzialnością ochrzczonych⁶⁵⁰. Pytaniem: „Czy wierzymy, że chrzest wystarczy by ewangelizować?”⁶⁵¹ sprowokował słuchających do rozszerzenia własnego spojrzenia na teologię chrztu świętego. Zaprosił, by ochrzczeni zobaczyli w sobie działanie i moc Ducha Świętego, które jest owocem sakramentu chrztu. Zwrócił się z apelem, aby nie usypiać wiary, ale głosić ją i świadomie, odważnie uczestniczyć w życiu i dziełach Kościoła, wszak jest on ich Matką. Z kolei pierwszym zadaniem Kościoła-Matki niej jest usypianie dzieci, lecz ich rozbudzanie i bycie odpowiedzialnymi za nie. Wiara dla ochrzczonych jest bogactwem i skarbem. Chrzest święty daje apostołską odwagę i moc Ducha, który apeluje do dawania świadectwa.

Powołując się na przykład z Japonii, gdzie kapłani katolicy, podczas krwawych prześladowań w XVII wieku, musieli opuścić kraj, wiara pozostała żywa. Dzięki świeckim ochrzczonym, wiara przetrwała przez następne pokolenia. Papieża zachęcał więc ochrzczonych do odwagi, bycia pewnymi, że Duch Święty udziela im łaski, by głosić Jezusa Chrystusa poprzez świadectwo i mowę. Mogą i winni to czynić zawsze, także wtedy, kiedy nie są kapłanami czy nie należą do stanu duchownego⁶⁵².

Kilka dni później, mówiąc o odwadze chrześcijan, łączył ją z pokorą i wspaniałomyślnością⁶⁵³. Świadome przeżywanie powołania, które Kościół za Apostołami przeżywa, kiedy niesie Ewangelię aż po krańce świata, powinno być zawsze połączone z wiarą w obecność Jezusa. Świadomość ta wspomaga świadectwo i czyni je owocnym. Kontynuując, mówił ponadto, że „chrześcijanin głosi bardziej Ewangelię świadectwem niż słowami”. Cytował słowa św. Tomasza z Akwinu, który zwykł mówić, że człowiek wielkiego ducha nie

⁶⁵⁰ Por. Franciszek, *Prawda jest spotkaniem, Słowa z Domu Świętej Marty*, Kraków 2019, s. 93-95.

⁶⁵¹ Tamże, s. 94.

⁶⁵² M. Kaszowski, *Nauczanie Papieża Franciszka pod lupą od A do Z*, Katowice 2014, s. 67.

⁶⁵³ Homilia z 25.04.2013 r. zob. Franciszek, *Prawda jest spotkaniem*, s. 111-113.

boi się wielkich rzeczy, i nie boi się iść w stronę nieskończonego horyzontu”⁶⁵⁴, ponieważ wie, że Bóg współdziała w jego życiu i na tej drodze ewangelizacji Pan potwierdza naukę znakami, które jej towarzyszą (por. Mk 16,20). Misyjny charakter chrześcijaństwa oznacza gotowość wyruszenia w drogę głoszenia go wszędzie, w całym świecie, w którym obecne jest także napięcie pomiędzy tym, co wielkie i tym, co małe⁶⁵⁵.

Ta krótka prezentacja wybranych kilku wypowiedzi papieża Franciszka potwierdza, że papież często mówi o tym, co dla niego jest ważne i co chciałby zmienić w Kościele. Mówi o tym, ale także posługuje się językiem prostym, językiem gestów⁶⁵⁶. W ten sposób przedstawia swoje marzenie o Kościele.

Przed publikacją adhortacji *Evangelii gaudium* papież bardzo często zatem podkreślał potrzebę ewangelizacji, rzadziej natomiast mówił o nowej ewangelizacji. W pierwszych dniach, miesiącach czy latach pontyfikatu znaleźć można wiele kluczy-terminów, które znalazły się następnie w *Evangelii gaudium*. Do takich należą: wyjście na peryferie, otwartość Kościoła, czy ubóstwo. Przytoczone wypowiedzi są ważne, ponieważ ukazują – oczywiście w sposób skrócony i skondensowany – kluczowe pojęcia nowej ewangelizacji, rozwinięte następnie w Adhortacji. Miał zatem rację abp Rino Fisichella, kiedy nazwał papieża Franciszka papieżem nowej ewangelizacji. Miał na myśli przy tym porównania i przenośnie, jakich używa w zwykłych homiliach i wypowiedziach, które pokazują otwartość Kościoła i potwierdzają, że jest on bardzo zaangażowany w nową ewangelizację. Także jego sformułowania, jak „Kościół w wyjściu”, „Kościół jako szpital polowy” czy inne, potwierdzają, że „Kościół żyje (istnieje) dla (aby) ewangelizować! Jezus chciał Kościoła i dlatego misja, jaką Jezus powierzył Kościołowi jest misja ewangelizacji”⁶⁵⁷.

Inną interesującą oceną papieża Franciszka, a donosząca się do początku jego pontyfikatu, jest wypowiedź kard. Luis Francisco Ladaria Ferrer, prefekta Kongregacji Doktryny Wiary. Powiedział on, że „papież uczy, jak być blisko ludzi i jest to charakter

⁶⁵⁴ Franciszek, *Prawda jest spotkaniem*, s. 112.

⁶⁵⁵ Por. Tamże, s. 112.

⁶⁵⁶ Por. K. J. Glombik, *Specyficzne aspekty teologii w nauczaniu papieża Franciszka* [w:] *Studia Nauk Teologicznych*, t. 15 (2020), s. 11.

⁶⁵⁷ R. Fisichella, „Fisichella: questo è Pontificato della nuova evangelizzazione”, w: Vatican news, —, <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2018-03/fisichella--la-nuova-evangelizzazione-cuore-del-pontificato.html>, (dostęp 14.01.2024 r.).

pastoralny, by *odczuwać zapach owiec*, co oznacza także dla nas czuć się blisko owiec”⁶⁵⁸. Analizując słowa i styl bycia, zachowania papieża, odnosi się wrażenie, jakby Papież nie przestawał być nadal kard. Buenos Aires, jakby duszpasterstwo „stamtąd” przeniósł teraz do Rzymu i starał się je upowszechnić w całym Kościele.

3. Encyklika *Lumen Fidei*

Przewodnim tematem Encykliki *Lumen Fidei* jest wiara w Jezusa Chrystusa, który przyszedł na świat jako światłość, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie pozostawał w ciemności (J 1, 12.46)⁶⁵⁹. Tekst Encykliki – czym już wspomniałem – nosi w sobie przemyślenia dwóch papieży. W dniu prezentacji tekstu Encykliki obecny w Sali La Stampa w Watykanie Kard. Marc Ouellet, Prefekt, Kongregacji ds. Biskupów⁶⁶⁰ wyraził, że Opatrzność chciała, aby do tryptyku, jakiego podjął się papież Benedykt XVI, pisząc dwie pierwsze encykliki o miłości i o nadziei, dodać trzeci, którego tematem jest wiara, ale – jak mówił prefekt Kongregacji ds. Biskupów – już jako „prezent emerytowanego papieża dla jego następcy i zarazem jako symbol jedności. Przyjmując i kończąc dzieło swojego poprzednika papież Franciszek ukazał, tak jak Benedykt XVI, jedność wiary. Jeden papież przekazuje drugiemu światło wiary, tak jak się przekazuje pałeczkę w peletonie”⁶⁶¹.

W podobnym tonie wyraził się abp Rino Fisichella, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Nowej Ewangelizacji. Wymieniając encykliki Benedykta rzymski purpurat zauważał brak do całości tryptyku o cnotach teologicznych, encykliki o wierze. Mówił abp Fisichella: „przed Rokiem Wiary prosiliśmy Benedykta XVI, aby napisał encyklikę na temat wiary.

⁶⁵⁸ Wypowiedź Abp. L. Ladarii prefekta Dykasterii Nauki Wiary (do 2022 Kongregacji nauki Wiary) w latach 1 lipca 2017- 1 lipca 2023, wcześniej sekretarza Kongregacji 9 lipca 2008. 20 maja 2018 r. podczas modlitwy *Regina Coeli* papież Franciszek ogłosił, że mianował go kardynałem. Jego kreacja kardynalska odbyła się na konsystorzu 28 czerwca 2018 r. „Ladaria: Francesco ci insegna essere vicini alla gente” miała miejsce 10.03.2018 r. w *Vatican news*, i była jeszcze przed reformą Kurii Rzymskiej w 2022, która dokonała zmian w funkcjonowaniu Kurii i nazw poszczególnych dykasterii. W tej wypowiedzi Prefekt mówił też o tym, że „papież uczy, jak być blisko ludzi i jest to charakter pastoralny, by odczuwać zapach owiec, co oznacza także dla nas czuć się blisko owiec, bo to jest nasza posługa. [...] Papież mówi o piramidzie posługi, że jako bazą są wszyscy, a potem wyżej są niektórzy, ale oni są w służbie niektórych, i to jest jak piramida odwrócona. I ten obraz może służyć nam jako obraz pastoralny”.

<https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2018-03/ladaria--la-dottrina-della-fede-al-servizio-del-popolo-di-dio.html> (dostęp 14.01.2024).

⁶⁵⁹ LF I.

⁶⁶⁰ Nazwa przed Reorganizacją Kurii Rzymskiej w 2020 r.

⁶⁶¹ Cyt. za: <https://opusdei.org/pl-pl/article/lumen-fidei-swiatlo-wiary-encyklika-wielkiego- optymizmu-i-nadziei/>, (dostęp 6.02.2024).

Papież nie czuł się na siłach, ale uległ namowom. Miała być podsumowaniem Roku Wiary, ale Opatrzność Boża zmieniała jego plany. Encyklika zawiera elementy charakterystyczne dla myśli Benedykta XVI. [...] Pierwsza encyklika papieża jest zwykle dokumentem programowym pontyfikatu, dlatego ważnym jest fakt, że pierwsza encyklika Ojca Świętego Franciszka jest tekstem pełnym optymizmu i nadziei”⁶⁶².

Kardynał Gerhard L. Müller, obecny na prezentacji papieskiego dokumentu, zaznaczył z kolei, że „światło pochodzące z wiary, z Objawienia, które Bóg czyni o sobie w Jezusie Chrystusie i w swoim Duchu, oświeca głębię rzeczywistości i pomaga rozpoznać, niesie ona ze sobą i wpisuje w siebie niezatarte znaki dobrej inicjatywy Boga. Rzeczywiście wiara dzięki światłu pochodzącemu od Boga jest w stanie oświecić „całą drogę” (nr 1), „całe istnienie człowieka” (Nr 4). „Nie oddziela nas od rzeczywistości, ale pozwala uchwycić jej najgłębszy sens, odkryć, jak bardzo Bóg kocha ten świat i nieustannie kieruje go ku sobie” (n. 18)”⁶⁶³.

Przy okazji, zanim zagłębimy się bardziej w tematy papieskich przemyśleń, które odnoszą się do (nowej) ewangelizacji, warto już teraz zaznaczyć, że kiedy w encyklice *Lumen Fidei* papież mówi o świetle, określił go światem pogańskim. Właśnie do takiego świata, pogańskiego, skierowane zostaje światło wiary Chrystusa i w Chrystusa. Jego zadaniem jest oświecić to, co ciemne, wnieść światło Ewangelii tam, dokąd dotąd jeszcze nie dotarło.

4. Adhortacja *Evangelii gaudium*

Z przytoczonych wypowiedzi Sekretarza Synodu (w drugim rozdziale), mogliśmy zaobserwować, że adhortacje, które są posynodalnymi dokumentami papieskimi powstają w dużej mierze przy współpracy Sekretariatu Generalnego Synodu i w oparciu o propozycje, jakie Synod poprzez Sekretariat proponuje papieżowi⁶⁶⁴. Zwykle adhortacje ukazują się w dwa lata od zakończenia Synodu.

Podobnie Adhortację *Evangelii gaudium* poprzedzało (opisane w II rozdziale) XIII Zwyczajne Zgromadzenie Synodu Biskupów. Owoce prac Synodu, które stanowiły 58

⁶⁶² Cyt. za: *Lumen Fidei*, „Światło wiary”, *Encyklika wielkiego optymizmu i nadziei*, [w:] <https://opusdei.org/pl-pl/article/lumen-fidei-swiatlo-wiary-encyklika-wielkiego-optimizmu-i-nadziei/>, (dostęp: 6.02.2024).

⁶⁶³ Cyt. Gerhard Ludwig Müller, *Tekst prezentacji Listu encykliki Lumen Fidei*: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/muller/rc_con_cfaith_20130705_lumen-fidei_it.html (dostęp: 6.02.2024) <https://www.youtube.com/watch?v=FAAwDNrlsis> (dostęp: 6.02.2024).

⁶⁶⁴ Por. EG 16.

propozycji zostały przekazane papieżowi Benedyktowi XVI aby zostały uwzględnione w przygotowaniu posynodalnej adhortacji. Po ustąpieniu papieża Benedykta XVI prace nad Adhortacją *Evangelii gaudium* podjął papież Franciszek.

W adhortacji widać inną metodologię, przyjęcie innego klucza pisania adhortacji. Ważnym wsparciem w powstawaniu dokumentu przestał być Sekretariat Synodu. W adhortacji papież Franciszek odwołuje się tylko 30 razy do dokumentów z poprzedniego Synodu. Chętnie natomiast przytacza wypowiedzi swoich poprzedników: Pawła VI, Jana Pawła II i Benedykta XVI oraz korzysta z dokumentu z Aparecida⁶⁶⁵ i konferencji episkopatów różnych krajów. Patrząc na wielkość dokumentu, jest on bardzo obszerny i jest napisany w formie encykliki. Jeśliby porównać *Evangelii gaudium* z innymi dokumentami można zauważyć, że jeśli: *Ad genets* ma 42 punkty, *Evangelii nuntiandi* 80 punktów, *Redemptoris missio* 92 to *Evangelii gaudium* ma już 288 punktów i prawie trzy razy przewyższa poprzednie dokumenty. Dlatego omówienie tego dokumentu potrzebuje także trochę miejsca.

4.1. Analiza tekstu dokumentu

Dokument składa się ze wstępu, który obejmuje 3 akapity, 18 punktów, następnie: Pierwszy rozdział (19-49) liczy 5 akapitów 40 punktów i dotyczy Misyjnego przeobrażenia Kościoła. Drugi rozdział (50-109) liczy 2 akapity i 59 punktów i analizuje Kryzys zaangażowania wspólnotowego. Trzeci rozdział (110-175) liczy 4 akapity i 65 punktów i dotyczy Głoszenia Ewangelii. Czwarty rozdział (176-258) liczy 4 akapity i 82 punkty i analizuje Społeczny wymiar ewangelizacji. Piąty zaś rozdział (259-288) liczy 2 akapity i 29 punktów i omawia Ewangelizatorów z Duchem.

Pierwszych pięć punktów dokumentu ma charakter wprowadzający, mówiący o radości chrześcijańskiej, która związana jest ze spotkaniem z Jezusem Chrystusem i to spotkanie wyzwala ludzi od grzechu, od smutku, od wewnętrznej pustki i od izolacji⁶⁶⁶. Tym samym rozpoczyna od wyjaśnienia pojęć. Precyzuje „czym jest albo czym powinna być radość chrześcijańska, a czym powinna być radość ewangelizowania”⁶⁶⁷. W celu ukazania wartości spotkania ze Zbawicielem, wychodzi najpierw od sytuacji współczesnego człowieka ukazując zagrożenie, jakie niesie ze sobą styl życia oparty na konsumpcji dóbr, które w konsekwencji

⁶⁶⁵ *Aparecida*, wyd. pol. Wydawnictwo Przystanek Jezus, Kraków, 2014.

⁶⁶⁶ Por. EG 1.

⁶⁶⁷ Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 40.

zamyka człowieka w sobie i generuje pustkę odizolowując go od innych⁶⁶⁸ co w konsekwencji prowadzi do życia dla siebie, rozwoju indywidualizmu, egoizmu i sprzyja wzrostowi sekularyzacji⁶⁶⁹.

4.2. Wstęp

Źródłem radości jest osobiste spotkanie z Chrystusem Zmartwychwstałym. Obdarza on wierzącego radością życia odnowionego, pojednanego z Bogiem, ludźmi i środowiskiem⁶⁷⁰. Papież odwołując się przy tym do myśli Benedykta XVI i zachęca, aby człowiek pragnął odnawiać swoje osobiste spotkanie z Chrystusem, które „nadaje życiu nową perspektywę postrzegania swego istnienia, a tym samym decydujące ukierunkowanie”⁶⁷¹, ponieważ „nikt nie jest wyłączony z radości jaką nam przynosi Pan”⁶⁷². Spotkanie ze Zbawicielem, jest bardzo istotne, gdyż pozwala człowiekowi prowadzić się Bogu poza samego siebie, aby patrząc na siebie z perspektywy spotkania z Prawdą dotrzeć do poznania kim jest i odkryć sens własnego istnienia.

Inną radością jest radość z ewangelizowania. Ta z kolei „nie rodzi się z przyjęcia Chrystusa jako pierwsza, ale z dzielenia się Nim z innymi”⁶⁷³. Według Franciszka w tym tkwi źródło ewangelizacyjnej działalności. Człowiek odkrywszy sens życia, chce się tą prawdą dzielić i przekazywać ją innym, co ma charakter dzielenia się dobrem⁶⁷⁴. Odkryte przez człowieka dobro, pragnie być przekazywane innym⁶⁷⁵. Analogicznie rzecz ujmując, człowiek rozumiejąc własne życie i czując się obdarowany, staje się zdolny ofiarować swoje życie za innych, stając się dzięki temu bardziej dojrzały i bardziej zdolny do misji⁶⁷⁶ a jednocześnie pełen zapału i czerpiący swą radość od Chrystusa⁶⁷⁷. „Tylko dobro wypływające z Ewangelii Jezusa rozbudza pragnienie życia z godnością i w całej pełni, rodzi szacunek dla drugiego i

⁶⁶⁸ Por. EG 2.

⁶⁶⁹ Por. Przesłanie z Holandii, nic nie zapowiadało upadku, kard. Willem Eijk, w którym Kardynał wskazuje na nasilenie sekularyzacji wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa, <https://www.youtube.com/watch?v=ZZeDp4pJjHA> (dostęp: 4.03.2024).

⁶⁷⁰ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 43.

⁶⁷¹ Benedykt XVI, Enc. *Deus caritas est* (25 grudnia 2005), 1: AAS 98 (2006), 217.

⁶⁷² Paweł VI, Adhort. apost. *Gaudete in Domino* (9 maja 1975), 22: AAS 67 (1975), 297, EG 4.

⁶⁷³ Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 43.

⁶⁷⁴ Por. EG 9.

⁶⁷⁵ Por. EG 9.

⁶⁷⁶ Por. V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Aparecidy* (29 czerwca 2007), 360.

⁶⁷⁷ Paweł VI, Posynodalna Adhort. apost. *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), 80: AAS 68 (1976), 75.

zachęca do wspólnego szukania i rozwijania dobra⁶⁷⁸. Doświadczenie radości powstaje także wtedy, kiedy ludzie (wspólnie) współpracują na rzecz dobra jeszcze większego i czynią to siłą chrześcijańskiej wiary, bowiem głoszenia i przekazywania Ewangelii dokonują konkretni ludzie, a nie masy czy też grupy anonimowe⁶⁷⁹.

Papież Franciszek postawił w centrum przepowiadania osobę Jezusa Chrystusa, ponieważ „Jezus jest pierwszym i największym głosicielem Ewangelii”⁶⁸⁰. Jest On też najważniejszym źródłem misji, stąd też ewangelizacja musi zaczynać się od duchowego i prawdziwego odkrycia Zbawiciela oraz wejścia z osobistą wiarą w dzieło, które On sam chce czynić za pośrednictwem tego, który uwierzy. Jednocześnie, pomimo trudnych doświadczeń, jedność z Nim daje wierzącemu (na tej drodze) kosztować radości i szczęścia. Odkrycie, że „inicjatywa należy do Boga”⁶⁸¹ i wypływa z Jego miłości (1J 4,19) pozwala tym bardziej doświadczyć działającego Boga i mieć wobec Boga postawę wdzięczności⁶⁸². Jest to zaproszenie i wezwanie Zbawiciela do uczestniczenia w dziele zbawienia. Jeszcze innym rozróżnieniem, jakie przywołuje papież Franciszek, jest różnica pomiędzy radością a wesołością. Wesołość jest dobra, ale jest czymś mniejszym niż radość. Wesołość, jeśli chciałoby się nią żyć w każdej chwili, na koniec przemienia się w beztroskę, powierzchowność i prowadzi do stanu braku chrześcijańskiej mądrości. Radość jest darem Pana i namaszczeniem Ducha⁶⁸³.

Nawiązując do obrad Synodu, Franciszek omawia trzy obszary nowej ewangelizacji. Pierwszym jest duszpasterstwo zwyczajne, „które powinno być w większym stopniu ożywione ogniem Ducha, aby rozpało serca wierzących, którzy regularnie uczestniczą w życiu wspólnoty i gromadzą się w dniu Pańskim, by karmić się Słowem Bożym i Chlebem życia wiecznego”⁶⁸⁴. Do tego obszaru wliczają się także wierni, którzy uczestnicząc regularnie w nabożeństwach zachowują i pogłębiają szczerą i żywą wiarę, aby coraz bardziej odpowiadać na miłość Boga⁶⁸⁵.

⁶⁷⁸ Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 43.

⁶⁷⁹ Por. Tamże.

⁶⁸⁰ Paweł VI, Posynodalna Adhort. apost. *Evangeliæ nuntiandi* (8 grudnia 1975), 7: AAS 68 (1976), 9.

⁶⁸¹ EG 12.

⁶⁸² Por. EG 13.

⁶⁸³ Por. Franciszek, *Od smutku do radości*, Homilia w Domu św. Marty, 30.05.2014; Z. Kijas, *Dziedzictwo papieża Franciszka*, Kraków 2023, s. 43.

⁶⁸⁴ Benedykt XVI, *Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów* (28 października 2012): AAS 104 (2012), 890.

⁶⁸⁵ Por. EG 14.

Drugim obszarem jest środowisko „osób ochrzczonych, którzy jednakże nie żyją zgodnie z wymogami chrztu świętego”⁶⁸⁶, „nie przynależą całym sercem do Kościoła i nie doświadczają już pocieszenia płynącego z wiary”⁶⁸⁷. Odpowiedzią Kościoła w tym obszarze jest działanie, aby poprzez zaproszenie ich do nawrócenia przywrócić im radość wiary połączoną z zaangażowaniem się w życie Ewangelią. Zdaniem papieża wynika to z matczynej troski Kościoła⁶⁸⁸.

Trzecim obszarem ewangelizacji jest głoszenie Ewangelii „tym, którzy nie znają Jezusa Chrystusa lub go zawsze odrzucali”⁶⁸⁹. Papież naucza, że chrześcijanie mają obowiązek kierować przesłanie Ewangelii do wszystkich, bez wykluczania kogokolwiek, ponieważ w naturze ludzkiej jest zapisana tęsknota za obliczem Boga i szukania Go w skrytości. Należy jednak pamiętać, że „Kościół rozszerza się nie przez prozelityzm, ale przez przyciąganie”, to znaczy przez przyjaźń⁶⁹⁰. Papież Franciszek zaczerpnął to sformułowanie z homilii wygłoszonej przez Papieża Benedykta XVI na otwarciu V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów w 2007 roku, w której brał też udział Kard. Bergoglio. Należy także podkreślić, że wiele treści i ducha w nauczaniu papieża Franciszka nawiązuje do wspomnianej Konferencji⁶⁹¹.

Przechodząc do tematu misji papież Franciszek przywołuje słowa papieża Jana Pawła II i zachęca do tego, aby w przepowiadaniu troszczyć się o tych, którzy stoją z dala od Chrystusa „gdyż jest to pierwsze zadanie Kościoła”⁶⁹². Wypływa to z tego, że działalność misyjna „stanowi także dziś największe wyzwanie dla Kościoła”⁶⁹³ a „sprawa misji winna być na pierwszym miejscu”⁶⁹⁴ i być wzorcem każdego działania Kościoła. Dlatego papież Franciszek proponuje, aby w działalności Kościoła zdecydowanie przechodzić „od

⁶⁸⁶ Benedykt XVI, *Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów* (28 października 2012): AAS 104 (2012), 890.

⁶⁸⁷ EG 14.

⁶⁸⁸ Por. EG 14.

⁶⁸⁹ EG 14.

⁶⁹⁰ Benedykt XVI, *Homilia podczas Mszy św. na otwarciu V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów* (13 maja 2007), Aparecida, Brazylia (13 maja 2007): AAS 99 (2007), 437.

F. D. Wolton, *Otwieranie drzwi, Rozmowy o Kościele i świecie*. Kraków 2018, s. 46. Papież mówi tam m. in. że „Kościół wzrasta przez przyciąganie, a nie przez prozelityzm. Polityka również. Jeden jest katolikiem, kolejny protestantem, inny muzułmaninem, jeszcze inny Żydem, ale ona wzrasta przez przyciąganie przez przyjaźń ... mosty, mosty i jeszcze raz mosty” s. 46.

⁶⁹¹ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo papieża Franciszka*, Kraków 2023, s. 46.

⁶⁹² Enc. *Redemptoris missio* (7 grudnia 1990), 34: AAS 83 (1991), 280.

⁶⁹³ Tamże, 40, 287.

⁶⁹⁴ Tamże, 86: AAS 83 (1991), 333.

duszpasterstwa zwykłego zachowania stanu rzeczy do duszpasterstwa zdecydowanie misyjnego”⁶⁹⁵ dającego wiele radości. Natura nowej ewangelizacji jest holistyczna i aby ją zrozumieć, potrzeba połączyć te wszystkie wskazane elementy, aby otrzymać jej pełny obraz⁶⁹⁶. W nowej ewangelizacji nie chodzi bowiem o szukanie sposobu przekazywania wiary.

W kolejnych trzech punktach papież Franciszek określa ramy prezentowanej adhortacji. Najpierw stwierdza, że jest to dokument odpowiadający na „zaproszenie Ojców synodalnych do zredagowania adhortacji”⁶⁹⁷, która zawiera bogactwo prac Synodu⁶⁹⁸ i jest oparta o rady wielu osób⁶⁹⁹. Adhortacja zawiera także troski, jakich doświadcza papież w tym konkretnym momencie dzieła ewangelizacyjnego Kościoła, które łączą się z wieloma tematami powiązаныmi z ewangelizacją współczesnego świata. Papież przyznaje, że dokument nie jest definitywnym nauczaniem, ani też nie będzie wyczerpującym omówieniem wszystkich zagadnień dotyczących Kościoła i świata. Tym samym podkreśla wielką rolę w rozeznaniu spraw Kościoła leżącą po stronie poszczególnych episkopatów, co jest jego zdaniem „potrzebą przyjęcia zbawiennej decentralizacji”⁷⁰⁰. Adhortacja zawiera ważne wytyczne, które zdaniem papieża, mogą ukierunkowywać cały Kościół ku „nowemu ewangelizacyjnemu etapowi, pełnego zapału i dynamizmu”⁷⁰¹. Sięgając do Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* wylicza ważne tematy, które jego zdaniem mają ważny i praktyczny wpływ na obecne zadania Kościoła i pomagają w uwypukleniu ewangelizacyjnego stylu jego działalności⁷⁰². Za papieżem możemy wyliczyć wskazane tematy:

- a) „Reforma Kościoła u początku misyjnego wyjścia
- b) Pokusy zaangażowania w duszpasterstwo.
- c) Kościół pojmowany jako całość ludu Bożego, który ewangelizuje.
- d) Homilia i jej przygotowanie.
- e) Społeczna integracja ubogich.

⁶⁹⁵ V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Aparecidy*, (29 czerwca 2007), 370.

⁶⁹⁶ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 47.

⁶⁹⁷ *Propositio* 1, EG 16.

⁶⁹⁸ Należy stwierdzić, że papież Franciszek w obszernej Adhortacji odwołuje się do Synodu tylko 30 razy na 58 zgłoszonych propozycji.

⁶⁹⁹ Por. EG 16.

⁷⁰⁰ EG 16.

⁷⁰¹ EG 17.

⁷⁰² Por. EG 17.

- f) Pokój i dialog społeczny,
- g) Duchowe motywacje dla misyjnego zaangażowania”⁷⁰³.

Na koniec wstępu papież przyznaje, że tekst adhortacji jest obszerny, jednak nie po to, by stać się traktatem o nowej ewangelizacji, a bardziej opisem wpływu wskazanych problemów na obecne zadania Kościoła. Wskazane zagadnienia pomagają, zdaniem papieża, w nakreśleniu określonego stylu ewangelizacyjnego, do którego pragnie zachęcić Wspólnotę Kościoła.

Z kolei abp Rino Fisichella wypowiadając się o adhortacji uważa, że zwornikiem pomiędzy zaproponowanymi tematami jest miłosierna miłość Boga, który wychodzi na spotkanie z człowiekiem, aby ukazać sens objawienia w spotkaniu z Jezusem Zbawicielem i dzieleniu się tym spotkaniem z innymi⁷⁰⁴.

Zdaniem o. Zdzisława Kijasa OFM Conv, aby otrzymać pełny obraz nowej ewangelizacji, należy wszystkie wskazane elementy połączyć, aby ujrzeć jej holistyczną naturę. W ocenie papieskiej nowej ewangelizacji zwraca uwagę na brak ukazania jasnych kierunków, którymi powinna podążać nowa ewangelizacja, co w przyszłości może osłabić jej dynamizm i przy braku jasnych definicji i punktów odniesienia nowa ewangelizacja nie stała się tylko pięknym zwrotem i modnym hasłem⁷⁰⁵.

4.3. Rozdział I

4.3.1. Misyjne przeobrażenie Kościoła.

Na początku pierwszego rozdziału, papież wyjaśnia, że ewangelizacja wynika z polecenia Pana Jezusa, aby <<i>ić i nauczać wszystkie narody udzielając chrztu w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego>> (Mt 28,19), z czym jest związane także polecenie zachowywania całej nauki Pana, którą przekazał Apostołom⁷⁰⁶. To posłanie nie ma ograniczeń czasowych i przestrzennych, co sprawia, że jest aktualne w każdym czasie i w każdym miejscu i jest

⁷⁰³ EG 17. Wspomniane przez papieża tematy odnajdujemy w Konstytucji dogmatycznej *Lumen Gentium* Soboru Watykańskiego II w nieco innym układzie. Konstytucja zawiera jednak większość z nich. Zaczyna się jednak od określenia czym jest Misterium kościoła, by potem przejść przez określenie Ludu Bożego i omówić spojrzenie na Kościół w jego różnych aspektach. Zob. *Lumen Gentium*, Sobór Watykański II, Pallottinum 2002, s. 104-167.

⁷⁰⁴ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 47.

⁷⁰⁵ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 47.

⁷⁰⁶ Zob. Mt 28, 19-20.

skierowane do każdego człowieka, nawet tego na krańcu świata⁷⁰⁷. Wypowiedź papieża łączy się z kolejnymi pojęciami, nawiązującymi do czasu i przestrzeni, w których dokonuje się życie ludzkie. Temat misyjności pośrednio może wskazywać na wrażliwość w tym temacie papieża. Można w nich zobaczyć także próbę nakreślenia papieskiej teologii misyjnej⁷⁰⁸.

4.3.2. Kościół „wyruszający w drogę” podstawy misyjnego klucza papieskiego

Odwołując się do Słowa Bożego, papieża zauważa potrzebę <<wyjścia>> wpisana jednocześnie w historię powołania i historię zbawienia, która poprzez doświadczenia bycia w drodze ostatecznie doprowadza do Zbawienia. Teologia Jezusowego posłania zawartego w <<idźcie>> obejmuje nie tylko nowe scenariusze wydarzeń, miejsc i czasów zawartych w „wyruszeniu w drogę” ale także wskazuje jasny cel, który można określić „misyjnym wyjściem” domagającym się zaangażowania każdego ochrzczonego w dzieło zbawienia i w procesie rozeznania. Pomocna w tym jest odwaga pozostawienia własnych wygod, które są obrazem osiadłego stylu życia i mentalności, aby wyruszając w drogę docierać do wszystkich peryferii świata potrzebujących światła Ewangelii⁷⁰⁹. Podjęcie „misji ewangelizacyjnej Kościoła”⁷¹⁰ zawiera w sobie gotowość i otwartość na osobiste doświadczenie radości z przeżywanej i głoszonej Ewangelii dokonującej się w postawie ucznia i w relacji do wspólnoty.

Radość, zdaniem papieża, jest znakiem, który potwierdza owoce głoszonej Ewangelii⁷¹¹. Radość misyjna posiada także dynamikę wyjścia poza siebie, wyjścia poza własną wygodę i daru skierowanego ku drugiemu człowiekowi. To wyjście dokonuje się w słuchaniu Ducha Świętego, który jest mocą głoszonego słowa⁷¹².

4.3.3. Znaczenie słowa

⁷⁰⁷ Por. EG 19.

⁷⁰⁸ Zob. V. Magno (red.) *Missione che passione, Evangelizzazione nella chiesa di papa Francesco*, Watykan 2020.

⁷⁰⁹ Słowo peryferie, jest pojęciem bardzo często używanym przez papieża Franciszka w odniesieniu do Kościoła i wyzwań Wspólnoty Kościoła. Zob. P. Fucili, *Direzione peryferia, I primi passi di papa Francesco*, Torino 2013.

⁷¹⁰ Por. EG 20.

⁷¹¹ Por. D. A. N. Nguyen, *La teologia della gioia e il suo fondamento nell'Evangelii gaudium* w: G. Cesareo *Evangelii Gaudium, riflessione francescana*, Padova 2015, s. 27.

⁷¹² Por. EG 21.

W dwudziestym drugim punkcie *Evangelii gaudium* papież Franciszek wyraża bardzo ważne zdanie mówiące o tym, że Słowo zawiera w sobie potencjał, którego nie możemy przewidzieć. Należałoby odnieść, tę myśl do wypowiedzi Josepha Ratzingera, który widzi w mowie-Słowie Boga potrzebę dialogu i odpowiedzi, co jednocześnie jest potwierdzeniem wieczności życia ludzkiego⁷¹³. Skoro Bóg zwraca się do człowieka poprzez swoje Słowo, to znaczy, że człowiek może być odbiorcą Słowa Bożego, że jest wieczny, to znaczy stworzony do wieczności. Bóg nie kieruje swojego Słowa do zwierząt, ale do człowieka, który jest stworzony na obraz i podobieństwo Boże widzialne w Jezusie. Mówienie o wielkości Słowa Bożego, przekraczającego poznanie i wymiar czysto ludzki, potwierdza nieśmiertelność człowieka⁷¹⁴.

W pierwszym rozdziale swojej adhortacji chce zachęcić wiernych do spojrzenia na poszczególne wymiary życia Kościoła z perspektywy misyjnej. Rozpoczyna swoją myśl od zagadnień posłania i rozesłania w celu głoszenia Dobrej Nowiny poprzez ukazywanie wartości Słowa Bożego, aby później mówić o zażyłości w drodze i doświadczenia komunii misyjnej. Jest to również próba nakreślenia ram teologii misji opartej na koncepcji Kościoła wyruszającego w drogę i przejmującego inicjatywę. Papież wprowadza neologizm *Primerear* oznaczający przejęcie inicjatywy⁷¹⁵.

Wyruszenie w drogę wspólnoty ewangelizacyjnej powoduje wejście poprzez dzieła i gesty w życie codzienne dotykając ludzkiej codzienności, a poprzez z nią często także cierpiącego ciała Chrystusa w tym ludzie. Tym samym papież dochodzi do ważnego kolejnego hasła „zapachu owiec” ponieważ owce, które znają zapach Pasterza są w stanie Go słuchać i znają Jego głos, stąd wytrwałość Apostolska i „ewangelizacyjna wymaga cierpliwości i uwzględnienia ograniczeń”⁷¹⁶. Opisana w ten sposób postawa otwartości na ofiarowanie swojego życia aż do męczeństwa jest postawą wiary ucznia w Jezusa Chrystusa, który jest początkiem, ale także - o czym często się zapomina - i końcem. Papież zwraca także uwagę, że radość wspólnoty ewangelizacyjnej powinna być przeżywana na Liturgii.

⁷¹³ Por. M. Skłodowski, *Ciało, dusza, duch, Myśl Josepha Ratzingera na tle współczesnej antropologii*, Warszawa 2013, s. 145.

⁷¹⁴ Por. J. Ratzinger, *Śmierć i życie wieczne*, Warszawa 2000, s. 147-149.

⁷¹⁵ Por. EG 24; D. Kowalczyk, *Obraz Boga w nauczaniu papieża Franciszka*, [w:] *Studia Bobolanum* 1 (2014), s. 30.

⁷¹⁶ EG, 24.

Sama Liturgia bowiem jest przestrzenią działania ewangelizacyjnego oraz wyraża ludzką gotowość złożenia daru.

4.3.4. Duszpasterstwo ewangelizacyjne

W drugiej części pierwszego rozdziału papież Franciszek opisuje duszpasterstwo w perspektywie ewangelizacyjnej, która zakłada duszpasterskie i misyjne nawrócenie, przejawiające się w odejściu od „zwyčajnego administrowania”⁷¹⁷ do „permanentnego stanu misji”⁷¹⁸. Franciszek nawiązuje do papieża Pawła VI, który wzywał do odnowy nie tylko jednostki, ale całego Kościoła, mówiąc, że „Kościół powinien pogłębiać świadomość samego siebie i zastanawiać się nad swoją tajemnicą [...] jako swoją świętą i nieskalaną Oblubienicę, z rzeczywistym obliczem, jaki Kościół dzisiaj przedstawia. [...] Wynika stąd ofiarne i niemal niecierpliwe pragnienie odnowy, to znaczy poprawy błędów, jakie ta świadomość piętnuje i odrzuca, niemal wewnętrzny egzamin w świetle wzoru, jaki Chrystus nam zostawił przez siebie”⁷¹⁹. Papież Franciszek odwołując się do Soboru Watykańskiego II wyrażającego potrzebę nawrócenia Kościoła i nieustannej reformy, która jest wyrazem wierności Jezusowi Chrystusowi⁷²⁰ w równoległej odnowie zewnętrznej z tą duchową. Zdaniem papieża „bez dążenia do nowego życia i autentycznego ewangelicznego ducha oraz bez wierności Kościoła swojemu powołaniu, każda nowa struktura w krótkim czasie ulega degradacji”⁷²¹. Papieżowi leży na sercu, aby struktury Kościoła stały się bardziej misyjne przyjmując stałą postawę „wyjścia”, aby nie popaść, jak to zaznaczył Jan Paweł II „w pewnego rodzaju kościelne zamknięcie się w sobie”⁷²². W wezwaniu do nawrócenia papież widzi potrzebę przebudzenia się wierzących, począwszy od duchowego poprzez intelektualne, które prowadzi do duszpasterskiego otrzeźwienia⁷²³.

⁷¹⁷ V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Aparecidy* (29 czerwca 2007), 201.

⁷¹⁸ Por. EG 25, V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Aparecidy* (29 czerwca 2007), 551.

⁷¹⁹ EG 26, Paweł VI, Enc. *Ecclesiam suam* (6 sierpnia 1964), 9-10: AAS 56 (1964), 611-612.

⁷²⁰ „Wszelka odnowa Kościoła w istocie polega na wzrastaniu w wierności jego powołaniu. Chrystus wzywa pielgrzymujący Kościół, rozumiany jako instytucja ludzka do nieustannej reformy, której Kościół, rozumiany jako instytucja ludzka i ziemską, wciąż potrzebuje”. Sobór Watykański II, Dekr. O ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, 6.

⁷²¹ EG 26.

⁷²² Jan Paweł II, Posynodalna Adhort. apost. *Ecclesia in Oceania* (22 listopada 2001), 19: AAS 94 (2002), 390.

⁷²³ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 48.

4.3.5. Wartość i znaczenie parafii

W dalszej części dokumentu papież odwołując się do przekazanych przez Synod Propozycji⁷²⁴ dzieli się swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi wspólnot Kościoła partykularnego⁷²⁵, w tym szczególnie w pierwszej kolejności parafii jako instytucji ewangelizacyjnej⁷²⁶. Parafia jest pierwszym uobecnieniem Kościoła na danym terenie⁷²⁷, tworząc wspólnotę wspólnot, przestrzeń słuchania Słowa Bożego, miejsce przepowiadania i wzrost życia chrześcijańskiego, ofiarnej miłości, adoracji i celebracji⁷²⁸.

Evangelii gaudium opisuje parafię w trzech drogich papieżowi czasownikach, wskazujących na trzy czynności: integrację, towarzyszenie i rozeznanie⁷²⁹. Obok parafii papież wymienia też małe wspólnoty i ruchy oraz różne formy stowarzyszeń, które stanowią bogactwo Kościoła, a które są wzbudzane przez Ducha Bożego dla ewangelizowania wszystkich środowisk i obszarów. Papież zachęca, aby wszystkie one chętnie włączały się w duszpasterstwo Kościoła partykularnego⁷³⁰, który określa „częstką Kościoła Katolickiego pod przewodnictwem swego biskupa”⁷³¹. Biskup jest podmiotem ewangelizacji⁷³², ponieważ w nim uobecnia się działanie apostolskiego Kościoła Chrystusa⁷³³. Papież odwołując się do Soboru Watykańskiego do dekretu *Christus Dominus* ukazuje jak ważną osobą w Kościele partykularnym jest biskup, którego zadaniem jest sprzyjanie komunii misyjnej⁷³⁴. Poprzez dialog i zapal pasterski oraz sprzyjanie dynamicznej, otwartej i misyjnej komunii, poprzez różne formy uczestnictwa w życiu Kościoła biskup może przyczynić się do dojrzewania duchowego wiernych⁷³⁵.

⁷²⁴ Papież w czterech punktach Adhortacji odwołuje się po raz pierwszy do aż czterech propozycji XIII Synodu (Propositioni), 26, 41, 42, 44. Dotyczą one kolejno: 26-Parafie i inne rzeczywistości Kościoła, 41 Nowa ewangelizacja i Kościoły partykularne, 42-Zintegrowana działalność pastoralna, 44-Nowa ewangelizacja w parafii.

⁷²⁵ Por. *Propositio* 41.

⁷²⁶ Por. *Propositio* 44.

⁷²⁷ Por. *Propositio* 26.

⁷²⁸ Por. EG 28.

⁷²⁹ A. Ruccia, *La parrocchia secondo l'Evangelii Gaudium, Integrare, accompagnare, discernere*, Padova 2018. s. 7.

⁷³⁰ Por. *Propositio* 26.

⁷³¹ EG 29.

⁷³² Por. *Propositio* 41.

⁷³³ Por. EG 30.

⁷³⁴ Por. Sobór Wat. II, Dekr. o pasterskich zadaniach biskupów w świecie *Christus Dominus*, 11.

⁷³⁵ Por. EG 31.

Kolejnym wątkiem tematycznym, jaki sygnalizuje papież, jest ważna kwestia charakteru posługi Biskupa Rzymu. Papież Franciszek odwołał się do Jana Pawła II, który prosił o pomoc w znalezieniu takiej formy sprawowania prymatu, aby był on otwarty na nową sytuację i nie odrzucał istotnych elementów misji papieżstwa⁷³⁶. Z kolei papież Bergoglio jest zdania, że także papieżstwo oraz centralne struktury Kościoła powszechnego⁷³⁷ muszą wsłuchiwać się w wezwanie do nawrócenia, co łączy się także z zadaniami i kompetencjami Konferencji Episkopatów⁷³⁸. Uważa, że jako Biskup Rzymu, powinien pozostać otwarty na sugestie dotyczące sprawowania posługi Piotrowej, „aby uczynić ją bardziej wierną formy, jaka była w zamyśle Pana Jezusa oraz otwarta na aktualne potrzeby ewangelizacji”⁷³⁹ co związane byłoby m.in. z rezygnacją z nadmiernej centralizacji w Kościele⁷⁴⁰.

Na zakończenie drugiej części pierwszego rozdziału papież zasignalizował temat duszpasterstwa, który pragnie, aby był postrzegany w kluczu misyjnym, co można określić jako rezygnację z wygodnego kryterium pasterskiego, tak aby duszpasterze poprzez odwagę i kreatywność byli otwarci na przemyślenie celów stylu i metod ewangelizacyjnych w swoich wspólnotach. Papież zachęca i wzywa wszystkich do skorzystania ze wskazań adhortacji, aby licząc na braci, w tym na Biskupów, stosować mądre i realistyczne rozeznanie duszpasterskie.

4.3.6. Kwestie duszpasterskie

W Trzeciej części pierwszego rozdziału, papież wychodzi z serca ewangelii i pragnie, aby całe życie Kościoła działalność i duszpasterstwo, jednym słowem wszystko było ujmowane w kluczu misyjnym. W dzisiejszym świecie w dziele misyjnym ważną rolę w komunikacji spełniają media, które jednak rządzą się swoimi prawami. Niesie to zagrożenie, że to co istotne w przekazie Kościoła, to co stanowi rdzeń orędzia Jezusa Chrystusa, może zostać zepchnięte na drugi plan. Potrzeba więc postawy czujności, aby rdzeń Ewangelii nie został utożsamiony z pobocznymi aspektami.

⁷³⁶ Por. Enc. *Ut unum sint* (25 maja 1995), 95; AAS 87 (1995), 977-978.

⁷³⁷ Zob. Z. J. Kijas, *Franciszek i nasze marzenia o Kościele*, s. 195n.

⁷³⁸ Por. Jan Paweł II, *Motu proprio Apostolos suos* (21 maja 1998): AAS 90 (1998), 641-658.

⁷³⁹ Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 49.

⁷⁴⁰ Por. EG 32.

Współczesne duszpasterstwo, przeżywane w duchu nowej ewangelizacji, dokonywać się winno w kluczu misyjnym, czyli łączyć w sobie cel duszpasterski z misyjnym stylem. Dzięki temu łatwiej będzie mogło dotrzeć wszystkich, którzy są w potrzebie i zarazem będzie w stanie skoncentrować się w swoim przekazie na tym, co rzeczywiście istotne. Na tym, co jest piękniejsze i większe, co wydaje się być bardziej potrzebne i pociągające⁷⁴¹.

Wszystkie objawione prawdy pochodzą z tego samego boskiego źródła. Prawda ta, której dał wyraz Sobór Watykański II⁷⁴², nie może być jednak odbierana w sposób martwy, sztywny. Należy, oczywiście, zachować porządek i hierarchię prawd nauki katolickiej, lecz zarazem mieć na uwadze różny ich związek z fundamentami wiary chrześcijańskiej, z podstawowymi dogmatami wiary. Ważne jest, by poszczególne prawdy rozważać w całości kościelnego nauczania – dogmatycznego i moralnego⁷⁴³. Także w cnotach i czynach istnieje określona hierarchia⁷⁴⁴. Kiedy mówi o cnotach, papież powołuje się na św. Tomasza i stwierdza, że „miłosierdzie jest największą cnotą, ponieważ miłosierdzie jest cechą Boga, w którym najbardziej wyraża się jego wszechmoc”⁷⁴⁵.

Papież Bergoglio zachęca, by głoszenie Ewangelii opierać na soborowym nauczaniu. Z niego też należy wyciągać duszpasterskie wnioski i tematy przepowiadania, jednak zawsze w sposób roztropny, w wielkiej trosce o zachowanie właściwych (mądrych) proporcji⁷⁴⁶. Prawdy, które są przepowiadane, są rozumiane lepiej czyi pełnej, kiedy ukazuje się ich powiązanie, wewnętrzną harmonię, z całością chrześcijańskiego orędzia.

Poprzez głoszenie prawdy Bóg zbliża się do człowieka. Z kolei człowiek, kiedy otwiera się i przyjmuje prawdę o Bożej miłości, wychodzi Bogu na spotkanie. Spotykając się z Nim w swoim życiu, poznaje lepiej prawdę, którą wyznaje. Jaśniej też rozumie samego siebie.

4.3.7. Ciągłe zgłębianie prawdy

⁷⁴¹ Por. EG 35.

⁷⁴² Por. Sobór Wat. II, Dekr. o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, 11.

⁷⁴³ EG 36.

⁷⁴⁴ Por. *Summa theol.*, I-II, q. 66, a. 4-6.

⁷⁴⁵ *Summa theol.*, II-II, q. 30, a. 4. Por. tamże, q. 40, a. 4, ad 1: „Zewnętrzne ofiary i dary jako sposób wyrażenia czci nie są składane Bogu jakoby On ich potrzebował, lecz Bóg chce tego dla nas, byśmy w ten sposób wyrabiali w sobie oddanie się Bogu, oraz dla zaspokojenia potrzeb naszych bliźnich. Dlatego miłosierdzie, wyrażające się pomaganiem potrzebującym, jest ofiarą Bogu bardziej miłą, bo bardziej bezpośrednio odnosi się do potrzeb bliźnich” cyt. za EG. s. 33-34. (wyd. z oficjalnej strony Watykanu).

⁷⁴⁶ Por. EG 38.

Rozwój wiary prowadzi człowieka do pogłębienia prawd już posiadanych, ale nie wyłącznie. Poddaje je również określonej rewizji, a wszystko w celu pełniejszego ich przyjęcia, lepszego czy też głębszego otwarcia się na orędzia o zbawieniu. W istocie staje się wierniejszy całej Ewangelii, a tym samym uwalnia się od wykorzystywania niektórych jej wypowiedzi dla określonych, nieraz bardzo subiektywnych, opcji ideologicznych. Przepowiadanie ewangeliczne, jeśli traktowane jest wybiórczo, zostaje narażone na utratę swojej świeżości i „zapachu Ewangelii”⁷⁴⁷. Ewangelia, tymczasem, jest zaproszeniem do dawania odpowiedzi Bogu na Jego orędzie o Miłości i zbawieniu.

Czwarta część pierwszego rozdziału zestawia misję, powierzoną Kościołowi, z ludzkimi ograniczeniami jego członków. Papież stwierdza, że Kościół, kiedy jest misyjny, sam także winien wzrastać w rozumieniu prawdy i w swoim interpretowaniu objawionego Słowa⁷⁴⁸. W cały ten proces swój ważny wkład mają też teologowie. Ich obowiązkiem jest przychodzić z pomocą Kościołowi, by „sąd Kościoła stawał się bardziej dojrzały”⁷⁴⁹ i lepiej ukazywał bogactwo Ewangelii. Ale też nauki społecznych, ich wiedza i doświadczenie, są pomoce Kościołowi, by jego nauczanie było bardziej owocna⁷⁵⁰.

Szybkie zmiany kulturowe wymagają od Kościoła, aby niezmiennie prawdy były wyrażane w języku zrozumiałym i przystępnym, a jednocześnie pozwalającym zachować nowość i cały depozyt (doktryny) nauki Kościoła. Potrzeba jest więc szukania nowych form wyrazu tak jednak, by to, co w ewangelicznym orędziu jest niezmiennie, było zrozumiałe i przystępne współczesnemu człowiekowi, a zarazem nie odbiegające od prawdy⁷⁵¹.

Głoszącym Ewangelię powinno zależeć, „by jej piękno zostało lepiej dostrzeżone i odebrane przez wszystkich”⁷⁵². Pomimo tych zachęt, papież jest świadomy, że nigdy nie da się uczynić nauczania Kościoła czymś łatwo zrozumiałym i cenionym przez wszystkich. Jednak postawa ewangelizacji pomaga, aby wkład nauki pomagał Nauce Kościoła stawać się bliższą sercu przez miłość i świadectwo⁷⁵³.

⁷⁴⁷ EG 39.

⁷⁴⁸ Por. EG 40.

⁷⁴⁹ Sobór Wat. II, Konst. dogmat. o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, 12.

⁷⁵⁰ Por. Motu proprio *Socialium Scientiarum* (1 stycznia 1994): AAS 86 (1994), 209.

⁷⁵¹ Por. Jan Paweł II, Enc. *Ut unum sint* (25 maja 1995), 19: AAS 87 (1995), 933.

⁷⁵² EG 42

⁷⁵³ Por. EG 42.

Mając na uwadze reformę Kościoła, papież apeluje w adhortacji/encyklice o zasadę umiaru. Kieruje się bowiem zasadą, stosowaną przez Jezusa i apostołów, którzy przepowiadali dobrą nowinę o zbawieniu, przekazując też liczne i ważne przykazania. Adhortacja zachęca przeto, by „z miłosierdziem i cierpliwością towarzyszyć możliwym etapom wzrastania w wierze osobom formującym się dzień po dniu”⁷⁵⁴. Mówiąc dalej o posłudze sakramentalnej w konfesjonale papież przypomina kapłanom, że „konfesjonał nie powinien być salą tortur, ale miejscem miłosierdzia Pana”⁷⁵⁵, aby impuls zbawczej miłości Boga wraz z pociechą docierał do każdego człowieka i wzrastał w nim niezależnie od jego ułomności i upadków.

Pomimo ograniczeń języka i okoliczności, dla papieża ważne jest zaangażowanie misyjne. Tylko dzięki niemu prawda Ewangelii jest głoszona i poznawana. Dlatego też „misyjne serce” Kościoła, jego ewangelizacyjne zaangażowanie, winno być otwarte, a zarazem świadome ludzkich ograniczeń. Winno być wrażliwe na wszelakie okoliczności. Tylko wtedy może być „słabe dla słabych” i stać się „wszystkim dla wszystkich” (1 Kor 9,22). „Misyjne serce” Kościoła winno wzrastać w rozumieniu ewangelii i rozeznawaniu dróg Ducha, co przejawia się w nierezygnowaniu z możliwego dobra i podejmowanego ryzyka⁷⁵⁶.

4.3.8. Kościół „w drodze”

W piątej części pierwszego rozdziału papież mówi też o „Kościół wyruszającym w drogę”. Jego symbolem są otwarte drzwi⁷⁵⁷. Kościół otwartych drzwi – otwarty Kościół jest jednym z kluczowych pojęć obecnego papieża⁷⁵⁸. Mówiąc więc o Kościele, porównuje go więc z otwartym domem miłosiernego Ojca, do którego każdy syn może wejść bez trudności, kiedy pragnie powrotu. Przywołuje najpierw obraz otwartych kościołów, do których wierni, kiedy poczują pragnienie szukania Boga, mogą bez przeszkód wejść, znajdując je zawsze otwarte i nie być przerażonymi, że znaleźć je mogą zamkniętymi⁷⁵⁹. „Otwarte drzwi” są

⁷⁵⁴ EG 44. Por. Jan Paweł II, Posynodalna Adhort. apost. *Familiaris consortio* (22 listopada 1981), 34 c: AAS 74 (1982), 123.

⁷⁵⁵ EG 44.

⁷⁵⁶ Por. EG 45.

⁷⁵⁷ Por. EG 46.

⁷⁵⁸ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 53.

⁷⁵⁹ Por. EG 47.

wyrazem duszpasterskiej troski wychodzenia naprzeciw oczekiwaniom ludzi, nie tylko wierzących.

Drugą częścią wypowiedzi odnoszącej się do postawy otwartości w sprawowaniu przez szafarzy sakramentów. Papieżowi szczególnie zaś chodzi o sakrament chrztu, Eucharystii i pokuty-pojednania. Także względem nich używa sformułowania „otwarcia” i chce, by także „drzwi sakramentów nie były zamknięte z jakichkolwiek powodów”⁷⁶⁰. Chce przez to wyrazić pragnienie, by szafarze czuli się bardziej zaangażowani w wychodzeniu naprzeciw osób potrzebujących duchowej pomocy, zbliżali się zwłaszcza do nieśmiałych lub poszukujących powrotu do Pana. Chrztost i Eucharystia – uczy papież – nie są „nagrodą dla doskonałych, lecz szlachetnym lekarstwem i pokarmem dla słabych”⁷⁶¹. Papież mówi o wielkiej potrzebie wrażliwości od ludzi Kościoła względem tych, którzy proszą o udzielenie sakramentu. Bywa, że z różnych względów są oni bardzo wyczerpani, bardzo obolałi, poranieni, stąd jest obawa, że jeśli przyjdą i proszą o udzielenie im łaski, to odrzuceni lub źle przyjęci, już nie powrócą. Kiedy spotkają się z przyjęciem negatywnym, z osądem, brakiem empatii, z szybkim wyrokiem itp., mogą się oddalić lub przez długi czas nie wrócić już ze swoją prośbą. Odwołując się do św. Ambrożego i św. Cyryla Aleksandryjskiego papież Franciszek zachęca do odnowienia patrystycznego spojrzenia na rozumienie łaski i posługiwania w Kościele. Zwraca uwagę kapłanom, aby nie byli kontrolerami łaski, ale tymi, którzy ją ułatwiają, którzy pomagają, by docierała ona do ludzi. Stąd też Kościół, jako ojcowski dom o otwartych drzwiach, staje się nie tylko przenośnią. Jest on jasnym i głębokim obrazem postrzegania duszpasterstwa i Kościoła przez Franciszka.

Dla papieża misyjny dynamizm pozwala Kościołowi dotrzeć do wszystkich. W pierwszej kolejności jednak do ubogich i chorych, pogardzanych, zapomnianych i słabych, czyli uprzywilejowanych adresatów Ewangelii⁷⁶². Ewangelizacja skierowana do ubogich jest bezinteresownym znakiem Kościoła, który potwierdza autentyczność Jezusowej Ewangelii.

⁷⁶⁰ Por. EG 47.

⁷⁶¹ EG 47. Por. Św. Ambroży, *De Sacramentis*, IV, VI, 28: *PL* 16, 464: «Zawsze muszę je przyjmować, ponieważ zawsze przebacza moje grzechy. Jeśli nieustannie grzeszę, muszę zawsze mieć lekarstwo»; tamże, IV, V, 24: *PL* 16, 463: «Ten, kto spożywał mannę, umarł; ten, kto spożywa to ciało, dostąpi odpuszczenia swoich grzechów»; Św. Cyryl Aleksandryjski, *In Joh. Evang.* IV, 2: *PG* 73, 584-585: «Zbadałem się i uznałem się za niegodnego. Tym, którzy tak mówią, powiadam: a kiedy będą godnymi? Kiedy staniecie więc przed Chrystusem? I jeśli wasze grzechy przeszkadzają wam, by się zbliżyć i jeśli nie przestaniecie nigdy upadać – kto zna swoje grzechy?, mówi psalm – pozostaniecie bez udziału w uświęceniu, które ożywia na wieki?».

⁷⁶² Por. Benedykt XVI, *Przemówienie z okazji spotkania z Episkopatem brazylijskim w katedrze w São Paulo, Brazylia* (11 maja 2007), 3: *AAS* 99 (2007), 428.

W tym miejscu papież odwołuje się do nauki Biskupów północno-wschodnich Indii, którzy uważają, że istnieje nierozzerwalna więź między naszą wiarą i ubogimi, którzy nie powinni czuć się opuszczeni⁷⁶³. Ważne jest zatem, aby właściwie interpretować granice Kościoła i patrzeć na nie jednocześnie w dwóch perspektywach od środka i od zewnątrz. W tym spojrzeniu nie powinno zabraknąć refleksji o tych, którzy są poza Kościołem, i jak oni oceniają tych, którzy do Kościoła należą⁷⁶⁴.

4.3.9. Kościół otwarty

Otwarty Kościół, otwarte drzwi i wyjście na peryferie, znaczy też szczerą chęć oferowania wszystkim życia Jezusa Chrystusa. Papież przywołuje tutaj dynamikę wyjścia i swój sposób postrzegania Kościoła, jaki wyniósł z posługi pasterskiej w Buenos Aires. Píše więc, że „woli raczej Kościół poturbowany, poraniony i brudny, bo wyszedł na ulicę, niż Kościół chory z powodu zamknięcia się i wygody z przywiązania do własnego bezpieczeństwa”⁷⁶⁵. Zdanie to ukazuje jak bardzo pragnie przekonać duchowieństwo do wskazanego w adhortacji stylu posługi pasterskiej. Przenosi odczuwanie lęku, który wynika z możliwości popełnienia pomyłki, na lęk, który byłby skutkiem zamknięcia się w strukturach. Takie zamknięcie dostarcza fałszywego poczucia bezpieczeństwa i ochrony. Tymczasem potrzeba nakarmienia rzesz, głodnych orędzia Jezusa, jest wiele ważniejsza od choroby zamkniętych struktur.

Wizja Kościoła papieża Franciszka jest umocowana w pragnieniu, aby stał się on bliższy ubogim, chorym i pokrzywdzonym, ponieważ to „ubodzy są uprzywilejowanymi adresatami sakramentów”⁷⁶⁶. Można tu zauważyć potrzebę formowania kościelnej wrażliwości na potrzeby ludzi, w którym bardziej akcentuje się wspólnotę ludzi niż samą instytucję. Papież oczekuje Kościoła otwartego i kościół dynamicznego, w którym nie ma zastoju i kurczowego trzymania się tego, co już było a stało się formą zwyczajową.

Powracając do otwartości Kościoła papież wskazuje na sposób funkcjonowania Kościoła, które wypływa z głębokiego przeżycia swojej wiary, naznaczonej bliskością Boga. Bliskość Boga sprawia, że Kościół karmi się mocą i siłą otrzymywaną od Niego, chce nią

⁷⁶³ Por. EG 48.

⁷⁶⁴ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 54.

⁷⁶⁵ EG 49.

⁷⁶⁶ EG 48.

żyć i ją komunikować. I nawet jeśli Kościół opowiada o swoich ludzkich słabościach, i tak jest świadkiem Bożego miłosierdzia. Jest świadkiem niezwyklej mocy Boga. Papieska wizja Kościoła stawia go przed ważnym zadaniem, by niczego nie chował dla siebie, ale wszystkim dzielił się z innymi. Także duszpasterstwo, które prowadzi, ma być duszpasterstwem o otwartości na wszystkich i na wszystko, co ważne jest dla Boga. Jest to potrzebne, aby odkryć miłosierną miłość Boga i dać możliwość powrotu do niego z entuzjazmem.

W mówieniu o kościelnej instytucji używa słowa „obsesja”. Analiza użycia tego wyrażenia w dokumencie papieskim może nieść wiele interpretacji począwszy od tych związanych z samą osobą i temperamentem papieża poprzez energiczny sposób ekspresji jak i sposób podkreślania ważności omawianego zagadnienia. W omawianym dokumencie papież użył tego wyrażenia także wcześniej. Pojawił się on w trzydziestym piątym punkcie. Pisał wówczas o „obsesji” w relacji do duszpasterstwa w kluczu misyjnym. Odnosił go wtedy do osobistego zaangażowania na rzecz misji.

4.4. Rozdział II

W pierwszych zdaniach drugiego rozdziału papież szuka sposobu mówienia o współczesnym świecie. Z jednej strony nie chce posługiwać się „przesadą diagnostyczną”⁷⁶⁷, która ma swoje braki. Nie chce też analizować tej sytuacji wyłącznie w kluczu czysto socjologicznym, który tylko hipotetycznie jest neutralny. Proponuje zatem „spojrzenie misyjnego ucznia”⁷⁶⁸, ożywionego światłem i mocą Ducha świętego⁷⁶⁹. Wskazuje, że nie chce przedstawiać szczegółowej i wyczerpującej analizy współczesnej rzeczywistości, ale też nie chce pominąć tak ważnej, i zalecanej przez Sobór, metody barania znaków czasu⁷⁷⁰. Potrzebny jest nieustanny proces rozpoznawania, odczytywania i interpretowania znaków czasu, który w Kościele ma długą historię i pomaga zmierzać do uważnego i właściwego rozeznania, aby diagnoza współczesności pomagała w wyborze poruszeń dobrego ducha i uwzględniała działanie Pana Boga⁷⁷¹. Bardzo ważnym stwierdzeniem papieża jest zwrócenie uwagi na poczucie odpowiedzialności. Jest to o tyle ważne, że jeśli niektóre aspekty obecnej

⁷⁶⁷ EG 50.

⁷⁶⁸ EG 50.

⁷⁶⁹ Por. Jan Paweł I, Posynodalna Adhort. apost. *Pastores dabo vobis* (25 marca 1992), 10: AAS 84 (1992), 673.

⁷⁷⁰ Por. Paweł VI, Enc. *Ecclesiam suam* (6 sierpnia 1964), 19: AAS 56 (1964), 632.

⁷⁷¹ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 55-56.

rzeczywistości nie zostaną rozwiązane w sposób właściwy, stać mogą początkiem procesu dehumanizacji. Wyjście z niego nie byłoby natomiast łatwe⁷⁷². Papież zapowiada skorzystanie z różnych dokumentów magisterium oraz propozycji Konferencji Episkopatów, aby jego spojrzenie duszpasterskie było zatrzymaniem się bardziej na pewnych aspektach, które mogą zahamować lub osłabić dynamikę odnowienia misyjnego Kościoła⁷⁷³.

4.4.1. Wyzwania świata

Drugi rozdział adhortacji zbudowany jest z dwóch części. W pierwszym papież omawia wyzwania współczesnego świata (52-67), które zestawia z omówieniem pokus zaangażowanych w duszpasterstwo (76-109). Takie zestawienie tematów pomaga mu ukazać kontekst i trudności czy też przeszkody w ewangelizowaniu. Niektóre z tych kontekstów są zewnętrzne w stosunku do Kościoła, inne natomiast można zaliczyć do wewnętrznych, które są już obecne we wspólnotach chrześcijańskich⁷⁷⁴. Mówiąc o zewnętrznych kontekstach współczesnej ewangelizacji można za papieżem umieścić je w trzech płaszczyznach: ekonomicznej, moralno-etycznej i w płaszczyźnie religijnej, co w głównej mierze oznacza sekularyzację.

4.4.2. Poziom ekonomiczny i niektóre wyzwania współczesnego świata

Wspólnota Kościoła, będąc częścią świata, w swoim funkcjonowaniu i ewangelizacji napotyka szereg uwarunkowań zewnętrznych, które wpływają na odbiór głoszonej dobrej nowiny a na które Kościół ma niewielki wpływ. Mówiąc o przeszkodach (kontekstach) zewnętrznych papież najpierw wskazuje na przemianę historyczną i epokową, dokonującą się w wymiarze życia społeczno-gospodarczego. Przeszkody te wynikają ze zwracania uwagi na ekonomię wykluczenia, którą zestawia z kulturą dobrobytu. Zdecydowanej większości ludzi na ziemi żyjąca w niedostatku z dnia na dzień, jest marginalizowana, uciskana, znajduje się na peryferiach, bez siły przebiccia.

⁷⁷² Por. EG 51.

⁷⁷³ Papież w EG odwołuje się do wypowiedzi Konferencji Episkopatów z różnych części świata np. Indie (EG 48), Afryka (EG 62), Azja (EG 62), USA (EG 64), Francja (EG 66), Włochy (EG 77) Oceania (118). W tekście EG nie ma odwołania do wypowiedzi polskiego Episkopatu.

⁷⁷⁴ M. Kopiec, *L'evangelizzazione nel recente magistero dei Papi*, Roma 2013, s. 197.

Umieszczenie obok siebie ludzi żyjących w niedostatku z rozwojem techniki i nauki sprawia, że papież może pokazać zagrożenia człowieka w szybko następującym epokowym przeobrażaniu się świata. Epokowa zmiana spowodowana jest postępowaniem nauki oraz szybkim rozwojem technologicznym, co wypycha współczesnego człowieka w epokę wiedzy i informacji. Papież zauważa, że wiedza i informacja będą źródłem nowych form władzy, często anonimowej, która może w niedalekiej przyszłości być zagrożeniem, a której człowiek może być nieświadomy⁷⁷⁵. Zagrożenie to jest mało widoczne, ponieważ rozwój techniki, informatyki połączonej z nowymi technologiami a przede wszystkim z rozwojem sztucznej inteligencji z jednej strony kreuje nowe możliwości przed jakimi staje współczesny człowiek i nauka a z drugiej chęć dalszego doskonalenia i zachwyty nad tym procesem kreowania sztucznej inteligencji. Papież wskazuje na zagrożenie nie tylko uzależnienia, ale także podporządkowania się pewnej niewidocznej władzy. Z drugiej strony świat wirtualny angażuje uwagę do tego stopnia, że staje się rzeczywistą przestrzenią, w którą człowiek ucieka i w niej chce przebywać. Może tu powstać wielka fascynacja angażująca całą uwagę współczesnego człowieka aż do realnego uzależnienia i niemożliwości funkcjonowania bez nieustannego odwoływania się do elektronicznych komunikatorów⁷⁷⁶.

4.4.3. Poziom moralny/etyczny

Panowanie pieniądza, ekonomii i władzy relatywizuje czy wręcz nie uwzględnia wystarczająco mocno etycznych podstaw życia społecznego. Oznacza to, że relatywizm odmawia przyjęcia obiektywnych norm moralnych, podstawowych i możliwych do przyjęcia przez wszystkich, a tym bardziej obecnych w kościele. Relatywizm ze swoją niezwykłą powierzchownością szkodzi nie tylko życiu społecznemu w ogóle, ale przede wszystkim niezatartej i wrodzonej godności ludzkiej⁷⁷⁷. Ukazane przez papieża razem konsumpcjonizmu i niesprawiedliwości społecznej, jest zwróceniem uwagi, że prędzej czy później będą generować przemoc i cierpienia. W ten sposób powstaje niekończący się łańcuch zła. Z tego powodu bez etyki człowiek nie osiągnie pełnej realizacji

⁷⁷⁵ Rozwój sztucznej inteligencji opartej na wiedzy, informacji i technologii jej przetwarzania jest wielkim wyzwaniem dziś dla człowieka i dla Kościoła.

⁷⁷⁶ Por. S. Olczyk, *Wychowanie młodzieży w nauczaniu Jorge Mario Bergoglio-papieża Franciszka*, Lublin 2023, s. 264.

⁷⁷⁷ M. Kopiec, *L'evangelizzazione*, s. 198.

człowieczeństwa i tym kim jest w oczach Boga, lecz popada w zależności, stając się niewolnikiem pojawiających się bożków, w tym przypadku od pieniądza i władzy. Świadom tego papież podkreśla, że to „pieniądz ma służyć człowiekowi, a nie rządzić”⁷⁷⁸. Pieniędz bowiem „ma służyć człowiekowi, nie zaś człowiekowi pieniądzu”⁷⁷⁹.

W celu podkreślenia swej wypowiedzi papież w podtytuły wpłata ośmiokrotnie „nie”, które podobnie jak w Dekalogu jest wyrazem niezgody i próbą przeciwstawiania się określonym postawom czy decyzjom, „temu co, do życia nie prowadzi, co życie osłabia i wygasza zapal misyjny” i niesie człowiekowi zagrożenie⁷⁸⁰. Następnie w podtytułach dodaje pięciokrotnie „tak” dla wzmocnienia uznania duchowości misyjnej i zawalczenia o styl życia chrześcijan.

Papież pierwsze „nie” wypowiada wobec ekonomii wykluczenia, nierówności społecznej i kulturze „odrzuć”, która wyklucza i zabija najsłabszych, czyniąc z człowieka dobro konsumpcyjne, wyzyskując go oraz traktując jak „niepotrzebne resztki”⁷⁸¹. Poddaje także krytyce rozwijającą się „globalizację obojętności”, charakteryzującą się niezdolnością do współczucia wobec cierpienia i bóleści i dramatu innych oraz „kulturę dobrobytu” pozbawia człowieka wrażliwości na drugiego i braku odpowiedzialności za ogólną sytuację⁷⁸².

Drugie „nie” papież wypowiada wobec nowego bałwochwalstwa pieniądza. Stwierdza, że u początków kryzysu ekonomicznego i finansowego leży negacja prymatu istoty ludzkiej, czyli kryzys antropologiczny, sprowadzający człowieka do tylko jednej z jego potrzeb, do konsumpcji⁷⁸³. Odwołuję się w ten sposób do starożytnego złotego cielca, jako symbolu pieniądza i ekonomii bez twarzy i bez ludzkiego celu. Ekonomia bez etyki może być życiem dla zysku, władzy i posiadania, natomiast Ewangelia wzywa do życia w nawróceniu ukierunkowanego na Boga i bliźniego⁷⁸⁴.

Trzecie „nie” papież kieruje w stronę pieniądza, który rządzi zamiast służyć. Wskazuje, że odrzucenie etyki oraz odrzucenie Boga, pozbawiło człowieka ukierunkowania na życie i cel życia. Efektem tego jest brak równowagi który doprowadza do zachwiania

⁷⁷⁸ EG 58.

⁷⁷⁹ M. Olszewski, *Zrozumieć Franciszka, czyli o co chodzi papieżowi*, Warszawa 2023, s. 65.

⁷⁸⁰ Por. Z Kijas, *Dziedzictwo*, s. 58.

⁷⁸¹ EG 53.

⁷⁸² Por. EG 54.

⁷⁸³ Por. EG 55.

⁷⁸⁴ Por. EG 56.

porządku społecznego oraz porządku osób i rzeczy. Pieniądz powinien służyć, a nie rządzić⁷⁸⁵, stąd papież przypomina o swej równoległej miłości do bogatych i ubogich oraz ukierunkowuje bogatych, aby „i imię Jezusa pomagali biednym”⁷⁸⁶.

Czwarte „nie” papież kieruje w stronę nierówności społecznej, która w konsekwencji rodzi przemoc i doprowadza do wojny. Człowiek z jednej strony oczekuje bezpieczeństwa, ale bez wyeliminowania nierówności społecznej i wykluczenia w społeczeństwie i między różnymi narodami niemożliwe jest wykorzenienie przemocy. Jeśli system społeczny i ekonomiczny jest niesprawiedliwy u swych podstaw, to będzie w następstwie rodził konflikty. „Podobnie jak dobro zmierza do komunikowania się, tak i zło, na które wyrażamy zgodę, czyli niesprawiedliwość, ma tendencję do rozszerzenia swojej siły szkodenia i milczącego podważania podstaw jakiegokolwiek systemu politycznego nawet jeśli wydaje się trwały”⁷⁸⁷. Zdaniem papieża „od zła wpisanego na trwałe w niesprawiedliwe struktury społeczne, nie można oczekiwać lepszej przyszłości”⁷⁸⁸. Rozwój ekonomiczny sprzyja wygórowanej konsumpcji, która potęguje nierówność społeczną. Dlatego papież zachęcił, aby dzielić się własnymi dobrami z ubogimi, ponieważ „nie dzieląc się, znaczy okradać ich i pozbawiać życia. Posiadane przez nas dobra nie są naszymi, ale ich dobrami”⁷⁸⁹.

4.4.4. Poziom religijny

Kolejnym kontekstem, na który papież zwraca uwagę jest sekularyzacja, która charakteryzuje kulturę, w której każdy chce być nosicielem swojej subiektywnej prawdy, w której pierwsze miejsce zajmuje to, co zewnętrzne bezpośrednio, widzialne, powierzchowne, szybkie i prowizoryczne⁷⁹⁰. Papież proponuje, aby stawiać temu opór, ponieważ „ewangelizujemy także wtedy, gdy staramy się stawić czoło różnym pojawiającym się wyzwaniom”⁷⁹¹. Kościół powinien podejmować trud rozumienia współczesnych wyzwań i wychodzić naprzeciw nim z Ewangelią, aby rzeczywistość nie ustępowała pozorom a wspólnoty nie poddawały się niepohamowanemu indywidualizmowi, charakterystycznego

⁷⁸⁵ Por. EG 58.

⁷⁸⁶ Por. EG 58.

⁷⁸⁷ EG 59.

⁷⁸⁸ EG 59.

⁷⁸⁹ Św. Jan Chryzostom, *Homilia o Łazarzu*, II, 6: PG 48, 992 D.

⁷⁹⁰ EG 62.

⁷⁹¹ Por. *Propositio* 13.

dla postmodernizmu⁷⁹². W świecie zachodnim postępująca sekularyzacja pragnie zredukować wiarę i Kościół do poziomu osobistego i prywatnego „negując wszelką transcendencję, doprowadzając do deformacji etyki, osłabiając poczucie grzechu osobistego i społecznego oraz stopniowy wzrost relatywizmu, co powoduje ogólną dezorientację, zwłaszcza w okresie dojrzewania i młodości tak bardzo narażonym na zranienie przez zmiany”⁷⁹³ a także odmawiając duszpasterzom prawa do zabierania głosu w obronie antropologii naturalnej i chrześcijańskiej⁷⁹⁴, co dotyczy zwłaszcza tematu rodziny i małżeństwa, które jest podstawową komórką społeczeństwa przekazując dzieciom wiarę⁷⁹⁵. Rodzinie papież poświęcił jej cały numer adhortacji. Zwracał w nim uwagę między innymi na kruchość więzi, które należałoby chronić i być na nie wrażliwym⁷⁹⁶.

W odpowiedzi na postmodernistyczny i zglobalizowany indywidualizm, który deformuje więzi rodzinne, papież wskazuje potrzebę wspólnotowej komunii, umocnienia więzi ludzkich, a także uznania szacunku dla drugiego człowieka oraz budowania mostów zacieśniających relacje i pomagania, aby „jeden drugiego nosił brzemiona” (Gal 6,2). Jednocześnie zachęca, aby nie zapominając o humanizmie chrześcijańskim, do uczestniczenia „w budowaniu społeczeństwa i kulturowego postępu”⁷⁹⁷.

Papież zachęca, by mimo wielu trudności czy też właśnie ze względu na trudności, nie zapominać o działaniu Ducha Świętego w tych wszystkich, którzy zostali ochrzczeni i na różne sposoby wyrażają swoją wiarę i braterska solidarność. autentyczną wiarę katolicką i przynależność do Kościoła.

Papież zauważa nagłą potrzebę ewangelizowania kultur, by inkulturować Ewangelię, co w każdym regionie świata może mieć nieco inne cechy⁷⁹⁸. W krajach tradycji chrześcijańskiej ważnym będzie zachowanie umacnianie istniejącego bogactwa tradycji, natomiast w krajach o innych tradycjach religijnych lub tych zsekularyzowanych ważnym będzie sprzyjanie nowym procesom ewangelizacji kultury⁷⁹⁹. Papież wskazuje potrzebę

⁷⁹² Zob. G. Chomiuk, *La ricerca dell'Identità dei giovani nella formazione iniziale*, Roma 2010, s. 13-15.

⁷⁹³ EG 64, J. Mariański, *Desekularyzacja we współczesnym świecie, mit czy rzeczywistość?* Płock 2020, s. 114.

⁷⁹⁴ Papież w EG powołuje się na wypowiedzi Biskupów Stanów Zjednoczonych, a konkretnie na: Komitet Doktryny Konferencji Biskupów Katolickich Stanów Zjednoczonych, *Posługa duszpasterska wobec osób o skłonnościach homoseksualnych: Wskazania duszpasterskie* (2006), 17, zob. EG 64.

⁷⁹⁵ Por. EG 66.

⁷⁹⁶ Por. EG 66.

⁷⁹⁷ EG 67.

⁷⁹⁸ Por. EG 69.

⁷⁹⁹ Por. EG 69.

oczyszczenia każdej kultury i każdej grupy społecznej, aby mogła w nich dojrzewać wiara oraz spojrzenie wiary w celu odkrycia Boga. Postawa wiary i odkrycie Bożej obecności towarzyszy szczeremu poszukiwaniu, ponieważ Bóg nie ukrywa się przed tymi, którzy „szukają Go szczerym sercem” (Ps 119, 2) chociaż, czynią to po omacku sposób niewyraźny i rozproszony⁸⁰⁰.

Dlatego papież wskazuje w adhortacji na potrzebę takiej ewangelizacji, „która rzuciłaby światło na nowe sposoby kontaktu z Bogiem, z innymi ludźmi i ze środowiskiem, i która odbudowałaby fundamentalne wartości”⁸⁰¹. Wielkim zadaniem nowej ewangelizacji jest umiejętność i zarazem nagląca potrzeba docierania ze słowem Bożym do najgłębszych zakamarków miasta. Jest to wielokulturowe środowisko, trudne, ale tym bardziej potrzebujące światła Ewangelii. W tych właśnie miejscach Kościół może i powinien podjąć posługę dialogu. Jest to dialog pomiędzy tymi, którzy tę społeczność stanowią i z tym wszystkim, co ich życiu towarzyszy⁸⁰².

Odwołując się do Propozycji Synodu papież wskazuje, że także dzisiaj na ogromnych obszarach ludzkości rodzą się nowe kultury, gdzie chrześcijanin nie jest już promotorem lub twórcą sensu, natomiast otrzymuje od nich inne języki i symbole, nowe przesłania i odmienne od wcześniejszych wzorce. Oferują one nowe orientacje życia, często sprzeczne z ewangelią Jezusa. Dlatego Synod stwierdza zatem, że przemiany tych wielkich obszarach i kultur, jaką one tworzą, stają się uprzywilejowanym miejscem nowej ewangelizacji⁸⁰³.

4.4.5. Wewnętrzne konteksty ewangelizacji

Współczesna epoka, która charakteryzuje się kulturą zglobalizowaną i postmodernistyczną, posiada wpływ na wszystkich ludzi, w tym także na ewangelizatorów. Z jednej strony daje im nowe możliwości, z drugiej jednak także nowe ograniczenia i nowe, nieznane dotąd uwarunkowania⁸⁰⁴. Właśnie w tym miejscu papież formułuje swoje pierwsze „tak”, gdy chodzi o zaangażowanie duszpasterskie i duchowość misyjną. Przestrzega przed przesadnym zatroskaniem o osobiste przestrzenie autonomii, co może prowadzić do

⁸⁰⁰ Por. EG 71.

⁸⁰¹ EG 74.

⁸⁰² Por. EG 74.

⁸⁰³ Por. *Propositio* 25.

⁸⁰⁴ EG 77.

przeżywania własnych zadań, jakoby był on czystym dodatkiem do życia, jakby nie stanowił on części własnej tożsamości. Bywa bowiem, że wielu zaangażowanych w ewangelizację przeżywa nadmierny indywidualizm. Ucieka od wszelkich zobowiązań, które – ich zdaniem – mogłoby odebrać im czas wolny⁸⁰⁵. W innych, z kolei, obecny jest jakiś rodzaj kompleksu niższości. Prowadzi on do rywalizacji z innymi lub ukrywania swojej tożsamości chrześcijańskiej i ewangelizacyjnej⁸⁰⁶. Jest też wielu takich, którzy są wprawdzie zaangażowani duszpastersko, ale nie współgra z tym duchowy styl ich życia, ich sposób myślenia, pogłębiony relatywizm duchowy, życie dla ludzkiej chwały czy zdobywania władzy. W efekcie postawy takie okradają je z ducha misyjnego⁸⁰⁷.

Analizując kolejne konteksty ewangelizacyjne papież wylicza cztery główne pokusy, jakie płyną ze współczesnego świata. Również i im mówi kategoryczne „nie”.

4.4.6. Egoistyczna acedia, Samolubne lenistwo (81-83)

Współcześnie Kościół potrzebuje misyjnego dynamizmu, który niesie sól i światło. Tymczasem coraz trudniej znaleźć w parafiach przygotowanych do tego katechistów. Lecz coś podobnego dzieje się także po stronie kapłanów. Wielu z nich jest wręcz „obsesyjnie zatroskanych o swój wolny czas”⁸⁰⁸. Wynika to z chęci „zachowania własnej autonomii, jak gdyby zadanie ewangelizacji były czymś niebezpiecznym a nie radosną odpowiedzią na miłość Bożą”. Z Tego powodu osoby takie mogą zostać „ogarnięci są paraliżującą acedią”⁸⁰⁹.

Papież podaje różne przyczyny tego zjawiska. Nie zawsze wynika to z nadmiaru aktywności, ile bardziej ze przeżywanej, czyli działalności „bez odpowiedniej motywacji” i duchowości. Papież rozwija analizę duszpasterskiej *acedii*. Uważa, że może ona mieć jeszcze inne przyczyny, jak np. te związane z podtrzymywaniem projektów, które w rzeczywistości nie są możliwe do realizacji. Czy też niechęć do zaakceptowania trudnych procesów ewolucji społecznych czy bierne oczekiwanie, by wszystko spadło z nieba. Ale także wpisują się w nie sny o sukcesie, podtrzymywane próżnością. Skupianie się bardziej na organizacji głoszenia, nie zaś na poszczególnym człowieku. Skupienie się z entuzjazmem na planie,

⁸⁰⁵ Por. EG 78.

⁸⁰⁶ Por. EG 79.

⁸⁰⁷ Por. EG 80.

⁸⁰⁸ EG 80. Papież po raz trzeci używa dość mocnego słowa „obsesyjny”.

⁸⁰⁹ EG 81.

wyznaczony sobie na drogę, nie zaś samą drogi. Także dziś, mówi papież, wielu ludzi nie umie czekać. Są kuszeni, by panować nad rytmem życia. Temu z kolei, z jednej strony towarzyszy pragnienie osiągnięcia natychmiastowych wyników, z drugiej zaś nieumiejętność przeżywania porażki, krytyki i krzyża⁸¹⁰. Bardzo zatem łatwo rozwinąć się może „szary pragmatyzm codziennego życia Kościoła”⁸¹¹, „psychologia grobu”⁸¹², „słodkawego smutku i bez nadziei, który opanowuje serce jako najcięższy z eliksirów złego ducha”⁸¹³. Stąd zachętę papieża, aby nie dać się okraść z radości ewangelizacji⁸¹⁴.

4.4.7. Jałowy pesymizm (84-86) czy też sterylny pesymizm

Wrażenie to wskazuje na rodzaj zniechęcenia w obliczu zła, jakie niesie nasz świat. Chrześcijanie cierpiący na tę przypadłość nie potrafią wiedzieć niczego innego jak tylko ruiny i kłopoty, które dzieją się wokół nas⁸¹⁵. Dają się ogarnąć poczuciu porażki. Jak bowiem można prowadzić bitwę, jeśli walczący nie do końca zawierają się mocy Ducha Świętego. Kto bez ufności i przekonania rozpoczyna dzieło ewangelizacyjne, już przegrał. Należy tu przytoczyć słowa, które Pan powiedział Pawłowi: Wystarczy Ci mojej łaski, moc, bowiem w słabości się najpełniej się doskonalą” (Kor 12,9). Dlatego papież zachęca, aby mieć ufność patrząc na przebitego Pana Jezusa na krzyżu, mieć nadzieję i nie pozwolić się okraść z nadziei⁸¹⁶.

Papież uczy, że współczesne narzędzia komunikacji, niezwykle rozwinięte, dają możliwości spotkania i solidarności między wszystkimi. Zachęca więc, by wyjść poza siebie i przyłączyć się do innych, ponieważ zamknięcie się w sobie oznacza doświadczenie osamotnienia i doświadczenie utraty związanej z egoistycznymi wyborami⁸¹⁷.

⁸¹⁰ Por. EG 82.

⁸¹¹ J. Ratzinger, *Aktualna sytuacja wiary i teologii*. Konferencja wygłoszona podczas Spotkania Przewodniczących Komisji Episkopatów Ameryki Łacińskiej do spraw nauki wiary, jakie miało miejsce w Guadalajarze, Meksyk, 1996. Opublikowana w: *L'Osservatore Romano*, 1 listopada 1996, cytowana w: V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Aparecidy* (29 czerwca 2007), 12.

⁸¹² EG 83.

⁸¹³ G. Bernanos, *Pamiętnik wiejskiego proboszcza*, Warszawa 1961, 112.

⁸¹⁴ Por. EG 83.

⁸¹⁵ Jan XXIII, *Przemówienie na otwarcie Soboru Watykańskiego II* (11 października 1962), 4, 2-4: AAS 54 (1962), 789.

⁸¹⁶ Por. EG 86.

⁸¹⁷ Por. EG 87.

Wskazując na społeczny wymiar Ewangelii domaga się, aby w duszpasterstwie wychodzić poza nieufność, poza prywatną wygodę lub ścisły krąg przyjaciół. Nazywa to „rewolucją czułości”. Jej początki dał Syn Boży poprzez tajemnicę Wcielenie i nieustannie nas do niej zachęca. Musi tak być, bo wiara i przynależność do wspólnoty są źródłem inspiracji, by podejmować ryzyko spotkania z drugim człowiekiem twarzą w twarz⁸¹⁸. Stąd jego zachęta, by w Kościele nie brakowało ludzi, nie brakowało duchownych, była żywa była duchowość, która będzie uzdrawiać, napełniać życiem i pokojem wszystkich potrzebujących. Potrzeba duchowości, by była ona źródłem siły do tego, by nie poddawać się pokusie izolacji i fałszywej autonomii wykluczającej Boga i nie poddawać się chorobliwemu indywidualizmowi⁸¹⁹.

W punkcie dziewięćdziesiątym papież pisze na temat religijności ludowej. Wyłoniła się ona z wcielenia wiary chrześcijańskiej w kulturę ludową i jest ona przeciwna duchowości dobrobytu bez wspólnoty czy też teologii pomyślności bez braterskich zobowiązań. Jest ona duchowością, która sprzeciwia się subiektywnym doświadczeniom bez konkretnej twarzy⁸²⁰. Papież zachęca, aby odkrywać Jezusa w twarzy drugiego człowieka w ich głosie ich prośba, ponieważ uczniowie Pana powołani są do życia jako wspólnota, która jest solą ziemi i światłem świata. Uczniowie Pana są powołani do dawania świadectwa o swojej przynależności ewangelizującej w nowy sposób⁸²¹.

4.4.8. Duchowość światowa (93-97)

Duchowość światowa, której papież mówi kolejne, już siódme „nie”, polega na szukaniu zamiast chwałę Pana, chwały ludzkiej i osobistego dobra. Jest to „subtelny sposób szukania, własnego pożytku, a nie - Jezusa Chrystusa” (Flp 2, 21), gdy pozornie i na zewnątrz wszystko wydaje się prawidłowe, nawet pokazujące pozornie miłość Kościoła. Duchowość światowa to czynienie dobra w imię człowieka, a nie Boga. W praktyce ta światowości objawia się na dwa powiązane ze sobą sposoby. Wiarą zamkniętą w subiektywizm i fascynacji gnostycyzmem, „gdzie istnieje tylko seria rozumowań i wiedzy, uważanych za przynoszących otuchę i oświecenie, a gdzie podmiot ostatecznie zostaje zamknięty w

⁸¹⁸ Por. EG 88.

⁸¹⁹ Por. EG 89.

⁸²⁰ Por. EG 90.

⁸²¹ Por. *Propositio*, 8.

immanencji swojego własnego rozumu lub swoich uczuć⁸²². Drugim obliczem duchowości światowej jest pozostawanie w ukrytym poszukiwaniu prestiżu, szacunku, honoru w populizmie próżności. Nie ma już więcej ewangelicznego zapału, lecz opaczne zażywanie przyjemności z egocentrycznego samozadowolenia⁸²³.

Ten rodzaj postępowania nie służy Ewangelii. Pokazuje jedynie własną doskonałość lub ma na celu realizację prywatnych celów. Stąd jej surowy osąd przez papieża. Kto popadł w tę świadomość – pisze – „patrzy z góry i z daleka dyskwalifikuje tych, którzy zadają mu pytania, uwydatnia błędy innych i ma obsesję zrodzoną z pozoru, nie uczy się na swoich grzechach i nie jest otwarty na przebaczenie. Jest to straszliwe zepsucie pozornie dobre⁸²⁴. Wyjściem jaki wskazuje tu papież jest unikanie tej fałszywej duchowości narcystycznej i „misja wyjścia poza siebie i skoncentrowana na Jezusie Chrystusie i zaangażowaniu na rzecz ubogich⁸²⁵, oraz leczeniu jej poprzez otwarcie się na Ducha Świętego, „który nas uwalnia od pozostawania skoncentrowanymi na nas samych, ukrytymi za religijną fasadą pobawioną Boga⁸²⁶.

4.4.9. „Wojna pomiędzy chrześcijanami” (98-101)

Duchowość światowa, szukanie prestiżu i władzy zdaniem papieża prowadzi do wojen pomiędzy samymi chrześcijanami i zdarza się to często w powszechnym Kościele⁸²⁷. Rozpowszechniony indywidualizm, odmienność i wyjątkowość, nastawianie jednych przeciwko drugim. Rudzi wówczas duch rywalizacji, zazdrości, sporu uniemożliwia przeżywanie ewangelizacji jako doświadczenia zjednoczonego i wspólnotowego. W rzeczywistości jednak płyniemy na tej samej łodzi i zmierzamy do tego samego celu⁸²⁸.

Wyjściem z takiej sytuacji, jest przewycięzanie zła dobrem, zrozumienie prawa miłości oraz modlitwa za tych którzy nas irytują, co jednocześnie zdaniem papieża jest aktem ewangelizacji. Musimy cieszyć się z owoców innych, ponieważ efekty innych są efektami wszystkich⁸²⁹.

⁸²² EG 94.

⁸²³ Por. EG 95.

⁸²⁴ EG 97.

⁸²⁵ EG 97.

⁸²⁶ EG 97.

⁸²⁷ Por. EG 98.

⁸²⁸ Por. EG 99.

⁸²⁹ Por. EG 101.

W ośmiu ostatnich punktach drugiego rozdziału adhortacji papież analizuje najpierw rolę świeckich w transformacji społeczeństwa, a następnie wkład kobiety i ich cech w przejawach życia społecznego Kościoła⁸³⁰, przechodząc na końcu do duszpasterstwa powołaniowego⁸³¹ i sakramentu kapłaństwa, w którym podkreślone jest, że jest ono zarezerwowane dla mężczyzn⁸³². Papież konkluduje drugi rozdział encykliki podkreślając, że młodzi wzywają nas do rozbudzenia i pogłębienia nadziei i otwarcia na przyszłość, aby nie zamknąć się w nostalgii za przeszłością, ale podejmując wyzwania misyjną siłą⁸³³.

4.5. Rozdział III

Rozpoczynając trzeci rozdział, który poświęca ewangelizacji przedstawia istotne elementy Kościoła jako podmiotu ewangelizacji⁸³⁴. Na początku powołuje się na słowa Jana Pawła II, że nie może być autentycznej ewangelizacji bez wyraźnego odwołania się do prawdy, że Jezus Chrystus jest Panem (Flp 2,11) oraz bez „prymatu głoszenia Jezusa Chrystusa w każdej działalności ewangelizacyjnej”⁸³⁵. W przeciwnym razie można by ją pomylić z głoszeniem własnych opinii, przekonań i wierzeń, określonego stylu wiary na swój sposób. Radosne, cierpliwe i stopniowe przepowiadanie zbawczej śmierci zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa jest priorytetem i zadaniem ewangelizacyjnym przeznaczonym dla Kościoła.

4.5.1. Lud dla wszystkich

Kościół oprócz tego, że jest podmiotem ewangelizacji, to jest czymś więcej niż tylko hierarchiczną instytucją, ponieważ ma swój ostateczny fundament w woli i bezinteresownej inicjatywie Boga⁸³⁶. Kościół jest posłany przez Jezusa Chrystusa jako sakrament zbawienia ofiarowanego przez Boga⁸³⁷. „Pierwsze słowo, prawdziwa inicjatywa i prawdziwe działanie pochodzi od Boga i tylko wtedy, gdy włączymy się w tę Bożą inicjatywę, gdy usilnie prosimy

⁸³⁰ Por. EG 103.

⁸³¹ Por. *Propositio* 51.

⁸³² Por. EG 104.

⁸³³ Por. EG 109.

⁸³⁴ Por. M. Kopiec, *L'evangelizzazione*, s. 201.

⁸³⁵ EG 110; Jan Paweł II, Posynodalna Adhort. apost. *Ecclesia in Asia* (6 listopada 1999), 19: AAS 92 (2000), 478.

⁸³⁶ Por. EG 111.

⁸³⁷ Por. *Propositio* 6; Sobór Wat. II, Konst. duszpast. *Gaudium et spes*, 22.

o te inicjatywę również my możemy stać się w nim ewangelizatorami”⁸³⁸. Oznacza to, że „zasada *prymatu łaski* powinna przyświecać nieustannie refleksji o ewangelizacji”⁸³⁹. Zbawienie jest ogłaszane przez Kościół i jest realizowane przez Boga jest dla wszystkich⁸⁴⁰.

Nikt z ludzi nie zbawia się sam, co oznacza, że człowiek nie zbawia się o własnych siłach. To Bóg gromadzi lud, który sobie wybrał, zgromadził, który nazywa się Kościołem. Stąd być Kościołem znaczy być Ludem Bożym, który jednocześnie jest zaczynam Bożym pośród ludzkości⁸⁴¹ oraz miejscem bezinteresownego miłosierdzia, w którym ludzie mogą czuć się przyjęci, kochani i doświadczać przebaczenia⁸⁴².

4.5.2. Lud o wielu twarzach

Człowiek żyjąc w określonej społeczności tworzy kulturę⁸⁴³ i łączy się z kulturą, dlatego Boży dar wciela się w kulturę tego, który go przyjmuje. Stąd pojęcie kultury jest cennym określeniem społeczności, w której żyje dany człowiek. Chrześcijaństwo nie sprowadza się tylko do jednego wzorca kulturowego⁸⁴⁴. Jak mówi papież, Duch Święty, kiedy jest przyjmowany i zapładnia kulturę przemieniając ją mocą Ewangelii⁸⁴⁵. Dlatego „Kościół przyswajając sobie wartości różnych kultur staje się Oblubienicą strojną w swe klejnoty” (por. Iz 61, 10)⁸⁴⁶. Różnorodność kulturowa nie zagraża jedności Kościoła, ponieważ Duch Święty jest twórcą komunii i harmonii podobnie jak więź miłości między Ojcem i Synem. Nie można bowiem oczekiwać, aby wszystkie ludy naśladowały formy przyjęte tylko przez Europejczyków. Wiary nie można zamknąć dla jakiejś specyficznej jednej kultury⁸⁴⁷, ponieważ jedna kultura nie wyczerpuje tajemnic Odkupienia Chrystusa⁸⁴⁸.

⁸³⁸ *Rozważanie podczas I Kongregacji Generalnej XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów* (8 października 2012): AAS 104 (2012), 897.

⁸³⁹ EG 112.

⁸⁴⁰ Por. *Propositio* 6; Sobór Wat. II, Konst. duszpast. *Gaudium et spes*, 22.

⁸⁴¹ Por. EG 114.

⁸⁴² Por. EG 114. Zob. Kard. S. Dziwisz, *Relacja na Synodzie*, rozdz. I.

⁸⁴³ Por. III Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Puebli* (23 marca 1979), 386-387.

⁸⁴⁴ Por. EG 115.

⁸⁴⁵ Por. EG 116.

⁸⁴⁶ Jan Paweł II, Posynodalna Adhort. apost. *Ecclesia in Africa* (14 września 1995), 61: AAS 88 (1996), 39.

⁸⁴⁷ Por. Jan Paweł II, Posynodalna Adhort. apost. *Ecclesia in Oceania* (22 listopada 2001), 17: AAS 94 (2002), 385.

⁸⁴⁸ EG 118.

4.5.3. Wszyscy jesteśmy uczniami misjonarzami

Poprzez chrzest święty w każdy ochrzczonym działa uświęcająca moc Ducha Świętego, która skłania do świadectwa i uczestniczenia w dziele ewangelizowania. Dzięki namaszczeniu Duch Święty kieruje i prowadzi Lud Boży⁸⁴⁹, który jest święty i nieomylny, a dzięki temu, że wyznaje wiarę nie myli się, nawet jeśli nie może znaleźć słów, aby wyrazić w pełni prawdy, które wyznaje. Stąd znana doktryna o *instynkcie wiary - sensus fidei*.

Zmysł wiary wiąże się z podstawą miłości wobec Boga⁸⁵⁰, funkcjonuje w tej mierze, w jaki spotkał miłość Boga w Chrystusie Jezusie. W związku z tym każdy chrześcijanin na mocy chrztu, sakramentu wiary, a także na mocy Eucharystii sakramentu miłości, niezależnie od swojej funkcji w Kościele i stopnia poczucia w swojej wierze, jest aktywnym podmiotem ewangelizacji i jest misjonarzem⁸⁵¹. Chrześcijanie są wezwani do dawania innym wyraźnego świadectwa zbawczej miłości Pana, który ponad naszymi niedoskonałościami nadaje sens naszemu życiu i może przez nas owocnie działać. Żaden wierzący nie może czuć się zwolniony od obowiązku ewangelizacji, ale powinien ją realizować w duchu przykazania miłości⁸⁵².

4.5.4. Ewangelizacyjna siła pobożności ludowej

Papież przywiązuje dużą wagę do pobożności ludowej w dziele ewangelizacji. Należy oczywiście zaznaczyć, że temat pobożności ludowej jest bardzo bliski papieżowi⁸⁵³. W ludach, w których została poprzez głoszenie inkulturowana Ewangelia, stają się aktywnymi podmiotami ewangelizacji. Każdy lud jest twórcą własnej kultury, która jest dynamiczna i twórcą własnej historii. Jak wyraził Jan Paweł II, że „człowiek jest jednocześnie dzieckiem i ojcem kultury, w której żyje”⁸⁵⁴, stąd podobnie można wyrazić, że cały lud cały ewangelizuje siebie⁸⁵⁵. Znaczenie więc ma tutaj pobożność ludowa będąc autentycznie wyrazem działalności misyjnej ludu Bożego. Paweł VI w *Evangelii nutiandi*

⁸⁴⁹ Por. Sobór Wat. II, Konst. dogmat. o Kościele *Lumen gentium*, 12.

⁸⁵⁰ Por. EG 119.

⁸⁵¹ EG 120; Z Kijas, *Dziedzictwo*, s. 59.

⁸⁵² Z. Kijas, *Dziedzictwo papieża Franciszka*, s. 61.

⁸⁵³ Papież Franciszek o pobożności ludowej w EG mówił kilkakrotnie np. w punktach: 48, 70, 90 i od 122 do 126.

⁸⁵⁴ Por. Jan Paweł II, Enc. *Fides et ratio* (14 września 1998), 71: AAS 91 (1999), 60.

⁸⁵⁵ III Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Puebli* (23 marca 1979), 450; por. V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Aparecidy* (29 czerwca 2007), 264.

wyjaśnia, że „pobożność ludowa odzwierciedla takie pragnienie Boga, którego mogą doświadczyć tylko ludzie ubodzy i prości”⁸⁵⁶.

Dla Benedykta XVI pobożność ludowa „jest cennym skarbem kościoła katolickiego”⁸⁵⁷ ponieważ w niej wyraża się dusza ludów miejscowych. Papież Franciszek powołując się na Dokument z Aparecidy odwołując się do wiary wielu chrześcijan, którzy (na sposób) (w) pobożności ludowej wyrażają swoją wiarę we własnej „duchowości ludowej” czy „mistyki ludowej”⁸⁵⁸ wyrażając tą kulturę ludzi prostych, która nie jest pozbawiona treści, ale wyraża za pośrednictwem symboli wiarę w Boga (*credere in Deum*) bardziej niż na sposób rozmowy wiarę Bogu (*credere Deum*)⁸⁵⁹.

Misja ewangelizacyjna powinna szukać możliwości równowagi pomiędzy tymi dwoma sposobami *credere*⁸⁶⁰. Stąd pobożność ludowa jest sposobem przeżywania wiary, sposobem poczucia bycia częścią Kościoła i świadomości zaangażowania w dzieło misyjne. Wiara, jeśli tylko jest wiarą, to jest przeżywana w relacji z Osoba - z Bogiem i jest wydarzeniem nie tylko intelektualnym ale i egzystencjalnym⁸⁶¹. Nie można więc ograniczać ani kontrolować tej siły misyjnej wyrastającej z pobożności ludowej. Dla papieża ważne jest, aby na pobożność ludową patrzeć spojrzeniem dobrego Pasterza, który nie stara się sądzić, lecz kochać. Ponieważ dostrzega działanie Ducha świętego który został rozlany w naszych sercach (Rz 5,5)⁸⁶². Papież w wielu matkach, które przy łóżku chorego dziecka chwytają za różaniec, dostrzega wyra głębokiej wiary nawet jeśli jednocześnie one nie potrafiłyby wyrazić całego sensu *Credo*. Stąd (papież) zachęca nas, aby na pobożność ludową patrzeć i odczytywać ją jako miejsce teologiczne, zwłaszcza wtedy, kiedy myślimy o sile dynamicznej nowej ewangelizacji⁸⁶³. W celu uniknięcia spłylenia pobożności ludowej należy ją rozwijać i ubogać w teologiczną treść. Papież wyraża tym samym sprzeciw dla pogardy pobożności i duchowości ludowej⁸⁶⁴.

⁸⁵⁶ N. 48: AAS 68 (1976), 38.

⁸⁵⁷ Benedykt XVI, *Przemówienie podczas Sesji inauguracyjnej V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów* (13 maja 2007), 1: AAS 99 (2007), 446-447.

⁸⁵⁸ V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, *Dokument z Aparecidy* (29 czerwca 2007), 262.

⁸⁵⁹ EG 124.

⁸⁶⁰ G. Muller, *Sensus fidei w życiu Kościoła*, Watykan 2014.

⁸⁶¹ Z. Kijas *Dziedzictwo*, s. 63.

⁸⁶² Por. EG 125.

⁸⁶³ Por. EG 126.

⁸⁶⁴ Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 61; 64.

4.5.5. Od osoby do osoby

Chodzi o niesienie Ewangelii osobom, z którymi każdy ma do czynienia, zarówno tym najbliższym, jak i obcym, nawet poprzez prostą rozmowę, która odbywa się spontanicznie w dowolnym miejscu, na ulicy, na drodze i w pracy. Jedynie w relacji zaufania i wzajemności dzielenia się i wzajemnego słuchania, możliwe jest głoszenie Słowa. Być uczniem oznacza gotowość do niesienia innym miłości Jezusa⁸⁶⁵. Innym ważnym sposobem przekazywania Ewangelii jest osobiste świadectwo, wyrażone poprzez własną narrację, gesty lub formę, którą sam Duch Święty może wzbudzać w konkretnej sytuacji⁸⁶⁶.

4.5.6. Charyzmaty w służbie komunii ewangelizacyjnej

Duch Święty, jak słusznie zauważa papież, ubogaca cały Kościół, który także ewangelizuje posługując się różnymi charyzmatami. Są to dary dla odnowienia i zbudowania samego Kościoła i skierowanie, ku centrum którym jest sam Chrystus⁸⁶⁷. Papież zwraca uwagę na to, że różnice mogą czasami być irytujące i na pierwszy rzut oka nie do pogodzenia, ale Duch Święty, który tą różnorodność wzbudza, może ze wszystkiego wydobyć coś dobrego i przemienić to w dynamikę ewangelizacyjną. Różnorodność należy zawsze jednać przy pomocy Ducha świętego.

Wyłącznie Duch Święty może inspirować różnorodność, wielość i jednocześnie osiągać jedność. On tylko może być Aktorem pięknych spraw i zbawczych dzieł. Zamykanie się więc we własny partykularyzm, zamykanie się na działanie i dary Ducha, powoduje podziały, który prowadzą do ujednolicenia i homogenizacji, co nie pomaga misi Kościoła⁸⁶⁸.

4.5.7. Kultura, myśl i edukacja

Głoszenie zakłada spotkanie z kulturami z kręgów zawodowych naukowych i akademickich, aby stworzyć warunki do dialogu między wiarą, rozumem i nauką⁸⁶⁹. Wyłania się tu odwołanie do teologii, która potrafi nawiązać dialog z innymi naukami i

⁸⁶⁵ Por. EG 127.

⁸⁶⁶ Por. EG 128.

⁸⁶⁷ Por. LG 12, cyt. za EG 130.

⁸⁶⁸ Por. EG 129-131.

⁸⁶⁹ Por. *Propositio* 17.

doświadczeniami ludzkimi⁸⁷⁰, co w rzeczywistości nie stanowi niczego nowego, ponieważ jest osiągnięty już od kilkudziesięciu, jeśli nie stuleci⁸⁷¹. Niemniej jednak dialog teologii z innymi dziedzinami może pomóc w dotarciu z propozycją Ewangelii w różnych kontekstach kulturowych⁸⁷².

Uniwersytety są u przywilejowanym środowiskiem dla rozwoju ewangelizacyjnych zadań. I czynią to w sposób interdyscyplinarny oraz zintegrowany⁸⁷³. Podobnie szkoły katolickie starają się łączyć zadanie wychowawcze z przekazem dobrej nowiny. Ich wkład w ewangelizację kultury jest ważny. Jest on szczególnie cenny, kiedy dokonuje się w miejscach niesprzyjających do tego, w środowiskach ludzi negatywnie nastawionych do wiary. Szkoły są wówczas swoistym laboratorium szukania i znajdowania odpowiednich metod przekazu wiary⁸⁷⁴. „Synod – papież cytuje *Propositiones* – zaproponował, aby nową ewangelizację uznać za integralne wymiar każdego wydziału teologicznego i aby na uniwersytetach katolickich utworzyć wydział studiów nad nową ewangelizacją”⁸⁷⁵.

4.5.8. Homilia i przepowiadanie

Szczególną uwagę poświęca papież tematowi homilii⁸⁷⁶. Włącza ją w kontekst liturgiczny i określa jako liturgiczne Słowo Boże przepowiadane w kontekście zgromadzenia Eucharystycznego. Homilia może być doświadczeniem działania Duch Świętego oraz spotkaniem ze Słowem i stałym źródłem odnowy i wzrastania wspólnoty Kościoła⁸⁷⁷.

Kaznodzieja powinien być świadomy, że Bóg pragnie dotrzeć do wspólnoty przez jego posługę⁸⁷⁸. Homilia „nie jest tyle okazją do medytacji i katechezy, co raczej dialogiem

⁸⁷⁰ EG 133.

⁸⁷¹ Por. M. Kopiec, *L'evangelizzazione*, s. 204.

⁸⁷² Por. *Propositio* 30.

⁸⁷³ Zwracał na to uwagę w swojej relacji na Synodzie kard. Z. Grocholewski, ówczesny prefekt Kongregacji Edukacji Katolickiej, o czym pisałem wcześniej.

⁸⁷⁴ Por. EG 134.

⁸⁷⁵ Por. *Propositio* 30.

⁸⁷⁶ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Watykan 29.06.2014. We wprowadzeniu czytamy: papież Franciszek również uważa kaznodziejstwo za jeden z najważniejszych elementów życia Kościoła, o czym świadczy jego pierwsza adhortacja apostołska *Evangeli gaudium*.

⁸⁷⁷ Por. EG 135.

⁸⁷⁸ Por. EG 136.

między Bogiem a Jego ludem”, dialogiem, w którym głoszony jest cud zbawienia i nieustannie przypominane są zobowiązania wynikające z Przymierza⁸⁷⁹.

Kto głosi słowo Boże, powinien rozpoznać serce swojej wspólnoty i odpowiadać na żywe pragnienie Boga, wśród tych którzy słuchają głoszonego słowa. Homilia jak powie papież, „nie może być rozrywkowym spektaklem, nie odpowiada logice przekazów medialnych, ale powinna wzbudzać entuzjazm i nadawać sens celebracji”⁸⁸⁰. Wiara, jak mówi św. Paweł rodzi się z tego co się słyszy (Rz 10,17), stąd słysząc orędzie Chrystusa w homilii głoszonej prawdzie powinno towarzyszyć piękno i dobro⁸⁸¹. Również i w naszej epoce ludzie lubią słuchać świadków.

Od głosicieli Ewangelii oczekuje się, „by mówili o Bogu znanym sobie i bliźnim, jakby Go niewidzialnego widzieli”⁸⁸². Aby wzbudzić zainteresowanie słuchaczy i sprawić, by przepowiadanie było skuteczne, należy zadać sobie następujące pytania: co tak naprawdę interesuje wiernych? Co tak naprawdę mówi ten tekst? Co ta lektura powiedziała mojemu sercu? Jak mówi papież Franciszek, ważne jest, aby nie odpowiadać na pytania których nikt nie zadaje⁸⁸³. W przeciwnym razie Homilia nie jest autentyczna. Ważne jest, aby mieć pytanie wyjściowe, a następnie można ułożyć przemówienie zgodnie z retoryką klasyczną, ale zawsze z uwzględnieniem współczesnych form komunikacji⁸⁸⁴. „Warto też przypomnieć, że przygotowanie i nastawienie kaznodziei jest bardzo istotne, bowiem samo rozważanie słowa przez kaznodzieję, *lectio divina* w swojej dynamice nie kończy się, dopóki nie doprowadzi do działania (*actio*), sprawiającego, że życie wierzącego staje się darem dla innych w miłości”⁸⁸⁵. Głoszenie homilii jest po to by podobać się nie ludziom, ale Panu Bogu i kierować się miłością do Boga, ponieważ przygotowanie kazania wymaga miłości⁸⁸⁶. Ważną zasadą także jest umiejętność słuchania, bowiem kiedy kaznodzieja słucha Boga i słucha ludzi, to będzie wiedział co powiedzieć. Stąd, kiedy kaznodzieja podczas homilii

⁸⁷⁹ Jan Paweł II, List apost. *Dies Domini* (31 maja 1998), 41: AAS 90 (1998), 738-739, cyt. za EG 137.

⁸⁸⁰ EG 138.

⁸⁸¹ Por. EG 142.

⁸⁸² Paweł VI, Posynodalna Adhort. apost. *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), 76: AAS 68 (1976), 68.; cyt. za EG. 150.

⁸⁸³ Por. EG 155.

⁸⁸⁴ Por. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Watykan 29.06.2014.

⁸⁸⁵ Benedykt XVI, *Verbum Domini* 87; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Watykan 29.06.2014, 27.

⁸⁸⁶ Por. EG 146.

rozmawia z Bogiem, czyniąc słuchaczy świadkiem tego szczególnego dialogu, będzie wówczas przepowiadał orędzie Bożej miłości i będzie trafiał do ludzkich serc⁸⁸⁷.

4.5.9. Przygotowanie do głoszenia

Mówiąc o przygotowaniu homilii papież zachęca do personalizacji słowa, czyli wielkiej zażyłości ze słowem Bożym przeżywaną w sercu uległym i rozmodlonym⁸⁸⁸. Dać się poruszyć słowem, zgodzić się na to by najpierw zostać zranionym przez to słowo, które będzie raniło innych, ponieważ jest to słowo żywe, skuteczne i ostre. Dlatego kaznodzieja musi mieć pewność, że jest kochany przez Boga⁸⁸⁹. Wyłania się tu rola lektury duchowej, czyli czytania słowa Bożego w chwili modlitwy⁸⁹⁰, posługiwania się nim jako narzędziem i przedmioty wewnętrznego dialogu z Bogiem⁸⁹¹. Ponadto kaznodzieja musi słuchać i znać pytania ludzi, ich kontekst egzystencjalny, radości, zmartwienia, wyzwania i tym podobne⁸⁹². Stąd bierze się wykorzystanie narzędzi pedagogicznych: idei, uczucia i obrazu⁸⁹³, oraz środkami jakimi się posługuje⁸⁹⁴ a także posługiwanie się wspólnym językiem, dostosowanym do możliwości wiernych oraz językiem pozytywnym, który zawsze niesie nadzieję⁸⁹⁵. Dobra homilia „powinna zawierać jedna myśl, jedno uczucie i jeden obraz”⁸⁹⁶.

4.6. Spojrzenie na całość

Celem otrzymania pełnego obrazu nowej ewangelizacji w dokumencie papieskim ważnym jest, by ująć jego wskazania w jedną całość. Problem może być jednak w tym, że odczuwa się w pewnym stopniu brak jasnych określeń, wyraźnie wskazanych kierunków, którymi winna podążać nowa ewangelizacja. W istocie adhortacja mówi niemal o wszystkim, starając się dotknąć każdego niemal aspektu życia Kościoła i świata, w którym Kościół funkcjonuje, staje się zarazem dość ogólna. Nie każdy jej odbiorca, do którego jest

⁸⁸⁷ Por. Z. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 64.

⁸⁸⁸ Por. Jan Paweł II, Posynodalna Adhort. apost. *Pastores dabo vobis* (25 marca 1992), 26: AAS 84 (1992), 698; cyt. za EG 149.

⁸⁸⁹ Por. EG 151.

⁸⁹⁰ Por. EG 152.

⁸⁹¹ Por. EG 153.

⁸⁹² Por. EG 155.

⁸⁹³ Por. EG 157.

⁸⁹⁴ Por. Paweł VI, Posynodalna Adhort. apost. *Evangelii nuntiandi* (8 grudnia 1975), 40: AAS 68 (1976), 31; EG 156.

⁸⁹⁵ Por. EG 159.

⁸⁹⁶ EG 157.

skierowana, czuć się będzie bezpośrednio dotknięty czy zobowiązany do reakcji, do podjęcia się dzieła nowej ewangelizacji. Kultura współczesna jest, oczywiście, bardzo globalna, ale zarazem paradoksalnie bardzo indywidualna, bardzo egoistyczna wręcz. Każdy z ludzi, i dotyczy to także osób wierzących, chce być zauważony i otrzymać osobiste posłanie do głoszenia Chrystusa.

Adhortacja omawia niespotykany wręcz zakres tematów. Jest dokumentem o wszystkim. Wiadomo więc, że w tej formie można jedynie delikatnie napomknąć o poszczególnych kwestiach, pozostawiając szerokie pole dla rozwijania papieskiego dokumentu na polu Kościołów lokalnych.

Podjmując nauczanie Pawła VI z adhortacji *Evangelii nuntiandi*, Franciszek postanowił na nowo osobę Jezusa Chrystusa, pierwszego ewangelizatora, w centrum przepowiadania. Był to, zresztą, zamysł jego dwóch poprzedników, czyli św. Jana Pawła II i papieża Franciszka. Z jednej strony czerpanie z dziedzictwa poprzedników przez nowego papieża jest zjawiskiem typowym dla dokumentów watykańskich, z drugiej jednak jest rozwinięciem dziedzictwa otrzymanego od poprzedników. Papież Franciszek, co łatwo zauważyć z lektury dokumentu, jest nieco mniej teologiczny – powiedziałbym – ile raczej bardziej pastoralny i społeczny. Wiele miejsca w adhortacji poświęca opisom fenomenów współczesnego świata, a jakby mniej treści ewangelicznego orędzia. Dłużej zatrzymuje się na podmiotach, które powołane są do ewangelizowania – papież, biskupi, duchowni, świeccy – mniej zaś na jego przedmiocie, na mocy Ducha Świętego, na osobach życia konsekrowanego czy osobach, które wybrały życie zamknięte w monasterach klauzurowych. Ich wkład w ewangelizację jest słabo dostrzeżony i opisany.

Łatwo zauważyć, że adhortacja jest pełna jakiegoś ognia działania, zmiany, przemiany. Bardzo dużo w niej wszelakiego „ruchu”. Papież apeluje, by Kościół i jego wierni podążali „drogą duszpasterskiego i misyjnego nawrócenia”. Wzywa więc do ciągłej zmiany, mniej zaś odczuwa się troskę o to, co było, by droga *ku* przyszłości nie była zarazem drogą *od* przeszłości. Papież wzywa wierzących do przebudzenia, jakby duchowego, intelektualnego, duszpasterskiego otrzeźwienia, jakoby dotąd byli w stanie odmiennym, czyli pasywnym.

Papież uczy, że w obecnej sytuacji świata Kościół potrzebuje „wyjścia z własnej wygody i zdobycia się na odwagę, by dotrzeć na wszystkie peryferia świata potrzebujące

światła Ewangelii” (n. 20). Nie może więc pozostawić rzeczy w takim stanie, w jakim są. Nic nie wskazuje, jakoby dostrzegał już dokonujące się zmiany w Kościele, zapoczątkowane przez jego poprzedników.

„Tekst adhortacji – zauważał słusznie Z. Kijas – jest pełen entuzjazmu młodego na urzędzie papieża. Opowiada się więc za wyraźniejszym kształtem statutu Konferencji Episkopatów, „który by pojmował je jako podmioty o konkretnych kompetencjach, łącznie z pewnym autentycznym autorytetem doktrynalnym. Nadmierna centralizacja zamiast pomagać, komplikuje życie Kościoła oraz jego dynamizm misyjny. A wszystko po to, aby uczynić Kościół otwarty i gościnnie, który będzie miejscem miłosierdzia, a nie potępień”⁸⁹⁷.

Sądzić należy, że tematem przewodnim adhortacji jest temat tzw. „Kościoła otwartego” w sensie symbolicznym i konkretnym. Słusznie jednak stawiał retoryczne pytanie ojciec Kijas: „Jeżeli Kościół ma być „otwarty”, znaczy to, że jest, czy był (dotąd) Kościołem „zamkniętym”. Nasuwa się jednak pytanie, kto lub co zamyka lub otwiera Kościół? Na co lub na kogo Kościół w przeszłości się „zamykał” a na co lub na kogo ma się teraz „otwierać”?⁸⁹⁸. Do kwestii Kościoła papież wracał będzie także w późniejszych dokumentach czy w swoich rozważaniach lub audiencjach. Rozumie on Kościół otwarty jako Kościół dynamiczny, w którym nie ma zastoju, kurczowego trzymania się tego, co było. Pisał więc w omawianej tutaj adhortacji, że: „Wolę raczej Kościół poturbowany, poraniony i brudny, bo wyszedł na ulice, niż Kościół chory z powodu zamknięcia się i wygody z przywiązania do własnego bezpieczeństwa. Nie chcę Kościoła troszczącego się o to, by stanowić centrum, który w końcu zamyka się w gąszczu obsesji i procedur. Jeśli coś ma wywoływać święte oburzenie, niepokoić i przyprawiać o wyrzuty sumienia, to niech będzie to fakt, że tylu naszych braci żyje pozbawionych siły, światła i pociechy z przyjaźni z Jezusem Chrystusem, bez przygarniającej ich wspólnoty wiary, bez perspektywy sensu i życia” (n. 49). Nie znajdujemy jednak tekstach granic tej otwartości, co jest ważne również z duszpasterskiego punktu widzenia. Wszak nie każda otwartość jest ewangeliczna, nie każda służy nowej ewangelizacji. Z pewnością piękną i z duszpasterskiego punktu widzenia słuszną uwagą papieża Franciszka jest ta, że Kościół otwarty jest takim Kościołem, „który nie pokłada ufności w swoich strukturach, w swoich zasobach, ale który otwartą jest

⁸⁹⁷ Z. J. Kijas, *Dziedzictwo*, s. 49.

⁸⁹⁸ Por. Tamże, s. 53.

nieprzerwanie na Bożą łaskę. Od Chrystusa otrzymuje moc i siłę. Jest przejrzysty. Opowiada o swoich ludzkich słabościach, ale zarazem jest świadkiem Bożego miłosierdzia i Jego niezwykłej mocy, której nikt i nica na świecie nie jest w stanie pokonać. To Kościół, który niczego nie chowa dla siebie, ale wszystkim dzieli się z tymi, których spotyka, do których przemawia, których zaprasza do wspólnoty. Taki Kościół nie promieniuje swoim światłem, ale jaśniej światłem Chrystusa”⁸⁹⁹.

Jednym słowem papież Franciszek nie chce, by Kościół „stwarzał” trudności, kiedy może ich uniknąć. Zachęca zatem, co będzie powracać w dalszych latach jego pontyfikatu, by Kościół zaczynał myśleć poczynając od swoich granic. Czym one są? A raczej, kim są dla papież Franciszka owe „granice” Kościoła? Są nimi ludzie biedni i odrzuceni, ludzie duchowo ubodzy. Kościół nie może nie obalać tych granic ludzkich podziałów. Jego obowiązkiem, i to jest piękne, jest obalać granice, tworzone przez ludzi, którzy Ewangelii nie znają lub znając, nie żyją nią. To wielkie zadanie dla nowej ewangelizacji. Ważne jest zatem, aby właściwie interpretować granice Kościoła, aby patrzeć na nie od środka i zarazem od zewnątrz.

⁸⁹⁹ Tamże, s. 54.

ZAKOŃCZENIE

Święty Franciszek z Asyżu, postać, do której nawiązuje wyborem imienia papież Franciszek, w *Regule*, czyli kompendium najważniejszych wskazań dla swoich naśladowców, przypomina w pierwszym zdaniu, że „Reguła i życie braci mniejszych, polega na zachowywaniu świętej Ewangelii Pana naszego Jezusa Chrystusa”⁹⁰⁰. Przez wieki w Kościele każdy uczeń Chrystusa na swój sposób przeżywając z wiarą swoje życie, stawał się wyrazicielem własnego przeżywania miłości do Boga i do drugiego człowieka. W ten sposób Kościół ciągle staje się wspólnotą, którą łączy wiara w jednego Zbawiciela.

Niniejsza praca ukazuje wysiłek wielu osób, wielu ludzi Kościoła, duchownych i świeckich, tych z najwyższej półki hierarchicznej, ale także innych, zaangażowanych w strukturach parafialnych i ruchach charyzmatycznych, którzy poprzez osobisty trud, modlitwę i pracę, wnoszą wkład w odkrywanie na nowo Ewangelii. Osobistą wiarą i posługą dają świadectwo o Bogu obecnym w świecie i zbawiającym człowieka. Wnoszą tym samym wkład w dzieło ewangelizacji, która jest pierwszym i najważniejszym zadaniem Kościoła, pierwszą misją naśladowców Chrystusa.

Ważnym wyznacznikiem nowej ewangelizacji jest świadomość jej nieodzowności i zarazem zapału, czy też duchowy entuzjazm. I nie chodzi wcale, by był on jedynie udziałem takiej, czy innej grupy w Kościele. Chrystus pragnie, by cały Kościół, wszyscy wierzący płonęli zapałem i entuzjazmem w głoszeniu dobrej Nowiny. Kościół, poprzez swoich pasterzy, pragnie jedynie przypominać i rozbudzać wszystkie podmioty Kościoła, by zaangażowały się – każdy we właściwy dla siebie sposób, dla siebie najbardziej możliwy, do udziału w tej szlachetnej misji, jaką jest ciągła ewangelizacja czy – jak chciał tego św. Jan Paweł II – nowa ewangelizacja. Jest to zadanie, które – jak zostało zaznaczone – spoczywa na biskupach i kapłanach, na osobach konsekrowanych i świeckich, na Kościołach lokalnych i wspólnotach parafialnych, na organizacjach kościelnych i na innych wspólnotach, które w swojej misji opierają się na wartościach ewangelicznych. Jest to zadanie i misja, którą

⁹⁰⁰ Reguła Braci Mniejszych, [w:] *Reguła i konstytucje Generalne Zakonu Braci Mniejszych*, Wydawnictwo świętego Antoniego, Wrocław 2005, s. 7.

wyznacza Kościołowi i wierzącym sam Duch Święty, będący „głównym sprawcą nowej ewangelizacji”⁹⁰¹.

Kluczem do odnowienia zapału niezbędnego dla nowej ewangelizacji jest odkrycie powołania chrześcijańskiego. W powołaniu tym mieści się misja bycia świętym. Sprawienie, by świętość – którą każdy ochrzczony otrzymał w darze pierwszego sakramentu – dojrzewała w nim w całej pełni. Jest to niezwykle ważne, wszak wyłącznie osoby duchowo piękne, osoby żyjące heroicznymi cnót, są zdolne i mądre włączyć się w proces nowej ewangelizacji. A wówczas czynią to nie tylko poprzez słowa czy podejmowane inicjatywy, ale przede wszystkim – i jest to najważniejsze – poprzez przykład osobistej wiary i życia, czerpiącego z jej źródła. Nowa ewangelizacja, by mogła zaistnieć i być owocnie prowadzona, potrzebuje nade wszystko ludzki zakorzenionych w Chrystusie, w Jego krzyżu i zmartwychwstaniu. Tacy tylko będą świadomi spoczywającego na nich obowiązku i będą jednocześnie pełni pragnień, by dzielić się swoją wiarą i miłością do Chrystusa z innymi. To z kolei wymaga otwarcia się na innych, gotowości do współbraci, szczerego dialogu, pełnego zaangażowania na innych, bo wyłącznie we współpracy oczekiwać można na owoce tego szlachetnego i jakże ważnego dzieła.

Do tego nawołuje wielokrotnie papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium*. Otwiera przed wiernymi Kościoła katolickiego nowe horyzonty i wyczula na już istniejące obszary działania, które jednak wymagają nowych przemyśleń, dopasowania środków i metod, by przynosiły jeszcze większe owoce, niż dotychczas. A nad wszystko Papież apeluje o zapał w wierze i wielką nadzieję, że ten proces jest możliwy, że oczekuje tego od nich sam Zbawiciel.

W tym też duchu działa jego poprzednik, papież Benedykt XVI, z którego inicjatywy został zwołany XIII Synod Zwyczajny, poświęcony nowej ewangelizacji. To właśnie on, wielki przyjaciel swojego poprzednika na urzędzie piotrowym, św. Jana Pawła II, uznał, że Kościół znalazł się w momencie, w którym musi zastanowić się głębiej nad swoją misją w zmieniającym się świecie, że potrzeba mu nowych sposobów, nowego entuzjazmu, nowego zamysłu w przekazie Bożego Słowa. Ta kwestia była u podstaw zwołania Synodu na temat nowej ewangelizacji i wierne mu towarzyszenie podczas odbywających się prac. Nie dane

⁹⁰¹ Jan Paweł II, *Otwórzcie Chrystusowi drzwi Azji*. Przemówienie do przedstawicieli Federacji Konferencji Episkopatów Azji, 15.01.1995. OR 16:1995 nr 3, s. 28.

mu jednak było opublikować owoców synodalnej debaty, przekazując to zadanie swojemu następcy.

Papież Benedykt XVI, kiedy wskazywał na główne zagadnienie Synodu, zapraszał wspólnotę ludzi Kościoła, do głębokiej refleksji nad miejscem Ewangelii w dzisiejszym świecie. Zapraszał do wspólnej zadumy, wzięcia osobistej odpowiedzialności i świadomego podjęcia spoczywającej na każdym ochrzczonym zadania głoszenia Dobrej Nowiny. Wskazywał też, że przekaz ten dokonuje się najpełniej, najlepiej, najowocniej poprzez osobiste spotkanie. Takie spotkanie, które dokonuje się w miłości i z szacunkiem dla drugiego, prowadzi do spotkania z Chrystusem, który w istocie jest Autorem każdego pięknego spotkania. Ponieważ sam brał udział w wielu wcześniejszych obradach synodalnych, papież Benedykt XVI, był przekonany o potrzebie i owocności również Synodu o nowej ewangelizacji. Obrady Synodu na ten temat nie tylko miały stać się źródłem inspiracji dla niego samego, dla jego posługi piotrowej, ale uświadomić także biskupów i wiernych Kościoła katolickiego o takiej potrzebie. We wszystkich chciał rozbudzić entuzjizm dla wiary i miłość do Jezusa Chrystusa. Chodziło mu o entuzjizm, który jest wynikiem zaangażowania i pozytywnego patrzenia w przyszłość. Tylko bowiem taki entuzjizm pomaga dostrzec dobro, jakie już dzieje się w Kościele i świecie, ale także dostrzec i wyrugować wszelkiego rodzaju nieregularności czy duchową opieszałość w głoszeniu orędzia miłości Chrystusa.

W ten proces, jak pokazała praca, włączył się aktywnie Kościół, który żyje w Polsce. Jego zaangażowanie w prace przygotowawcze i w sam przebieg Synodu, były zróżnicowane. Tak było zresztą w pozostałych Kościołach świata. W przebiegu obrad synodalnych uczestniczyła grupa polskich hierarchów, osoby konsekrowane i świeckie. Sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce, jego troski i nadzieje, problemy i zadania, wybrzmiała w relacjach polskich przedstawicieli, którzy zabierali głos na auli synodalnej. Wiele z ich tematów, jak chciałem pokazać w pracy, stało się impulsem do dalszej dyskusji wśród zebranych i inspiracją, którą Synod przekazywał papieżowi.

Biskupi polscy, występując na Synodzie, starali ukazać wielość i bogactwo inicjatyw duszpasterskich, jakie miały miejsce w owym czasie w Kościele polskim. Kardynał Dziwisz zwracał uwagę na Boże miłosierdzie, którego przesłanie najbardziej porusza serce człowieka zamkniętego w sobie i daje nadzieję na odkrycie głębokiej relacji z Bogiem poprzez

doświadczenie Jego Miłosierdzia. Zwracał uwagę, że przesłanie Miłosierdzia Bożego jest wciąż aktualne, ponieważ Bóg szanując ludzką wolę chce obdarować człowieka swoim przebaczeniem i swoją miłością. Podkreślał, że człowiek potrzebuje miejsc, w których może doświadczyć spotkania z miłosiernym Bogiem w sakramencie pokuty i pojednania. Wypowiedź kard. Dziwisza, można śmiało przypuszczać, stała się inspiracją dla nowego papieża Franciszka. Ogłoszony przez niego w 2016 r. Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia czerpał wiele z duchowości św. Jana Pawła II i synodalnej dyskusji, której początkiem była wypowiedź kard. Stanisława Dziwisza. Papież Franciszek uczynił swoją myśl poprzedników, zachęcając Kościół i wszystkich wiernych, aby weszli w tajemnicę miłosierdzia Bożego. „Kościół wie, że jego pierwszym zadaniem, jest wprowadzanie wszystkich w wielką tajemnicę Bożego miłosierdzia, aby kontemplując oblicze Chrystusa doświadczyć miłości, która odnawia i daje szczęście”⁹⁰². Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia stał się dla Kościoła wielkim wydarzeniem. Poruszył serca wielu. Uświadomił im bogactwo Bożej łaski, Jego ojcowskie serce, gotowe przyjąć każdego, kto przychodzi do Niego i prosi o wybaczenie, bo jest to serce pełne miłości miłosiernej. Ale jednocześnie jest to Serce, które apeluje, aby także ludzie serca były pełne miłości, abyśmy „sami dla siebie stawali się miłosierni i byli głosicielami nowiny o Miłosierdziu”⁹⁰³.

Abp Józef Michalik, z kolei, mówiąc o potrzebie osobistego nawrócenia, które jest warunkiem ewangelizacji, zwrócił uwagę, że głoszenie Ewangelii przez człowieka nawróconego i nawracający się jest bardziej atrakcyjne i ciekawsze, bo jest podparte treścią i świadectwem życia płynącego ze szczęścia przeżywanej wiary. Ówczesny przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski nawiązał do Wspólnego Przesłania do Narodów Polski i Rosji, podpisanego 17 sierpnia 2012 r. w Warszawie. Z tej okazji wyraził pragnienie życia w pojednaniu szacunku. Zwracał zarazem uwagę o wielkiej aktualności tego tematu, co nasza współczesność odczuwa jak nigdy może wcześniej.

Z kolei przesłanie arcybiskupa poznańskiego, Stanisława Gądeckiego, dotyczyło tematu katechezy dla dorosłych. Metropolita mówił o potrzebnej pomocy dla rodziców, na

⁹⁰² Franciszek, *Bulla Misericordiae Vultus*, Wydawnictwo TUM 2015; *Papież Franciszek o Miłosierdziu*, Michalinum 2016, s. 10. zob. https://www.vatican.va/content/francesco/pl/bulls/documents/papa-francesco_bolla_20150411_misericordiae-vultus.html (dostęp: 5.04.2024).

⁹⁰³ *Papież Franciszek o Miłosierdziu*, Michalinum 2016, s. 26; Por. P. Warchoń, *Miłosierdzie w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Nauk Teologicznych” t.15 (2020), s. 93-111.

których spoczywa trudny i ważny zarazem obowiązek towarzyszenia młodym ludziom, otwierania ich na wiarę. Zaznaczał jednocześnie, że Kościół nie może ich zostawić bez należącego i mądrego wsparcia. Nie może ich pozostawić bez duchowej i materialnej opieki. Potrzeba więc ciągłej pracy i formacji duszpasterskiej, katechetycznej i formacyjnej ludzi świeckich, wychodzenia im naprzeciw z różnego rodzaju pomocami i wsparciem. W tym kontekście, jakby pokłosiem Synodu, jest rozwój szkół katechistów w naszym kraju. Poprzez formację duchową, intelektualną i pastoralną w ośrodkach tych przygotowywane są osoby dorosłe do ewangelizacji innych. Proces formacji katechistów świeckich ma miejsce także na licznych Wydziałach Teologicznych. Obecnie formacja katechistów świeckich realizuje się w ponad 120 Szkołach Nowej Ewangelizacji, rozsianych na terenie całego kraju.

Kardynał Kazimierz Nycz mówił natomiast o parafii. Zaznaczył, że nadal jest ona uprzywilejowanym miejscem ewangelizacji i katechezy. Wskazał również na ważną obecność katechezy w szkole. Uczulał zebranych na dalszą potrzebę formacji katechetów, animatorów grup parafialnych. Wyrażał nadzieję, że ciągle lepsze będzie kształcenie i przygotowywanie pedagogiczne i katechetyczne osób, które podejmują pracę duszpasterską i katechetyczną, nieodzowną w procesie nowej ewangelizacji. Mówiąc natomiast o Szkołach Nowej Ewangelizacji kard. Warszawy wskazał na potrzebę jeszcze większego zaangażowania się całego Kościoła w Polsce w ten proces.

Pani doktor Ewa Kusz zwróciła uwagę na ważną i potrzebną w procesie przekazu wiary pracę terapeutów, psychologów, ludzi o dobrym i wrażliwym sercu. Osoby te niosą pomoc ludziom poranionym i skrzywdzonym. Przywracają w nich wartość życia i wartość drugiej osoby. W swoim wystąpieniu pani Kusz przypominała o ważnej relacji, jaka ma miejsce pomiędzy pomocą terapeutyczną a duchową. Potrzebują jej wszyscy, także ci, którzy są w Kościele. Jest to także ważne przypomnienie i jest ważnym głosem w wielkiej posłudze uzdrowienia duchowego, jaka dokonuje się w Kościele polskim. Temat podjęty przez panią dr Ewę Kusz wybrzmiał na auli synodalnej i poza nią, mówił bowiem o przywracaniu „głosu” tym, którzy byli go pozbawieni, czyli ubodzy, osoby duchowo czy emocjonalnie zranione, skrzywdzone przez wierzących. Było to wielkie wyzwanie dla całego Kościoła, co zaznaczone zostało w adhortacji *Evangelii Gaudium* poprzez wezwanie papieża do udawania się na peryferie Kościoła.

Kardynał Stanisław Ryłko, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Świeckich, mówił o potrzebie właściwej formacji duszpasterskiej członków nowych wspólnot i świeckich, zaangażowanych w duszpasterstwie Kościoła. Przekonywał, jak ważne jest, aby formować ludzi w taki sposób, by mieli świadomość przynależności do Chrystusa i jego Kościoła. Także ważną rzeczą w jego wskazaniu było zwrócenie uwagi na potrzebę ewangelizowania z cierpliwością i wytrwałością bez oczekiwania na natychmiastowe wyniki. Taka postawa szczególnie jest potrzebna w dziele ewangelizacji podejmowanej przez wspólnotę Kościoła, nowe ruchy i wspólnoty w rejonach najbardziej poddanych sekularyzacji. Zwracając także uwagę na *potrzebę obumierania*, aby mogło rodzić się nowe dzieło ewangelizacji Kościoła potrzebny jest osobiste zakorzenienie w osobie Jezusa Chrystusa.

Kardynał Zenon Grocholewski wskazał na istotne znaczenie, jakie w przekazie wiary, posiada osobisty kontakt z Bogiem. Umacnia on własną wiarę i pogłębia poznanie Boga. Jest to potrzebne, aby być skutecznym narzędziem ewangelizacji. Apelowal, aby na etapach formacji i w edukacji religijnej zwracać ważną uwagę nie tylko na wiedzę, którą można przyswoić, ale także na osobiste doświadczenie Jezusa Chrystusa. Osobisty kontakt z Bogiem jest potrzebny do umocnienia własnej wiary.

Jest to także ważny głos, który zwraca uwagę na to, że w przekazie wiary potrzebna jest pokora i wyzbywanie się postawy pychy i egoizmu, ponieważ niemożliwa jest ewangelizacja w postawie pychy, która zamyka możliwość przyjęcia Dobrej Nowiny i utrudnia wzrost Kościoła i nowej ewangelizacji. Jest to także ważne wskazanie zwłaszcza dla tych, którzy głoszą Ewangelię poprzez posługę słowa i sakramentów, aby poprzez własne nawrócenie jeszcze bardziej byli świadkami dla nawrócenia innych.

Wypowiedź arcybiskupa Zygmunta Zimowskiego dotyczyła osób chorych i niesienia im mądrej pomocy. Mówił o miłosierdziu względem chorych, posłudze wobec cierpiących i ubogich, bo tylko w ten sposób uwiarygadnia posługę głoszenia słowa Bożego. Jest to także ważny głos, który nie tylko zwrócił uwagę na potrzebę pomocy starszym, chorym i cierpiącym na przeżywanie Światowych Dni Chorego, ale także na to, że posługa miłości zawsze zajmuje centralne miejsce w misji Kościoła. To, w jaki sposób chrześcijanie żyją przekazaniem miłości bliźniego, jest podstawowym świadectwem, które może pomóc zobojętniałym na powrót do żywej wiary. Jest to ważny głos przypominający, że posługa chorym i cierpiącym w szpitalach, wolontariat i całe dzieło, które tworzy w Kościele polskim

Caritas jest ważnym narzędziem prawdziwej humanizacji człowieka i świata oraz przesłaniem dobrej Nowiny w Kościele.

Chcąc mówić o reperkusjach w Kościele polskim po wydarzeniu Synodu, ważnym jest głos arcybiskupa Grzegorza Rysia, który przypomniał, że Synod dopomógł, aby z większym entuzjazmem patrzeć na posługę kościoła w Polsce i liczne dzieła, które dokonują się w Kościele polskim. Możemy jasno zobaczyć, że na gruncie nowej ewangelizacji zaangażowali się nie tylko biskupi, jak bp Grzegorz Ryś, obecnie bp Artur ważny, ale także należy podkreślić, że uczestniczy w tym cały Episkopat wspierając nową ewangelizację w Polsce.

Należy także zaznaczyć, że również na wydziałach teologicznych, między innymi we Wrocławiu, w Krakowie, Lublinie są obecne katedry Nowej Ewangelizacji, aby poprzez studia i pracę naukową ciągle i na nowo wspomagać praktykę nowej ewangelizacji.

Należy także wspomnieć o kongresach nowej ewangelizacji, które odbyły się w Polsce m.in. Kongres Nowej Ewangelizacji, który odbył się w Kostrzynie n. Odrą 2012 r., w Warszawie 2013 r., w Skrzatuszu w 2014 r., w Częstochowie w 2017 r. Także należy wspomnieć o wielu sympozjach, które organizowane są na Wydziałach Teologicznych, w tym na uniwersytecie Jana Pawła II w Krakowie, w Wyższym Seminarium Duchownym w Łodzi, Legnicy i Wrocławiu.

Cele postawione na początku pracy zostały zrealizowane poprzez ukazanie podjętych tematów dotyczących zaprezentowania wystąpień i ukazania, że przesłania Biskupów polskich są cenne, a tematyka ciągle jest obecna w różnych przejawach życia Kościoła i duszpasterstwie oraz ukazania, że poruszane zagadnienia przewijają się chociażby w omówionej w czwartym rozdziale *Evangelii Gaudium*. Ponadto to, czym żyje obecnie Kościół w Polsce wskazuje, że są one obecne i ważne w Kościele Polskim oraz w Kościele powszechnym.

Większość z poruszonych tematów znalazła swe odzwierciedlenie chociażby w *Evangelii Gaudium* ale także w późniejszych wydarzeniach, jakim papież poświęcił uwagę. Należy tu wskazać chociażby Jubileusz Miłosierdzia i posługę miłosierdzia.

Niniejsza praca otwiera możliwość, aby temat całościowego omówienia działalności Kościoła w Polsce na gruncie nowej ewangelizacji stał się obiektem kolejnych badań i znalazł omówienie w kolejnych pracach.

W podjętej refleksji, przyjrzelśmy się XIII Synodowi, aby na tym małym wycinku zaobserwować życie Wspólnoty Kościoła i kształtowanie się Nauki Kościoła. Jest to o tyle istotne, ponieważ refleksja, jaką poczynili polscy biskupi, odpowiada na potrzebę większego zaangażowania się na nowo w dzieła, które podejmuje Kościół dla ożywienia wiary.

Tradycja Kościoła wskazuje, że Kościół, kiedy wsłuchiwał się w działanie Ducha Świętego, zawsze mógł wychodzić z opresji i na nowo podejmować inspirację, aby przewyciężając własne słabości i doświadczając Bożej łaski, stawać się wiernym świadkiem Bożej Miłości i Miłosierdzia. Mądrość Kościoła i cała tradycja Kościoła, jest stale poszerzana o nowe spojrzenie, definicje czy też interpretacje. Podobnie Synod posłużył papieżowi Franciszkowi radą i dał możliwość realnego spojrzenia na ukazane zagadnienia poprzez świadectwo przedstawicieli partykularnych Kościołów.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA ŹRÓDŁOWA

Baldissieri L. (red.) *La nuova evangelizzazione per la trasmissione della fede Cristian, XIII Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi*, Libreria Editrice Vaticana 2017.

XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów. Lineamenta, [w:] http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20070427_lineamenta-xii-assembly_pl.html.

Instrumentum laboris, [w:] https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20120619_instrumentum-xiii_pl.html.

Encyklopedia Katolicka, Łukaszyk R. (red.) T. IV, KUL Lublin 1983.

Encyklopedia katolicka, (red.) S. Wielgus, J. Duchniewski, S. Fita i in., T. VII, Lublin 1997.

Encyklopedia Katolicka, Wilk S. (red.) T. XIV, Lublin 2010.

Kodeks Prawa Kanonicznego, Pallotinum Poznań 2022.

Wielki Słownik Grecko–Polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko–greckim oraz indeksem form czasownikowych, R. Popowski (red.) Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 1997.

Grecko-polski Nowy Testament, tłum. R. Popowski, (red.) M. Wojciechowski, Oficyna Wydawnicza „Vocatio” Warszawa 1993, s. 769.

Benedykt XVI, *Dlaczego wierzę. Przesłanie pontyfikatu 2005–2013*, tłum. A.M. Stefańska, Kraków 2013.

Benedykt XVI, *Wiara – prawda – tolerancja*, tłum. R. Zajączkowski, Kielce 2005.

Benedykt XVI, *Deus caritas est*, Wrocław 2006.

Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis*, Wrocław 2007.

Benedykt XVI, *Spe salvi*, Wrocław 2007.

Benedykt XVI, *Świadkowie Chrystusa. Apostołowie i uczniowie*, Izabelin–Warszawa 2007.

Benedykt XVI, *Caritas in veritate*, Wrocław 2009.

- Benedykt XVI, *Verbum Domini*, Wrocław 2010.
- Benedykt XVI, *Światłość świata*, tłum. P. Napiwodzki, Kraków 2011.
- Benedykt XVI, *Mistrzowie franciszkańscy i dominikańscy*, Poznań 2012.
- Benedykt XVI, *O przyczynach kryzysu Kościoła*, Kraków 2019.
- Benedykt XVI, *List na VII Światowe Spotkanie Rodzin w Mediolanie w 2012 roku* (23.08.2010), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/listy/rodziny_mediolan_23082010.html [dostęp: 10.09.2017].
- Benedykt XVI, [*O kryzysie w Kościele*], <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,6233,papiez-benedykt-xvi-wypowiedzial-sie-na-temat-kryzysu-w-kosciele.html> [dostęp: 10.10.2024].
- Benedykt XVI, *Oroędzie na Światowy Dzień Misyjny 2012*, http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/missions/documents/hf_ben-xvi_mes_20120106_world-mission-day-2012.html (dostęp: 17.11.2018).
- Ratzinger J., *Wiara i przyszłość*, Warszawa 1975.
- Ratzinger J., *Bóg Jezusa Chrystusa*, tłum. J. Zychowicz, Kraków 1995.
- Ratzinger J., *Śmierć i życie wieczne*, Warszawa 2000.
- Ratzinger J., *Duch liturgii*, tłum. E. Pieciul, Poznań 2002.
- Ratzinger J., *Formalne zasady chrześcijaństwa*, tłum. W. Szymona, Poznań 2009.
- Ratzinger J., *Zmartwychwstanie i życie wieczne. Opera Omnia*, t. X, tłum. J. Kobienia, (red.) K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2014.
- Ratzinger J., *Głód Boga*, tłum. P. Kazimierczak, Kraków 2016.
- Ratzinger J., *O nauczaniu II Soboru Watykańskiego. Opera Omnia*, t. VII/1, tłum. W. Szymona, red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2016.
- Ratzinger J., *O nauczaniu II Soboru Watykańskiego. Opera Omnia*, t. VII/2, tłum. E. Grzesiuk, red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2016.
- Ratzinger J., *Wprowadzenie do chrześcijaństwa. Opera Omnia*, t. IV, tłum. R. Biel, M. Górecka, red. K. Gózdź, M. Górecka, Lublin 2017.
- Ratzinger J., *Nowa ewangelizacja*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html (dostęp: 19.04.2017).

Ratzinger J., Nowa ewangelizacja, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/ratzinger_ewangelizacja.html (dostęp: 14.01.2024).

Ratzinger J., *Aktualna sytuacja wiary i teologii*. Konferencja wygłoszona podczas Spotkania Przewodniczących Komisji Episkopatów Ameryki Łacińskiej do spraw nauki wiary, jakie miało miejsce w Guadalajarze, Meksyk, 1996. Opublikowana w: *L'Osservatore Romano*, 1 listopada 1996.

Paweł VI, Ratzinger/Benedykt XVI, Cantalamesa, Pronzato i inni, *Przesłanie Zmartwychwstałego*, Kraków 2007.

Enchiridion della Nuova evangelizzazione. Tesi del Magistero pontefice e conciliare 1939-2012, Libreria Editrice Vaticana 2012.

Enchiridion sull'inculturazione della fede, Dotolo C., Mazolini S., Sabetta G., Urbaniana University Press/Libreria Editrice Vaticana 2019.

Franciszek, *Prawda jest spotkaniem*. Słowa z domu świętej Marty, ZNAK 2019.

Paweł VI, List „motu proprio” *Apostolica sollicitudo* ustanawiający Synod Biskupów dla całego świata, Rzym 1965 (dalej: AS), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/motu/apostolica_sollicitudo_15091965.html (odczyt z dn. 01.02.2022 r.).

Leksykon Teologii Fundamentalnej, M. Rusecki (red.), Lublin – Wydawnictwo M, Kraków 2002.

DOKUMENTY URZĘDU NAUCZYCIELSKIEGO KOŚCIOŁA

Aparecida. V Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy, Gubin 2014.

Breviarium Missionum. Wybór dokumentów Kościoła dotyczących dzieła misyjnego, red. B. Wodecki, F. Wodecki, F. Zapłata, t. I, Warszawa 1979.

Dokumenty Soborów Powszechnych, t. IV, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2004.

Deklaracja *Dominus Iesus* o jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła, Częstochowa 2000.

Jan Paweł II, *Redemptoris missio*. O stałej aktualności posłania misyjnego. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.

Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969–1996, Kraków 2000.

Paweł VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi* o ewangelizacji w świecie współczesnym. Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Diecezjalnej 2001.

Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, wyd. III, red. S. Jaworski, L. Krawczyk, Poznań 2002.

Nota zawierająca wskazania duszpasterskie na temat wiary, Kongregacja nauki Wiary, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20120106_nota-anno-fede_pl.html (dostęp:15.03.2024).

Nota doktrynalna Kongregacji Nauki Wiary na temat pewnych aspektów ewangelizacji, 3 XII 2007. OR 29:2008 nr 2 s. 50–55.

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA I POMOCNICZA

Ablewicz J., *O powszechnym obowiązku głoszenia Ewangelii*, [w:] *Maria Teresa Leduchowska i misje*, Warszawa 1977.

Adamkiewicz J., *J. Ratzingera/Benedykta XVI teologia piękna. Założenia, treści, perspektywy*, WT UŚ Katowice 2017.

Ambroży św., *De Sacramentis*, IV, VI, 28: PL 16, 464.

Augustyn, *Wyznania*, Wydawnictwo AA Kraków, 2008.

Bauman Z., *Płynna nowoczesność*, Kraków 2006.

Bauman Z., *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Warszawa 2000.

Bauman Z., *Płynne pokolenie, Czarna Owca*, Warszawa 2018.

Bednarczyk R., *Odnowa katecheza wobec ewangelizacji i nawrócenia duszpasterskiego*, „Studia katechetyczne” t. 17/2021, s. 189-204.

Bernanos G., *Pamiętnik wiejskiego proboszcza*, Warszawa 1961.

Becker S., *Liturgia wtajemniczenia chrześcijańskiego w katechezach chrzcielnych Cyryla Jerozolimskiego*, Opole 2016.

Bifet J. E., *Teologia della evangelizzazione. Spiritualità missionaria*, Roma 1992.

Biela B., red. *Nowa ewangelizacja wyzwanie dla Kościoła w Polsce, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 2011.*

Błasiak P., *Eklezjologia Papieża Franciszka*, Gdynia 2023.

Blachnicki F., *Ewangelizacja w budowaniu „nowej parafii”*, Światło-Życie. [Brak miejsca i roku wydania].

Boniecki A., *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków 1983.

Bria I., *Liturgia a misje*, [w:] *Misjologia. Perspektywa ekumeniczna. Mały słownik*, red. I. Bria, Ph. Chanson, J. Gadille, M. Spindler, „Verbinum”, Warszawa 2007.

Casiraghi G., *La missione nuova frontiera della Chiesa. Un'enciclica missionaria per il duemila*, Torino 1992.

Chryzostom Jan, *Homilia o Łazarzu*, II, 6: PG 48, 992 D.

Congar Y., *Zasady doktrynalne*, [w:] *Misje po Soborze watykańskim II*, Płockie Wydawnictwo Diecezjalne, Płock 1981.

Cyryl Jerozolimski, *Katechezy przedchrzcielne i mistagogiczne*, J. Naumowicz (red.), *Biblioteka Ojców Kościoła*, t.14, Kraków 2000.

Czaja A., *Traktat o Kościele*, [w:] *Dogmatyka*, t. 2, E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski (red.), Warszawa 2006, s. 383–384.

Cenalmor D., J. Miras J, *Prawo kanoniczne*, Wolters Kluwer Warszawa 2022.

Cesareo G. *Evangelii Gaudium, riflessione francescane*, Padova 2015.

Charentenay P. de, *Paolo VI, alle radici del magistero di Francesco. L'attualità di „Ecclesiam suam” ed „Evangelii Nuntiandi”*, Vaticano 2018..

Chomiuk G., *Confronto della visione antropologica tra “Postmodernita come fonte delle sofferenze” di Zygmunt Bauman e “gaudium et spes” del Concilio Vaticano II*, Arch. PUG Roma 2008.

Chomiuk G., *La ricerca dell'Identita dei giovani nella formazzione iniziale*, Arch. PUA Roma 2010,

Degryse O., *Od „Ad gentes” przez „Evangelii nuntiandi” do „Redemptorismissio”*, w: *Nowa ewangelizacja*, kolekcja „Communio”, t. 8, Poznań 1993.

Dryl G. W. (red.), *Nowy człowiek w dziele nowej ewangelizacji pod redakcją*, Kraków 2013.

Dyduch J., *Synodalność jako forma uczestnictwa we władzy kościelnej*, „Annales Canonici” 5 (2009).

Dyduch J., *Udział Kardynała Karola Wojtyły w Synodzie Biskupów 1974*, „Analecta Cracoviensia” 30-31 (1998-1999).

De Farias J. J., *Nowa ewangelizacja a kultura*, [w:] *Nowa ewangelizacja*, Kolekcja „Communio”, t. 8, Poznań 1993.

Esterović N., *Il significato della XIII Assemblea generale ordinaria del Sinodo dei vescovi sulla nuova evangelizzazione per la trasmissione della fede Cristiana*, [w] *Nuova evangelizzazione e charisma Francescana*, P. Martinelli (red.), Bologna 2012.

Fernandez V. M., *Papież Franciszek: dokąd prowadzi Kościół?*, Kęty 2014.

Fisichella R., *Nowa ewangelizacja wczoraj i dziś, od dokumentów Soboru Watykańskiego II do Evangelii Gaudium papieża Franciszka*, „Śląskie Studia Historyczno – teologiczne” 48/2 (2015).

Fernandez A., *Nuevas estructuras de la Iglesia. Exigencias teológicas de la Comunión Eclesial*, Burgos 1980.

Gaj R., *Utopia Teologii wyzwolenia a Kościół Franciszka. Między dualizmem a monizmem antropologicznym*, Białystok 2019.

Gismondi G., *Nuova evangelizzazione e cultura*, Bologna 1992.

Glombik K. J., *Specyficzne aspekty teologii w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Nauk Teologicznych” 15 (2020).

Goliaszek P., *Implikacje metodyczne kerygmatu chrześcijańskiego*, [w:] Kiciński A. (red.) *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, Poznań 2007.

Gryczyński A., Zakrzewski W., Jankosz K., *Nowa Huta-nowa ewangelizacja. Jan Paweł II w Mogile*, Kraków 2009.

Hadjadj F., *Antypodręcznik ewangelizacji. Jak dzisiaj mówić o Bogu*, Kraków 2016.

Henry A.M., *Bilans misyjny Soboru*, „Zeszyty Misjologiczne ATK” 1, 3 (1974).

Henry A. M., *Misje w przeszłości i misje jutra*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981.

Huizing P., *Un esempio di costituzionalismo nella Chiesa? Il sinodo dei vescovi*, [w:] *Crisi del potere nella Chiesa e risveglio comunitario*, Joannes F.V. (red.) Milano 1969.

Graulich M., *Episcopalis communio. Il Sinodo dei Vescovi dopo le riforme di papa Francesco*, [w:] Miñambres J., Eje B.N., Puig F., (red.), *Studi sul diritto del governo e dell'organizzazione della Chiesa in onore di Mons. Juan Ignacio Arrieta*, t. 2, Venezia 2021.

Jagodziński M, *Encyklika „Redemptoris missio” jako szczyt papieskiego nauczania o działalności misyjnej Kościoła*, „Studia Elbląskie” 19 (2018).

Jankowski A, *Kerygmat w Kościele apostoelskim. Nowotestamentowa teologia głoszenia słowa Bożego*, Częstochowa 1989.

Jankowski A, Romaniuk K., *Kapłaństwo w Piśmie Świętym Nowego Testamentu*, Katowice 1972.

Jeżyna K., *Moralne przesłanie nowej ewangelizacji. Wezwanie do odnowy Kościoła i świata*, Lublin 2002.

Kamykowski Ł. (red.), *Sekularyzacja a ewangelizacja*, Kraków 2006.

Kaczmarczyk P., *Synody Biskupów w posoborowej odnowie Kościoła (1965-2018)*, Olsztyn 2023.

Kaszowski M., *Nauczanie Papieża Franciszka pod lupą od A do Z*, Katowice 2014.

Kapłon Z., *Jezus Chrystus: Pierwszy Ewangelizator i Katecheta*, „Seminare” 32 (2012).

Kawecki W., *Teologia piękna. Poszukiwanie locus theologicus w kulturze współczesnej*, Poznań 2013.

Kempniak R., *„Bądźcie moimi świadkami (...) aż po krańce ziemi” (Dz 1,8). Kompozycja Dziejów Apostolskich*, „Scriptura Sacra” 1(1997).

Kierkegaard S., *Okruchy filozoficzne. Chwila*, Warszawa 1988.

Klemens Aleksandryjski, *Protreptyk* 113, 2-114, 1.

Kołąkowski L., *Jeśli Boga nie ma*, Kraków 1988.

Kowalczyk D., *Obraz Boga w nauczaniu papieża Franciszka*, „Studia Bobolanum” 1 (2014).

Kopiec M. A., *L'evangelizzazione nel recente magistero dei Papi. Tra le sfide, il mandato e la carita*, Terni-Roma 2016.

Kozyra J., *Jezus Chrystus jako APXH. Protologia chrystologiczna pierwotnej tradycji apostoelskiej Nowego Testamentu w interpretacji rdzenia ἀρχή*, Katowice 2001.

Królikowski M., *Nowa Ewangelizacja – wizja dla Kościoła na dziś i na jutro*, „Symposium” 2, 23 (2012), s. 121-139.

Kudasiewicz J., *Apostołowie*, [w:] *Słownik teologiczny*, t.1., Katowice 1985.

- Kijas Z.J., *Dziedzictwo papieża Franciszka*, Kraków 2023.
- Kijas Z. J., *Papież Franciszek i nasze marzenia o Kościele*, Kraków 2013.
- Kijas Z. J., *Uboga jest nasza wiara*, Kraków 2013.
- Kijas Z. J., *Dynamiczny charakter norm odnoszących się do Synodu Biskupów. Na kanwie pięćdziesięciolecia motu proprio Pawła VI Apostolica sollicitudo*, [w:] *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, red. P. Rabczyński, Pelplin 2020.
- Kijas Z.J., *Wiara Benedykta pozwalała mu z troską patrzeć na świat*, [w:] <https://www.zyciezakonne.pl/wiadomosci/swiat/o-kijas-wiara-benedykta-xvi-pozwalala-mu-z-troska-patrzec-na-swiat-127100/> (wejście, 21.02.2024).
- Kowalak W., *Teologia misji*, „Ateneum kapłańskie” 360 (1969).
- Krucina J., *Ewangelizacja – odnowione imię całej działalności Kościoła*, [w:] *Ewangelizacja*, red. Krucina J., Wrocław 1980.
- Krucina J., *Ewangelizacja*, Wrocław 1980.
- Krucina J., *Ewangelizacja w ujęciu Pawła VI, Synteza działalności Kościoła*, „Colloquium salutis” 8 (1976).
- Lechów W., *Kerygmat w katechezie jako językowy postulat teologii soborowej* [w:] http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-a3b8cc86-d61a-4606-b17c-5e3d034ad438/c/10_lechow_wojciech.pdf (dostęp: 2.04.2024).
- Lewek A., *Nowa ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, t. I, Katowice 1995.
- Lokato A., *Nuova evangelizzazione e il personalismo cristiano*, Bologna 1994.
- Lopez-Gay J., *Trynitarny, chrystologiczny i pneumatologiczny wymiar misji* [w:] „Verbinum” 63, 1979.
- Łukaszyk R., *Apostolat*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1985.
- Łydka W., *Ewangelizacja*, [w:] *Słownik teologiczny*, t.1, Katowice 1985.
- Militello G., *La Chiesa che vorrei. Passi per un rinnovamento*, Milano 2014.
- Magno V., *Missione che passione! L'evangelizzazione nella Chiesa di papa Francesco*, Libreria Editrice Vaticana 2020.
- Majer P. (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Warszawa 2023.

- Mariański J., *Desekularyzacja we współczesnym świecie, mit czy rzeczywistość?*, Płock 2020.
- Martinelli P., *Nuova evangelizzazione e charisma Francescana*, Bologna 2012.
- Martin A., *Gesu primo evangelizzatore*, [w:] *Credere oggi*, 191/5/12, Padova 2012.
- Masson J., *Vaticanium II I posoborowa teologia ewangelizacji*, [w:] *Ewangelizacja, dialog i rozwój*, Warszawa 1986.
- Mąkosa P., *Katecheza ewangelizacyjna, poszukiwania koncepcji*, Lublin 2010.
- Mierzwa I., *Apostolstwo*, [w:] *Słownik teologiczny*, t. 1., Katowice 1985.
- Michalik A., *Odkryć Sobór. Szkic historyczno-teologiczny Soboru Watykańskiego II*, Tarnów 2006.
- Müller G.L., *Sensus fidei w życiu Kościoła*, Watykan 2014.
- Napiórkowski A. A., *Cztery skąty, Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek*, Pelplin, 2023.
- Napiórkowski A.A., *Wizja Kościoła w ujęciu papieża Franciszka*, „Studia nauk teologicznych” 15 (2020).
- Neuner J., *Świadectwo chrześcijańskie*, [w:] *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981.
- Nardello M., *Evangelizzazione*, Citadella Editrice, Assisi 2017.
- Nguyen D. A. N., *La teologia della gioia e il suo fondamento nell'Evangelii gaudium* [w:] Cesareo G. *Evangelii Gaudium, riflessione francescana*, Padova 2015.
- Offmański A., *Ewangelizacja jako zadanie szkolnej lekcji religii katolickiej*, „Studia Katechetyczne” 7 (2010).
- Olczyk S., *Wychowanie młodzieży w nauczaniu Jorge Mario Bergoglio-papieża Franciszka*, Lublin 2023.
- Olszewski M., *Zrozumieć Franciszka, czyli o co chodzi papieżowi*, Warszawa 2023.
- O'Malley T.P., *Liturgia i nowa ewangelizacja*, Kraków 2020.
- Ostrowski D. (red.), *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej*, Świdnica 2014.
- Pawlina K., *Nowa ewangelizacja i jej realizacja w Polsce po 1989 roku*, Warszawa 1995.

- Panuś T., *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji*, Kraków 2001.
- Parzyszek Cz., *Treść pojęcia nowa ewangelizacja według Jana Pawła II*, „Kultura – Media – Teologia” 2 (2010).
- Pisarek S., *Jezus -Ewangelizator*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 31 (1981).
- Pirotte J., *Zakładanie Kościoła*, [w:] *Misjologia. Perspektywa ekumeniczna. Mały słownik*, I. Bria, Ph. Chanson, J. Gadille, M. Spindler (red.), Warszawa 2007.
- Poupard P., *Per una nuova evangelizzazione dell'Europa*, „Rivista del clero italiano” 67,1 (1986).
- Proniewski A., *Czym jest synodalność? Rozwój świadomości synodalności na przestrzeni historii Kościoła*, „Symposium” 1, 42 (2022), s. 11-32.
- Puchalski G., *Ewangelizacja i nowa ewangelizacja w nauczaniu Kościoła*, [w:] P. Mąkosa (red.), *Katecheza ewangelizacyjna, poszukiwania koncepcji*, Lublin 2010.
- Parzyszek C., *Treść pojęcia „nowa ewangelizacja” według Jana Pawła II*, „Forum Teologiczne” 2 (2010).
- Puchalski G., *Perspektywy nowej ewangelizacji w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Elbląskie” 3 (2001).
- Przyczyna W., *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992.
- Rydzewski J., *Podstawy komunikatywności języka przepowiadania chrześcijańskiego w nauczaniu religii katechezie pozaszkolnej*, Białystok 2008.
- Rabczyński P., *Synodalność według papieża Franciszka*, [w:] Rabczyński P. (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, Pelplin 2020.
- Romaniuk K., *Apostoł*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1. Lublin 1985.
- Rozkrut T., *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym. Studium historyczno-prawne*, Tarnów 2010.
- Rozkrut T., *Synody Biskupów Papieża Benedykta XVI*, w: *Prawo Kanoniczne* 56 (2013) nr 3, 83-102.
- Rozkrut T., *Znaczenie Instytucji Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła*, „Symposium” 1, 42 (2022), s. 34-54.
- Ruccia A., *La parrocchia secondo l'Evangelii Gaudium. Integrare, accompagnare, discernere*, Edizioni Messagero Padova 2018.

Ryś G., *Zadania osób konsekrowanych w nowej ewangelizacji według dokumentu przygotowującego Synod Biskupów w 2012 r.*, Konferencja, Zebranie plenarne KWPZM, Kraków 15.05.2012, [w:] <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/referaty-konferencje-artykuly/apostolstwo-osob-konsekrowanych/rys-g-ks-zadania-osob-konsekrowanych-w-nowej-ewangelizacji-wedlug-dokumentu-przygotowujacego-synod-biskupow-w-2012-r-30096/> (20.10.2012).

Schillebeeckx E., *Kościół nieustannie potrzebujący odnowy i oczyszczenia*. „W drodze” 9 (1988).

Schütte J., *Czego misje oczekiwały od Soboru*, [w:] W. Kowalak i in. (red.), *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981.

Schönborn Ch., *Jezus jako Chrystus. Katechezy wiedeńskie*, tłum. J. Kubaszczyk, „W Drodze”, Poznań 2005.

Schütte J., *Ewangelizacja i rozwój w świetle teologii soborowej i posoborowej* [w:] *Ewangelizacja, dialog i rozwój*, (red.) M. Dhavamony, Warszawa 1986.

Seuimois X., *Kościół partykularne*, [w:] W. Kowalak, (red.), *Misje po Soborze Watykańskim II*, Płock 1981.

Sienkiewicz E., *Nowa ewangelizacja w ponowoczesnym świecie autorstwa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2015.

Składowski M., *Ciało, dusza, duch, Myśl Josepha Ratzingera na tle współczesnej antropologii*, Warszawa 2013.

Skrzypczak R., *Osoba i misja. Podstawy eklezjologii misyjnej w świetle personalizmu Jana Pawła II*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2005.

Sobczykowa J., *O Ewangelii i ewangelizacji we współczesnym dyskursie religijnym*, „NURT SVD” 2 (2018).

Spadaro A., *Od Benedykta do Franciszka. Kronika z przełomu pontyfikatów*, PAX, Warszawa 2013.

Sproncel P., *Kultura tymczasowości jako wyzwanie dla duszpasterstwa Kościoła w świetle papieża Franciszka*, Kraków 2022.

Świerzawski W., *Misterium Eucharystii i dzieło ewangelizacji*, „Comunnio” 6 (1982).

Tertulian, *Apologetyk*, Poznań 1947.

Tomasz z Akwinu, *Summa Theologiae*, I-II, Turyn–Rzym 1952.

Weron E., *Miejsce świeckich w ewangelizacji*, „Collectanea Theologica” 47,1 (1977).

- Waldenfens H., *Na imię mu Franciszek. Papież ubogich*, Poznań 2014.
- White M., Corcoran T., *Odbudowana. Historia katolickiej parafii, czyli jak przebudzić wiernych, dotrzeć do zagubionych i nadać Kościołowi znaczenie*, Wydawnictwo Przystanek Jezus, Gubin 2013.
- Wielgosz K., *Od dogmatu do kerygmatu. Josepha Ratzingera – Benedykta VI teologia głoszenia ewangelizacji i misji*, KUL, Lublin 2020.
- Wojtyła K., *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2003.
- Wojtyła K., *Między ewangelizacją i katechizacją*, „Seminare” (1979).
- Wojtyła K., *Ewangelizacja w świecie współczesnym*, [w:] *Ewangelizacja*, (red.) J. Krucina, Wrocław 1980.
- Wojtyła K., *Ewangelizacja współczesnego świata. Relacja teologiczna na Synodzie Biskupów 1974*, „Znak” 250-251 (1975).
- Wojtyła K., *Refleksje na marginesie synodu 1974*, „Notificationes” (1972).
- Wojtyła K., *Podsumowanie dyskusji plenarnej*, ŻM 25, 2-3 (1975).
- Wolton F. D., *Otwieranie drzwi, Rozmowy o Kościele i świecie*, Kraków 2018.
- Wright A. F., *Jezus Ewangelizator. Ewangeliczny przewodnik po nowej ewangelizacji*, Wydawnictwo Przystanek Jezus, Gubin 2016.
- Vellanickal M., *Biblijna teologia ewangelizacji*, [w:] *Ewangelizacja, dialog i rozwój*, Warszawa 1986, s. 64-72.
- Zajac M., *Nowa ewangelizacja* [w:] *Encyklopedia Katolicka*, T. XIV, (red.) S. Wilk, Lublin 2010.
- Zapłata F., *Uniwersalizm chrześcijański a misje*, „Homo Dei” 2 (1971).
- Zyzak W., *Wiara w ujęciu Józefa Ratzingera*, WTKM, Kraków 2005.
- Żynel A., *Chrześcijaństwo żywe*, Warszawa 1985.